שיר השירים רבה

מדרש רבה

geulaquiz.com

פרשה א

א פתיחתא דחכימי

שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה (משלי כב, כט): חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים. חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ, זֶה יוֹסֵף, דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית לט, יא): וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יוֹם נִבּוּל וְזִבּוּל הָיָה, יוֹם טִיאָטְרוֹן הָיָה. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר יוֹם טִיאָטְרוֹן שֶׁל נִילוּס הָיָה, וְהָלְכוּ כֻּלָּם לִרְאוֹת וְהוּא נִכְנַס לִמְלַאכְתּוֹ לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל רַבּוֹ. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא כָּל שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ כָּרָאוּי הוּא יוֹצֵא לַחֵרוּת, מִנַּיִן אָנוּ לְמֵדִין מִיּוֹסֵף, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ כַּהֹגֶן יָצָא לַחֵרוּת, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, יד): וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה פּוֹטִיפַר, שֶׁהֶחֱשִׁיךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עֵינָיו וְסִרְסוֹ.

דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר וגו׳, זֶה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ח, טז): הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַּרְעֹה. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה יִתְרוֹ. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה עָשִׂיתָ קֹדֶשׁ חֹל, אֶלָּא לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה׳ אַרְבָּעִים יוֹם. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כב): וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ וגו׳, אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁהֵם עוֹסְקִין בְּמְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, שֶׁמִּתְיַצְּבִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כט, טו): וְהָיָה כְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם, וּכְתִיב (תהלים לה, ו): יְהִי דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וְחַלַּקְלַקּוֹת.

דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ, זֶה רַבִּי חֲנִינָא, אָמְרוּ פַּעַם אַחַת רָאָה אַנְשֵׁי עִירוֹ מַעֲלִים עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, אָמַר כֻּלָּם מַעֲלִים שְׁלָמִים לִירוּשָׁלַיִם וַאֲנִי אֵינִי מַעֲלֶה כְּלוּם, מָה אֶעֱשֶׂה, מִיָּד יָצָא לְמִדְבָּרָה שֶׁל עִירוֹ בְּחוּרְבָּה שֶׁל עִירוֹ, וּמָצָא שָׁם אֶבֶן אַחַת, יָצָא וְסִדְּקָהּ וְסִתְּתָהּ וְכִרְכְּמָהּ, אָמַר הֲרֵי עָלַי לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִשְׂכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם מַעֲלִים לִי אַתֶּם אֶת הָאֶבֶן הַזֹּאת לִירוּשָׁלַיִם, אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לָנוּ שְׂכָרֵנוּ מֵאָה זְהוּבִים וְאָנוּ מַעֲלִים לְךָ אֶת אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִנַּיִן לִי מֵאָה זְהוּבִים אוֹ חֲמִשִּׁים לָתֵת לָכֶם, וְלֹא מָצָא לְשָׁעָה, מִיָּד הָלְכוּ לָהֶם. מִיָּד זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים בִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, אָמְרוּ לוֹ רַבִּי תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִים אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתִּתֵּן יָדְךָ עִמָּנוּ, וְנָתַן יָדוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצְאוּ עוֹמְדִין בִּירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָם וְלֹא מְצָאָן. בָּא הַמַּעֲשֶׂה לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית, אָמְרוּ לוֹ הוֹמֶה רַבֵּנוּ שְׁמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֶעֱלוּ לְךָ אֶת הָאֶבֶן לִירוּשָׁלַיִם, מִיָּד נָתַן לַחֲכָמִים אוֹתוֹ הַשָּׂכָר שֶׁהִשְׁכִּיר עִם הַמַּלְאָכִים.

דָּבָר אַחֵר, חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ, זֶה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד. לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, שֶׁהָיָה זָרִיז בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ו, לח): וַיִּבְנֵהוּ שֶׁבַע שָׁנִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ז, א): וְאֶת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא מְיֻפֶּה וּמְרֻבֶּה בִּנְיַן בֵּית שְׁלֹמֹה מִבִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ, בִּבְנְיַן בֵּיתוֹ נִתְעַצֵּל, בִּבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה זָרִיז וְלֹא נִתְעַצֵּל. הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף, הַכֹּל מְסַיְּעִין אֶת הַמֶּלֶךְ, כָּל שֶׁכֵּן הַכֹּל מְסַיְּעִים בִּשְׁבִיל כְּבוֹד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲפִלּוּ רוּחוֹת, וַאֲפִלּוּ שֵׁדִים, וַאֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר, כְּתִיב (מלכים א ח, יג): בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֶל לָךְ, בִּנְיַן בָּנֹה בָּנִיתִי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, הַבַּיִת אֲשֶׁר הָיוּ בוֹנִים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא (מלכים א ו, ז): וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ, מֵאֲלֵיהֶן הָיָה נִבְנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ו, ז): אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה. בָּנוּי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נִבְנָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן נוֹשֵׂאת אֶת עַצְמָהּ וְנִתְּנָה עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס. אָמַר רַב אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה, מַה כְּתִיב לְהַלָּן (דניאל ו, יח): וְהֵיתֵית אֶבֶן חֲדָה וְשַׂמַת עַל פֻּם גֻּבָּא, וְכִי אֲבָנִים יֵשׁ בְּבָבֶל, אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פָּרְחָה לָהּ לְשָׁעָה וּבָאת וְיָשְׁבָה לָהּ עַל פִּי הַבּוֹר. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר מַלְאָךְ יָרַד בִּדְמוּת אֲרִי שֶׁל אֶבֶן וְיָשַׁב עַל פִּי הַבּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ו, יח): אֱלָהִי שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וּסְגַר פֻּם אַרְיָוָתָא, וַאַל תִּתְמַהּ אִם בִּכְבוֹד אוֹתוֹ צַדִּיק כְּתִיב: וְהֵיתֵית אֶבֶן חֲדָה, בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, לִפְנֵי מַלְכֵי תוֹרָה יִתְיַצֵּב. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים, אֵלּוּ חַבּוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְנוּ וְנָמְרוּ שִׁלְשָׁה מְלָכִים וַאֲרָבָעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, בִּקְשׁוּ לְצָרֵף שְׁלֹמֹה עִמָּהֶם, יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (תהלים קה, טו): אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּתְיַחֵס רֹאשׁ לְשַׁלְשֶׁלֶת יוּחֲסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יד, כא): וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי; שִׁיר הַשִּׁירִים; וְקֹהֶלֶת.

הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, יז): תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ, אַתְּ מוֹצֵא צַדִּיק מוֹלִיד צַדִּיק, רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, צַדִּיק מוֹלִיד רָשָׁע, רָשָׁע מוֹלִיד צַדִּיק, וְכַלְּהוֹן יֵשׁ לָהֶם מִקְרָא, וְיֵשׁ לָהֶם מָשָׁל, וְיֵשׁ לָהֶם מְלִיצָה. צַדִּיק מוֹלִיד צַדִּיק, יֵשׁ לוֹ מָשָׁל, מִקְרָא, וְיֵשׁ לוֹ מָשָׁל, מִקְרָא דִכְתִיב: תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ. מָשָׁל, סִרְכָא דַּאֲקִים תְּאֵנִיתָא. רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא, וְיֵשׁ לוֹ מָשָׁל, וְיֵשׁ לוֹ מְלִיצָה, מִקְרָא דִכְתִיב (במדבר לב, יד): וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים,

מָשָׁל (שמואל א כד, יג): כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע. מְלִיצָה מְנִין, מַה יִּלֶּדֶת חִפּוּשִׂיתָא קְרוּצֵי בִּישֵׁי מִנָּהּ. צַדִּיק מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא (איוב לא, מ): תַּחַת חִטָּה יֵצֵא חוֹחַ, מָשָׁל, מוֹלִידִין דְּלִית כְּוָתְהוֹן, מְרַבְּיָן דְּלָא דַמְיָן לְהוֹן. רָשָׁע מוֹלִיד צַדִּיק, יֵשׁ לוֹ מִקְרָא (ישעיה נה, יג): תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְּרוֹשׁ, מָשָׁל, מִן סַנְיָא נָפֵק וַרְדָּא, אֲבָל שְׁלֹמֹה מָלְךְ בֶּן חָכָם, חָכָם בֶּן צַדִּיק, צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, אַוְוּגִיטוֹס בֶּן אַוְוּגִיטוֹס, אַתְּ מוֹצֵא כָּל מַה שֶׁכָּתוּב בָּזֶה כָּתוּב בָּזֶה, דָּוִד מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה. דָּוִד מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, וּבְנוֹ מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה. אָבִיו בָּנָה אֶת הַיְסוֹדוֹת, וְהוּא בָּנָה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת. אָבִיו מָלַךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְזֶה מָלַךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. דָּוִד כָּתַב סְפָרִים, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים. דָּוִד אָמַר הֲבָלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הֲבָלִים. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים. דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים. דָּוִד קִלֵּס בְּאָז, וּשְׁלֹמֹה קִלֵּס בְּאָז. דָּוִד בָּנָה מִזְבֵּחַ. דָּוִד הִקְרִיב קָרְבָּן, וּשְׁלֹמֹה הִקְרִיב קָרְבָּן. דָּוִד הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, וּשְׁלֹמֹה הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן. דָּוִד מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב, יא): וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁלֹמֹה מָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, ל): וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַיִם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. דָּוִד מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כח, ד): וַיִּבְחַר ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכֹּל בֵּית אָבִי וגו׳, וּשְׁלֹמֹה מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ד, כ): יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים וגו׳. דָּוִד בָּנָה אֶת הַיְסוֹדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כח, ב): וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וגו׳, וּשְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, יג): בָּנֹה בָנִיתִי בֵית זְבֶל לָךְ. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כג, א): וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים וגו׳, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, א): דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם. דָּוִד אָמַר הֲבָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לט, ו): אַךְ כָּל הֶבֶל כָּל אָדָם נִצָּב סֶלָה, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הֲבָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, ב): הֲבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל. דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כד, יג): כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וגו׳, וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. דָּוִד כָּתַב סְפָרִים, דִּתְהִלִּים נִכְתַּב עַל שְׁמוֹ, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים, מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, שִׁיר הַשִּׁירִים. דָּוִד קִלֵּס בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכו, ב): אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם וגו׳, וּשְׁלֹמֹה קִלֵּס בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, יב): אָז אָמַר שְׁלֹמֹה ה׳ אָמַר וגו׳. דָּוִד הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א טו, כה): וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳, וּשְׁלֹמֹה הֶעֱלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב, א): וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה׳ אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת וגו׳, וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, הוֹאִיל וְאַתְּ מַקִּישׁוֹ מִכָּל צַד, מָה אָבִיו נִמְחַל לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יב, יג): גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת, אַף זֶה כַּיּוֹצֵא בוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי טז, כג): לֵב חָכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ, לִבּוֹ שֶׁל חָכָם מֶלֶא חָכְמָה, מִי יַשְׂכִּיל עָלָיו וּמִי מַחְכִּים עָלָיו, פִּיהוּ, פּוּמֵיהּ מַחְכִּים עָלָיו, פּוּמֵיהּ מוֹרֶה עָלָיו. (משלי טז, כג): וְעַל שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מוֹצִיא דִּבְרֵי תוֹרָה מִלִּבּוֹ מוֹסִיף עַל לִקְחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מָשָׁל מָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְחָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהִיא נְתוּנָה בְּזָוִית אַחַת וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּתוֹכָהּ, בָּא אֶחָד וּפִנָּה אוֹתָהּ וְיָדְעוּ הַכֹּל מַה בְּתוֹכָהּ. כָּךְ לִבּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיָה מָלֵא חָכְמָה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אָדָם מַה בְּתוֹכָהּ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים, יָדְעוּ הַכֹּל חָכְמָתוֹ. וְעַל שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח, לֶקַח שֶׁהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, עִילָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, יג): וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה, מַהוּ וְלָתוּר, לְהֲעָשׂוֹת תַּיָּר בַּחָכְמָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יג, ב): וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַאן דְּקָרָא טַבְוָואוּת נִיזִיל לְגַבֵּיהּ, מַאן דְּתָנֵי טַבְוָואוּת נִיזִיל לְגַבֵּיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: לָתוּר בַּחָכְמָה. דָּבָר אַחֵר, לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר, לָתוּר וּלְהוֹתִיר, הֲדֵין פִּיטְנָא כַּד עָבִיד אַלְפָּא בֵּיתָא זִמְנִין מִיחַסֵּל לֵהּ וְזִמְנִין דְּלֵית מִיחַסֵּל לֵהּ, בְּרַם שְׁלֹמֹה עֲבַד אַלְפֵּי בֵּיתָא וְחַמְשָׁא אָתֵין יְתֵרִין עָלָיו, דִּכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף, וַיְהִי שִׁירוֹ שֶׁל אֶלֶף חֲמִשָּׁה. וְלֹא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה בִּלְבַד הָיָה תָּיֵיר שְׁלֹמֹה, אֶלָּא (קהלת א, יג): עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, כְּגוֹן הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַחַרְדָּל, הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַתּוּרְמְסִין. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַחַר דִּבְרֵי תוֹרָה אֵילַלְתָּ, חַייֶךָ שֶׁאֵין אֲנִי מְקַפֵּחַ שְׂכָרְךָ, חֲרִינִי מַשֶּׂרֶה עָלֶיךָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, מִיָּד שָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת יב, ט): וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם, אִלּוּ אָדָם אַחֵר אָמָרָן הָיִיתָ צָרִיךְ לָכוֹף אָזְנֶיךָ וְלִשְׁמֹעַ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְיוֹתֵר שֶׁאָמָרָן שְׁלֹמֹה. וְאִלּוּ מִדַּעְתּוֹ אָמָרָן, הָיִיתָ צָרִיךְ לָכוֹף אָזְנֶיךָ וּלְשָׁמְעָם, וְיוֹתֵר שֶׁאָמָרָן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לְמַד דַּעַת אֶת הָעָם וְאָזַן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה, וְאָזַן דִּבְרֵי תוֹרָה, וְחִקֵּר דִּבְרֵי תוֹרָה, עָשָׂה אָזְנַיִם לַתּוֹרָה. וְאַתְּ מוֹצֵא שֶׁעַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיְתָה דּוּגְמָא. רַב נַחְמָן [אמר תרתין], רַב נַחְמָן אָמַר לְפָלְטִין גְּדוֹלָה שֶׁהָיוּ בָהּ פְּתָחִים הַרְבֵּה, וְכָל שֶׁהָיָה נִכְנָס בְּתוֹכָהּ הָיָה טוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַפֶּתַח, בָּא פִּקֵּחַ אֶחָד וְנָטַל הַפְּקַעַת וּתְלָאָהּ דֶּרֶךְ הַפֶּתַח, הָיוּ הַכֹּל נִכְנָסִים וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ הַפְּקַעַת. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׂכִּיל דִּבְרֵי תוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוֹבְרִין תּוֹרָה. רַב נַחְמָן [אמר לישנא חורי], לְחוּרְשָׁא שֶׁל קַנִּים וְלֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַכְנִס בָּהּ, וּבָא פִּקֵּחַ אֶחָד וְנָטַל אֶת הַמַּגָּל וְכִסְּחַ, הִתְחִילוּ הַכֹּל נִכְנָסִין דֶּרֶךְ הַכִּסּוּחַ וְיוֹצְאִין, כָּךְ שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְקֻפָּה גְּדוֹלָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְלֹא הָיָה לָהּ אֹזֶן, וְלֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהִסָּלְטֵל, וּבָא פִּקֵּחַ אֶחָד וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם וְהִתְחִילָה לְהִסָּלְטֵל עַל יְדֵי אָזְנַיִם. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׂכִּיל דִּבְרֵי תוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוֹבְרִין תּוֹרָה. אָמַר

רַבִּי שֵׁילָא לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁהוּא מָלֵא רוֹתְחִין וְלֹא הָיָה לוֹ אֹזֶן לְהִטַּלְטֵל, וּבָא אֶחָד וְעָשָׂה לוֹ אֹזֶן וְהִתְחִיל לְהִטַּלְטֵל עַל יְדֵי אָזְנוֹ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְבָאֵר עַמְּקָה מְלֵאָה מַיִם וְהָיוּ מֵימֶיהָ צוֹנְנִין וּמְתוּקִים וְטוֹבִים, וְלֹא הָיְתָה בְּרֵיָה יְכוֹלָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, בָּא אָדָם אֶחָד וְסִפֵּק לָהּ חֶבֶל בְּחֶבֶל, מְשִׁיחָא בִּמְשִׁיחָא, וְדָלָה מִמֶּנָּה, וְשָׁתָה, הִתְחִילוּ הַכֹּל דּוֹלִין וְשׁוֹתִין. כָּךְ מִדָּבָר לְדָבָר, מִמָּשָׁל לְמָשָׁל, עָמַד שְׁלֹמֹה עַל סוֹדָהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי מִשְׁלוֹתָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה עָמַד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין אַל יְהִי הַמָּשָׁל הַזֶּה קַל בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָבַד זְהוּב מִבֵּיתוֹ אוֹ מַרְגָּלִית טוֹבָה, לֹא עַל יְדֵי פִּתְילָה כְּאִיסָר הוּא מוֹצֵא אוֹתָהּ, כָּךְ הַמָּשָׁל הַזֶּה לֹא יִהְיֶה קַל בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַמָּשָׁל אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה עָמַד עַל דִּקְדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים זוֹכֶה שֶׁתִּשְׁרֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו, וּמִמִּי אַתָּה לָמֵד, מִשְׁלֹמֹה, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים, זָכָה שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר פָּתַח (משלי ב, ד): אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וגו׳, אִם אַתָּה מְחַפֵּשׂ אַחַר דִּבְרֵי תוֹרָה כַּמְּטְמוֹנִים הַלָּלוּ, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָרְךָ. מָשָׁל לְאָדָם אִם מְאַבֵּד סֶלַע אוֹ כִּילָּרִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הוּא מַדְלִיק כַּמָּה נֵרוֹת, כַּמָּה פְּתִילוֹת, עַד שֶׁיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֵלּוּ שֶׁהֵם חַיֵּי שָׁעָה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה אָדָם מַדְלִיק כַּמָּה נֵרוֹת וְכַמָּה פְּתִילוֹת עַד שֶׁיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם וְיִמְצָאֵם, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵם חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין אַתָּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרֵיהֶם כַּמְּטְמוֹנִים הַלָּלוּ, הֲוֵי: אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וגו׳. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִימֵי לֹא קִנְּמַנִּי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא הִנַּחְתִּי שָׁם אָדָם וְיָצָאתִי, פַּעַם אַחַת הִשְׁכַּמְתִּי וּמָצָאתִי הַזַּבָּלִים וְתַבָּנִים, וְאָמַרְתִּי: אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמְּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה, אָז תָּבִין יִרְאַת ה׳, אֲנַחְנוּ לֹא נִזְבָּלִים וְלֹא נִתְבָּנִים, אֲפִלּוּ כַּתַּבָּנִים אֲפִלּוּ כַּזַּבָּלִים, מִכָּאן תְּנִינָא הָיָה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת, נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה, טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשָּׁה, קְדֻשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה, עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, יִרְאַת חֵטְא מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת, חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, תְּחִיַּת הַמֵּתִים מְבִיאָה לִידֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב. זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, כ): וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ. נְקִיּוּת לִידֵי טָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ח): וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה. טָהֳרָה לִידֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, יט): וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ. קְדֻשָּׁה לִידֵי עֲנָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, טו): כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ. עֲנָוָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב, ד): עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה׳. יִרְאַת חֵטְא לִידֵי חֲסִידוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, כ): אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ. חֲסִידוּת לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, יד): וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם. תְּחִיַּת הַמֵּתִים לִידֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא. אָמַר רַבִּי מַתְנָא, מַה שֶּׁעָשָׂת חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ עָשָׂת עֲנָוָה סַנְדָּל לַעֲקֵבָהּ. מַה שֶּׁעָשָׂת חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיא, י): רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳, עָשָׂת עֲנָוָה סַנְדָּל לַעֲקֵבָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב, ד): עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה׳. תְּחִיַּת הַמֵּתִים עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי ב, ה): אָז תָּבִין יִרְאַת ה׳ וְדַעַת [קדושים] [אלהים תמצא], זוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא, לְבַלְיוֹטוֹס שֶׁהָיָה גְּדוֹל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ, אָמַר הַבַּלְיוֹטוֹס אִם שׁוֹאֵל אֲנִי כֶּסֶף וְזָהָב הוּא נוֹתֵן לִי, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, הוּא נוֹתֵן לִי, אָמַר הֲרֵינִי שׁוֹאֵל בִּתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְהַכֹּל בִּכְלָל. כָּךְ מָצִינוּ בִּשְׁלֹמֹה שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַמָּקוֹם בְּחֶלְמוֹ, אָמַר לוֹ שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ, אָמַר שְׁלֹמֹה אַתָּה עָשִׂיתָ עִם דָּוִד אָבִי גְּדוֹלָה וַעֲשִׂיתָ עִמּוֹ חֶסֶד גָּדוֹל וְנָתַתָּ לוֹ בֵּן שֶׁיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, וְעַכְשָׁיו הִנֵּה אָנֹכִי נַעַר קָטֹן לֹא אֵדַע צֵאת וָבוֹא, וְאֵין לִי לֹא חָכְמָה וְלֹא מַדָּע, וְלֹא שְׂכָלִים וְלֹא הֲגִיגִים, וְלֹא יָדַעְתִּי לְהִתְנַהֵג בְּמִלְחָמוֹת וּבְמַלְכֻיּוֹת, וְלֹא בְּמִשְׁפָּטִים וּבְדִינִים, וְלֹא בְּכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִים לְמֶלֶךְ, וְאֵין לִי אֶלָּא לֵב שׁוֹמֵעַ בִּלְבָד, וְאֵין לִי אֶלָּא לֵב שׁוֹמֵעַ בִּלְבָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, ה): בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה׳ אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ, אָמַר שְׁלֹמֹה אַתָּה עָשִׂיתָ עִם אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל וְנָתַתָּ לוֹ בֵּן שֶׁיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, וְעַכְשָׁיו הִנֵּה אָנֹכִי נַעַר קָטֹן לֹא אֵדַע צֵאת וָבוֹא, וְאֵין לִי אֶלָּא לֵב שׁוֹמֵעַ בִּלְבָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה חָכְמָה שָׁאַלְתָּ לְךָ, וְלֹא שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְנֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ, חַייֶךָ הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ, וְעַל יְדֵי כָּךְ עֹשֶׁר וּנְכָסִים אֶתֵּן לָךְ, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק חֲלוֹם הָיָה עוֹמֵד עַל כַּנּוֹ, חָמוֹר נוֹהֵק וְהוּא יוֹדֵעַ מַה נּוֹהֵק, צְפוֹר מְצוֹצֵי וְהוּא הָיָה יוֹדֵעַ מַה מְצוֹצֵי, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳ וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִכָּאן שֶׁעוֹשִׂין סְעוּדָה לְגָמְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּלַמֵּד תּוֹרָה בָּרַבִּים זוֹכֶה שֶׁשּׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁכָּךְ עָשָׂה שְׁלֹמֹה שֶׁלָּמַד וְשָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר שִׁיר חַד, הַשִּׁירִים תְּרִין, הָא תְּלָתָא. וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר שִׁיר הַשִּׁירִים כֻּלָּהּ חַד, וְאֵלִּין תַּרְתֵּין אָחְרָנְיָאתָא מָה אַתְּ עָבֵד לוֹן, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה, וְחַד מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד, סְבָרִין מֵימַר דָּוִד אָמָרָן, וְאַתְּ תּוֹלֶה בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד, ד): כְּמִגְדָּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, אֶלָּא מַה שִׁיר הַשִּׁירִים שְׁלֹמֹה אָמָרָהּ וְתָלָה אוֹתָהּ בְּדָוִד. כְּשֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר כָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ מְשֻׁלָּשִׁין הָיוּ, שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת עָלָה שְׁלֹמֹה, בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה כְּתִיב (מלכים א ה, ד): כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר. בְּמַעֲלָה שְׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, א): וּשְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל. בְּמַעֲלָה שְׁלִישִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כט, כג): וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳ לְמֶלֶךְ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא ה׳, אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דברים ד, כד): כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, וּכְתִיב (דניאל ז, י): נְהַר דִּי נוּר נָגֵד וְנָפֵק וגו׳, וּכְתִיב (דניאל ז, ט): כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר, וְאַתְּ אָמַרְתְּ וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳, אֶלָּא מַה כִּסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, אַף כִּסְאוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. מַה כִּסֵּא ה׳ דָּן בְּלֹא עֵדִים

וְהַתָּרְאָה, אַף כִּפְא שְׁלֹמֹה דֵּן בְּלֹא עֵדִים וְהַתָּרְאָה, וְאֵי זֶה הוּא, זֶה דִּינִין שֶׁל זוֹנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, טז): אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים, מִי הָיוּ, רַב אָמַר רוּחוֹת הָיוּ, וְרַבָּנָן אָמְרִין יְבָמוֹת הָיוּ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר זוֹנוֹת מַמָּשׁ הָיוּ וְהוֹצִיא דִינָן בְּלֹא עֵדִים וְהַתָּרְאָה. שָׁלֹשׁ יְרִידוֹת יָרַד שְׁלֹמֹה, יְרִידָה רִאשׁוֹנָה, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. יְרִידָה שְׁנִיָּה, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל יְרוּשָׁלַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (קהלת א, יב): אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם. יְרִידָה הַשְּׁלִישִׁית, מֵאַחַר שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עַל יְרוּשָׁלַיִם, נִתְמַעֲטָה מַלְכוּתוֹ וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ אֶלָּא עַל בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ג, ז): הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, (שיר השירים ג, ח): כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב, וַאֲפִלּוּ עַל מִטָּתוֹ לֹא הָיָה מֶלֶךְ, שֶׁהָיָה מְפַחֵד מִן הָרוּחוֹת. שְׁלֹשָׁה עוֹלְמוֹת רָאָה, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חוּנְיָא, רַבִּי יוּדָן אָמַר, מֶלֶךְ, הֶדְיוֹט, וּמֶלֶךְ. חָכָם, טִפֵּשׁ, וְחָכָם. עָשִׁיר, עָנִי, וְעָשִׁיר. מַה טַּעַם (קהלת ז, טו): אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי, לֵית בַּר נָשׁ מְתַנֵּי אוּנְקֵי דְּיֵדֵיהּ אֶלָּא בְּשָׁעַת רַוְחֵיהּ. רַבִּי חוּנְיָא אָמַר, הֶדְיוֹט, מֶלֶךְ, וְהֶדְיוֹט. טִפֵּשׁ, חָכָם, וְטִפֵּשׁ. עָנִי, עָשִׁיר, וְעָנִי. מַה טַּעַם אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי חֲוִינָא כַּד חֲוִינָא, בְּרַם כְּעָן לֵית אֲנָא. שָׁלֹשׁ, עֲבֵרוֹת עָבַר, הִרְבָּה לוֹ סוּסִים, הִרְבָּה לוֹ נָשִׁים, הִרְבָּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אַבְנֵי עֶשֶׁר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אֲפִלּוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁל זָהָב הָיוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ט, כ): אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה. הִרְבָּה לוֹ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, א): וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה וגו׳ מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה׳ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תָבֹאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם וגו׳, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר עַל שֵׁם (דברים ז, ג): לֹא תִתְחַתֵּן בָּם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר לְאַהֲבָה, אַהֲבָה מַמָּשׁ לִזְנוּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר כְּתִיב (נחמיה יג, כו): גַּם אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה בוֹעֲלָן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת וְלֹא הָיוּ מוֹדִיעוֹת אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר לְאַהֲבָה, לְהַאֲהִיבָן לְאָהֲבָה וּלְקָרְבָן וּלְגָיְרָן וּלְהַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא פָּלִיג אַתְּלָתֵיהוֹן. שְׁלֹשָׁה שְׂטָנִים נִזְדַּוְּגוּ לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יא, יד): וַיָּקֶם ה׳ שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֶת הֲדַד הָאֲדֹמִי, וּכְתִיב (מלכים א יא, כג): וַיָּקֶם אֱלֹהִים לוֹ שָׂטָן אֶת רְזוֹן בֶּן אֶלְיָדָע, וּכְתִיב (מלכים א יא, כה): וַיְהִי שָׂטָן לְיִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה. הִרְבָּה לוֹ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כט): וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה. שָׁלֹשׁ מְשָׁלוֹת אָמַר (משלי א, א): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. (משלי י, ט): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, (משלי כה, א): גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה. שְׁלֹשָׁה הֲבָלִים אָמַר (קהלת א, ב): הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת וגו׳, הֲבֵל חַד, וַהֲבָלִים תְּרִין, הָא תְלָתָא. שְׁלֹשָׁה שִׁירִים אָמַר: שִׁיר חַד, הַשִּׁירִים תְּרִין, הָא תְלָתָא. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: יְדִידְיָה, שְׁלֹמֹה, קֹהֶלֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הַנָּהוּ תְלָתָא, אָגוּר, יָקֶה, לְמוּאֵל, הָא שִׁבְעָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן וְעִקַּר אַוְתַּנְטִיָּה שֶׁלָּהֶן, יְדִידְיָה, קֹהֶלֶת, שְׁלֹמֹה. מוֹדָה רַבִּי שִׁמְוֹאֵל בַּר נַחְמָן בְּאֵלּוּ אַרְבָּעָה שֶׁנִּתּוֹסְפוּ לוֹ וְנִתְכַּוְּנָה בָּהֶן, הֵן צְרִיכִין לְהַדְרֵשׁ: אָגוּר, שֶׁאָגוּר דִּבְרֵי תוֹרָה. בִּן יָקֶה, בֶּן שֶׁהִקִּיאָה לִשָּׁעָה, כַּסַּפְל הַזֶּה שֶׁנִּתְמַלֵּא בְּשַׁעְתּוֹ וְנִשְׁפַּךְ בְּשַׁעְתּוֹ, כָּךְ לָמַד שְׁלֹמֹה תּוֹרָה בְּשַׁעְתָּהּ וּשְׁכָחָהּ בְּשַׁעְתָּהּ. לְמוּאֵל, שֶׁנָּם לָאֵל בְּכָל לִבּוֹ, אָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא לַחֲטוֹא. לְאִיתִיאֵל, לְאִיתִיאֵל וְאָכָל, אִיתִיאֵל, אִתִּי אֵל וְאֵכָל. שְׁלֹשָׁה סְפָרִים כָּתַב: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, שִׁיר הַשִּׁירִים. אִי זֶה מֵהֶן כָּתַב תְּחִלָּה, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר מִשְׁלֵי כָּתַב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שִׁיר הַשִּׁירִים, וְאַחַר כָּךְ קֹהֶלֶת, וּמֵיתֵי לָהּ מֵהַאי קְרָא (מלכים א ה, יב): וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, מָשָׁל זֶה סֵפֶר מִשְׁלֵי, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף, זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים, וְקֹהֶלֶת בַּסּוֹף אָמַר. מַתְנֵיתָא דְּרַבִּי חִיָּא רַבָּה פְּלִיגָא עַל הֲדֵין שְׁמַעְתָּא, מַתְנִיתָא אָמְרָה שְׁלָשְׁתָּן כָּתַב כְּאַחַת, וּשְׁמַעְתָּא אָמְרָה כָּל חַד וְחַד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא רַבָּה רַק לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה שָׂרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר שִׁיר הַשִּׁירִים כָּתַב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מִשְׁלֵי, וּמֵיתֵי לָהּ רַבִּי יוֹנָתָן מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּשֶׁאָדָם נַעַר אוֹמֵר דִּבְרֵי זֶמֶר, הִגְדִּיל אוֹמֵר דִּבְרֵי מְשָׁלוֹת, הִזְקִין אוֹמֵר דִּבְרֵי הֲבָלִים. רַבִּי יַנַּאי חָמוּי דְּרַבִּי אַמֵּי אָמַר הַכֹּל מוֹדִים שֶׁקֹּהֶלֶת בַּסּוֹף אֲמָרָהּ.

רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָה מְשׁוּם רַבִּי אַחָא וְרַבָּנִין, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף, אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וְרַבָּנִין אָמְרִין: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, עַל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף, אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל מָשָׁל וּמָשָׁל. וַיְהִי מְשָׁלוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף, שִׁירוֹ שֶׁל מָשָׁל, טַעֲמֵיהּ דְּמִלְתָּא טַעֲמֵיהּ דְּמִלְתָּא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, חֲזַרְנוּ עַל כָּל סֵפֶר מִשְׁלֵי וְלֹא מָצִינוּ שֶׁכָּתַב בּוֹ אֶלָּא תִּשַׁע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּסוּקִים, וְאַתְּ אוֹמֵר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, אֶלָּא שֶׁאֵין לְךָ כָּל פָּסוּק וּפָסוּק שֶׁאֵין בּוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה טְעָמִים, כְּגוֹן (משלי כה, יב): נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי כָתֶם, (משלי יא, כב): נֶזֶם זָהָב בְּאַף חָזִיר; (משלי כה, ו): אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר תֵּשֵׁב, תֵּשֵׁב אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא תְדַבֵּר. תְּנִינָן אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא חַס וְשָׁלוֹם לֹא נָחְלַק אָדָם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תִטַּמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, שֶׁאֵין כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי כְּיוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים, לָמָּה, שֶׁכָּל הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ וְזֶה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל קֹהֶלֶת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חָמְיוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא כְּדִבְרֵי בֶּן עַזַּאי כָּךְ נֶחְלְקוּ וְכָךְ גָּמְרוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה עֲבַד לָהּ מַתְלָא, לְאֶחָד שֶׁהוֹלִיךְ סְאָה שֶׁל חִטִּים אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם, אָמַר לוֹ הוֹצֵא לִי מִמֶּנָּהּ קָלוּסְקָיָא קֶמַח וְסֹלֶת אַחַת. כָּךְ כָּל חָכְמָתִיהּ דִּשְׁלֹמֹה לֹא סֹלֶת אֶלָּא שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיר

הַשִּׁירִים, הַמְשֻׁבָּח שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים. נֹאמַר שִׁירִים וְנִשַּׁבֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים בָּעוֹלָם, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (עמוס ח, ג): וְהֵילִילוּ שִׁירוֹת הֵיכָל, שְׁבָחוֹת דְּהֵיכָלָא. דָּבָר אַחֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים, הַמְשֻׁבָּח שֶׁבַּשִּׁירִים הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְסֻלָּסָל שֶׁבַּשִּׁירִים, נֹאמַר שִׁירִים לְמִי שֶׁעָשָׂאנוּ שִׁיּוּרִים לָעוֹלָם, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לב, יב): ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא נֹאמַר שִׁירִים וְנְשַׁבַּח לְמִי שֶׁעָתִיד לְהַשְׁרוֹת עָלֵינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, נֹאמַר לְפָנָיו שִׁירִים הַרְבֵּה, בְּכָל הַשִּׁירִים אוֹ הוּא מְקַלְסָן, אוֹ הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ, בְּשִׁירַת מֹשֶׁה הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ, וְאוֹמֵר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, וּבְשִׁירַת מֹשֶׁה הוּא מְקַלְסָן (דברים לב, יג): יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. בְּרַם הָכָא הֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְהוּא מְקַלְסָן, הוּא מְקַלְסָן (שיר השירים א, טו): הִנְּךָ יָפָה רַעְיָתִי, וְהֵן מְקַלְסִין אוֹתוֹ (שיר השירים א, טו): הִנְּךָ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין דְּצִפֳּרִין אָמַר שִׁיר כָּפוּל. רַבִּי סִימוֹן אָמַר כָּפוּל וּמְכֻפָּל. רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁנוֹת אָבוֹת וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרָה מִנַּיִן שִׁיר, שִׁיר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְאִי תֵּימַר דְּאִית בְּהוֹן יַתִּיר, צֵא מֵהֶן שְׁנֵי רָעָבוֹן שֶׁאֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּמְגִלָּה זוֹ בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בַּמֶּלֶךְ סְתָם, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְרַבָּנִין אָמְרִין כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בַּמֶּלֶךְ סְתָם בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ב יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, הֵיכָן נֶאֱמְרָה, רַבִּי חִינְנָא בַּר פָּפָּא אָמַר בְּיָם נֶאֱמְרָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שיר השירים א, ט): לְסַסָתִי בִּרְכְבֵי פַרְעֹה. רַבִּי יוּדָא בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שֶׁאָמְרוּ אוֹתוֹ הַשִּׁירִים הַשּׁוֹרְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, כו): קִדְּמוּ שָׂרִים אַחַר נֹגְנִים. תָּנֵי מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹד גְּדֻלָּתוֹ אָמָרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמָרוּהוּ, שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שֶׁאָמָרוּהוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמְרָה, וּמַיְתֵי לָהּ מִן הָדָא קְרָיָא (שיר השירים ד, טז): עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן. עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן. וּבוֹאִי תֵימָן, אֵלּוּ שְׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחָטִין בַּדָּרוֹם. הָפִיחִי גַנִּי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. יִזְלוּ בְשָׂמָיו, זֶה קְטֹרֶת הַסַּמִּים. יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, זוֹ הַשְּׁכִינָה. וְיֹאכַל פְּרִי מִגְדָּיו, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. רַבָּנִין אָמְרִין בְּבֵית עוֹלָמִים, וּמַיְתִין לָהּ רַבָּנִין אַף אִינּוּן מֵהַאי קְרָא; עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן. וּבוֹאִי תֵימָן, הַשְּׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחָטִים בַּדָּרוֹם. הָפִיחִי גַנִּי, זֶה בֵּית הָעוֹלָמִים, יִזְלוּ בְשָׂמָיו, זוֹ קְטֹרֶת הַסַּמִּים. יָבֹא דוֹדִי, זוֹ הַשְּׁכִינָה. וְיֹאכַל פְּרִי מִגְדָּיו, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. וְרַבָּנִין אָמְרֵי כֻּלְּהוֹן חֲרֵי, כֻּלָּהּ בְּבֵית הָעוֹלָמִים נֶאֱמְרָה אָמַר רַבִּי אַחָא אַפְּרְיוֹן וּדְבַתְרֵיהּ, וְרַבָּנִין עָבְדִין יַתְהוֹן פְּתִיחָה (במדבר ז, א): לְיוֹמֵי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִינְנָא בַּר פָּפָּא דְּאָמַר בְּיָם נֶאֱמְרָה, יִשְׁרֵי עָלֵינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירוֹת הַרְבֵּה. וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמָרוּהוּ, יִתֵּן לָנוּ מִנְּשִׁיקוֹת שֶׁנָּשַׁק לְבָנָיו. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמְרָה, יוֹרִיד לָנוּ הָאֵשׁ וְיִקַּבֵּל קָרְבְּנוֹתָיו. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר בְּסִינַי נֶאֱמְרָה, יוֹצִיא לָנוּ נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ, הָדָא הוּא דִכְתִיב: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ.

דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַלְאָךְ הָיָה מוֹצִיא הַדִּבּוּר מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וּמַחֲזִירוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ מְקֻבָּל אַתָּה עָלֶיךָ אֶת הַדִּבּוּר הַזֶּה, כָּךְ וְכָךְ דִּינִין יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ עֲנָשִׁין יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכָךְ מִצְוֹת, וְכָךְ קַלִּים וַחֲמוּרִים יֵשׁ בּוֹ, כָּךְ וְכָךְ מַתַּן שְׂכָר יֵשׁ בּוֹ, וְהָיָה אוֹמֵר לוֹ יִשְׂרָאֵל, הֵן, וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר לוֹ מְקֻבָּל אַתְּ אֱלָהוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, הֵן וָהֵן, מִיָּד הָיָה נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו, הָדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, לה): אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת, עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְרַבָּנִין אָמְרִין, הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ מְקֻבָּלַנִי אַתְּ עָלֶיךָ, כָּךְ וְכָךְ מִצְוֹת יֵשׁ בִּי, וְכָךְ דִּינִין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ עֲנָשִׁין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ מִצְוֹת יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ קַלִּין וַחֲמוּרִין יֵשׁ בִּי, כָּךְ וְכָךְ מַתַּן שְׂכָר יֵשׁ בִּי, וְהוּא אוֹמֵר, הֵן וָהֵן, מִיָּד הַדִּבּוּר נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו לְאַדְקוּלְאִין בֶּן הַדִּימָה וְלִמְּדוֹ הַתּוֹרָה, הָדָא הוּא דִכְתִיב דִכְתִיב (דברים ד, ט): פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, דְּבָרִים שֶׁרָאוּ עֵינֶיךָ, אֵיךְ הָיָה הַדִּבּוּר מְדַבֵּר עִמָּךְ, דָּבָר אַחֵר, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים, שְׁנֵי דִבּוּרִים שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבָּנִין אַחַר כָּל הַדִּבְּרוֹת כְּתִיב (שמות כ, טז): דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּלִיג שֶׁאֵין מַקְדִּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה אֶלָּא לְאַחַר שְׁנֵים וּשְׁלֹשָׁה דִּבְּרוֹת, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תְּפִיסוּ שִׁיטָתֵיהּ, אָמְרֵי כְתִיב (דברים לג, ד): תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות חֲרֵי, בְּגִימַטְרִיָּא תּוֹרָה עוֹלָה שֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות, דִּבֶּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה, בְּרַם אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ לֹא שָׁמַעְנוּ מִפִּי מֹשֶׁה אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חֲרֵי: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. וְכֵיצַד הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְרַבָּנָן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׂמֹאלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזֵר וְעוֹקֵף אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל וְחוֹזֵר וּמַקִּיף מִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקֻבָּלוֹ מִימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ז): קוֹל ה׳ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. וְרַבָּנִין אָמְרִין וְכִי יֵשׁ שְׂמֹאל לְמַעְלָה וְהָלֹא כְתִיב (שמות טו, ו): יְמִינְךָ ה׳ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ ה׳, אֶלָּא הַדִּבּוּר הָיָה יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִימִינוֹ לִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזֵר וְעוֹקֵף אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, וְחוֹזֵר וּמַקִּיף מִימִינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקֻבָּלוֹ מִימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה׳ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה שָׁנָה לִי רַבִּי

חֶלְבּוֹ, הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָיָה נֶחְקָק מֵאֲלָיו, וּכְשֶׁהוּא נֶחְקָק הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה׳ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. אָמַרְתִּי לְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְהָא כְתִיב (שמות לא, יח): כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, אָמַר לִי חָנוֹקָה סְבָרְתְּ לְחָנְקָנִי, אֲמָרִית לֵיהּ וּמַהוּ דֵין דִּכְתִיב: לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, אָמַר לִי כְּתַלְמִיד שֶׁהוּא כּוֹתֵב וְרַבּוֹ מְיַשֵּׁב עַל יָדוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְרַבָּנִין, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שְׁנֵי דִּבְּרוֹת שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ, חֲדָא הוּא דִכְתִיב: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וְלֹא כָּל הַנְּשִׁיקוֹת. וְרַבָּנִין אָמְרִין כָּל הַדִּבְּרוֹת שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי טַעֲמוֹן דְּרַבָּנִין דִּכְתִיב: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, מָה עֲבִיד לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּלִיג שֶׁאֵין מֵקֶדֶם וּמֵאֲחַר בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה אֶלָּא אַחַר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דִּבְּרוֹת, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תָּפְשִׁי שִׁיטָתֵיהּ, אָמְרֵי כְּתִיב (דברים לג, ד): תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת הֲווּ, תּוֹרָה בְּגִימַטְרִיָּה עוֹלֶה כְּמִנְיַן תרי״א מִצְווֹת דִּבֵּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה, בְּרַם אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ, לֹא דִּבֵּר עִמָּנוּ מֹשֶׁה אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמַעְנוּם.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה בִּישְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ לְהַר סִינַי, לְמֶלֶךְ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִקַּח לוֹ אִשָּׁה בַּת טוֹבִים וּבַת גְּנוּסִים, שָׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ, דִּבֵּר לָהּ, אָמְרָה אֵינִי כְּדָאִית לְשַׁפְחָתוֹ אֶלָּא רְצוֹנִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו, כֵּיוָן שֶׁחָזַר אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ אֶל הַמֶּלֶךְ הֵיוּ פָּנָיו שׁוֹחֲקוֹת וְשִׂיחוֹתָיו אֵינָן נִשְׁמָעוֹת לַמֶּלֶךְ, הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ אָמַר זֶה פָּנָיו שׁוֹחֲקוֹת, דּוֹמֶה שֶׁקִּבְּלָה עָלֶיהָ וְשִׂיחוֹתָיו אֵינָן נִשְׁמָעוֹת לִי, דּוֹמֶה שֶׁאָמְרָה רְצוֹנִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו. כָּךְ יִשְׂרָאֵל הֵיא בַּת טוֹבִים, הַשָּׁלִיחַ זֶה מֹשֶׁה, הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּשָּׁעָה הַהִיא (שמות יט, ח): וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה׳, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יט, ט): וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה׳, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ט): הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה׳, אָמַר לֵיהּ כָּךְ תָּבְעוּ, אָמַר לֵיהּ וּשְׁמָעוּן לְמֵינוֹקָא מַה דְּהוּא בָּעֵי, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר מַתְלָא אָמַר דִּנְכִית לֵיהּ חִיוְיָא חַבְלָא מַדְחֵיל לֵיהּ, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל עַל יְדֵי שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ (שמות ד, א): וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי, נָטַלְתִּי אֶת שָׁלְיִ מִתַּחַת יְדֵיהֶם, עַכְשָׁיו מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, כָּךְ תָּבְעוּ, אָמְרוּ, רְצוֹנֵנוּ לְרְאוֹת כְּבוֹד מַלְכֵּנוּ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי גָּלוּי הָיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהָמִיר כְּבוֹדוֹ בְּאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כ): וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם, שֹׁא יְהוּ אוֹמְרִים אִלּוּ הֶרְאָנוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלּוֹ, הָיִינוּ מַאֲמִינִים לוֹ, וַעַכְשָׁו שֶׁלֹּא הֶרְאָנוּ כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלּוֹ, אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים לוֹ, לָקֵיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים קמג, ב): וְאַל תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת עַבְדֶּךָ.

רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָא בַּר רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, נִתְקַע תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּלִבָּם, וְהָיוּ לְמֵדִים וְלֹא הָיוּ מְשַׁכְּחִין, בָּאוּ אֵצֶל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, תְּעָשֶׂה אַתְּ פְּרוֹזְבִּיוֹן שֶׁלִּיחַ בֵּינוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טז): דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה (דברים ה, כב): וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת, וּמָה חֲנָנֵיָה יֵשׁ בָּאֵבֶדָה שֶׁלָּנוּ, חָזְרוּ לִהְיוֹת לְמֵדִים וְשׁוֹכְחִים, אָמְרוּ: מַה מֹּשֶׁה בָּשָׂר וָדָם עוֹבֵר, אַף תַּלְמוּדוֹ עוֹבֵר, מִיָּד חָזְרוּ בָּאוּ לָהֶם אֶל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְוַאי יִגָּלֶה לָנוּ פַּעַם שְׁנִיָּה, לְוַאי יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, לְוַאי יִתְקַע תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּלִבֵּנוּ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. אָמַר לָהֶם: אֵין זוֹ עַכְשָׁיו אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, לב): וְנָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתֲּבֶנָּה, רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כ, ג): לֹא יִהְיֶה לְךָ, נֶעֱקַר מִלִּבָּם יֵצֶר הָרָע, בָּאוּ אֵצֶל מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תְּעָשֶׂה אַתְּ פְּרוֹזְבִּיוֹן שֶׁלִּיחַ בֵּינוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת, וּמָה חֲנָנֵיָה יֵשׁ בַּאֲבֶדָה שֶׁלָּנוּ, מִיָּד חָזַר יֵצֶר הָרָע לִמְקוֹמוֹ, חָזְרוּ עַל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְוַאי יִגָּלֶה לָנוּ פַּעַם שְׁנִי, הַלְוַאי יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. אָמַר לָהֶם אֵין זוֹ עַכְשָׁו אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הוּא, דִּכְתִיב (יחזקאל לו, כו): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם.

רַבִּי עֲזַרְיָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, בָּא אֶחָד אוֹרֵחַ רִאשׁוֹן, מָזַג לוֹ אֶת הַכּוֹס וְנָתַן לוֹ, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמָזַג לוֹ אֶת הַכּוֹס וְנָתַן לוֹ, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, נָתַן לוֹ הַמַּרְתֵּף כֻּלּוֹ. כָּךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן נִצְטַוָּה עַל שֶׁבַע מִצְווֹת, חֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ב, טז): וַיְצַו ה׳ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל, וְיָצָו, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע ה, יא): כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו. ה׳, זוֹ קִלְלַת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, טז): וְנֹקֵב שֵׁם ה׳ מוֹת יוּמָת. אֱלֹהִים, אֵלּוּ הַדַּיָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, ח): עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם. עַל הָאָדָם, זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם. לֵאמֹר, זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב (ירמיה ג, א): לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ. מִכֹּל עֵץ הַגָּן, זֶה הַגָּזֵל, דִּכְתִיב (בראשית ג, יא): הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ. נֹחַ נִתּוֹסֵף לוֹ אֶבֶר מִן הַחַי, דִּכְתִיב (בראשית ט, ד): אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ. אַבְרָהָם, נִצְטַוָּה עַל הַמִּילָה. יִצְחָק, חִנְּכָהּ לִשְׁמוֹנָה יָמִים. יַעֲקֹב, עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, לב): עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה. יְהוּדָה עַל הַיְבָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח, ח): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ. יִשְׂרָאֵל אַכָּל מִצְווֹת עָשֵׂה וּמִצְווֹת לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבָּנִין אָמְרִין לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְחַלֵּק אַפְּסִינְיוֹת לְלִגְיוֹנוֹתָיו עַל יְדֵי דֻּכְסִין וְאִיסְפַּרְכִין וְאִיסְטַרְטְלִין, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה אוֹכֵל אִיסְפַּסְטָלִין, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. רַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה אוֹכֵל חֲתִיכוֹת, כֵּיוָן שֶׁבָּא בְּנוֹ נָתַן לוֹ מִיָּד לְיָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּנָעָהּ מִפִּיו וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ב, ו): כִּי ה׳ יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. רַבִּי אַבָּהוּ וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדָבָר הֲלָכָה, זֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה וְזֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּקְיוֹתֵהוֹן עַל יָדִי. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אַפְלוּ הֶבֶל הַיּוֹצֵא מִפִּיו, כְּמָה

דְתֵימָא (איוב לה, טז): וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה פִּיהוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשּׁוּקְיוֹתְהוֹן עָלַי. וְרַבָּנָן אָמְרִין עֲתִידִין נַפְשֵׁיהוֹן שֶׁל אֵלּוּ לִנְטֹל בִּנְשִׁיקָה. אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה מָצָאנוּ שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לֹא נִטְלָה אֶלָּא בִּנְשִׁיקָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר לג, לח): וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי ה׳ וַיָּמָת שָׁם. וְנַפְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ה): וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳ עַל פִּי ה׳. מֹרִיָּם מִנַּיִן, דִּכְתִיב (במדבר כ, א): וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם, מַה שָּׁם שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן עַל פִּי ה׳, אַף כָּאן כֵּן, אֶלָּא שֶׁגְּנַאי לְפָרְשׁוֹ. וּשְׁאָר כָּל הַצַּדִּיקִים מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אִם עָסַקְתָּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁשְּׁפָתֶיךָ מְנֻשָּׁקוֹת, סוֹף שֶׁהַכֹּל מְנַשְּׁקִין לְךָ עַל פִּיךָ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת, יְזַיְּנֵנִי, יְטַהֲרֵנִי, יְדַבְּקֵנִי, יְשַׁקְּנִי, יְזַיְּנֵנִי, מִדִּכְתִיב (דברי הימים א יב, ב): נֹשְׁקֵי קֶשֶׁת מַיְמִינִים וּמַשְׂמְאלִים, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָן מָשָׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּזַיִן, מָה הַזַּיִן הַזֶּה מִתְקַיֵּם לִבְעָלָיו בִּשְׁעַת מִלְחָמָה, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת עִם מִי שֶׁעָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן. רַבִּי חָנָא בַּר אַחָא מַייְתֵי לָהּ מֵהָכָא (תהלים קמט, ו): רוֹמְמוֹת אֵל וגו׳, מָה הַחֶרֶב שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מִשְּׁנֵי צְדָדִים, כָּךְ תּוֹרָה נוֹתֶנֶת חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְחַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בְּפֶה אַחַת נֶאֶמְרָה בִּפְיוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר שְׁתֵּי תוֹרוֹת נֶאֶמְרוּ, אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בִּכְתָב. וְרַבָּנִין אָמְרִין שֶׁהֵן גּוֹזְרִין עַל הָעֶלְיוֹנִים וְעוֹשִׂין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׂין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבָּנָן דִּכְתִיב (דברי הימים א כד, ה): כִּי הָיוּ שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים, שָׂרֵי קֹדֶשׁ אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, (ישעיה מג, כח): וָאַחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ. שָׂרֵי הָאֱלֹהִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב בְּהוֹן (תהלים פב, ו): אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם, שֶׁהֵן גּוֹזְרִין עַל הָעֶלְיוֹנִים וְעוֹשִׂין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׂין, כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּטָהֳרָה. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, יְטַהֲרֵנִי כְּאָדָם שֶׁהוּא מַשִּׁיק שְׁנֵי גְבִין זֶה אֶל זֶה וְהוּא מַדְבִּיקָן, כְּמָה דְתֵימָא (ישעיה לג, ד): כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. יְשַׁקְּנִי, יְדַבְּקֵנִי, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל ג, יג): וְקוֹל כַּנְפֵי הַחַיּוֹת מַשִּׁיקוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ. דָּבָר אַחֵר, יִשָּׁקֵנִי, יוֹצִיא לִי קוֹל נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ.

כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מְיַיִן, תַּמָּן תְּנִינָן שָׁאַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ אֶת גְּבִינַת הַגּוֹיִם, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּקִיבַּת נְבֵלָה. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא קִיבַּת הָעוֹלָה חֲמוּרָה מִקִּיבַּת נְבֵלָה וְאָמְרוּ כֹּהֵן שֶׁדִּעְתּוֹ יָפָה שׁוֹרְפָהּ חַיָּה, וּמַה שׁוֹרְפָהּ חַיָּה, גָּמִיעַ לָהּ, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשׁוֹתָה בְּכוֹס מְזֻהָם, לֹא נֶהֱנָה וְלֹא מוֹעֵל. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לָמָּה לֹא אָסְרוּהָ בַּהֲנָיָה, וְהִשִּׁיאוֹ לְדָבָר אַחֵר, אָמַר לוֹ יִשְׁמָעֵאל אָחִי הֵיאַךְ אַתָּה קוֹרֵא כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מְיַיִן אוֹ דּוֹדֶיךָ מְיַיִן. אָמַר לוֹ אֵין הַדָּבָר כָּךְ שֶׁחֲבֵרוֹ בָּא לִמֵּד עָלָיו כֵּן, לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִפְּנֵי שֶׁבְּקָרוֹב אֲסָרוּהָ, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה קָטָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא וְרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כְּתִיב (משלי כז, כו): כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ, כְּבָשִׂים כְּתִיב, בְּשָׁעָה שֶׁתַּלְמִידֶיךָ קְטַנִּים, תְּהֵיֵה מְכַבֵּשׁ לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, הִגְדִּילוּ וְנַעֲשׂוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, תְּהֵי מְגַלֶּה לָהֶם סִתְרֵי תוֹרָה. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (שמות כא, א): וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם, מַה שִּׁימָה זוֹ אֵינָהּ נִגְלֵית לְכָל אָדָם, כָּךְ הֵן דִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי הוּנָא בָּעֵי וְרַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא מַקְשֵׁי אִם לְהַפְלִיגוֹ הָיָה מְבַקֵּשׁ הָיָה לוֹ לְהַפְלִיגוֹ מֵחֲמִשָּׁה הַכְרָעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי הוּנָא בָּעֵי וְרַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא מַקְשֵׁי אִם לְהַפְלִיגוֹ הָיָה מְבַקֵּשׁ הָיָה לוֹ לְהַפְלִיגוֹ מֵחֲמִשָּׁה הַכְרָעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן (בראשית ד, ז): שְׂאֵת, (בראשית מט, ז): אָרוּר, (שמות יז, ט): מָחָר, (שמות כה, לד): מְשֻׁקָּדִים, (דברים לא, טז): וְקָם. הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת, אוֹ שְׂאֵת אִם לֹא תֵיטִיב. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אֵית לִי חוֹרֵי (בראשית לד, ז): וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם, אוֹ כְּשָׁמְעָם בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (דברים ד, יד): וְאֹתִי צִוָּה ה׳, יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאָמַר לִי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאָמַר לִי לוֹמַר לְבָנַי, אָמַר רַבִּי אִילָא יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁמַּשִּׁיקִין אוֹתָן עַל פֶּה, כֵּיצַד, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, יא): בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, יג): בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי פִיךָ, בְּאֵי זֶה צַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עִירָא הַיְאִירִי רַבּוֹ שֶׁל דָּוִד קַיָּם, בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי.

דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מְיַיִן, דִּבְרֵי תוֹרָה דּוֹמִין זֶה לָזֶה, דּוֹדִין זֶה לָזֶה, קְרוֹבִין זֶה לָזֶה, הָאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כה, מט): אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ. (ויקרא יא, לו): אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם שֶׁמַּכְשִׁירִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא, לח): וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זָרַע. שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּדִבְרֵי תוֹרָה, מַה שַּׁעַם וְחֻכָּךְ כְּיֵין הַטּוֹב. חַבְרַיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מְיָיִן. הָאוֹמֵר אֵין תְּפִלִּין לַעֲבוֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, פָּטוּר. ה׳ טוֹטָפוֹת, לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, חַיָּב. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי שָׁמַע לִיהּ מִן הֲדָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן אֲנִי הָיִיתִי בָּא בַּדֶּרֶךְ וְהִטֵּיתִי לִקְרוֹת בְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וְסִכַּנְתִּי בְּעַצְמִי מִפְּנֵי הַלִּיסְטִין. אַתְּ חָמֵי אִם לֹא קָרָא הָיָה עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה בִּלְבָד, עַכְשָׁו שֶׁקָּרָא נִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַדָּא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם בַּר אַחָא אָמַר, וַחֲמוּרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה וּנְבוּאָה, כְּתִיב (מיכה ב, ו): אַל תַּטִּפוּ יַטִּיפוּן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשִּׁלַּח פְּלָמַנְטְרִין שֶׁלּוֹ לִמְדִינָה, עַל אֶחָד מֵהֶן כָּתַב, אִם מַרְאֶה לָכֶם חוֹתְמִי וְסִימַנְטְרִין שֶׁלִּי הַאֲמִינוּ לוֹ, וְאִם לָאו אַל תַּאֲמִינוּ לוֹ. וְעַל אֶחָד מֵהֶם כָּתַב אִפְלּוּ אֵינוֹ מַרְאֶה לָכֶם חוֹתְמִי וְסִימַנְטְרִין שֶׁלִּי, הַאֲמִינוּ לוֹ. כָּךְ בִּדְבָרֵי נְבוּאָה, כְּתִיב (דברים יג, ב): כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים כְּתִיב (דברים יז, יא): עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, אֲשֶׁר תּוֹרְךָ הַתּוֹרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר תֹּאמַר, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ. לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל, עַל הַיָּמִין שֶׁהוּא יָמִין וְעַל הַשְּׂמֹאל שֶׁהוּא שְׂמֹאל, שְׁמַע לָהֶם, וַאֲפִלּוּ שֶׁיֹּאמְרוּ לְךָ עַל הַיָּמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל הַשְּׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין.

דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מְיַיִן, נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּמַיִם, בְּיַיִן, בְּשֶׂמֶן, בִּדְבַשׁ וְחָלָב. בְּמַיִם (ישעיה נה, א): הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם, מַה מַּיִם מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד

סוֹפוֹ, דִּכְתִיב (תהלים קלו, ו): לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם, כָּךְ תּוֹרָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יא, ט): אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ. מַה מַּיִם חַיִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד, טו): מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים, כָּךְ תּוֹרָה חַיִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, כב): כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם, וּכְתִיב (ישעיה נה, א): לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ. מַה מַּיִם מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י, יג): לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמָיִם, כָּךְ תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יט): כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. מָה הַמַּיִם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ג): קוֹל ה׳ עַל הַמָּיִם, כָּךְ תּוֹרָה בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים. מָה הַמַּיִם מְשִׁיבִין הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טו, יט): וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי וגו׳, כָּךְ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. מָה הַמַּיִם מְטַהֲרִים אֶת הָאָדָם מִטֻּמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כה): וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, כָּךְ תּוֹרָה מְטַהֶרֶת הַטָּמֵא מִטֻּמְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ז): אִמְרוֹת ה׳ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת. וּמַה הַמַּיִם מְטַהֲרִים הַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יד, ט): וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, כָּךְ תּוֹרָה מְטַהֶרֶת הַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קמ): צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד. וּמַה מַּיִם מְכַסִּים עֶרְוָתוֹ שֶׁל יָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, ט): כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים, כָּךְ תּוֹרָה מְכַסָּה עֶרְוָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, יב): וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה. וּמַה מַּיִם יוֹרְדִין טִפִּין טִפִּין וְנַעֲשׂוֹת נְחָלִים נְחָלִים, כָּךְ תּוֹרָה אָדָם לוֹמֵד שְׁתֵּי הֲלָכוֹת הַיּוֹם וּשְׁתַּיִם לְמָחָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּנַחַל נוֹבֵעַ. מַה מַּיִם אִם אֵין אָדָם צָמֵא אֵינָהּ עֲרֵבָה בְּגוּפוֹ, כָּךְ תּוֹרָה אִם אֵין אָדָם עָיֵף בָּהּ, אֵינָהּ עֲרֵבָה בְּגוּפוֹ. וּמָה הַמַּיִם מַנִּיחִין מָקוֹם גְּבוֹהַּ וְהוֹלְכִים בְּמָקוֹם נָמוּךְ, כָּךְ תּוֹרָה מַנַּחַת מִי שֶׁדַּעְתּוֹ גְּבוֹהָה עָלָיו, וּמַדְבֶּקֶת בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ נְמוּכָה עָלָיו. וּמַה מַּיִם אֵין מִתְקַיְּמִין בִּכְלִי כֶּסֶף וְזָהָב אֶלָּא בַּיָּרוּד שֶׁבַּכֵּלִים, כָּךְ תּוֹרָה אֵין מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כִּכְלִי חֶרֶס. וּמַה מַּיִם אֵין אָדָם גָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר לְקָטָן הַשְׁקֵנִי מַיִם, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין הַגָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר לְקָטָן לַמְּדֵנִי פֶּרֶק אֶחָד, דָּבָר אֶחָד, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, וַאֲפִלּוּ אוֹת אַחַת. וּמַה מַּיִם כְּשֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ לָשׂוּט בָּהֶן סוֹף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ. כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, אִם אֵין אָדָם יוֹדֵעַ לָשׂוּט בָּהֶן וּלְהוֹרוֹת בָּהֶן, סוֹף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא דְּקֵיסָרִין, מָה הַמַּיִם נִמְשָׁכִין לְגַנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וּלְבָתֵּי כְּסָאוֹת וּמֻרְחָצָאוֹת, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא, מָה הַמַּיִם מְגַדְּלִין אֶת הַצְּמָחִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת כָּל מִי שֶׁהוּא עָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן. אִי מָה הַמַּיִם מַבְאִישִׁים וּמַחְמִיצִים בַּקַּנְקַן אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מַה יַּיִן כָּל זְמַן שֶׁהוּא מִתְיַשֵּׁן בַּקַּנְקַן מְשׁוּבָּח, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁהֵם מִתְיַשָּׁנִין בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם הֵן מְשׁוּבָּחִין בִּגְדֻלָּה. אִי מָה הַמַּיִם אֵינָן נִכָּרִין בַּגּוּף אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מָה הַיַּיִן נִכָּר בַּגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נִכָּרִין בַּגּוּף וּמְרַמְּזִין וּמַרְאִין בְּאֶצְבַּע וְאוֹמֵר זֶה הוּא תַּלְמִיד חָכָם. אִי מָה הַמַּיִם אֵין מְשַׁמְּחִין אֶת הַלֵּב יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר יַיִן, מַה יַּיִן מְשַׁמֵּחַ אֶת הַלֵּב, דִּכְתִיב (תהלים קד, טו): וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׁמְּחִין הַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. אִי מָה הַיַּיִן פְּעָמִים שֶׁהוּא רַע לָרֹאשׁ וְלַגּוּף, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁמֶן, מַה שֶּׁמֶן מְעַדֵּן הָרֹאשׁ וְהַגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְעַדְּנִים הָרֹאשׁ וְהַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קה): נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ. אִי מָה הַשֶּׁמֶן מַר מִתְּחִלָּתוֹ וּמָתוֹק בְּסוֹפוֹ, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר דְּבַשׁ וְחָלָב, מָה הֵם מְתוּקִין אַף דִּבְרֵי תוֹרָה מְתוּקִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ, אִי מַה דְּבַשׁ יֵשׁ בּוֹ קְצָרִים, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר חָלָב, מָה חָלָב נָקִי אַף דִּבְרֵי תוֹרָה נְקִיִּים, דִּכְתִיב (איוב כח, יז): לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוֹכִית. אִי מָה חָלָב תָּפֵל, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר דְּבַשׁ וְחָלָב, מַה דְּבַשׁ וְחָלָב מְשֻׁמְּרָבִים זֶה בָּזֶה אֵין מַזִּיקִין הַגּוּף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ח): רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ, (משלי ד, כב): כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דְּדֶיךָ, אֵלּוּ הָאָבוֹת. מִיָּין, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה מָה הַקָּרְבָּנוֹת חֲבִיבִין בְּשָׁעָה שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, הָיָה מַקְרִיב כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֶלָּא רָץ לוֹ לִזְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. דָּבָר אַחֵר, כִּי טוֹבִים דְּדֶיךָ אִלּוּ יִשְׂרָאֵל. מִיָּין, אִלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, י׳ עֲשָׂרָה, י׳ עֲשָׂרָה, נ׳ חֲמִשִּׁים, שִׁבְעִים אֻמּוֹת. לְלַמֶּדְךָ שֶׁחֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת.

ג לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים, רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּל הַשִּׁירִים שֶׁאָמְרוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת, רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שֶׁמָּן תּוֹרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמְּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי חֲבֵרוֹ. כָּל הַמִּצְווֹת שֶׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שֶׁמָּן תּוֹרַק שְׁמֶךָ, מְאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עָשָׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל הַיַּמִּים דְּיוֹ, וַאֲגַמִּים קוּלְמוֹסִין, וְשָׁמַיִם וְאֶרֶץ וְכָל בְּנֵי אָדָם לַבְלָרִים, אֵין מַסְפִּיקִין לִכְתּוֹב [דברי תורה שלמדתי], וַאֲנִי לֹא חִסַּרְתִּיהָ אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁמַּטְבִּיל זַכְרוּתוֹ כְּמִכְחוֹל בַּיָּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אִם יִהְיוּ כָּל הַיַּמִּים דְּיוֹ, וַאֲגַמִּים קוּלְמוֹסִין, וְשָׁמַיִם וְאֶרֶץ יְרִיעוֹת, וְכָל בְּנֵי אָדָם לַבְלָרִין, אֵין מַסְפִּיקִין לִכְתּוֹב דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁלָּמַדְתִּי, וְלֹא חִסַּרְתִּיהָ רַק כְּאָדָם שֶׁמַּטְבִּיל זַכְרוּתוֹ כְּמִכְחוֹל בַּיָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתַי, אֶלָּא רַבּוֹתַי חִסְרוּהָ, וַאֲנִי לֹא חִסַּרְתִּיהָ, אֶלָּא כְּמֵרִיחַ בְּאֶתְרוֹג, הַמֵּרִיחַ נֶהֱנֶה, וְהָאֶתְרוֹג לֹא חָסַר, וְכִמַּלֵּא מֵאַמַּת הַמַּיִם, וּכְמַדְלִיק מִנֵּר לְנֵר. פַּעַם אַחַת שָׁהָה רַבִּי עֲקִיבָא לָבוֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּא וְיָשַׁב לוֹ מִבַּחוּץ, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ הֲלָכָה, אָמְרוּ הֲלָכָה מִבַּחוּץ, חֲזָרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ תּוֹרָה מִבַּחוּץ, חֲזָרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ עֲקִיבָא מִבַּחוּץ פְּנוּ לוֹ מָקוֹם, בָּא וְיָשַׁב לוֹ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הָיָה עָשׂוּי כְּמִין רֵיס, וְאֶבֶן אַחַת הָיְתָה שָׁם וְהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ לִישִׁיבָה, פַּעַם אַחַת נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִתְחִיל מְנַשֵּׁק אוֹתָהּ הָאֶבֶן, וְאָמַר הָאֶבֶן הַזֹּאת דּוֹמָה לְהַר סִינַי, וְזֶה שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ דּוֹמֶה לַאֲרוֹן הַבְּרִית.

דָּבָר אַחֵר, לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּא, שְׁנֵי שְׁמָנִים הֵם, שֶׁמֶן כְּהֻנָּה וְשֶׁמֶן מַלְכוּת. וְרַבָּנָן אָמְרִין שְׁתֵּי תּוֹרוֹת הֵן, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. אָמַר רַבִּי יוּדָן שֶׁמֶן תּוֹרַק שְׁמֶךָ שֶׁמֶן מִתְגַּדֵּל עַל כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּשַׁמְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוּדָן, דְּאָמַר (ישעיה י, כז): וְחָבַל עֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן, חֲבַל עֲלוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי חִזְקָיָהוּ וְסִיעָתוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּשַׁמְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, שֶׁמֶן תּוֹרַק שְׁמֶךָ, מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה מַר מִתְחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ מָתוֹק, כָּךְ (איוב ח, ז): וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה אֵין מִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִישָׁה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה אֵין מִתְעָרֵב בִּשְׁאָר מַשְׁקִין, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְעָרְבִים בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (דברים ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה כּוֹס מָלֵא אֵינוֹ מְזַרְזִיף כִּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מְזַרְזְפִים בְּדִבְרֵי לֵיצָנוּת. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה כּוֹס מָלֵא שֶׁמֶן בְּיָדָךְ וְנָפַל לְתוֹכוֹ טִפָּה שֶׁל מַיִם וְיָצָאת כְּנֶגְדָּהּ טִפָּה שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ אִם נִכְנַס דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה לַלֵּב יָצָא כְּנֶגְדּוֹ דָּבָר שֶׁל לֵיצָנוּת, נִכְנַס לַלֵּב דָּבָר שֶׁל לֵיצָנוּת, יָצָא כְּנֶגְדּוֹ דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה מֵבִיא אוֹרָה לָעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ. מָה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה עֶלְיוֹן עַל כָּל הַמַּשְׁקִין, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל עֶלְיוֹנִים עַל כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, א): וּנְתָנְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן. מָה הַשֶּׁמֶן אֵין לוֹ בַּת קוֹל, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בַּת קוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כְּתִיב (ישעיה כט, ד): וְשָׂפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ, לְמָה הָיָה דּוֹמֶה, לְצְלוֹחִית שֶׁל פּוֹלְיָטוֹן שֶׁהָיְתָה מְמֻלֵּאת אַחַת וְלֹא הָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בָּא אֶחָד וְטִלְטְלָהּ מִמְּקוֹמָהּ וְהָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, אַף כֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אַבְרָהָם הָרְבֵּה מַעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ לְךָ, הָרְבֵּה מִצְווֹת יֵשׁ לְךָ, טַלְטֵל עַצְמְךָ בָּעוֹלָם וְשִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בָּעוֹלָמִי, לֶךְ לְךָ, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (בראשית יב, א): וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵא לְךָ עֲלָמוֹת הַרְבֵּה, דִּכְתִיב (בראשית יב, ה): וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן, וְהֲלֹא אִם מִתְכַּנְּשִׁים כָּל הָעוֹלָם לִבְרֹאת יַתּוּשׁ אֶחָד אֵינָן יְכוֹלִים לִבְרֹאתוֹ, אֶלָּא אִלּוּ הַגֵּרִים שֶׁגִּיְּרוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. אָמַר רַבִּי חוֹנְיָא אַבְרָהָם הָיָה מְגַיֵּר אֲנָשִׁים, וְשָׂרָה הַנָּשִׁים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מַכְנִיסָן לְבֵיתוֹ וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקֶה וּמְקָרְבָן וּמְגַיְּרָן וּמַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְׁכִינָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הַמְּכַנִּיס בְּרִיָּה אַחַת לְתוֹךְ כַּנְפֵי הַשְׁכִינָה מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ הוּא בָּרָאוֹ וְיָצָרוֹ וְרִיקְמוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִמַּה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא אוֹרָה לָעוֹלָם, שִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בָּעוֹלָם, וּמָה הִיא הָאוֹרָה, גְּאֻלָּה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵבִיא לָנוּ אוֹרָה, הָרְבֵּה גֵּרִים בָּאִים וּמִתְגַּיְּרִים וְנוֹסָפִים עָלֵינוּ, כְּגוֹן יִתְרוֹ וְרָחָב, יִתְרוֹ שָׁמַע וַאֲתָא, רָחָב שָׁמְעָה וְאִתְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֵס לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הָרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ, דִּכְתִיב (ישעיה כט, כג): כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ: וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ בִּינָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, עַל שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ בִּזַּת מִצְרַיִם, וּבִזַּת הַיָּם, וּבִזַּת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבִזַּת שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, אָנוּ אוֹהֲבִים אוֹתָךְ. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, עַל שֶׁהֶעֱלֵמְתָּ מֵהֶם יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַנֶּחָמָה, אֲהֻבוּךָ. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, בְּעַלְמוּת וּבְזְרִיזוּת. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, אִלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, זוֹ כַּת הַשְּׁלִישִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יג, ט): וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף וגו׳. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, אִלּוּ הַגֵּרִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חבקוק ג, ב): ה׳ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי ה׳ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים וגו׳. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ח): כִּי מֵאַהֲבַת ה׳ אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה וגו׳. דָּבָר אַחֵר, עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֻבוּךָ, עַל שֶׁהֶעֱלַמְתָּ מֵהֶם מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, דְּאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ חוּלָה לַצַּדִּיקִים לָעָתִיד לָבוֹא, מַה טַּעַם (תהלים מח, יד): שִׂיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָהּ, לְחוֹלָה כְּתִיב, צַדִּיקִים מִכָּאן וְצַדִּיקִים מִכָּאן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶמְצָעָם, וְהֵם חָלִים לְפָנָיו בְּעַלְמוּת, וּמְרַמְּזִין אִלּוּ לְאִלּוּ בָּאָצְבַּע וְאוֹמְרִים (תהלים מח, טו): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת יְנַהֲגֵנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בְּעַלֵּימוּת וּבְזְרִיזוּת. דָּבָר אַחֵר, עַל-מוּת, כְּאִילֵּין עוּלֵימְתָא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים סח, כו): בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת. דָּבָר אַחֵר, עַל-מוּת, תִּרְגֵּם עֲקִילַס אַתְנָסְיָא, עוֹלָם שֶׁאֵין בּוֹ מָוֶת, וּמְרַמְּזִין אִלּוּ לְאִלּוּ בָּאָצְבַּע וְאוֹמְרִים: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת יְנַהֲגֵנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה דִּכְתִיב (דברים טו, ו): כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ, וּבָעוֹלָם הַבָּא דִּכְתִיב (ישעיה נח, יא): וְנָחֲךָ ה׳ תָּמִיד.

ד מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה, אָמַר רַבִּי מֵאִיר בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַלְעִיקֵי אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁמְרוּהָ, וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָכֶם. אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲבוֹתֵינוּ עֲרֵבִים לָנוּ. אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיכֶם צְרִיכִין עֲרֵבִים, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ לִלְווֹת מִן הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הָבֵא לִי עֲרֵב וַאֲנִי מַלְוֶה אוֹתָךְ, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ עֲרֵב אֶחָד, אָמַר לוֹ עֲרֵבְךָ צָרִיךְ עֲרֵב, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ עֲרֵב שֵׁנִי, וְאָמַר לוֹ עֲרֵבְךָ צָרִיךְ עֲרֵב, כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ עֲרֵב שְׁלִישִׁי אָמַר תֵּדַע כִּי מִפְּנֵי זֶה אֲנִי מַלְוֶה לְךָ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַתּוֹרָה אָמַר לָהֶם אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם תּוֹרָתִי הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁמְרוּהָ וְאֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם, אָמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲבוֹתֵיכֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אַבְרָהָם יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁאָמַר (בראשית טו, ח): בַּמָּה אֵדַע. יִצְחָק יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁהָיָה אוֹהֵב לְעָשָׂו וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ג): וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. יַעֲקֹב

שֶׁאָמַר (ישעיה מ, כז): נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה׳. אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים, וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָכֶם. אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם נְבִיאֵינוּ עֲרֵבִין לָנוּ. אָמַר לָהֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ח): וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וגו׳, וּכְתִיב (יחזקאל יג, ד): כְּשֻׁעָלִים בָּחֳרָבוֹת נְבִיאֵיךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ, אֶלָּא הָבִיאוּ לִי עֲרֵבִים טוֹבִים וְאֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם, אָמְרוּ חֲרֵי בָּנֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָא וַדַּאי עֲרֵבִים טוֹבִים, עַל יְדֵיהֶם אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים ח, ג): מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז, וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא): ה׳ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. בְּשָׁעָה שֶׁהַלָּוֶה נִתְבָּע וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם, מִי נִתְפָּשׂ לֹא הֶעָרֵב, הֲוֵי מַה שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, ו): וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי. אָמַר רַבִּי אַחָא גַּם אֲנִי בְּשִׁכְחָה, מִי יֹאמַר בַּתּוֹרָה לְפָנַי בָּרְכוּ אֶת ה׳ הַמְבֹרָךְ, לֹא הַיּוֹנְקִים, הֲוֵי מֵרִפְיוֹן הַתּוֹרָה שֶׁבָּכֶם נִתְפַּשּׁוּ בְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ל): לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם, כִּבְיָכוֹל גַּם אֲנִי בְּשִׁכְחָה, מִי יֹאמַר בָּרְכוּ אֶת ה׳ הַמְבֹרָךְ לְפָנַי. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהַכְנִיס בְּנוֹ לַתּוֹרָה וּלְחַנְּכוֹ בְּלִמּוּד, שֶׁיַּאֲרִיךְ יָמִים בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, יא): כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְרַבָּנָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִמַּה שֶׁהִכְנִסָתָנוּ לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, לְאַרְעָא טָבְתָא דְּאִיתְקְרִיאַת מַשְׁכְּנוּתָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ אַרְעָא טָבְתָא רַבְתָּא דְּאִיתְקְרִיאַת מַשְׁכְּנוּתָא, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין מִמַּה שֶׁהִשְׁרִיתָ שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכֵנוּ, כְּדִכְתִיב (שמות כה, ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין חוֹרִי, עַל שֶׁסִּלַּקְתָּ שְׁכִינָתְךָ מִתּוֹכֵנוּ, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁכָּל צָרוֹת שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶן בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל לֹא נִתְאַבְּלוּ, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָהֶם משֶׁה (שמות לג, ג): כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ, מִיָּד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זַיִן שְׁנָתַן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב וְשֵׁם הַמִּפְרָשׁ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל נֶעְשָׂה מֵהֶם, רַבִּי אִיבּוּ וְרַבָּנָן, רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּלוּם הָאִשָּׁה מִתְקַשֶּׁטֶת אֶלָּא לְבַעְלָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְהוּטִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי שְׁכִינָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, לְגִנּוֹנוֹ.

רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי עֲזַרְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל שֶׁנֶּהֱנֵיתָ עִם שְׁכֵנוֹתַי בְּמִדַּת הַדִּין, וְעִמִּי בְּמִדַּת רַחֲמִים, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. דְּאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר נַעֲשָׂה בַּעֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים מַה שֶּׁ נַעֲשָׂה בְּדוֹר הַמַּבּוּל, בְּדוֹר הַמַּבּוּל כְּתִיב (בראשית ו, ה): רַק רַע כָּל הַיּוֹם, וּבַעֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים כְּתִיב (מיכה ב, א): הוֹי חֹשְׁבֵי אָוֶן וּפֹעֲלֵי רָע עַל מִשְׁכְּבוֹתָם, חֲרֵי זֶה בַּלַּיְלָה, בַּבֹּקֶר מִנִּין, בְּאוֹר הַבֹּקֶר יַעֲשׂוּהָ כִּי יֶשׁ לְאֵל יָדָם, אוֹתָם לֹא נוֹתַר מֵהֶם פְּלֵטָה, וּמֵאֵלּוּ נוֹתַר פְּלֵטָה, בְּאֵיזֶה זְכוּת, רַבִּי יִצְחָק פָּתַר לְהוֹ לְשֶׁבַח, רַבִּי אָמַר בִּזְכוּת (יחזקאל יד, כב): וְהִנֵּה נוֹתָרָה בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוֹצִיאִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא הַמּוֹצְאִים, בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁיִּצְמְדוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא נֶאֱמַר בִּכְרֵכִי הַיָּם מַה שֶּׁ נֶּאֱמַר בְּדוֹר הַמַּבּוּל (צפניה ב, ה): הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שֶׁחַיָּב כָּרֵת, וּבִזְכוּת מִי נִצָּל, בִּזְכוּת יֶרֶא שָׁמַיִם אֶחָד שֶׁמַּעֲמִידִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. רַבִּי לֵוִי פָּתַר לֵיהּ לְשֶׁבַח, הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שֶׁכָּרַת בְּרִית, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (נחמיה ט, ח): וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה מְשׁוּם רַבִּי אַחָא אָמַר נֶאֱמַר בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין מַה שֶּׁ נֶּאֱמַר בִּסְדוֹמִיִּים, דִּבְסְדוֹמִיִּים כְּתִיב (בראשית יח, כ): וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד, אֲבָל בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין כְּתִיב (יחזקאל ט, ט): וַיֹּאמֶר אֵלַי עָוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד. רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר כָּתוּב חוֹרֵי אִית לָן (איכה ד, ו): וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת עַמִּי וגו׳, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא לֹא חָלְתָה יָד לְיַד, אוֹתָן לֹא פָשְׁטוּ יְדֵיהֶן לְמִצְוֹות, אֲבָל אִלּוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם לְמִצְוֹות, (איכה ד, ו): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת, כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁיִּהְיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ עַל שֶׁבָּר בַּת עַמִּי.

אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לִי בִּזַּת שִׁכְנוֹתַי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, כב): וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ, בִּזַּת מִצְרַיִם, וּבִזַּת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבִזַּת שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּה שֶּׁגָּרַיְתָּ בִּי שְׁכֵנַי הָרָעִים, אָמַר רַבִּי אָבוּן לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וְגָרָה בָּהּ שְׁכֵנִים רָעִים, וְהִתְחִילָה צוֹוַחַת אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיעֵנִי. כָּךְ יִשְׂרָאֵל (שופטים י, יב): וְצִידוֹנִים וַעֲמָלֵק [ומעון לחצו אתכם] וַתִּצְעֲקוּ אֵלַי וָאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מַסְכִּינֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. דָּבָר אַחֵר מְמַסְכְּנִינִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי אַחָא, צָרִיךְ יְהוּדָאָה לַחֲרוּבָא עֲבִיד תְּתוּבָא, כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, יָאֵיָא הִיא מִסְכְּנוּתָא לְבִרְתֵּיהּ דְּיַעֲקֹב, כְּעַרְקָא סוּמְקָא בְּקַדְלָא דְּסוּסְיָא חִיוָּרָא. דָּבָר אַחֵר, מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מַשְׁכִּינֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּשְׁכּוֹנֵי שֶׁנָּטַלְתָּ מִמֶּנִּי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, מִמַּה שֶׁנָּטַלְתָּ מִמֶּנִּי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, דְּאָמַר רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כְּתִיב (נחמיה א, ז): חָבֹל חָבַלְנוּ לָךְ, זֶה חֻרְבַּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבַּן שֵׁנִי שֶׁלֹּא נִתְמַשְׁכְּנוּ אֶלָּא עַל יָדֵינוּ. רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעָאי, כְּתִיב (שמות טו, כב): וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, הִסִּיעָן מֵחֶטְאוֹ שֶׁל יָם, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכֵנוּ, אָמַר לָהֶם לְאֵילִים, וּמֵאֵילִים לְאֵלוּשׁ, וּמֵאֵלוּשׁ לְמָרָה, וּמִמָּרָה לִרְפִידִים, וּמֵרִפְידִים לְסִינַי, אָמְרִין לְכָל הָן דְּאַתְּ אָזִיל וּמוֹבִיל לָן אֲנַן עִמָּךְ, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ וְנָשָׂא אִשָּׁה מִן הַכְּפָר, אָמַר לָהּ קוּמִי וְאֶתֵּית עִמִּי, אָמְרָה לֵיהּ מִן הָכָא לְהָן, אָמַר לָהּ מִן הָכָא לְטִבֶרְיָא, וּמִתַּמָּן לְבוּרְסְקִי, וּמִבּוּרְסְקִי לְשׁוּקָא עִלָּאָה, וּמִתַּמָּן לְשׁוּקָא אַרְעָיְיתָא, אָמְרָה לֵיהּ לְכָל הָן דְּאַתְּ אָזִיל וְנָסֵיב לִי אֲנָא אֵתָיא עִמָּךְ, כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (תהלים סג, ט): דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אִיקָא וַהֲרֵי מִקְרָא מַכְרִיז וְאוֹמֵר: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, אִם לְמִקְרָא, לְמִקְרָא. אִם לְמִשְׁנָה, לְמִשְׁנָה. אִם לְתַלְמוּד, לְתַלְמוּד. אִם לְתוֹסְפְתָּא, לְתוֹסְפְתָּא. אִם לְאַגָּדְתָּא, לְאַגָּדְתָּא.

הֲבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, תַּמָּן תְּנִינָן אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס, בֶּן עַזַּאי, וּבֶן זוֹמָא, אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי, הִצִּיץ וְנִפְגַּע, וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי כה, טז): דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ. בֶּן זוֹמָא, הִצִּיץ וָמֵת, וְעָלָיו נֶאֱמַר (תהלים קטז, טו): יָקָר בְּעֵינֵי ה׳ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו. אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה קִצֵּץ בַּנְּטִיעוֹת, כֵּיצַד קִצֵּץ

בַּנְּטִיעוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה נִכְנָס לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת וְרוֹאֶה תִּינוֹקוֹת שֶׁמַּצְלִיחִין בַּתּוֹרָה, הָיָה אוֹמֵר עֲלֵיהוֹן מִלָּיָא וּמִסְתַּתְּמִין, וְעָלָיו נֶאֱמַר (קהלת ה, ה): אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ. רַבִּי עֲקִיבָא נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם, וְאָמַר, לֹא מִפְּנֵי שֶׁגָּדוֹל אֲנִי מֵחֲבֵרַי, אֶלָּא כָּךְ שָׁנִינוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה, מַעֲשֶׂיךָ יְקָרְבוּךָ וּמַעֲשֶׂיךָ יְרַחֲקוּךָ, וְעָלָיו נֶאֱמַר: הֶבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

רַבִּי יַנַּאי אָמַר, לֹא הָיְתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְהִדָּרֵשׁ הַזֶּה לָכֶם, וּמִפְּנֵי מָה גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל מַה בֵּיוֹם רִאשׁוֹן וּמַה בְּיוֹם שֵׁנִי עַד יוֹם שִׁשִּׁי, בִּזְכוּת שֶׁאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיָּד גִּלָּה לָהֶם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּתִיב (דברים ד, יג): וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ, וַיְגֵּד לָכֶם אֶת סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁהוּא תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, עֲשָׂרָה לְמִקְרָא וַעֲשָׂרָה לְתַלְמוּד, וְכִי מִנַּיִן יָבוֹא אֱלִיהוּא בֶּן בָּרְכְאֵל הַבּוּזִי וְיִגַּלֶּה לְיִשְׂרָאֵל חַדְרֵי בְּהֵמוֹת וְלִוְיָתָן, וּמִנַּיִן יָבוֹא יְחֶזְקֵאל וְיִגַּלֶּה לָהֶם חַדְרֵי מֶרְכָּבָה, אֶלָּא הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הֶבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, בַּעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׂמְחָה נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל, גִּילָה, שִׂישָׂה, שִׂמְחָה, רִנָּה, פִּצְחָה, צָהֳלָה, עֲלָצָה, עֲלָזָה, חֶדְוָה, תְּרוּעָה. גִּילָה (זכריה ט, ט): גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן. שִׂישָׂה (ישעיה סא, י): שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה׳. שִׂמְחָה (ישעיה סו, י): שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם. רִנָּה (זכריה ב, יד): רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן. פִּצְחָה (ישעיה נד, א): פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי. צָהֳלָה (ישעיה יב, ו): צַהֲלִי וָרֹנִּי. עֲלָצָה (שמואל א ב, א): עָלַץ לִבִּי בַּה׳. עֲלָזָה (תהלים כח, ז): וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ. חֶדְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ו, טז): וַעֲבַדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל [וגו׳]. תְּרוּעָה (תהלים צח, ד): הָרִיעוּ לַה׳ כָּל הָאָרֶץ, וּכְתִיב (תהלים מז, ב): הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה. וְאֵית דְּמַפְקִין תְּרוּעָה וּמְעַיְּלִין דִּיצָה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב מא, יד): וּלְפָנָיו תָּדוֹץ דְּאָבָה, מִקְרָטְעָא כַּהֲדָא חֲפִיתָא.

דָּבָר אַחֵר, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, תַּמָּן תְּנִינַן, נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְבָטֵל, אָמַר רַבִּי אִידִי מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת בְּצִידוֹן שֶׁשָּׁהֲתָה עֶשֶׂר שָׁנִים עִם בַּעֲלָהּ וְלֹא יָלְדָה, אֲתוֹן גַּבֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בָּעֵין לְמִשְׁתַּבְקָא דִּין מִדִּין, אָמַר לְהוֹן תַּייכוֹן כְּשֵׁם שֶׁנִּזְדַּוַּגְתֶּם זֶה לָזֶה בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, כָּךְ אֵין אַתֶּם מִתְפָּרְשִׁים אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה. הָלְכוּ בִּדְרָכָיו וְעָשׂוּ לְעַצְמָן יוֹם טוֹב וְעָשׂוּ סְעוּדָה גְּדוֹלָה וְשִׂכְּרָתוּ יוֹתֵר מִדַּאי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ עָלָיו אָמַר לָהּ בִּתִּי רְאִי כָּל חֵפֶץ טוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בַּבַּיִת, וּטְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ, מָה עָשְׂתָה הִיא, לְאַחַר שֶׁיִּשֵּׁן רָמְזָה לַעֲבָדֶיהָ וּלְשִׁפְחוֹתֶיהָ וְאָמְרָה לָהֶם, שָׂאוּהוּ בַּמִּטָּה וּקְחוּ אוֹתוֹ וְהוֹלִיכוּהוּ לְבֵית אַבָּא. בַּחֲצִי הַלַּיְלָה נִנְעַר מִשְּׁנָתִיהּ כֵּיוָן דְּפָג חַמְרֵיהּ, אָמַר לָהּ בִּתִּי הֵיכָן אֲנִי נָתוּן, אָמְרָה לֵיהּ בְּבֵית אַבָּא, אָמַר לָהּ מַה לִּי לְבֵית אָבִיךְ, אָמְרָה לֵיהּ וְלֹא כָךְ אָמַרְתָּ לִי בָּעֶרֶב, כָּל חֵפֶץ טוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּבֵיתִי טְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ. אֵין חֵפֶץ טוֹב לִי בָּעוֹלָם יוֹתֵר מִמֶּךָּ. הָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְעָמַד וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְנִפְקְדוּ, לְלַמֶּדְךָ מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹקֵד עֲקָרוֹת אַף צַדִּיקִים פּוֹקְדִים עֲקָרוֹת, וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בָּשָׂר וָדָם עַל שֶׁאָמַר לְבָשָׂר וָדָם שֶׁכְּמוֹתוֹ אֵין לִי חֵפֶץ בָּעוֹלָם טוֹב מִמְּךָ נִפְקְדוּ, יִשְׂרָאֵל הַמְחַכִּים לִישׁוּעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם וְאוֹמְרִים אֵין לָנוּ חֵפֶץ טוֹב בָּעוֹלָם אֶלָּא אַתָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, חֲוֵי נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ. לְמַטְרוֹנָה שֶׁהָלַךְ הַמֶּלֶךְ בַּעְלָהּ וּבָנֶיהָ וַחֲתָנֶיהָ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ בָּאוּ בָנַיִךְ, אָמְרָה מָה אִיכְפַּת לִי, תִּשְׁמַחְנָה כַּלּוֹתַי. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ חֲתָנֶיהָ, אָמְרוּ לָהּ בָּאוּ חֲתָנַיִךְ, אָמְרָה, מָה אִיכְפַּת לִי תִּשְׁמַחְנָה בְנוֹתַי. אָמְרוּ לָהּ בָּא הַמֶּלֶךְ בַּעְלֵיךְ, אָמְרָה, הַאי חֶדְוָתָא שְׁלֵמָה, חֲדוּ עַל חֲדוּ. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא בָּאִין הַנְּבִיאִים וְאוֹמְרִים לִירוּשָׁלַיִם (ישעיה ס, ד): בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לָהֶם מָה אִיכְפַּת לִי, (ישעיה ס, ד): וּבְנֹתַיִךְ עַל צַד תֵּאָמַנָה, אָמְרָה מָה אִיכְפַּת לִי, כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לָהּ (זכריה ט, ט): הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע, אָמְרָה הָא חֶדְוָתָא שְׁלֵמָה, דִּכְתִיב (זכריה ט, ט): גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן, וּכְתִיב (זכריה ב, יד): רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִיא אוֹמֶרֶת (ישעיה סא, י): שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה׳ תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהָי.

דָּבָר אַחֵר, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, רַבִּי אָבִין פָּתַח (תהלים קיח, כד): זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה׳ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ, אָמַר רַבִּי אָבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה לִשְׂמֹחַ, אִם בַּיּוֹם אִם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּךְ בִּישׁוּעָתָךְ, בָּךְ בְּתוֹרָתָךְ, בָּךְ בְּיִרְאָתָךְ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בָּךְ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בַּתּוֹרָה, בי״ת שְׁנַיִם, כ״ף עֶשְׂרִים, הֲרֵי בָּךְ.

נַזְכִּירָה דֹּדֶיךְ מִיַּיִן, מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן הִלְכוֹת פֶּסַח בַּפֶּסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בָּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בֶּחָג. דָּבָר אַחֵר, נַזְכִּירָה דֹּדֶיךְ מִיַּיִן מִיַּיִן שֶׁל אָבוֹת, מַה פָּעַל לְפָנֶיךָ אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּאַבְרָהָם, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיִצְחָק, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיַעֲקֹב.

מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ, מַה יַּשִּׁירֶיךָ רַחֲמֶיךָ, מַה תַּקִּיפִין אִינּוּן רַחֲמֶיךָ. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ מֵישָׁרוֹת גְּדוֹלוֹת פָּעֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ כָּל שֶׁפָּעֲלוּ. אָמַר רַבִּי חָנִין (בראשית כב, טז): כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, נִסָּיוֹן עֲשִׂירִי הָיָה, וְאַתְּ קוֹרֵא אוֹתָן דָּבָר, הָא אִלּוּ לֹא קִבֵּל עָלָיו הַדָּבָר הַזֶּה הָיָה מַפְסִיד וּמְאַבֵּד כָּל הָרִאשׁוֹנִים, חֲוֵי מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ.

ה שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה, שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמַעֲשַׂי, וְנָאוָה בְּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתַי. שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁחוֹרָה אֲנִי בִּפְנֵי עַצְמִי, וְנָאוָה בִּפְנֵי קוֹנִי, דִּכְתִיב (עמוס ט, ז): הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם בִּפְנֵיכֶם, אֲבָל אַתֶּם לִי כִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָאִם ה׳. דָּבָר אַחֵר, שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם, וְנָאוָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם (יחזקאל כ, ח): וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי, וְנָאוָה אֲנִי בְּמִצְרַיִם, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, דִּכְתִיב (יחזקאל טז, ו): וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, זֶה דַּם הַפֶּסַח, וְאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, זֶה דַּם הַמִּילָה. דָּבָר אַחֵר, שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ז):

וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף. וְנָאוָה אֲנִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּמָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כד): וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה. וְנָאוָה אֲנִי בְּמָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כה): וַיִּצְעַק אֶל ה׳ וַיּוֹרֵהוּ ה׳ עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם. שְׁחוֹרָה אֲנִי בִּרְפִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, ז): וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, וְנָאוָה אֲנִי בִּרְפִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, טו): וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה׳ נִסִּי. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּחוֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, יט): יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחֹרֵב. וְנָאוָה אֲנִי בְּחוֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, מ): כַּמָּה יַמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר. וְנָאוָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, טו): וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּמֲרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, לב): וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ. וְנָאוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, יב): בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים. וְנָאוָה אֲנִי בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ל): וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל. שְׁחוֹרָה אֲנִי בְּעָכָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, א): וַיִּמְעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם. וְנָאוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, יט): וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עָכָן בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד. שְׁחוֹרָה אֲנִי בִּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְנָאוָה אֲנִי בִּמַלְכֵי יְהוּדָה. אִם בַּשְּׁחוֹרִים שֶׁהָיוּ שֶׁלִּי כָּךְ אֲנִי נָאוָה, בִּנְבִיאִים שֶׁלִּי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

שְׁחוֹרָה אֲנִי, מְדַבֵּר בְּאַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא, כז): וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אַחְאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו [וישם שק על בשרו ויצום] [וישכב בשק ויהלך אט]. כַּמָּה נִתְעַנָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, אִם הָיָה לָמוּד לֶאֱכוֹל סְעוּדָתוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ, וְאִם הָיָה אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ אוֹכֵל בְּתֵשַׁע. (מלכים א כא, כז): וַיִּשְׁכַּב בַּשַּׂק וַיְהַלֹּךְ אַט, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שֶׁהָלַךְ יָחֵף. בִּיהוֹרָם מַה כְּתִיב (מלכים ב ו, ל): וַיְהִי הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת. רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא אָמַר בָּהּ תְּלַת שִׁטִּין, שְׁחוֹרָה אֲנִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וְנָאוָה אֲנִי בַּשַּׁבָּת. שְׁחוֹרָה אֲנִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְנָאוָה אֲנִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שְׁחוֹרָה אֲנִי בַּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְנָאוָה אֲנִי בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. שְׁחוֹרָה אֲנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְנָאוָה אֲנִי לָעוֹלָם הַבָּא.

בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. רַבָּנָן אָמְרֵי אַל תִּקְרֵי בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא בּוֹנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, זוֹ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹשְׁבִין וּמְבִינִין אוֹתוֹ בְּכָל שְׁאֵלָה וּמִשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר, בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לְהֵעָשׂוֹת מֻטְרוֹפּוֹלִין לְכָל הַמְּדִינוֹת, וּלְהַמְשִׁיךְ כְּנָהָר אֵלֶיהָ לִכְבוֹדָהּ. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יהושע טו, מז): אַשְׁדּוֹד בְּנוֹתֶיהָ וְחַצֵרֶיהָ עַזָּה בְּנוֹתֶיהָ וַחֲצֵרֶיהָ עַד [לשעת] [לשע] הִיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (יחזקאל טז, סא): וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לָךְ לִבְנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ, מַהוּ לִבְנוֹת, לִכּוּפָרְנִין. וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ, לֹא מִן פָּרָנִיךְ אֶלָּא מִן פָּרָנִין דִּידִי. רַבִּי בֶּיבַי מְשׁוּם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר (ישעיה נד, א): רָנִּי עֲקָרָה, הָא רִנָּה עֲקָרוּתָא הִיא, אֶלָּא רָנִּי עֲקָרָה שֶׁא יָלְדָה בָּנִים לְגֵיהִנֹּם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כִּנְקֵבָה, מַה נְּקֵבָה זוֹ נוֹטֶלֶת עִשָּׂרוֹר נְקֵסִים מֵאָבִיהָ וְיוֹצְאָה, כָּךְ יָרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ שִׁבְעָה עַמָּמִים, שֶׁהוּא עִשָּׂרוֹר שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְעַל יְדֵי שֶׁיָּרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל כִּנְקֵבָה, אָמְרוּ שִׁירָה בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה׳. אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הֵן עֲתִידִין לְיַרֵּשׁ כְּזָכָר הַיּוֹרֵשׁ לְכָל נִכְסֵי אָבִיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל מח, ז): מִפְּאַת קָדִים עַד פְּאַת יָמָּה יְהוּדָה אֶחָד, (יחזקאל מח, א ב): דָּן אֶחָד, אָשֵׁר אֶחָד, וְכַלְּהוֹן כָּךְ, וְהֵן אוֹמְרִין בִּלְשׁוֹן זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צו, א): שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ, שִׁירָה חֲדָשָׁה אֵין כְּתִיב, אֶלָּא שִׁיר חָדָשׁ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כִּנְקֵבָה, מַה נְּקֵבָה זוֹ טוֹעֶנֶת וּפוֹרֶקֶת, טוֹעֶנֶת וּפוֹרֶקֶת, וְחוֹזֶרֶת וּפוֹרֶקֶת, וְשׁוּב אֵינָהּ טוֹעֶנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּעְבְּדִין וְנִגְאָלִין, מִשְׁתַּעְבְּדִין וְנִגְאָלִין, וְחוֹזְרִין וְנִגְאָלִין וְשׁוּב אֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין לְעוֹלָם. בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי שֶׁצָּרָתָן צָרַת נְקֵבָה יוֹלֶדֶת, הֵן אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנָיו בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא עַל יְדֵי שֶׁצָּרָתָן אֵין צָרַת יוֹלֶדֶת, הֵן אוֹמְרִים שִׁירָה בִּלְשׁוֹן זָכָר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כו, א): בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר הַזֶּה.

כְּאֻהֲלֵי קֵדָר, מַה אֻהֲלֵי קֵדָר אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין מִבַּחוּץ כְּעוּרִים וּשְׁחוֹרִים וּסְמַרְטוּטִין, וְהֵם מִבִּפְנִים אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּעוּרִים וּשְׁחוֹרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל בִּפְנִים יֵשׁ בָּהֶם תּוֹרָה, מִקְרָא, מִשְׁנָה, מִדְרָשׁוֹת, הֲלָכוֹת, תַּלְמוּד, תּוֹסֶפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. אִי מָה אֻהֲלֵי קֵדָר אֵין צְרִיכִין תִּכְבּוֹסֶת, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה, מַה יְּרִיעוֹת שַׁלְמָה זוֹ מִתְלַכְלֶכֶת וּמִתְכַּבֶּסֶת וְחוֹזֶרֶת וּמִתְלַכְלֶכֶת וּמִתְכַּבֶּסֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹנוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים בָּא וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, ל): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, וּכְתִיב (ישעיה א, יח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִי מָה אֻהֲלֵי קֵדָר מִסְּלְטְלִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה, כִּירִיעוֹתָיו שֶׁל מִי שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁמְּתָחָן עוֹד לֹא זָזוּ מִמְּקוֹמָן. תָּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב (ישעיה לג, כ): אֹהֶל בַּל יִצָּעֵן, בַּל יֵצֵא וּבַל יָנוּעַ. מָה אֻהֲלֵי קֵדָר אֵין עָלֶיהָ עֹל כָּל בְּרִיָּה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין עֲלֵיהֶם עֹל כָּל בְּרִיָּה. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא (ויקרא כו, יג): וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת, בְּקוֹמָה זְקוּפָה שֶׁאֵינָן יְרֵאִין מִכָּל בְּרִיָּה. רַבִּי יוּדָן אָמַר כְּיוֹסֵף, מַה יּוֹסֵף נִמְכַּר לְאֻהֲלֵי קֵדָר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, כח): וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְחָזַר וְקָנָה אֶת קוֹנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, כ): וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל (ישעיה יד, ב): וְהָיוּ שׁבִים לְשׁבֵיהֶם.

ו אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת, רַבִּי סִימוֹן פָּתַח (משלי ל, י): אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, נה): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, וְנִקְרְאוּ הַנְּבִיאִים עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, ז): כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, כָּךְ אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לַנְּבִיאִים, אַל תִּרְאוּנִי בִּשְׁחַרְחֹרוּתִי, אֵין לְךָ שָׁמֵחַ בְּבָנַי יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, וְעַל יְדֵי שֶׁאָמַר (במדבר כ, י): שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, נִגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר, אֵין לְךָ שָׁמֵחַ בְּבָנַי יוֹתֵר מִיִּשַׁעְיָהוּ, וְעַל יְדֵי שֶׁאָמַר

(ישעיה ו, ה): וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְשַׁעְיָה בְּנַפְשְׁךָ אַתְּ רַשַּׁאי לוֹמַר (ישעיה ו, ה): כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי, נִיחָא, שֶׁמָּא וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב, אֶתְמְהָא. תָּא חֲמִי מַה כְּתִיב תַּמָּן: וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשָּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצָּפָה, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל, רִצָּפָה, רוֹתֵח פֶּה, רִצּוֹתַ פֶּה, לְמִי שֶׁאָמַר דֵּילָטוֹרְיָא עַל בָּנָי. וְדִכְוָתֵיהּ כְּתִיב בְּאֵלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יד): וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַה׳ אֱלֹהֵי [ישראל] [צבאות] כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּרִיתִי, שֶׁמָּא בְּרִיתֶךָ. אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ, אָמַר לוֹ, מִזְבְּחוֹתַי, שֶׁמָּא מִזְבְּחוֹתֶיךָ. וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב, אָמַר לוֹ נְבִיאַי, וְאַתְּ מָה אִיכְפַּת לָךְ, אָמַר לוֹ וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְּשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. תָּא חֲמִי מַה כְּתִיב תַּמָּן וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֲגַת רְצָפִים, מָה הוּא רְצָפִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רוֹתֵח פֶּה, רִצּוֹתַ פִּיּוֹת בְּכָל מִי שֶׁאָמַר דֵּילָטוֹרְיָא עַל בָּנַי. רַבִּי יוֹחָנָן מְיַיתֵי לָהּ מִן הֲדָא (ישעיה יז, א): מַשָּׂא דַּמֶּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק וגו׳ עֲזֻבוֹת עָרֵי עֲרוֹעֵר, מַה זֶּה עוֹמֵד בְּדַמֶּשֶׂק וּמְזַכִּיר עֲרוֹעֵר, וַהֲלֹא עֲרוֹעֵר בִּתְחוּם אֶרֶץ מוֹאָב, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה בָּתֵּי עֲבוֹדוֹת כּוֹכָבִים הָיוּ בְּדַמֶּשֶׂק כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וְהָיוּ עוֹבְדִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד שֶׁהָיוּ עַל כֻּלָּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְעוֹבְדִין אוֹתָם, וְכֻלָּם עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הֶגְמוֹנְיָא וְעָבְדוּ אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים י, ו): וַיֹּסִיפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וגו׳, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁאָמַר אֵלְיָהוּ עַל יִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵלְיָהוּ, עַד שֶׁאַתָּה מְקַטְרֵג אֶת אֵלּוּ בּוֹא וְקַטְרֵג אֶת אֵלּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יט, טו): לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַמָּשֶׂק. רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי שׁ לְקִישׁ חֲווֹ עָלְלִין לַחֲדָא מִדִּינְתָּא דְּקֵיסָרִין, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַהוּ כֵּן עֲלִינַן לְמִדִּינְתָּא דְּחֵירוּפְיָא וְגִידוּפְיָא, נָחַת לֵיהּ רַבִּי שׁ לָקִישׁ מִן חֲמָרֵיהּ וּסְפָא חָלָא וִיהַב בְּפוּמֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מַהוּ כֵן, אָמַר לוֹ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה בְּמִי שֶׁאוֹמֵר דֵּילָטוֹרְיָא עַל יִשְׂרָאֵל.

שֶׁשִּׁזַּפְתְּנִי הַשֶּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה, כְּתִיב (ירמיה ב, יג): כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי, הָא וּוּתְרוּ לְמֵאוֹד, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשׂוּ אַחַת שֶׁקָּשָׁה כִּשְׁתַּיִם, שֶׁהֵן מִשְׁתַּחֲוִין לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּפוֹרְעִין עַצְמָן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ח, טז): וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה׳ הַפְּנִימִית, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כב, כה): מְשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁזַּפְתְּנִי הַשֶּׁמֶשׁ, עַל שֶׁעָשִׂיתִי מְרִימוֹת שֶׁל סוּסִים לַשֶּׁמֶשׁ, דִּכְתִיב (מלכים ב כג, יא): וַיַּשְׁבֵּת אֶת הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ מִבֹּא בֵית ה׳.

רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן הָיוּ נִכְנָסִין זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מְפָרֵק נִזְמֶיהָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לָהֶם אֵין אָנוּ מַכִּירִיוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לָנוּ כֵּן, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם לֹא דַיְכֶם שֶׁנְּטַלְנוּ שֶׁלָּנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה׳ נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר בְּאֵיזֶה חֵטְא (תהלים קו, כח): וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק מַעֲשֶׂה בְּקַרְתָּנִית אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ שִׁפְחָה כּוּשִׁית שֶׁיָּרְדָה לִמְאַת מִן הָעַיִן הִיא וַחֲבֶרְתָּהּ, אָמְרָה לַחֲבֶרְתָּהּ חֲבֶרְתִּי לְמָחָר אֲדוֹנִי מְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנוֹטְלַנִי לְאִשָּׁה, אָמְרָה לָהּ לָמָּה בִּשְׁבִיל שֶׁרָאָה יָדֶיהָ מְפֻחָמוֹת, אָמְרָה לָהּ אִי שׁוֹטָה שֶׁבָּעוֹלָם יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, וּמָה אִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא חֲבִיבָה עָלָיו בְּיוֹתֵר אַתְּ אוֹמֶרֶת מִפְּנֵי שֶׁרָאָה יָדֶיהָ מְפֻחָמוֹת שָׁעָה אַחַת רוֹצֶה לְגָרְשָׁהּ, אַתְּ שֶׁכָּלְךָ מְפֻחֶמֶת וּשְׁחוֹרָה מִמְּעֵי אִמֵּךְ כָּל יָמַיִךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ לְפִי שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים אֲמָּה זוֹ הֵמִירוּ כְבוֹדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כ): וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם, אוֹמְרִים לָהֶם יִשְׂרָאֵל, וּמָה אִם אָנוּ לְשָׁעָה כָּךְ נִתְחַיַּבְנוּ, אַתֶּם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְעוֹד יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, נֹאמַר לָכֶם לָמָּה אָנוּ דוֹמִין, לְבֶן מְלָכִים שֶׁיָּצָא לְמִדְבָּרָה שֶׁל עִיר וְקִפְּחַתּוּ הַחַמָּה עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו, נִכְנַס לַמְּדִינָה, בִּמְעַט מַיִם וּמְעַט מֶרְחָץ מִן הַמֶּרְחָצָיוֹת נִתְלַבֵּן גּוּפוֹ וְחָזַר לְיָפְיוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה, כָּךְ אָנוּ אִם שִׁמְשָׁהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁזִּפַּתְנוּ, אֲבָל אַתֶּם שְׁזוּפִים מִמְּעֵי אִמְּכֶם, עַד שֶׁאַתֶּם בִּמְעֵי אִמְּכֶם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת נִכְנָסֶת לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהּ וְכוֹרַעַת וּמִשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא וּבְנָהּ.

בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּנֵי אִמִּי, בְּנֵי אֻמָּתִי, אֵלּוּ הֵן דָּתָן וַאֲבִירָם, נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִּי, מִלְּאוּ הַדַּיָּן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׁמְנִי נֹטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, עַל שֶׁנִּתְעַכַּבְתִּי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מַסָּעוֹת לֹא הָיָה לִי לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי, בְּנֵי אֻמָּתִי, זֶה יָרָבְעָם בֶּן נְבָט. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְּאוּ הַדַּיָּן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׁמְנִי נֹטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, מִשְׁמִירַת שְׁנֵי עֶגְלָיו שֶׁל יָרָבְעָם. כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי, לֹא הָיִיתִי מְשַׁמֵּר מִשְׁמֶרֶת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, הֲוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. אָמַר רַבִּי לֵוִי יוֹם שֶׁנִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה לְבַת פַּרְעֹה נִכְנַס, יָרַד מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְנָעַץ קָנֶה גָּדוֹל בַּיָּם וְעָלָה לַחְלוּחִית מִכָּן וּמִכָּן וְעָשׂוּ אוֹתוֹ מָקוֹם כְּחֹרֶשׁ, וְהוּא הָיָה מְקוֹמָהּ שֶׁל רוֹמִי. יוֹם שֶׁהֶעֱמִיד יָרָבְעָם בֶּן נְבָט שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב, נִבְנוּ שְׁנֵי צְרִיפִין בְּרוֹמִי, וַהֲווֹ בָּנַיִן לְהוֹן וְאִינּוּן נָפְלִין בָּנַיִן לְהוֹן וְנָפְלִין, הֲוָה תַּמָּן גַּבְרָא סַב וּשְׁמֵיהּ אַבָּא קוֹלוֹן אָמַר לוֹן אִי לֵית אַתּוּן מְטַיִן מַיָּא מִנְּהַר פְּרָת וְגָבְלִין בַּהֲדָא טִינָא וּבָנַיִן לְהוֹן לֵית אִינּוּן קָיְמִין, אֲמַרוּ לֵיהּ מָאן עָבִיד כֵּן, אָמַר לוֹן אֲנָא, עֲבַד גַּרְמֵיהּ שַׁפְיֵי דַּחֲמַר, הֲוָה עָלֵיל לְקָרְיָא וְנָפֵיק לְקָרְיָא, עָלֵל לִמְדִינָה וְנָפֵיק לְמִדִינָה, עַד זְמַן דַּאֲתָא לְתַמָּן, כֵּיוָן דִּמְטָא לְתַמָּן אֲזַל וְאַמְטֵי מַיָּא מִן פְּרָת וְגָבְלוֹן בְּטִינָא וּבְנוֹן יְתְהוֹן וְקָמוֹן, מִן הַהִיא עָנְתָה הֲווֹן אָמְרִין כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה דְּלֵית אַבָּא קוֹלוֹן לָא תִיתְקְרֵי מְדִינָה, וַהֲווֹ קָרְיִין לֵיהּ רוֹמִי בַּבְלוֹן. יוֹם שֶׁנִּסְתַּלֵּק אֵלְיָהוּ זָכוּר לַטּוֹב, נִצָּב בֶּאֱדוֹם מֶלֶךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א כב, מח): וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי,

בְּנֵי אֲמָתִי, זֶה אַחְאָב. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְאוּ הַדַּיָּן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׁמַנְתָּ נִטַּרְתָּ אֶת הַכָּרָמִים, מְפַטֵּם וּמַאֲכִיל לְצַדְּקָנֶיהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה וַחֲבֵרָיו, וְנָבִיא אֶחָד שֶׁל אֱמֶת הָיָה לִי, זֶה מִכָּיְהוּ, וּפֵקֵיד הָכֵי וַאֲמַר (מלכים א כב, כז): וְהַאֲכִלֵהוּ לֶחֶם לַחַץ עַד בֹּאִי בְשָׁלוֹם, וֶהֱוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי, אֲמָתִי, זוֹ אִיזֶבֶל. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְאוּ הַדַּיָּן חָרוֹן אַף עָלַי, שָׁמַנְתָּ נִטַּרְתָּ אֶת הַכָּרָמִים, מַאֲכֶלֶת וּמְפַטֶּמֶת לִנְבִיאֵי הַבַּעַל וְהָאַשֵּׁרָה, וְאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב שֶׁהָיָה נְבִיא הָאֱמֶת, שָׁלְחָה וְאָמְרָה לוֹ (מלכים א יט, ב): כָּעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם, וֶהֱוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אִמִּי, זֶה צִדְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ. נִחֲרוּ בִי, נִתְגָּרוּ בִי, מִלְאוּ הַדַּיָּן חָרוֹן אַף עָלַי. שָׁמַנְתָּ נִטַּרְתָּ אֶת הַכָּרָמִים, שֶׁהָיָה מְפַטֵּם לְפַשְׁחוּר בֶּן מַלְכִּיָּה וַחֲבֵרָיו. וְנָבִיא אֶחָד שֶׁל אֱמֶת הָיָה לִי, זֶה יִרְמְיָהוּ, וְכָתַב בּוֹ (ירמיה לז, כא): וְנָתֹן לוֹ כִּכַּר לֶחֶם לְיוֹם מִחוּץ הָאֹפִים, מַהוּ מִחוּץ הָאֹפִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זוֹ פַּת קִיבָּר, שֶׁנִּמְכֶּרֶת חוּץ לַפַּלְטֶרְיָא שֶׁהִיא שְׁחוֹרָה מִסַּבִּים שֶׁל שְׁעוֹרִים, וֶהֱוֵי: כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי, עַל שֶׁכַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי.

רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל שֶׁלֹּא שָׁמַרְתִּי חַלָּה אַחַת כְּתִקָּנָהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חֲרִינִי מְשַׁמֶּרֶת שְׁתֵּי חַלּוֹת בְּסוּרְיָא, סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאֲנִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר עַל שְׁתַּיִם וְאֵינִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר אֶלָּא עַל אַחַת. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֶׁלֹּא שָׁמַרְתִּי יוֹם טוֹב אֶחָד כְּתִקּוּנוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חֲרִינִי מְשַׁמֶּרֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר עַל שְׁנֵיהֶם, וְאֵינִי מְקַבֶּלֶת שָׂכָר אֶלָּא עַל אֶחָד. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָרֵי עֲלֵיהוֹן (יחזקאל כ, כה): וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים.

ז הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בְּמשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (שמות ד, יג): בִּי אֲדֹנָי, כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יְכוֹלִין לְהֵעָשׂוֹת, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּכָל הֶאֱכְלוּסִין הַלָּלוּ, כַּמָּה חָיוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה מְעֻבָּרוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה תִּינוֹקוֹת יֵשׁ בָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי אֲנוּנַס הִתְקִנְתָּ לָהֶם לַחָיוֹת שֶׁבָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי רְכוּכִין הִתְקַנְתָּ לְמַעֲבָרוֹת שֶׁבָּהֶן, כַּמָּה מִינֵי קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים הִתְקַנְתָּ לַתִּינוֹקוֹת שֶׁבָּהֶן. אֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר כָּאן, הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁנָּתַתִּי נַפְשִׁי עָלֶיהָ, אֵיכָה תִּרְעֶה בִּימוֹת הַחַמָּה, אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרַיִם בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. שַׁלְמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא אָמַר שֶׁלֹּא אֶהְיֶה כָּאֵבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹטֶה עַל שְׁמָמוֹ וּבוֹכֶה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יג, מה): וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה. דָּבָר אַחֵר, שַׁלְמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, שֶׁא אֶהְיֶה כְּרוֹעֶה זֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ וּבִקְּעוּהוּ, וְעָטָה אֶת בִּגְדוֹ וְיָצָא, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה מג, יב): וְעָטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ, כְּשֶׁאַנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל חֲבֵרֶיךָ, וְיִשְׁאָלוּנִי עַל עֶדְרֵיהֶן, מָה אֲנִי מְשִׁיבָן.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר לָהּ בִּקְרָיָה הַדִּין (במדבר כז, טז): יִפְקֹד ה׳ אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, יִפְקֹד ה׳, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְקֵנִי מִן הָעוֹלָם הוֹדִיעֵנִי מִי וְמִי הָרוֹעִים שֶׁאַתָּה מַעֲמִיד עַל בָּנֶיךָ, הֵיכָן פִּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר כָּן, הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, אֲמָה שֶׁנָּתַתִּי נַפְשִׁי עָלֶיהָ, אֵיכָה תִּרְעֶה, בֵּימֵי מַלְכֵיוֹת. אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרַיִם, בְּשִׁעְבּוּד מַלְכֵיוֹת. שַׁלְמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה, רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר שַׁלְמָה, שֶׁא אֶעֱשֶׂה לְמָה בְּעֵינֵי חֲבֵרֶיךָ עַל עֶדְרֵיהֶן, חִלּוּל שָׁמַיִם בַּדָּבָר, בָּנֶיךָ בְּצָרָה וְעֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ בִּרְוָחָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר סִימוֹן שֶׁלֹּא יְהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים טָעַת מִדַּת הַדִּין, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְשָׁחֲטָן בַּמִּדְבָּר, וּשְׁחָטָן בַּמִּדְבָּר, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, יז): וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. וְרַבָּנָן אָמְרִין שֶׁלֹּא יִרְאוּ בָנֶיךָ שֶׁצָּרָתָן צָרָה וְיִטּוּ מֵאַחֲרֶיךָ וְיִדְבְּקוּ בְּעֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים צד, כ): הֲיִחְבְּרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמשֶׁה, משֶׁה אַתָּה אוֹמֵר לִי אֵיכָה תִּרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ, חַייְךָ אִם לֹא מָה דְּאַתְּ אָמַר (שיר השירים א, ח): אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר, אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, הַיָּפָה שֶׁבַּנְּבִיאִים, הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּנְּבִיאִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יִרְמְיָה, לָמָּה נִמְשְׁלוּ הַנְּבִיאִים בְּנָשִׁים, לוֹמַר לָךְ, מַה אִשָּׁה זוֹ אֵינָהּ מִתְבַּיֶּשֶׁת לִתְבּוֹעַ צָרְכֵי בֵיתָהּ מִבַּעְלָהּ, כָּךְ הַנְּבִיאִים אֵין מִתְבַּיְּשִׁים לִתְבּוֹעַ צָרְכֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

ח צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר מַחֲרָרָה שֶׁנָּטְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם מִמִּצְרַיִם אָכְלוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יָמִים, דְּאָמַר רַבִּי שִׁילָא שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם סְעוּדוֹת אַתְּ יוֹדֵעַ שֶׁהָיוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵחֲרָרָה זוֹ, מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעָקֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עב, טז): יְהִי פְּסַת בַּר בָּאָרֶץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִמַּה שֶׁהִקְפַּתִּי אוֹתָם בְּעַנְנֵי כָבוֹד, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יג, כא): וַה׳ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם לִנְחֹתָם, אַתְּ יוֹדֵעַ מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעָקֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ד, ו): וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מִמַּה שֶׁהֶאֱכַלְתִּים בַּמִּדְבָּר שֶׁמָּתוֹק מִדְּבַשׁ וְחָלָב, אַתְּ יוֹדֵעַ מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם בַּסּוֹף בְּעָקֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס. דָּבָר אַחֵר, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, אָמַר לוֹ סוֹף כָּל הַצֹּאן לָצֵאת וְאַתָּה יוֹצֵא בָאַחֲרוֹנָה, וְלֹא שֶׁנִּתְעַצֵּל משֶׁה, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בַּבִּזָּה וּמשֶׁה עָסוּק בְּמִצְוַת יוֹסֵף, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יג, יט): וַיִּקַּח משֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ. דָּבָר אַחֵר, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, אָמַר לוֹ סוֹף כָּל הַדּוֹר לָמוּת, וְאַתְּ תִּהְיֶה כְּוָתֵיהוֹן, מֵהֵיכָן הָיָה לוֹ הַדָּבָר הַזֶּה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר מֵהַסְּנֶה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּנֶה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּה אֶת משֶׁה שֶׁיֵּלֵךְ בְּשְׁלִיחוּתוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, י): וַיֹּאמֶר משֶׁה אֶל ה׳ בִּי ה׳ לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ, הֲרֵי שִׁשָּׁה יָמִים וְיוֹמָא דַּהֲוָה קָאֵים בְּגַוֵּיהּ הֲרֵי שִׁבְעָה יָמִים, וּבְסוֹף אָמַר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ד, יג): שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייְךָ שֶׁאֲנִי צוֹרְרָהּ לְךָ בִּכְנָפֶיךָ, וּמָתַי פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, סְבוּר שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וּבְסוֹף נֶאֱמַר לוֹ אֵינָהּ שֶׁלְּךָ שֶׁל אַהֲרֹן אָחִיךָ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט,

א) : וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי אֲדָר הָיָה מֹשֶׁה מְפַיֵּס וּמִתְחַנֵּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ, וּלְבַסּוֹף אָמַר לוֹ (דברים ג, כז) : כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ, אָמַר לוֹ גְּדָיִים נִכְנָסִים, תְּיָשִׁים אֵין נִכְנָסִין. עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֹמַר לְךָ עַד מָתַי אַתָּה קַיָּם עַל עַמִּי וְתִרְעֶה בָּם, עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים, עַל הַקּוֹצִין, זֶה עַל אַרְעָהוֹן שֶׁל רָעִים וְקָשִׁים שֶׁהָיוּ בָּהּ סִיחוֹן וְעוֹג.

ט לְסֶסְתִּי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה, דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (איוב כג, יג) : וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, דֶּן יְחִידִי לְכָל בָּאֵי עוֹלָם וְאֵין לְהָשִׁיב עַל דִּבְרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב עַל דִּבְרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, לְפִי שֶׁהַכֹּל בֶּאֱמֶת וְהַכֹּל בַּדִּין, שֶׁכֵּן כְּתִיב (ישעיה ו, א) : וָאֶרְאֶה אֶת ה׳ יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא. אָמַר רַבִּי סִימוֹן כִּסֵּא שֶׁמַּפְרִישׁ בֵּין מִיתָה לְחַיִּים, (מלכים א כב, יט) : וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ, וְכִי יֵשׁ שְׂמֹאל לְמַעְלָה, וַהֲלֹא הַכֹּל יְמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ו) : יְמִינְךָ ה׳ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ ה׳ תִּרְעַץ אוֹיֵב, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ מַיְמִינִים וְאֵלּוּ מַשְׂמְאִילִים, אֵלּוּ מַכְרִיעִין לְכַף זְכוּת וְאֵלּוּ מַכְרִיעִין לְכַף חוֹבָה. רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא מַיְיתֵי לָהּ מִן הֲדָא (דניאל י, א) : וַאֲמֶת הַדָּבָר וְצָבָא גָדוֹל, אֱמֶת הַדָּבָר כְּשֶׁנַּעֲשָׂה צָבָא גָדוֹל, דִּכְתִיב (ירמיה י, י) : וַה׳ אֱלֹהִים אֱמֶת, מַהוּ אֱמֶת, אָמַר רַבִּי אַיְבוּן שֶׁהוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה׳, הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וּבְנֵין אָב שֶׁבְּכֻלָּן (מלכים א כב, כג) : וַה׳ דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה, זֶה בְּנֵין אָב שֶׁבְּכֻלָּן, וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר הָדִין קְרָיָה דְּרַבִּי פַּפְּיס וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, אֶלָּא הוּא חוֹתֵם יְחִידִי לְכָל בָּאֵי עוֹלָם וְאֵין בְּרִיָּה חוֹתֶמֶת עִמּוֹ, וּמַהוּ חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר, אֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י, כא) : אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת, אִם אֱמֶת לָמָּה רָשׁוּם, וְאִם רָשׁוּם לָמָּה אֱמֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא נִחְתַּם הַדִּין רָשׁוּם, מִשֶּׁנִּחְתַּם גְּזַר דִּין, אֱמֶת. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ וְלָמָּה הוּא אֱמֶת, אל״ף בְּרֹאשׁ הָאוֹתִיּוֹת, מ״ם בָּאֶמְצַע, תי״ו בְּסוֹפָן, לוֹמַר (ישעיה מד, ו) : אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים, אֲנִי רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי מַלְכוּתִי מֵאַחֵר, וַאֲנִי אַחֲרוֹן, שֶׁאֵינִי מוֹסְרָהּ לְאַחֵר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים, שֶׁאֵין לִי שֵׁנִי.

דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (בראשית ג, כב) : הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ וגו׳, כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס, אָמַר לוֹ מָה אַתְּ מְקַיֵּם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ כְּאֶחָד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא כִדְבָרֵי זֶה וְלֹא כִדְבָרֵי זֶה אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן לְפָנָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי דְרָכִים דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְדֶרֶךְ הַמָּוֶת, וּבָרַר לוֹ דֶּרֶךְ הַמָּוֶת וְהִנִּיחַ לוֹ דֶּרֶךְ הַחַיִּים.

דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס (תהלים קו, כ) : וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשׁוֹר שֶׁל מַעְלָן, תַּלְמוּד לוֹמַר : אֹכֵל עֵשֶׂב, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס, אָמַר לוֹ וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, בְּשׁוֹר שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר : אֹכֵל עֵשֶׂב, אֵין לְךָ מְנֻוָּל וּמְשֻׁקָּץ כְּשׁוֹר בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֵל עֵשֶׂב. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אוֹמֵר חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם עָשׂוּ לָהֶם כְּשָׁפִים וְהָיָה נִרְאֶה כְּמְרַשֵּׁט לְפָנֵיהֶם, הֶאֱיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה מט, כד) : רָפְתָה דָּמֶשֶׂק הִפְנְתָה לָנוּס וְרֶטֶט הֶחֱזִיקָה.

דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיס לְסֶסְתִּי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה, לְסֶסְתִּי כְתִיב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֵׁם שֶׁשִּׁשְׁתִּי עַל הַמִּצְרִיִּים לְאַבְּדָן בַּיָּם, כָּךְ שִׁשְׁתִּי לְאַבֵּד שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמִי גָּרַם לָהֶם לְהִנָּצֵל, מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁעֲתִידִין לְקַבֵּל מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב) : מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ. וּמִשְּׂמֹאלָם, זוֹ מִזוּזָה. דָּבָר אַחֵר, מִימִינָם, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. וּמִשְּׂמֹאלָם, זוֹ תְּפִלָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דַּיֶּךָּ פַּפְּיס כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שִׁישָּׁה כְתִיב בְּשִׁי״ן וְכָאן בְּסמ״ך. אָמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ מְקַיֵּם לְסֶסְתִּי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה, אֶלָּא רָכַב פַּרְעֹה עַל סוּס זָכָר וְכִבְיָכוֹל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סוּס זָכָר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, יא) : וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף, אָמַר פַּרְעֹה מָה הַסּוּס זָכָר הַזֶּה הוֹרֵג בְּעָלָיו בַּמִּלְחָמָה אֶלָּא חֲרִינִי רוֹכֵב עַל סוּסָה נְקֵבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב : לְסֶסְתִּי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה, חָזַר וְרָכַב פַּרְעֹה עַל סוּס אָדוֹם עַל סוּס לָבָן אוֹ בְּשָׁחוֹר, כִּבְיָכוֹל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סוּס אָדוֹם לָבָן שָׁחוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חבקוק ג, טו) : דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ, סוּסָן פָּגְיָין, יָצָא פַּרְעֹה הָרָשָׁע בְּשִׁרְיוֹן וְכוֹבַע, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, יז) : וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן. הֵבִיא נֶפֶט, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, יג) : עָבְיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ. הֵבִיא אַבְנֵי בַלִּיסְטְרוֹת, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, כג) : וַה׳ נָתַן קֹלֹת וּבָרָד. חֲרָבוֹת וּרְמָחִים, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, טו) : וּבְרָקִים רָב. הֵבִיא חִצִּים, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, טו) : וַיְשַׁלַּח חִצָּיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיְשַׁלַּח חִצִּים מְפַזְּרִים אוֹתָם, וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְעַרְבְּבִין אוֹתָם, עִרְבְּבָן, הֲמָמָן, נָטַל סְגָנִיּוֹת שֶׁלָּהֶם וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים מָה הֵם עוֹשִׂים, יָצָא פַּרְעֹה קַסַּפְרַקְטוֹס, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, יג) : ה׳ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא. הִרְעִים קוֹלוֹ, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב, יד) : יַרְעֵם מִן שָׁמַיִם ה׳. לְבֶלֶב בְּקוֹלוֹ, כִּבְיָכוֹל (שמואל ב כב, יד) : וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ. יָצָא פַּרְעֹה בְּזַעַם, כִּבְיָכוֹל (חבקוק ג, יב) : בְּזַעַם תִּצְעַד אָרֶץ. בְּקֶשֶׁת, כִּבְיָכוֹל (חבקוק ג, ט) : עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ. בִּצְנָה וּמָגֵן, כִּבְיָכוֹל (תהלים לה, ב) : הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה. בִּבְרַק חֲנִית, כִּבְיָכוֹל (חבקוק ג, יא) : לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כֵּינְן שֶׁכְּלָה פַּרְעֹה כָּל כְּלֵי זַיִן שֶׁלּוֹ הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְגָּאֶה עָלָיו, אָמַר לוֹ רָשָׁע יֵשׁ לְךָ רוּחַ, יֵשׁ לְךָ כְּרוּב, יֵשׁ לְךָ כְּנָפַיִם. מֵהֵיכָן הֶטִיסָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר רַבִּי יוּדָן מִבֵּין גַּלְגַּלֵּי הַמֶּרְכָּבָה שְׁמָטָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֶטִיסָן עַל הַיָּם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא בָּשָׂר וָדָם שֶׁהוּא רוֹכֵב עַל טוֹעֲנוֹ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן טוֹעֵן אֶת רְכוּבוֹ וְרוֹכֵב עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, יא) : וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַיֵּדֶא, וְכָתוּב אַחֵר אוֹמֵר (שמואל ב כב, יא) :

וַיֵּרָא עַל כַּנְפֵי רוּחַ, בְּאֵיזֶה צַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָמוֹת וְיָצָא לְהֶרָאוֹת בָּהֶן.

דִּמְיתִיךְ רַעְיָתִי, אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְבַת מְלָכִים שֶׁנִּשְׁבֵּית, וְהָיָה אָבִיהָ עוֹמֵד לְפִדּוּתָהּ, וְהָיְתָה מְרַמֶּזֶת לַשַּׁבָּאִים וְאוֹמֶרֶת לָהֶם לָכֶם אֲנִי, וְשֶׁלָּכֶם אֲנִי, וְאַחֲרֵיכֶם אֲנִי. אָמַר לָהּ אָבִיהָ, מָה אַתְּ סְבוּרָה שֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לִפְדּוֹתֵךְ, דּוֹמָה דִּמְיתִיךְ, דּוֹמִי בִּשְׁתִיקָה. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עַל הַיָּם (שמות יד, ט): וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל הַיָּם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹמְזִים לַמִּצְרִיִּים מִפַּחְדָּם וְאוֹמְרִים לָהֶם, אָנוּ שֶׁלָּכֶם, וְלָכֶם אָנוּ, וְאַחֲרֵיכֶם אָנוּ הוֹלְכִים. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לִפְדּוֹתְכֶם, דּוֹמוּ דִּמְיתִיךְ, שִׁתַּקְתִּיךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, ט): ה' יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן.

דָּבָר אַחֵר, דִּמְיתִיךְ רַעְיָתִי, רַבָּנָן אָמְרֵי לְפִי שֶׁנִּדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֵבוֹת וּמִצְרַיִם הָרְשָׁעִים זְכָרִים מְזֹהָמִים, וְהָיוּ רָצִים אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁשּׁוֹקְעִים בַּיָּם. אָמַר רַבִּי סִימוֹן חַס וְשָׁלוֹם לֹא נִדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֵבוֹת, אֶלָּא גַּלֵּי הַיָּם נִדְמוּ לְסוּסִים נְקֵבוֹת, וּמִצְרַיִם לְסוּסִים זְכָרִים מְזֹהָמִים, וְרָצוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁשָּׁקְעוּם בַּיָּם, וְהָיָה הַמִּצְרִי אוֹמֵר לְסוּסוֹ אֶתְמוֹל הָיִיתִי מוֹשֵׁכְךָ לְנִילוּס וְלֹא הָיִיתָ בָּא אַחֲרַי וְעַכְשָׁו אַתָּה מְשַׁקְּעֵנִי בַּיָּם. וְהָיָה הַסּוּס אוֹמֵר לְרוֹכְבוֹ (שמות טו, א): רָמָה בַיָּם, רְאֵה מַה בַּיָּם, אֵיפְתֵּיסִיס נַעֲשֵׂית לָכֶם בַּיָּם. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (שמות יד, כז): וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם, מְלַמֵּד שֶׁהַסּוּס הָיָה זוֹרֵק רוֹכְבוֹ לְמַעְלָה, וְהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה, וְהַסּוּס לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּזֶה שֶׁמְּנַעֵר בַּקְּדָרָה, תַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה וְעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה. רַעְיָתִי, מַהוּ רַעְיָתִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מְפֹרָנָסְתִּי הֵן שֶׁיִּרְעוּ אוֹתִי בִּשְׁנֵי תְמִידִין בְּכָל יוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כח, ד): אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן שְׁנֵי תְמִידִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בְּכָל יוֹם, אֶחָד בְּשַׁחֲרִית וְאֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁל שַׁחַר הָיָה קָרֵב עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה קָרֵב עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּיּוֹם, וְלֹא הָיָה אָדָם לָן בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, כא): צֶדֶק יָלִין בָּהּ. דָּבָר אַחֵר, דִּמְיתִיךְ רַעְיָתִי, רַבָּנָן אָמְרֵי רַעְיָתָא דְעוֹלָמִי, שֶׁקִּבְּלוּ תוֹרָתִי, שֶׁאִלּוּ לֹא קִבְּלוּהָ הָיִיתִי מַחֲזִיר עוֹלָמִי לְתֹהוּ וָבֹהוּ, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, כְּתִיב (תהלים עה, ד): נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תָּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, אִלּוּלֵי שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, הָיָה הָעוֹלָם מִתְמַגְמֵג וְחוֹזֵר לְתֹהוּ וָבֹהוּ, וּמִי בִּסֵּס הָעוֹלָם אָנֹכִי תָּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, בִּזְכוּת (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ תָּכַנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה.

י נָאוּו לְחָיַיִךְ, מַה לְּחָיַיִם הַלָּלוּ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְדִבּוּר, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְדִבּוּר. בַּתֹּרִים, בִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת, שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. דָּבָר אַחֵר, בַּתֹּרִים, בְּתוֹרוֹת הַרְבֵּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ו, ב): זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, (ויקרא ו, ז): זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, (ויקרא ו, יח): זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת, (ויקרא ז, א): זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם, (ויקרא ז, יא): זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, (במדבר יט, יד): זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל. דָּבָר אַחֵר, בַּתֹּרִים, בִּשְׁנֵי תְאָרִים, בִּשְׁנֵי אַחִים, זֶה מֹשֶׁה תּוֹרַת הָאָשָׁם, (ויקרא ז, יא): זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, (במדבר יט, יד): זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל. דָּבָר אַחֵר, בַּתֹּרִים, בִּשְׁנֵי תְאָרִים, בִּשְׁנֵי אַחִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁתָּאֲרָן טוֹבָה זֶה עַל זֶה, זֶה שְׁמֵחַ בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה שָׂמֵחַ בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּתִיב (שמות ד, טו): וְדִבֶּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה לְךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לֵאלֹהִים, לְתַרְגְּמָן. וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לֵאלֹהִים, וְכִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נַעֲשָׂה מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, דְּאַתְּ אָמַרְתְּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לֵאלֹהִים, אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה כְּשֵׁם שֶׁמּוֹרְאִי עָלֶיךָ כָּךְ יִהְיֶה מוֹרָאֲךָ עַל אָחִיךָ, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא (שמות ד, כט ל): וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל הַדְּבָרִים, הִקִּישׁ כְּתֵפוֹ לְכְתֵפוֹ, שֶׁעַדַיִן הָיָה שָׂמֵחַ זֶה בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה בִּגְדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן שָׂמֵחַ בִּגְדֻלַּת מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד): וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתְךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֵב שֶׁשָּׂמַח בִּגְדֻלַּת מֹשֶׁה אָחִיו יִלְבַּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כח, ל): וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֵת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן. וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שָׂמֵחַ בִּגְדֻלַּת אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, ב): כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן. אָמַר רַבִּי אַחָא וְכִי שְׁנֵי זְקָנִים הָיוּ לְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב: עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהָיָה רוֹאֶה מֹשֶׁה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָיָה דּוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהָיָה שָׂמֵחַ, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן.

צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אִלּוּ שִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין, שֶׁהָיוּ חוֹרְזִים אַחֲרֵיהֶם בְּלוּנְיָא שֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר, נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, אִלּוּ סוֹפְרִים, וּמַשְׁנִים, מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בֶּאֱמוּנָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אִלּוּ הַתִּינוֹקוֹת. דָּבָר אַחֵר, נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, אִלּוּ הָרַבָּנִין. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אִלּוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁחוֹזְרִין צַוָּארֵיהֶם לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה מִפִּיהֶם, כְּאָדָם שֶׁלֹּא שָׁמַע דִּבְרֵי תוֹרָה מִימָיו. דָּבָר אַחֵר, נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, בְּשָׁעָה שֶׁמְּיַלְּלִין הַהֲלָכָה אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, כְּגוֹן רַבִּי אַבָּא בַּר מִימִי וַחֲבֵרָיו. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ חוֹרְזִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמִדִּבְרֵי תוֹרָה לִנְבִיאִים, וּמִנְּבִיאִים לִכְתוּבִים, וְהָאֵשׁ מִתְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֵיהֶם וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמֵחִים כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי. וְכִי עִקַּר נְתִינָתָן מֵהַר סִינַי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נְתוּנִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם. בֶּן עַזַּאי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ סְבִיבוֹתָיו, אֲזַלּוּן וַאֲמַרוּן לְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי בֶּן עַזַּאי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתָיו, הָלַךְ אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ שָׁמַעְתִּי שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבְךָ. אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ, שָׁמָּא בְּחַבְרֵי מֵרְכָּבָה הָיִיתָ עָסוּק, אָמַר לוֹ לָאו, אֶלָּא הָיִיתִי יוֹשֵׁב וְחוֹזֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמִתּוֹרָה לִנְבִיאִים, וּמִנְּבִיאִים לִכְתוּבִים, וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמֵחִים כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי, וְהָיוּ עֲרֵבִים כְּעִקַּר נְתִינָתָן, וְכֵן עִקַּר נְתִינָתָן מִסִּינַי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נְתוּנִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ. רַבִּי אַבָּהוּ הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתָיו, אָמַר שָׁמָּא אֵינִי חוֹרֵז בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִקָּנָן, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי אֵית דְּיָדַע לְמִחְרוֹז וְלָא יָדַע לְמִקְדַּח, וְאִית דְּיָדַע לְמִקְדַּח וְלָא יָדַע לְמִחְרוֹז, בְּרַם אֲנָא חָוִינָא חָרוֹזָא וַאֲנָא חָוִינָא קָדוֹחָא.

דָּבָר אַחֵר, נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּתוֹרֵיהֶן, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חֶגֶ בְּחָג, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (אסתר ב,

יב): וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר אִלּוּ פָּרָשׁוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהֵן חֲרוּזוֹת זוֹ בָּזוֹ, וּמוֹשָׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ, וּמְדַלְגוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְדוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ, וּקְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ. אָמַר רַבִּי מְנַחֲמָא כְּגוֹן הֲדֵין דִּכְתִיב (במדבר כו, נג): לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה, מַה כְּתִיב תַּמָּן (במדבר כז, א): וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, (במדבר כז, ז): כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דִּכְרוֹת, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (במדבר כז, יב): עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ, וְכִי מָה עִנְיַן לָזֶה, כֵּיוָן דְּאִתְפְּלַגַת אַרְעָא, בָּאוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד לִטֹּל חֶלְקָן אֵצֶל מֹשֶׁה, וְנִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה מִדִּינָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כז, ה): וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּנוֹת צְלָפְחָד לִטֹּל חֶלְקָן אֵצֶל מֹשֶׁה, וְנִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה מִדִּינָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כז, ה): וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדִּינָן אַתְּ מִסְתַּלֵּק, עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְּקֵנִי מִן הָעוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי מַה פַּרְנָסִים אַתָּה מַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, עַל בָּנַי אַתָּה צָרִיךְ צִוּוּי (ישעיה מה, יא): וְעַל פֹּעַל יָדַי אַתָּה מְצַוֵּנִי, עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כח, ב): צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה מִסְתַּלֶּקֶת מִן הָעוֹלָם, אָמְרָה לוֹ חַי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲנִי מְפַקֶּדֶת אוֹתָךְ עַל בָּנַי, אָמַר לָהּ עַד שֶׁאַתְּ מְצַוָּה אוֹתִי עַל בָּנַי צַוֵּה בָּנַי עָלַי, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹאִיל וְאַתָּה מְסַלְּקֵנִי מִן הָעוֹלָם הוֹדִיעֵנִי מַה פַּרְנָסִים אַתָּה מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם.

יא תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ. תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זוֹ בִּזַּת הַיָּם. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. כְּשֵׁם שֶׁהֶפְרֵשׁ בֵּין כֶּסֶף לְזָהָב, כָּךְ יֵשׁ שֶׁבַח מָמוֹן הַיָּם מִבִּזַּת מִצְרָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז): וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, בַּעֲדִי, זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. עֲדָיִים, זוֹ בִּזַּת הַיָּם. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זוֹ הַתּוֹרָה שֶׁלָּמַד אַלְקוּלְאִין בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, אִלּוּ הָאוֹתִיּוֹת. רַבִּי אַחָא אָמַר אִלּוּ הַתֵּבוֹת. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ, זֶה הַכְּתָב. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זֶה הַסַּפְגֹּל. דָּבָר אַחֵר, תּוֹרֵי זָהָב, זֶה הַמִּשְׁכָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כו, כט): וְאֶת הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כז, י): וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף. רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר קְרָיָה בָּאָרוֹן, תּוֹרֵי זָהָב, זֶה הָאָרוֹן, דִּכְתִיב (שמות כה, יא): וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, אִלּוּ שְׁנֵי הָעַמּוּדִים הָעוֹמְדִים לְפָנִים, שֶׁהָיוּ שֶׁל כֶּסֶף כְּמִין אִצְטְוִין. וְכֵיצַד נַעֲשָׂה הָאָרוֹן, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת עָשָׂאוֹ, שְׁתַּיִם שֶׁל זָהָב וְאַחַת שֶׁל עֵץ, נָתַן שֶׁל עֵץ עַל שֶׁל זָהָב, וְשֶׁל זָהָב עַל שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׁפָתָיו הָעֶלְיוֹנוֹת בְּזָהָב. רִישׁ לָקִישׁ אָמַר תֵּבָה אַחַת עָשָׂאוֹ וְחִפָּהוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, דִּכְתִיב (שמות כה, יא): מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ, וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי חֲנִינָא קְרָיָה דְּרִישׁ לָקִישׁ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס שֶׁחִפָּה בֵּין נֶסֶר לְנֶסֶר. יְהוּדָה בְּרַבִּי אוֹמֵר, נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים, זוֹ הַתּוֹרָה. צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַנְּבִיאִים. תּוֹרֵי זָהָב, אֵלּוּ הַכְּתוּבִים. עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים, מְלָה חֲתוּמָה וּמְלָה מְסַיֶּמֶת.

יב עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִסְבּוֹ, בָּרָקִיעַ, נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ רָע, וְאָמְרוּ לָעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה דַּיֶּךָ מֵאִיר אֵין דּוֹרְשִׁין שִׁיר הַשִּׁירִים לְגַנַּאי אֶלָּא לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא נִתַּן שִׁיר הַשִּׁירִים אֶלָּא לְשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִסְבּוֹ, בָּרָקִיעַ, נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ טוֹב לְפָנַי הַר סִינַי, וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. הֵיא דַעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר סִינַי נָתַן רֵיחוֹ, אֶלָּא מַסְכְּתָא עָלְתָה בְּיָדָם מִן הַגּוֹלָה וְשָׁנוּ בָהּ, שֶׁקָּפַץ לָהֶם מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל וְהִקְדִּים לָהֶם מַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר הַר סִינַי מִתַּמֵּר בָּאוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר עַד שֶׁמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר (שמות כד, טז): וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה׳ עַל הַר סִינַי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, עַד שֶׁמֹּשֶׁה בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, שֶׁנִּקְרָא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם, כְּבָר (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְרַבָּנָן. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד שֶׁמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּמְסִבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר יָרַד מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיל אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָרַד וְהִצִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ז): אֲנִי ה׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְאֵימָתַי יָרַד מִיכָאֵל, בִּימֵי חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמַר רַבִּי טַבְיוֹמִי, עַד שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ מֻכָּס בְּמִטָּתוֹ, נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר לְבָנָיו (בראשית מח, כא): וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, אָמַר לָהֶם עָתִיד הוּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיכֶם. אָמַר רַב נַחְמָן כְּתִיב (בראשית מו, א): וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע, לְהֵיכָן הָלַךְ, הָלַךְ לְקַץ אַרְזִים שֶׁנָּטַע אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְאֵר שָׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, לג): וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּתִיב (שמות כו, כח): וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, הַבְּרִיחַ שִׁלְּשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה הָיָה, וּמֵהֵיכָן הָיְתָה נִמְצֵאת בְּיָדָם לְשָׁעָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מֻצְנָעִים עִמָּהֶם מִימוֹת יַעֲקֹב אָבִינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לה, כד): וְכֹל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים, אֲשֶׁר נִמְצָא עֲצֵי שִׁטִּים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ, מִתְחִלָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חִיָּא בְּמַגְדְּלָא דְצַבָּעַיָּא קְצָצוּם וְהוֹרִידוּם עִמָּם לְמִצְרַיִם, וְלֹא נִמְצָא בָהֶם קֶשֶׁר וּפָקַע אָעִין דְּשִׁטִּים הֲווֹ בְּמַגְדְּלָא וַהֲווֹ נוֹהֲגִים בָּהֶם בְּאִסּוּר מִפְּנֵי קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן, אֲתוֹן וּשְׁאִלוּן לְרַב חֲנַנְיָה חַבְרִין דְּרַבָּנָן, וַאֲמַר לוֹן אַל תְּשַׁנּוּ מִמִּנְהַג אֲבוֹתֵיכֶם.

רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִסְבּוֹ, בָּרָקִיעַ, כְּבָר הִקְדִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר. לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר לְיוֹם פְּלוֹנִי אֲנִי נִכְנָס לַמְּדִינָה, וְיָשְׁנוּ לָהֶם בְּנֵי הַמְּדִינָה כָּל הַלַּיְלָה, וּכְשֶׁבָּא הַמֶּלֶךְ וּמְצָאָם יְשֵׁנִים הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם בַּקָּלָאנִין, בּוֹקִינָס וְשׁוֹפָר, וְהָיָה הַשַּׂר שֶׁל אוֹתָהּ מְדִינָה מְעוֹרְרָן וּמוֹצִיאָן לְאַפַּנְתְּיָא שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁהִגִּיעַ לַפָּלָטִין שֶׁלּוֹ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא הִקְדִּים, דִּכְתִיב: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר, וּכְתִיב (שמות יט, יא): כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה׳ לְעֵינֵי כָל הָעָם, יָשְׁנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לְפִי שֶׁשָּׁנָה שֶׁל עֲצֶרֶת עֲרָבָה, וְהַלַּיְלָה קְצָרָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן אַפִּלּוּ פּוּרְטַעְנָא לֹא עָקַץ בָּם, בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצָאָן יְשֵׁנִים, הִתְחִיל מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם בַּקָּלָאנִין, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים, וְהָיָה מֹשֶׁה מְעוֹרֵר לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹצִיאָן לְאַפְּנְתֵּי שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שמות יט, יז): וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַר סִינַי, דִּכְתִיב (שמות יט, יח): וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זֶה הוּא שֶׁמְּקַנְתְּרָן עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נ, ב): מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוֹת.

אָמַר רַבִּי יוּדָן, עַד שֶׁחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ אוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם בִּירוּשָׁלַיִם, כְּבָר הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּלַּיְלָה הַהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ עַד שֶׁמִּשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל מְסַבִּין וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, כְּבָר הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה׳ הִכָּה כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, הִיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְמֵימַר סִירֵי נָתַן רֵיחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה רֵיחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַדָּם קָשֶׁה, וְהוֹפִיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רֵיחַ טוֹב מִבְּשׂוּמֵי גַּן עֵדֶן, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות יב, מג): כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, עָמְדוּ וְהִפְרִישׁוּ הַנֵּכָרִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות יב, מד): וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, עָמְדוּ וּמָלוּ אֶת עַבְדֵיהֶם, וְהָיְתָה נַפְשָׁם קוֹהָא לֶאֱכֹל, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ מַה נֹּאכַל, אָמַר לָהֶם כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סִינְטוֹמוּס (שמות יב, מח): כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָתַן חַרְבּוֹ עַל יֶרֶכוֹ וּמָהַל עַצְמוֹ. מִי מָלָן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר מֹשֶׁה הָיָה מוֹהֵל וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ וְיהוֹשֻׁעַ מַשְׁקֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מוֹהֵל וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ וּמֹשֶׁה הָיָה מַשְׁקֶה, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צֹרִים וְשׁוּב מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, וְלָמָּה שֵׁנִית, מִכָּאן שֶׁמָּלָן בָּרִאשׁוֹנָה, מִיָּד (יהושע ה, ג): וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֹרִים וַיָּמָל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גִּבְעַת הָעָרְלוֹת, מַהוּ אֶל גִּבְעַת הָעָרְלוֹת, אָמַר רַבִּי מִכָּאן שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בְּעָרְלָה.

יג צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי, מַהוּ צְרוֹר הַמֹּר, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה פְּתַר קְרָיָה בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, מָה הַמּוֹר הַזֶּה רֹאשׁ לְכָל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ אַבְרָהָם רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה אֵין רֵיחוֹ מִפְּיחַ אֶלָּא בָּאוּר, כָּךְ אַבְרָהָם לֹא נוֹדְעוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁהֻשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ. וּמָה הַמּוֹר הַזֶּה כָּל מִי שֶׁלִּקְּטוֹ יָדָיו מִתְמָרְמְרוֹת, כָּךְ אַבְרָהָם מְמָרֵר עַצְמוֹ וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִים. בֵּין שָׁדַי יָלִין, שֶׁהוּא מֵתְאִם בֵּין שְׁכִינָה לְמַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ב): וַיִּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם. וַיִּרְא בַּשְּׁכִינָה, וַיָּרָץ בַּמַּלְאָךְ.

יד אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּכְפַּת עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּאֶשְׁכּוֹל. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, זֶה אַבְרָהָם. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנִּכְנַס בִּכְרוּם פָּנָיו מִתְפַּחֵד בְּהִכָּלְמוֹ אֵצֶל אָבִיו, וְלָבַשׁ בִּגְדֵי גְּדִי עִזִּים, וְנָטַל הַבְּרָכוֹת שֶׁהֵן עֵין עוֹלָם. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין לָהּ חָבִיב לָאִשָּׁה הַזֹּאת יוֹתֵר מִצָּרוֹר הַבֹּשֶׂם אֵיכָן הִיא מְלִינָה אוֹתוֹ בֵּין שָׁדֶיהָ. וְאָמַר רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲצַרְתָּה לְמִצְרַיִם בִּכְכוֹרֵיהֶם, הֲמַרְתָּה לָהֶם בְּנַפְשׁוֹתֵיהֶם, וְלִי בֵּין שָׁדַי יָלִין, הָא כֵיצַד, הָיָה מִצְרִי אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל הַטְמֵן לִי הַבְּכוֹר הַזֶּה בֵּין בָּנֶיךָ, וְהָיָה נוֹטְלוֹ וּמַטְמִינוֹ, וְהַמַּלְאָךְ נִכְנָס וְנוֹגְפוֹ, וְלִי בֵּין שָׁדַי יָלִין.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵצֵר לִי, מֵמֵר לִי, דּוֹדִי לִי, אַתְּ נַעֲשָׂה דּוֹדִי לִי, וְרוֹאֶה אֵי זֶה הוּא אָדָם גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין דַּי, וְאַתְּ נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדִי, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, מַהוּ אֶשְׁכֹּל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ, מִקְרָא, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, תּוֹסְפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, אֵלּוּ אֲבוֹת הָעוֹלָם שֶׁנִּמְשְׁכוּ אַחֲרֶיךָ כִּגְדָיִים, וְנָטְלוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁהֵן עֵין עוֹלָם.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה בִּקְטֹרֶת בֵּית אַבְטִינַס, צְרוֹר הַמֹּר, זֶה אֶחָד מֵאַחַד עָשָׂר סַמָּנִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ. רַבִּי הוּנָא אָמַר לָהּ (שמות ל, לד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים, חֲרִי שְׁתִּים. נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה, חֲרִי חֲמִשָּׁה. סַמִּים, אִי תֵּימַר דְּאִינּוּן תְּרִין וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר סַמִּים, בַּד בְּבַד יִהְיֶה, תֵּן חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה, חֲרִי עֲשָׂרָה. וּלְבֹנָה זַכָּה, חֲרִי אַחַד עָשָׂר. מִכָּן בָּדְקוּ חֲכָמִים וּמָצְאוּ שֶׁאֵין יָפֶה לַקְּטֹרֶת אֶלָּא אַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הַלָּלוּ בִּלְבָד. בֵּין שָׁדַי יָלִין, שֶׁהָיְתָה מְצַמְצֶמֶת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן. אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֶּרֶת עֲוֹנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֶשְׁכֹּל, שֶׁהָיְתָה מִתְמָרֶרֶת וְעוֹלָה עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כָּךְ פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת כְּאֶשְׁכּוֹל. הַכֹּפֶר, הַמְכֻפֶּרֶת עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (ויקרא טז, יג): וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת, הַכְּסוּי הַזֶּה אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מַהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וּפֵרְשׁוֹ (תהלים פה, ג): נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, בִּזְכוּת הַתֵּנָאִים שֶׁהִתְנֵיתִי לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר, מְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, א): אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר ה׳ אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה, רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא אָמַר הִרְהוּרֵי דְּבָרִים הָיוּ שָׁם, מִי הִרְהֵר אַבְרָהָם הִרְהֵר וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּרַתָּ בְּרִית עִם נֹחַ שֶׁאֵין אַתְּ מְכַלֶּה זַרְעוֹ מִן הָעוֹלָם, וְעָמַדְתִּי אֲנִי וְסִגַּלְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנֶיךָ וְדָחֲתָה בְּרִיתִי לִבְרִיתוֹ, שֶׁמָּא יַעֲמֹד אָדָם אַחֵר וִיסַגֵּל מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי, וְיִדְחֶה בְּרִיתוֹ לִבְרִיתִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית טו, א): אַל תִּירָא אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, מִנֹּחַ לֹא הֶעֱמַדְתִּי מָגִנִּים וְצַדִּיקִים, וּמִמְּךָ אֲנִי מַעֲמִיד מָגִנִּים וְצַדִּיקִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבְּנֶיךָ בָּאִים

לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים אֲנִי רוֹאֶה אֵיזֶה הוּא אָדָם גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין דַּי, וַאֲנִי נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶשְׁכֹּל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ, מִקְרָא וּמִשְׁנָה, תַּלְמוּד, תּוֹסְפְתּוֹת וְאַגָּדוֹת. הַכֹּפֶר, שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, אֲנִי נוֹטְלוֹ וּמְמַשְׁכְּנוֹ בַּעֲדָם. דָּבָר אַחֵר, אֶשְׁכֹּל, בֶּן גְּזִירָה אָמַר, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. הַכֹּפֶר, שֶׁכָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהוֹדָה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל. וְאֵימָתַי כָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֱוֵי אוֹמֵר בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כ, א): וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים עַל יְהוֹשָׁפָט לַמִּלְחָמָה, אַתְּ מוֹצֵא יִשְׂרָאֵל בָּאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וַעֲמוֹן וּמוֹאָב בָּאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל לוֹט, אֶלּוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אֵלּוּ וְנִפְלוּ אֵלּוּ בְיַד אֵלּוּ, וַיהוֹשָׁפָט עָזְרוֹ אֱלֹהָיו וְנִצַּח, הֱוֵי שֶׁכָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּיהוֹשָׁפָט, אֱמֹר לוֹ נֶאֱמַר כָּאן: עֵין גֶּדִי, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברי הימים ב כ, ב): בְּחַצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גֶּדִי, מָה עֵין גֶּדִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשָׁפָט הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר לֵוִי בְּרֵיהּ, מָה אִם בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכָּתוּב בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ד, כד): כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא הוּא, כָּפַר בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהוֹדָה בְּיִשְׂרָאֵל, לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁנִּמְשָׁל כַּטַּל, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

טו הִנֵּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנֵּךְ יָפָה, הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹת, הִנֵּךְ יָפָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹת הַבַּיִת, בְּחִלּוּק תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹת הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי וְהַהֶפְקֵר, הִנֵּךְ יָפָה בְּכִלְאַיִם, הִנֵּךְ יָפָה בְּסָדִין בְּצִיצִית, הִנֵּךְ יָפָה בִּנְטִיעָה, הִנֵּךְ יָפָה בָּעֲרָלָה, הִנֵּךְ יָפָה בְּנֶטַע רְבָעִי הִנֵּךְ יָפָה בְּמִילָה, הִנֵּךְ יָפָה בִּפְרִיעָה, הִנֵּךְ יָפָה בִּתְפִלָּה, הִנֵּךְ יָפָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע, הִנֵּךְ יָפָה בִּמְזוּזָה, הִנֵּךְ יָפָה בִּתְפִלִּין, הִנֵּךְ יָפָה בְּסֻכָּה, הִנֵּךְ יָפָה בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג, הִנֵּךְ יָפָה בִּתְשׁוּבָה, הִנֵּךְ יָפָה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הִנֵּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, הִנֵּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַבָּא.

עֵינַיִךְ יוֹנִים, עֵינַיִךְ הֵן סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינִים לָעֲדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, רמ״ח אֲבָרִים יֵשׁ בָּאָדָם, וְכֻלָּם אֵינָן הוֹלְכִים וְחוֹזְרִים אֶלָּא אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם. יוֹנִים, מָה הַיּוֹנָה הַזֹּאת מַמָּה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהִלּוּכָן, כְּשֶׁהֵן עוֹלִין לְמַעֲמֵי רִגְלִים. מַה יּוֹנָה זֹאת מְצַיֶּנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְצַיְּנִין, בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה, בְּצִיצִית. מַה יּוֹנָה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים. מַה יּוֹנָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לִשְׁחִיטָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. מַה יּוֹנָה זוֹ מְכַפֶּרֶת עַל הָעֲוֹנוֹת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְכַפְּרִים עַל הָאֻמּוֹת, שֶׁכָּל אוֹתָן שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁמַּקְרִיבִים בֶּחָג, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם מֵהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קט, ד): תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְּפִלָּה. מַה יּוֹנָה זוֹ מִשָּׁעָה שֶׁמַּכֶּרֶת בֶּן זוּגָהּ, עוֹד אֵינָהּ מְמִירָה אוֹתוֹ בְּאַחֵר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מִשָּׁעָה שֶׁהִכִּירוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא הֶחֱלִיפוּהוּ בְּאַחֵר. מַה יּוֹנָה זוֹ נִכְנֶסֶת לְקִנָּהּ וּמַכֶּרֶת אֶת קִנָּהּ וְשׁוֹבָכָהּ וְגוֹזָלֶיהָ וְחַלּוֹנוֹתֶיהָ, כָּךְ הֵן שֶׁלֹּשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. מַה יּוֹנָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ מִתַּחְתֶּיהָ, אֵין מַנַּחַת שׁוֹבָכָהּ לְעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בִּטְלוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה. מַה יּוֹנָה זוֹ מְחַדֶּשֶׁת בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גֹּרֶן, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְחַדְּשִׁין בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה יּוֹנָה זוֹ שׁוֹגֶרֶת רוֹגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזֶרֶת לְשׁוֹבָכָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יא, יא): יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר. וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵלּוּ וָאֵלּוּ וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם ה׳. רַבִּי אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שֶׁמַּאֲכִילִים אוֹתָהּ, וְחַבְרוֹתֶיהָ מְרִיחוֹת אוֹתָהּ וּבָאוֹת אֶצְלָהּ לְשׁוֹבָכָהּ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהַזָּקֵן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הַרְבֵּה גֵּרִים מִתְגַּיְּרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הוּא שָׁמַע וַאֲתָא, רָחָב שָׁמְעָה וְאָתְיָא, אַף בַּחֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הַרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַה טַּעַם (ישעיה כט, כג): כִּי בְרֹאוֹתוֹ יְלָדָיו, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (ישעיה כט, כד): וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ.

רַבִּי חָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצִּבּוּר, בִּקֵּשׁ לְעוֹרְרָן, אָמַר יָלְדָה אִשָּׁה אַחַת בְּמִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּכֶרֶס אֶחָת, וְהָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שְׁמוֹ, אָמַר לֵיהּ מָאן הַוְּת כֵּן, אָמַר לֵיהּ זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁיָּלְדָה אֶת מֹשֶׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, (במדבר א, נד): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה, (דברים לד, י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה.

עֵינַיִךְ יוֹנִים, כְּיוֹנִים דּוּגְמָא דִידָךְ דַּמְיָא לַהֲדָא יוֹנָה, מַה יּוֹנָה זוֹ הֲבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, אַף אַתְּ מְבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ. וְאֵימָתַי הֲבִיאָה יוֹנָה אוֹרָה לָעוֹלָם, בִּימֵי נֹחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ח, יא): וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ, מַהוּ טָרָף בְּפִיהָ, קְטֵיל, כְּמָה דְתֵימַר (בראשית לז, לג): טָרוֹף טֹרַף יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּלֵי קְטַל יָתֵיהּ, אִילֶן רַב הָוָה מִתְעַבֵּיד. וּמֵהֵיכָן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, רַבִּי לֵוִי אָמַר מִשַּׁמְטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲבִיאָתוּ, הֲדָא הִיא הָא דְּאָמְרִין בְּרִיָּתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא לְקָת בְּמוֹי דְמַבּוּלָא, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כב, כד): בֶּן אָדָם אֱמָר לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֻהָרָה הִיא לֹא גֶשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ אִצְטְרֻבָּלִין שֶׁל רֵחַיִם נִמְחוּ בַּמַּיִם. רַבִּי טַרְיִי אָמַר שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הֲבִיאָתוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אִיבּוּ, אִלּוּ מִגֵּן עֵדֶן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, לֹא הָיָה לָהּ לְהָבִיא דָּבָר מְעֻלֶּה, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וּבַלְסָמוֹן, אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לְנֹחַ וְאָמְרָה לוֹ, מָרִי נֹחַ, מַר מִזֶּה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא מָתוֹק מִתַּחַת יָדֶיךָ.

טז הִנֵּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הוּא קִלְסָהּ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, וְהִיא קִלְסָתוּ בְּלָשׁוֹן פָּשׁוּט, הוּא קִלְסָהּ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, הִנֵּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא אַף הִיא קִלְסָתוּ רַעְיָתִי הִנֵּךְ יָפָה, שֶׁאִם בִּקֵּשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת אִמָּה אַחֶרֶת, שֶׁהוּא יָכוֹל. הִיא קִלְסָתוּ בְּלָשׁוֹן פָּשׁוּט, הִנֵּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא אַף הִיא קִלְסָתוּ

בְּלָשׁוֹן כָּפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּךְ יָפָה דּוֹדִי אַף נָעִים. אָמְרָה לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף שֶׁאַתָּה מֵבִיא עָלַי, נָעִים הוּא, לָמָּה, שֶׁאַתָּה מַחֲזִירֵנִי וּמְבִיאֵנִי לִידֵי מוֹטָב.

אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים ב יא, ב): וְאֶת מֻנְקַתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת, מַהוּ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בַּתָּאִים. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בָּעֲלִיּוֹת, וְלָא פְלִיגִי, מַאן דְּאָמַר בַּתָּאִים, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מַאן דְּאָמַר בָּעֲלִיּוֹת, בִּימוֹת הַחַמָּה. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לוֹ לַמִּדְבָּר, וְהֵבִיאוּ לוֹ מִטָּה קְצָרָה, הִתְחִיל מִצְטַעֵר בְּעַצְמוֹ וּמְדַחֵק בְּאֵיבָרָיו, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לַמִּדְינָה, הֵבִיאוּ לוֹ מִטָּה אֲרֻכָּה, הִתְחִיל פּוֹשֵׁט עַצְמוֹ וּמוֹתֵחַ אֵבָרָיו. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַשְּׁכִינָה מִתְמַצַּעַת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ח, ח): וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים.

דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַשְּׁכִינָה מִסְתַּלְּקֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב ז, ו): וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן. מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (תהלים קלב, יד): זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ מִסְתַּלְּקִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וַיִּסְעוּ וַיַּחֲנוּ, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ה, ח): וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (דברי הימים א כא, ב): לְכוּ סִפְרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁנִּבְנָה (מלכים א ד, כ): יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים. דָּבָר אַחֵר, אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, מַה מִּטָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (עזרא ב, סד): כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא, מִשֶּׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פָּרוּ וְרָבוּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִגְּבַת וְעַד אֲנְטִיפְרָס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת הָיוּ,, וְהָיוּ מוֹצִיאוֹת כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וּכְדֵין, אֲפִלּוּ אַתְּ מַצְנְעָה יַתְהוֹן שִׁשִּׁים רִבּוֹא דְקָנֵי, לָא מַטְחֲנָא לְהוֹן וְלָא נְסַב יָתְהוֹן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קָפְצָה לָהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יז קְרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אֲבָנִים שֶׁיָּשַׁן עֲלֵיהֶם יַעֲקֹב אָבִינוּ נַעֲשׂוּ תַּחְתָּיו כְּמִטָּה וְכִפְלוּמָה, וּמָה הַרְטָבָה הִרְטִיב מֵהֶן, קְרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים. דָּבָר אַחֵר, קְרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים וְהַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ.

רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין אָדָם נֶהֱנֶה מִן הַבְּרוֹת הַזֶּה, לָמָּה, שֶׁהִיא נִכְפֶּפֶת, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (הושע יד, ט): אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן, אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי לַעֲקֹר יְצָרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, (הושע יד, ט): אֶפְרַיִם מַה לִּי עוֹד, מַה לִּי וּלְיִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אֲנִי עָנִיתִי, אֲנִי עֲנִיתִי לוֹ, וַאֲשׁוּרֶנּוּ, לֹא אֲמַרְנוּ לְךָ שִׁירָה, אֶלָּא חֲוֵי אוֹמֵר אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי לַעֲקֹר יְצָרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. דָּבָר אַחֵר, רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים, מָקוֹם שֶׁהַפַּחֲנִים רְהוּטִים, בִּבְרוֹתִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ו, טו): וַיְצַף אֶת קַרְקַע הַבַּיִת בְּצַלְעוֹת בְּרוֹשִׁים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּהֵא אָדָם מְקָרֵב בַּאֲרָזִים וּמַרְהִיט בִּבְרוֹתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: קְרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים.

פרשה ב

א אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי שֶׁחִבְּבַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת. חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, שֶׁעָשִׂיתִי לוֹ צֵל עַל יְדֵי בְּצַלְאֵל, דִּכְתִיב (שמות לז, א): וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן. הַשָּׁרוֹן, שֶׁאָמַרְתִּי לְפָנָיו שִׁירָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלָּן שֶׁל מִצְרַיִם, וּלְשָׁעָה קַלָּה כִּנְסַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַעְמְסֵס, וְהִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו אֶת הַשִּׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כט): הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלּוֹ שֶׁל יָם, וּלְשָׁעָה קַלָּה הִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְהֶרְאִיתִיו בְּאֶצְבַּע מָנוֹן עֲבוּרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה בְּצִלּוֹ שֶׁל סִינַי, וּלְשָׁעָה קַלָּה הִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה בְּיָדִי וְלִבִּי, וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, אֲנִי הִיא שֶׁהָיִיתִי חֲבוּיָה וּרְמוּסָה בְּצִלָּן שֶׁל מַלְכֵיוֹת, לְמָחָר כְּשֶׁיִּגְאָלֵנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצִּלָּן שֶׁל מַלְכֵיוֹת, אֲנִי מַרְטֶבֶת כְּשׁוֹשַׁנָּה, וְאוֹמֶרֶת לוֹ שִׁיר חָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צח, א): שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, הַפָּסוּק הַזֶּה הַמִּדְבָּר אָמְרוֹ, אָמַר הַמִּדְבָּר, אֲנִי מִדְבָּר וְחָבִיב אֲנִי, שֶׁכָּל טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם חֲבוּיִין בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, יט): אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה, נָתָן לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּהוּ שְׁמוּרִים בִּי, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי אֲנִי מַחֲזִיר לוֹ פִּקָּדוֹנוֹ בְּלֹא חָסְרוֹן, וַאֲנִי מַרְטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמֵר לְפָנָיו שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לה, א): יְשַׂשׂוֹם מִדְבָּר וְצִיָּה. מְשׂוּם רַבָּנָן אָמְרוּ הָאָרֶץ אָמְרָה אוֹתוֹ, אָמְרָה אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, שֶׁכָּל מֵתֵי הָעוֹלָם חֲבוּיִין בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו, יט): יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן, לְכְשֶׁיְּבַקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנִּי אַחֲזִירֵם לוֹ וַאֲרַטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, טז): מִכְנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ.

רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר. רַבִּי יוּדָן אָמַר, אֲנִי חֲבַצֶּלֶת, לֹא הִיא חֲבַצֶּלֶת וְלֹא הִיא שׁוֹשַׁנָּה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָהּ חֲבַצֶּלֶת, הִגְדִּילָה קוֹרֵא

אוֹתָהּ שׁוֹשַׁנָּה, חֲבַצֶּלֶת, וְלָמָּה נִקְרֵאת חֲבַצֶּלֶת, שֶׁחֲבוּיָה בְּצִלָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, מָשָׁל אֶת הַצַּדִּיקִים בַּמְּשֻׁבָּח שֶׁבַּאוֹתוֹ הַמִּין. הַמְּשֻׁבָּח שֶׁבַּמִּינִים, כְּשׁוֹשַׁנָּה, וּבַמְּשֻׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים, וְלֹא כְּשׁוֹשַׁנַּת הָהָר שֶׁנּוֹחָה לְהִכָּמֵשׁ, אֶלָּא כְּשׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים שֶׁמַּרְטֶבֶת וְהוֹלֶכֶת. מָשָׁל אֶת הָרְשָׁעִים בַּמְּגֻנֶּה שֶׁבַּמִּינִים וּבַמְּגֻנֶּה שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מְגֻנֶּה שֶׁבַּמִּינִים (תהלים פג, יד): כְּקַשׁ לִפְנֵי רוּחַ, אִם תֹּאמַר כַּמֹּץ שֶׁבַּבִּקְעָה, כְּבָר יֵשׁ בּוֹ לְחְלוּחַ, אֶלָּא (ישעיה יז, יג): וְרַדַּף כְּמֹץ הָרִים לִפְנֵי רוּחַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, שֶׁנִּתּוּנָה בְּעִמְקֵי הַצָּרוֹת, וּכְשֶׁיִּרְלֶנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהַצָּרוֹת, אֲנִי מַרְטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה לְפָנָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כו, טז): ה׳ בַּצַּר פְּקָדוּךְ. אָמַר רַבִּי אַחָא, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁאַתְּ מַעֲמִיק עֵינֶיךָ בִּי, אֲנִי מַרְטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנָּה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קל, א): שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה׳. רַבָּנָן אָמְרִין כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲמָרַתְהוּ, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִיא וַחֲבִיבָה אֲנִי, שֶׁאֲנִי נְתוּנָה בְּעִמְקֵי גֵּיהִנֹּם, וּכְשֶׁיְּגָאֲלֵנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמַּעֲמַקֵּיהֶ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מ, ג): וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן, אֲנִי מַרְטִיבָה מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמֶרֶת לְפָנָיו שִׁירָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מ, ד): וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ. אַתְיָא דְרַבָּנָן כְּהִיא דְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, עֲתִידִים שֶׁרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁיָּבוֹאוּ לְקַטְרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִים רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאִלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת וְאִלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת, אִלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים וְאִלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים, מִפְּנֵי מָה אִלּוּ יוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם וְאִלּוּ אֵין יוֹרְדִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵשִׁיב לָהֶם וְאוֹמֵר אִם כֵּן הוּא יֵרְדוּ כָּל הָעַמִּים עִם אֱלֹהֵיהֶם לְגֵיהִנֹּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מיכה ד, ה): כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו. אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן אִלּוּ לֹא הָיָה הַדָּבָר כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבָיְכוֹל (ישעיה סו, טז): כִּי בָאֵשׁ ה׳ נִשְׁפָּט, ה׳ שׁוֹפֵט, אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא נִשְׁפָּט, הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (תהלים כג, ד): גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי. דָּבָר אַחֵר, שִׁבְטְךָ אִלּוּ הַיְסוּרִין, וּמִשְׁעַנְתֶּךָ זוֹ תּוֹרָה, הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי וגו׳, יָכוֹל בְּלֹא יִסּוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: אַף, יָכוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: אַף טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית ה׳ לְאֹרֶךְ יָמִים.

ב כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּרִבְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כ): וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי וגו׳, אִם לְלַמֵּד שֶׁהִיא מִפַּדַּן אֲרָם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי, אֶלָּא אָבִיהָ הָיָה רַמַּאי, אָחִיהָ הָיָה רַמַּאי, וְאַנְשֵׁי מְקוֹמָהּ רַמָּאִין, וְהַצַּדֶּקֶת הַזֹּאת יָצְאָה מִבֵּינוֹתָם, לְמָה הִיא דוֹמָה כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּתִיב (בראשית כח, ה): וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי, וְכָלַל כֻּלָּם לְרַמְּיוּת.

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר פָּתַר קְרָיָה בִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, מַה שׁוֹשַׁנָּה זוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים קָשֶׁה לְבַעֲלָהּ לְהִלָּקֵט, כָּךְ גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה קָשָׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, לד): אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי חָנָן אָמַר גּוֹי מִקֶּרֶב עַם וְעַם מִקֶּרֶב גּוֹי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, שֶׁהָיוּ אִלּוּ עֲרֵלִים וְאִלּוּ עֲרֵלִים, אִלּוּ מְגַדְּלִין בְּלוֹרִית וְאִלּוּ מְגַדְּלִין בְּלוֹרִית, אִלּוּ לוֹבְשֵׁי כִלְאַיִם וְאִלּוּ לוֹבְשֵׁי כִלְאַיִם, אִם כֵּן לֹא הָיְתָה מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אִלּוּלֵי שֶׁאָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה, לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין לְעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ו, ו): לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה׳ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם, וְאֵין לָכֵן אֶלָּא שְׁבוּעָה, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמואל א ג, יד): וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה (תהלים עז, טז): גָּאֲלוּךָ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ, בִּטְרוֹנְיָא. אָמַר רַבִּי יוּדָן מִלְּבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי, וְעַד מוֹרָאִים גְּדוֹלִים, שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הֵן, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שִׁבְעִים וְחֲמֵשׁ אֶמָּר לוֹ צֵא מֵהֶן גּוֹי הַשֵּׁנִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. אָמַר רַבִּי אָבִין בִּשְׁמוֹ גְּאָלָן, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם שְׁמוֹת הֵן.

רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי סִימוֹן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְיָרְדוּ וְנָטְעוּ שׁוּרָה שֶׁל תְּאֵנִים וְשׁוּרָה שֶׁל גְּפָנִים וְשׁוּרָה שֶׁל רִמּוֹנִים וְשׁוּרָה שֶׁל תַּפּוּחִים, וּמְסָרוֹ לְאָרִיס וְהָלַךְ לוֹ. לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ וְהֵצִיץ בַּפַּרְדֵּס לִידַע מֶה עָשָׂה, וּמָצָא מָלֵא חוֹחִין וְדַרְדָּרִים, הֵבִיא קַצָּצִים לְקַצְּצוֹ, וְרָאָה בּוֹ שׁוֹשַׁנָּה אַחַת שֶׁל וֶרֶד וּנְטָלָהּ וְהֵרִיחַ בָּהּ וְשָׁבַת נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, אָמַר הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שׁוֹשַׁנָּה זוֹ יִנָּצֵל הַפַּרְדֵּס. כָּךְ הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, לְאַחַר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דוֹרוֹת הֵצִיץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לְרְאוֹת מַה שֶּׁעָשָׂה, וּמְצָאוֹ מַיִם בְּמַיִם, דּוֹר אֲנוֹשׁ נִמְחֶה מִן הַמַּיִם, דּוֹר הַמַּבּוּל נִמְחֶה מִן הַמַּיִם, דּוֹר הַפְּלָגָה, בְּמַיִם, הֵבִיא קַצָּצִים לְקַצְּצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, י): ה׳ לַמַּבּוּל יָשָׁב, וְרָאָה שׁוֹשַׁנָּה שֶׁל וֶרֶד, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל, וּנְטָלָהּ וְהֵרִיחַ בָּהּ, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְשָׁבַת נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבִיל שׁוֹשַׁנָּה זוֹ יִנָּצֵל הַפַּרְדֵּס, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה וּלוֹמְדֶיהָ, יִנָּצֵל הָעוֹלָם.

רַבִּי חָנָן דְּצִפּוֹרִי פָּתַר קְרָיָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, בְּנַהַג שֶׁבָּעוֹלָם עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִכְנָסִין לְבֵית הָאֵבֶל וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִפְתּוֹחַ פִּיו לְבָרֵךְ בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וּבָא אֶחָד וּפָתַח פִּיו וּבֵרַךְ בִּרְכַּת אֲבֵלִים, לְמָה הוּא דוֹמֶה לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. וְעוֹד בְּנַהַג שֶׁבָּעוֹלָם עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִפְתּוֹחַ פִּיו לְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים, וּבָא אֶחָד וּפָתַח פִּיו וּבֵרַךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים, לְמָה הוּא דוֹמֶה בֵּינֵיהֶם, כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. בְּנַהַג שֶׁבָּעוֹלָם, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִפְרֹס עַל שְׁמַע וְלַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֶחָד מֵהֶן פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, לְמָה הוּא דוֹמֶה, כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין

הַחוֹתְם. רַבִּי אֶלְעָזָר אֲזַל לְחַד אֲתַר, אָמְרִי לֵיהּ פְּרוֹס אֶת שְׁמַע, אֲמַר לוֹן לֵינָא חָכָם עֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, אָמְרִין דֵּין הוּא רַבִּי אֶלְעָזָר, דֵּין הוּא דְּמִתְגַּלְגְּלִין בֵּיהּ, עַל מַגָּן צָוְותִין לֵיהּ רַבָּן. נְתַבַּרְכְּמוּ פָּנָיו וְהָלַךְ לוֹ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ, אָמַר לוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ חוֹלְנִיּוֹת, תָּנֵי לֵיהּ עוֹבָדָא. אֲמַר לֵיהּ צָבֵי רַבִּי דְּיֵילַף, אֲמַר לֵיהּ אֵין וְאַלְפֵיהּ, לְבָתַר יוֹמִין אֲזַל לְהַהוּא אֲתַר אָמְרִי לֵיהּ פְּרוֹס לָן אֶת שְׁמַע, פְּרַס לוֹן, עֲבוֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וַעֲבַר. אָמְרִין אִתְחֲסַם רַבִּי אֶלְעָזָר, וּקְרוֹן לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא. רַבִּי יוֹנָה חֲוָה מַלִּיף לְתַלְמִידוֹי בִּרְכַּת חֲתָנִים וּבִרְכַּת אֲבֵלִים, כִּי הֵיכִי דְּיֵיהֲווֹן גּוּבְרִין בְּכָל מִלָּה.

רַבִּי הוּנָא פָּתַר קְרָיָה בְּמַלְכֵיּוֹת, מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים רוּחַ צָפוֹן יוֹצֵא וּמַשָּׁה אוֹתָהּ כְּלַפֵּי צָפוֹן וְהַחוֹחַ עוֹקְצָהּ, אַף עַל פִּי כֵן לִבָּהּ מְכֻוָּן לְמַעְלָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִגְבִּין אַרְנוֹנִיּוֹת בּוּרְסְגְּנִיּוֹת, לִבָּם מְכֻוָּן כְּלַפֵּי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה, טו): עֵינַי תָּמִיד אֶל ה׳. רַבִּי אַיְבוּ פָּתַר קְרָיָה בִּגְאֻלַּת מָחָר, מָה הַשּׁוֹשַׁנָּה הַזּוֹ כְּשֶׁהִיא נְתוּנָה בֵּין הַחוֹחִים קָשָׁה לְבַעְלָהּ לְהִלָּקֵט, מַהוּ עוֹשֶׂה מֵבִיא אוּר וְשׂוֹרֵף חוּצָהּ לָהּ וְאַחַר כָּךְ לוֹקְטָהּ, כָּךְ (איכה א, יז): צִוָּה ה׳ לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו, כְּגוֹן חַלָּמִישׁ לְעֻנָּה, יְרִיחוֹ לְנוֹעָרָן, סוּסִיתָן לְטִבֶּרְיָה, קַסְטְרָא לְחֵיפָה, לוֹד לְאוֹנוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ה, ה): זֹאת יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ, לְמָחָר כְּשֶׁיִּגְיַע הַקֵּץ מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מֵבִיא הָאוּר וְשׂוֹרֵף חוּצָהּ לָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לג, יב): וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד, מַה כְּתִיב תַּמָּן (דברים לב, יב): ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ.

אָמַר רַבִּי אָבוּן מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ שָׁרָב יוֹצֵא עָלֶיהָ וְהִיא כְּמוּשָׁה, יָצָא טַל הִיא מַפְרַחַת, כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁצִּלּוֹ שֶׁל עֵשָׂו קַיָּם כְּבָיְכוֹל נִרְאִין כְּמוּשִׁין בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָבַר צִלּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, יִשְׂרָאֵל מַרְטִיבִין וְהוֹלְכִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה, מָה הַשּׁוֹשַׁנָּה הַזּוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם אֶלָּא גַּב רֵיחָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטֵלִין אֶלָּא גַּב מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לְרֵיחַ, כָּךְ לֹא נִבְרְאוּ הַצַּדִּיקִים אֶלָּא לְגָאֳלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ עוֹלָה לְשֶׁלְחַן מְלָכִים תְּחִלָּה וְסוֹף, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֵן הֵן לְעוֹלָם הַזֶּה, הֵן הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ נִכֶּרֶת בֵּין הָעֲשָׂבִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נִכָּרִין בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ט): כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם. מַה שּׁוֹשַׁנָּה זוֹ מְחֻקֶּנֶת לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְחֻקָּנִים לַגְּאֻלָּה שֶׁל מָחָר. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּמִצְרַיִם הֱיִיתֶם דּוֹמִין לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, עַכְשָׁיו שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין לְאֶרֶץ כְּנַעַן הֱיוּ דּוֹמִין לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, תְּנוּ דַּעְתְּכֶם שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אִלּוּ וּכְמַעֲשֵׂה אִלּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא יח, ג): כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וגו׳.

ג כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, מַה הַתַּפּוּחַ הַזֶּה הַכֹּל בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ בְּשָׁעַת הַשָּׁרָב, וְלָמָּה כֵן, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֵל לֵישֵׁב בְּצִלּוֹ, כָּךְ בָּרְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִשֶּׁבֶת בְּצֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי, חִמַּדְתִּי אוֹתוֹ וְיָשַׁבְתִּי, אֲנִי הוּא שֶׁחִמַּדְתִּי אוֹתוֹ וְלֹא הָאֻמּוֹת. רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר תַּרְתֵּי, אָמַר חָדָא הַתַּפּוּחַ הַזֶּה מוֹצִיא נִצּוֹ קוֹדֶם לְעָלָיו, כָּךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּמִצְרַיִם הִקְדִּימוּ אָמְנָה לִשְׁמוּעָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה׳.

רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר חוֹרֵי, מַה תַּפּוּחַ זֶה נִצּוֹ קוֹדֶם לְעָלָיו, כָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּסִינֵי הִקְדִּימוּ עֲשִׂיָּה לִשְׁמִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, מַה הַתַּפּוּחַ זֶה אֵינוֹ גּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו אֶלָּא בְּסִיוָן, כָּךְ לֹא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל רֵיחַ טוֹב אֶלָּא בְּסִיוָן. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר חוֹרֵי, מַה הַתַּפּוּחַ זֶה מִשָּׁעָה שֶׁמּוֹצִיא נִצּוֹ וְעַד שֶׁגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו חֲמִשִּׁים יוֹם, כָּךְ מִשָּׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאֵימָתַי קִבְּלוּ אוֹתָהּ (שמות יט, א): בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תַּרְתֵּי, מַה תַּפּוּחַ זֶה אַתְּ נוֹתֵן בּוֹ אִיסָר וְאַתְּ מֵרִיחַ בּוֹ כַּמָּה רֵיחוֹת, כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אִם מְבַקְּשִׁין אַתֶּם לְהִגָּאֵל בְּדָבָר קַל אַתֶּם נִגְאָלִין. לְאֶחָד שְׁלָקָה בְּרִגְלָיו וְחָזַר עַל כָּל הָרוֹפְאִים לְהִתְרַפְּאוֹת וְלֹא נִתְרַפֵּא וּבָא אֶחָד וְאָמַר לוֹ אִם אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת בְּדָבָר קַל אַתָּה מִתְרַפֵּא, טְפֹל לְךָ גֶּלְלֵי בְּהֵמָה. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְהִגָּאֵל בְּדָבָר קַל אַתֶּם נִגְאָלִין, (שמות יב, כב): וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֲדָא מֵיסַרְתָּא דְּאִטְבָא בְּכַמָּה הִיא טָבָא בְּאַרְבְּעָא מִינֵי אוֹ בַּחַמְשָׁא מִינֵי, אָמַר לוֹן אַפִּלּוּ בְּחַד וְהִיא גָּרְמָה לְכוֹן לִירַשׁ בִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם וּבִזַּת סִיחוֹן וְעוֹג, וּבִזַּת שִׁלּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, לוּלָב שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל אָדָם בְּכַמָּה דְּמִים וְיֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִצְווֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא כג, מ): וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר חוֹרֵי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן טוֹבָה וּמַרְגָּלִיּוֹת, בָּא בְנוֹ וְאָמַר לוֹ תְּנָהּ לִי, אָמַר לוֹ לֵךְ הֵיא וְשֶׁלְּךָ הֵיא, וּלְךָ אֲנִי נוֹתְנָהּ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות טו, ב): עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָכֶם הִיא, וְשֶׁלָּכֶם הִיא, וְלָכֶם אֲנִי נוֹתְנָהּ. וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה (תהלים כט, יא): ה׳ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. אָמַר רַבִּי לֵוִי שָׁלֹשׁ קְווִיּוֹת טוֹבוֹת קִוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, קִוּוּ לַתּוֹרָה, קִוּוּ לַדְּגָלִים, קִוּוּ לַמִּשְׁכָּן. קִוּוּ לַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי. קִוּוּ לַדְּגָלִים, דִּכְתִיב: חֲמֻדֹתָי. קִוּוּ לַמִּשְׁכָּן, דִּכְתִיב: וְיָשַׁבְתִּי. הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב ז, ו): כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, כְּהֵהִיא דְּאָמַר רַבִּי מְנַחֲמָן (שמות טו, כב): וַיִּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאוּ עַל עַצְמָן שֶׁעֲתִידִין לְהֵעָשׂוֹת מַחֲנוֹת מַחֲנוֹת דְּגָלִים דְּגָלִים, שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּמַטַּעַת שֶׁל כָּרֶם. וּפְרִיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִלּוּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי מִתְמַתְּקִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מַה טַּעַם, וּפְרִיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי, לְחִכִּי הָיָה מָתוֹק, אֲבָל לְחֵךְ אֻמּוֹת הָעוֹלָם הָיָה מַר כְּלַעֲנָה.

מֵאֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא א, א): אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה מִסִּינַי, לֹא נֶעֶנְשׁוּ יִשְׂרָאֵל עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה לָהֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד, לְדִיוֹטְגְמָא שֶׁהִיא כְּתוּבָה וּמְחֻתֶּמֶת וְנִכְנָסָה לַמְּדִינָה וְלֹא נִתְחַיְּבוּ עָלֶיהָ בְּנֵי הַמְּדִינָה עַד שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה לָהֶם בַּמְּדִינָה, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּהַר סִינַי לֹא נֶעֶנְשׁוּ עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ לָהֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ג, ד): עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה הַר סִינַי. וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁמִּשָּׁם נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַהוֹרָאָה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִלּוּ הָיוּ הָאֻמּוֹת יוֹדְעִים מָה הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד יָפָה לָהֶם, בְּאָהֳלֵיוֹת וְקַסְטְרִיוֹת הָיוּ מַקִּיפִין אוֹתוֹ, שֶׁעַד שֶׁלֹּא עָמַד אֹהֶל מוֹעֵד הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַדִּבּוּר וְנִתְרַזִּין מִתּוֹךְ פְּנִיקְטֵיהוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כג): כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן דִּיפְרוֹסְפִּין הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא, סַם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל, וְסַם הַמָּוֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. סַם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל (דברים ד, לג): כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי, שָׁמַעְתָּ וְחָיִית. וְסַם הַמָּוֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שָׁמְעוּ וָמֵתוּ, לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ח, ה): תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ. מַאֹהֶל מוֹעֵד, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא שֶׁמִּשָּׁם הָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עַד שֶׁלֹּא עָמַד אֹהֶל מוֹעֵד, הָיְתָה נְבוּאָה מְצוּיָה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מִשֶּׁעָמַד אֹהֶל מוֹעֵד, פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם, מִשָּׁם (שיר השירים ג, ד): אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ. וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר נִתְנַבֵּא, אֶמֹר, לְטוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִתְנַבֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ה): מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב, (במדבר כג, כא): לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, (במדבר כג, כג): כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב, (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, (במדבר כד, יז): דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, (במדבר כד, יט): וְיֵרֵד מִיַּעֲקֹב.

ד הֲבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיַּיִן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֶשְׁלַט בִּי יֵצֶר הָרָע כַּיַּיִן, וְאָמַרְתִּי לָעֻגָל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, הֲדִין חַמְרָא כַּד עָלֵל בְּבַר נָשׁ הֲוָה מְעַרְבֵּב לֵיהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה דַּיֶּךָּ מֵאִיר אֵין דּוֹרְשִׁין שִׁיר הַשִּׁירִים לְגָנַאי אֶלָּא לְשֶׁבַח, שֶׁלֹּא נִתַּן שִׁיר הַשִּׁירִים אֶלָּא לְשׇׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ, הֲבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיַּיִן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן, זֶה סִינַי, וְנָתַן לִי שָׁם דִּגְלֵי תוֹרָה וּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּבְאַהֲבָה גְּדוֹלָה קִבַּלְתִּי אוֹתָם. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן, זֶה סִינַי, וְנָתַן לִי מִשָּׁם הַתּוֹרָה שְׁנִּדְרֶשֶׁת מ״ט פָּנִים טָהוֹר וּמ״ט פָּנִים טָמֵא, מִנַּיִן וְדִגְלוֹ, וּמֵאַהֲבָה גְּדוֹלָה קִבַּלְתִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. רַבִּי יוֹנָה אָמַר, שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁעוֹסְקִין בִּדְבַר הֲלָכָה זֶה אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹמֵר בֵּית אָב שֶׁל הֲלָכָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי אַחָא עַם הָאָרֶץ שֶׁקּוֹרֵא לְאַהֲבָה אֵיבָה, כְּגוֹן וְאָהַבְתָּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִלּוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי יְשֻׁשְׁכָר תִּינוֹק שֶׁקּוֹרֵא לְמשֶׁה מַשָּׁה, לְאַהֲרֹן אַהֲרַן, לְעֶפְרֹן עֶפְרַן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִיגְלוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי חוּנְיָא לְשֶׁעָבַר אָדָם מַרְאֶה אִיקּוֹנִין בְּאָצְבָּעוֹ וְהָיָה נִזּוֹק, וְעַכְשָׁיו אָדָם מַנִּיחַ יָדוֹ עַל הָאָזְכָּרָה כַּמָּה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נִזּוֹק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְגוּדָלוֹ עָלַי אַהֲבָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, אֲפִלּוּ הַתִּינוֹק מְדַלֵּג עַל הָאָזְכָּרָה כַּמָּה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נִזּוֹק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִלּוּגוֹ עָלַי אַהֲבָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אֲפִלּוּ אוֹתָן הַדִּגּוּלִין שֶׁדִּגֵּל יַעֲקֹב בְּאָבִיו, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית כז, טז): וְאֶת עֹרֹת גְּדֵיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶן אֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כו, ז): וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, וְדִגּוּלוֹ עָלַי אַהֲבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף גָּדוֹל שֶׁל יַיִן זֶה סִינַי, וְשָׁם רָאִיתִי מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, וְרָאוּ עֵינַי טְקָסִים שֶׁל מַעְלָה וְאָהַבְתִּי אוֹתָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמשֶׁה, הוֹאִיל וּרְצוֹנָם שֶׁל בָּנַי לַחֲנוֹת בִּדְגָלִים יַחֲנוּ בִּדְגָלִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ב, ב): אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת.

ה סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בִּשְׁתֵּי אִשּׁוֹת, בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה וּבְאֵשׁ שֶׁל מַטָּה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בִּשְׁתֵּי אִשּׁוֹת, תּוֹרָה בִּכְתָב וְתוֹרָה בְּפֶה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, בְּאִשּׁוֹת הַרְבֵּה, בְּאִשּׁוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשֶׁל מוֹרִיָּה, וְשֶׁל סְנֶה, וּבְאִשּׁוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְשֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. דָּבָר אַחֵר, סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת, אִלּוּ הֲהָלָכוֹת הַמְאוּשָּׁשׁוֹת. רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים, אִלּוּ הַמַּגּוּדוֹת שֶׁרִיתָן וְטַעֲמָן כַּתַּפּוּחִים. כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שֶׁאַתָּה מֵבִיא עָלַי, בִּשְׁבִיל לְאַהֲבֵנִי לָךְ. דָּבָר אַחֵר, כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְבִיאִין עָלַי בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי אוֹהֶבֶת אוֹתְךָ. דָּבָר אַחֵר, כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי חוֹלָה, אֲהוּבָה אֲנִי לוֹ. תָּנֵי עַד שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה אָדָם, אוֹכֵל מַה שֶּׁמּוֹצֵא, כֵּיוָן שֶׁחָלָה מְבַקֵּשׁ לֶאֱכוֹל כָּל מִינֵי תַּעֲנוּגִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְשֶׁעָבַר הָיְתָה הַתּוֹרָה כְּלָל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִשְׁנָה וּדְבַר תַּלְמוּד, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַתּוֹרָה כְּלָל, הָיוּ מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִקְרָא וּדְבַר אַגָּדָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְשֶׁעָבַר הָיְתָה פְּרוּטָה מְצוּיָה וְהָיָה אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִשְׁנָה וַהֲלָכָה וְתַלְמוּד; וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַפְּרוּטָה מְצוּיָה, וּבְיוֹתֵר שֶׁהֵן חוֹלִים מִן הַשִּׁעְבּוּד, אֵין מְבַקְּשִׁין לִשְׁמֹעַ אֶלָּא דִּבְרֵי בְּרָכוֹת וְנֶחָמוֹת.

תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְמָה הָיוּ דוֹמִין, לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁעָמַד מֵחָלְיוֹ, אָמַר לוֹ פַּדְגּוּגוֹ יֵלֵךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוּלִי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ עַדַיִן לֹא בָא בְּנִי בְּזִיווֹ, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחָלְיוֹ, אֶלָּא יִתְעַדֵּן וְיִתְעַנֵּג בְּנִי כִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ יֵלֵךְ לְאִיסְכּוּלִי. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ בָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין מִשִּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים, אָמְרוּ לוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֲרֵי הַשָּׁעָה תֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲדַיִן לֹא בָא זְיוָתָן שֶׁל בָּנַי מִשִּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים, אֶלָּא יִתְעַדְּנוּ בָּנַי עַד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּבְאֵר וּמָן וּשְׁלָו, וְאַחַר כָּךְ אֶתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה, וְאֵימָתַי (שמות יט, א): בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

בְּשִׁלְפֵי הַשָּׁמַד נִתְבַּנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לְאוּשָׁא, וְאִלּוּ הֵן: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְרַבִּי אֶלְיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי

וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שָׁלְחוּ אֵצֶל זְקֵנֵי הַגָּלִיל וְאָמְרוּ כָּל מִי שֶׁהוּא לָמֵד יָבוֹא וִילַמֵּד, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ לָמֵד יָבוֹא וְיִלְמוֹד. נִתְכַּנְּסוּ וְלָמְדוּ וְעָשׂוּ כָּל צָרְכֵיהוֹן, כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לְהִפָּטֵר, אָמְרוּ מָקוֹם שֶׁנִּתְקַבַּלְנוּ בְּתוֹכוֹ אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ רֵיקָם, חָלְקוּ כָּבוֹד לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָיָה בֶּן עִיר, וְלֹא שֶׁהָיָה גָּדוֹל מֵהֶם בַּתּוֹרָה אֶלָּא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם הוּא מְכַבְּדוֹ. נִכְנַס רַבִּי יְהוּדָה וְדָרַשׁ (שמות לג, ז): וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמַּחֲנֶה, נֶאֱמַר כָּאן הַרְחֵק, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (יהושע ג, ד): אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה, מָה רָחוֹק שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אַלְפַּיִם אַמָּה, אַף הַרְחֵק הָאָמוּר לְהַלָּן אַלְפַּיִם אַמָּה, וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מְבַקֵּשׁ ה׳, מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵרִים כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְאַתֶּם אַחֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ גְּדוֹלֵי הַתּוֹרָה מִי שֶׁנִּצְטַעֵר בָּכֶם עֶשְׂרָה מִיל אוֹ עֶשְׂרִים אוֹ שְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים כְּדֵי לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַרְכֶם בָּזֶה וּבַבָּא. נִכְנַס רַבִּי נְחֶמְיָה וְדָרַשׁ (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳, תָּנֵי שְׁתֵּי אֲמוֹת גְּדוֹלוֹת פָּרְשׁוּ מִלָּבוֹא בִּקְהַל ה׳, לָמָּה (דברים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם, וְכִי צְרִיכִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיָה הַבְּאֵר עוֹלֶה לָהֶם וְהַמָּן יוֹרֵד לָהֶם וְהַשְּׁלָו מָצוּי לָהֶם וְעַנְנֵי כָבוֹד מַקִּיפִין אוֹתָם, וַעֲמוּד עָנָן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, וְאַתְּ אָמַר: אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא שֶׁהַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ מְקַדְּמִין לוֹ בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, בּוֹא וּרְאֵה מַה פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֵלּוּ שְׁתֵּי אֻמּוֹת, כְּתִיב בַּתּוֹרָה: לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳, וְאַתֶּם בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּדַּמְתֶּם רַבּוֹתֵינוּ בְּמַאֲכָלְכֶם וּמַשְׁקֵיכֶם וּמִשּׁוֹתֵיכֶם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְרַע לָכֶם שָׂכָר טוֹב. נִכְנַס רַבִּי מֵאִיר וְדָרַשׁ (מלכים א יג, יא): וְנָבִיא אֶחָד זָקֵן יֹשֵׁב בְּבֵית אֵל, וְאִיזֶה זֶה, זֶה אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי מֵאִיר פִּתְפּוּתֵי בֵּיצִים יֵשׁ כָּאן, אֵיזֶה זֶה, זֶה יוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים יח, ל): וְיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה, נוּן תְּלוּיָה בִּמְנַשֶּׁה, זָכָה, בֶּן מֹשֶׁה, וְאִם לָאו, בֶּן מְנַשֶּׁה. חַבְרַיָּא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמְרִין לֵיהּ כְּמָה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהֶאֱרִיךְ כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, אָמַר לוֹ הֵן, עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ צָרָה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד, הֲוָה בַּר נָשׁ אָתֵי לְמִסְגַּד לֵיהּ וַהֲוָה אָמַר לֵיהּ כַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ, הֲוָה אָמַר לֵיהּ בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין אוֹ חַמְשִׁין אוֹ שִׁתִּין אוֹ שִׁבְעִין אוֹ תְּמַנְיִן שְׁנִין וַהֲדָה עֲבוֹדָה זָרָה לֵית הִיא עֲבִידָא אֶלָּא מֵחַמְשָׁה אוֹ תַּרְתֵּי עֶשְׂרֵה שְׁנִין, וְאַתְּ בָּעֵי מִשְׁבּוֹק אֱלָהָךְ וּמִסְגֵּיד לֵיהּ, דָּא פְּחִיתָא, וְהוּא מִתְבְּהִית וְאָזֵיל לֵיהּ, אָתָא חַד בַּר פַּחְיָן וַאֲמַר לֵיהּ כֵּן, אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ יָתִיב הָכָא וְעָבֵד בָּהּ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא נָסִיב אִגְּרֵי וּמְסַפֵּי עִינֵיהּ. כֵּינָן שֶׁשָּׁמַע בּוֹ דָּוִד שָׁלַח וְאַיְיתֵיהּ וְאָמַר לוֹ אַתָּה הוּא בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק וְאַתָּה עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לוֹ כָּךְ אֲנִי מְקֻבָּל מִבֵּית אָבִי אַבָּא מְכֹר עַצְמְךָ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא תִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם לֹא הוּא כֵן, אֶלָּא מְכֹר עַצְמְךָ לַעֲבוֹדָה שֶׁהִיא זָרָה מִפְּךָ וְלֹא תִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. כֵּינָן שֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁהַמָּמוֹן חָבִיב עָלָיו עָמַד וּמִנָּה אוֹתוֹ קוֹמְסִין תִּסְבְּרִין, אָמְרוּ כֵּינָן שֶׁמֵּת דָּוִד חָזַר לְסוּרוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יג, יח): וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ וגו׳ כִּחֵשׁ לוֹ, מַהוּ כִּחֵשׁ לוֹ, שִׁקֵּר לוֹ, וּמַה שִׁקֵּר לוֹ, הֶאֱכִילָהוּ לֶחֶם כְּזָבִים, וּכְתִיב (מלכים א יג, כ): וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן וַיְהִי דְּבַר ה׳ אֶל הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם זֶה שֶׁכִּחֵשׁ בּוֹ וְהֶאֱכִילָהוּ לֶחֶם כְּזָבִים זָכָה שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּבַּלְתֶּם רַבּוֹתֵינוּ בְּמַאֲכָל אֱמֶת וּמִשְׁתֶּה וּמִטָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂכָר טוֹב. נִכְנַס רַבִּי יוֹסֵי וְדָרַשׁ (שמואל ב ו, יא): וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן ה׳ בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי וגו׳ (שמואל ב ו, יא): וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, בְּאֵיזוֹ זְכוּת בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וּבַמֶּה בֵּרְכוֹ, בְּבָנִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): עַמְּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשָּׂשכָר הַשְּׁבִיעִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א כו, ח): כָּל אֵלֶּה מִבְּנֵי עֹבֵד אֱדֹם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם. אָמְרוּ שְׁמוֹנָה בָּנִים הָיוּ לוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹת הָיוּ לוֹ וְכָל חָדָא מִנְהוֹן חֲוַת יְלֵדַת תְּרֵין בְּכָל יַרְחָא, הָא כֵיצַד, טְמֵאָה שִׁבְעָה, וּטְהוֹרָה שִׁבְעָה, וְהִיא יוֹלֶדֶת. טְמֵאָה שִׁבְעָה, וּטְהוֹרָה שִׁבְעָה, וְהִיא יוֹלֶדֶת. שִׁתָּא עֲשַׂר בְּכָל יֵרַח. תְּלָתָא יָרְחִין הָא אַרְבָּעִין וּתְמַנְיָא, וְשִׁתָּא דִידֵיהּ, הָא חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָה, וּתְמָנְיָתְהוֹן הָא שִׁתִּין וְתַרְתֵּין, הֲלֹא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדֹם. חַבְרַיָּא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ לֵיהּ מַהוּ דֵין דִּכְתִיב (דברי הימים א כו, ה): פְּעֻלְתַּי הַשְּׁמִינִי, אָמַר לָהֶם עַל יְדֵי שֶׁפָּעַל פְּעֻלָּה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה. וּמַה פָּעַל בַּתּוֹרָה, שֶׁהָיָה מַדְלִיק לִפְנֵי הָאָרוֹן נֵר אֶחָד שַׁחֲרִית וְנֵר אֶחָד בֵּין הָעַרְבָּיִם. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְדַבֵּר אֶלָּא שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים וְהִדְלִיק בּוֹ נֵר אֶחָד זָכָה לְהִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדוֹ, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְדָרַשׁ (מלכים ב ד, ח): וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְּדוֹלָה וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לָחֶם, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לֶחֶם זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי זְעִירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמְרוּ גְּדוֹלָה הִיא הַפַּרְנָסָה שֶׁגּוֹרֶמֶת לִתְחִיַּת הַמֵּתִים לָבוֹא שֶׁלֹּא בְעוֹנָתָהּ, צָרְפִית עַל יְדֵי שֶׁהֶאֱכִילָה אֶת אֵלִיָּהוּ זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, שׁוּנַמִּית עַל יְדֵי שֶׁהֶאֱכִילָה אֶת אֱלִישָׁע זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי נְרוֹת אֲפִלּוּ פְּתִילוֹת הָיָה אֵלִיָּהוּ מַעֲבִיר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ לְכָל בְּרִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר וְכִי מִשֶּׁלָּהּ אָכַל וַהֲלֹא הִיא וְהוּא מִשֶּׁלּוֹ אָכְלוּ, דִּכְתִיב (מלכים א יז, טו): וַתֹּאכַל הִיא וְהוּא, הוּא וְהִיא כְּתִיב, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁזִּכְּתָה אוֹתוֹ בְּסֶכֶר פָּנִים יָפוֹת וְשִׁמַּשְׁתּוֹ, זָכְתָה לְהַחֲיוֹת אֶת בְּנָהּ, וְאַתֶּם בְּנֵי אוּשָׁא גּוֹמְלֵי הַחֶסֶד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְדָרַשׁ (שמואל א טו, ו): וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן אִסְפְּךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם, וְכִי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה יִתְרוֹ חֶסֶד, וַהֲלֹא לֹא עָשָׂה אֶלָּא עִם מֹשֶׁה בִּלְבָד, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר יִתְרוֹ וַדַּאי עָשָׂה חֶסֶד עִם מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ב, כ): קְרָאן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם, אָמַר רַבִּי

סִימוֹן אֵין הוּא כֵּן אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ הֶאֱכִילוֹ, דִּכְתִיב (שמות ב, כ): וְגַם דָּלֹה דָּלָה לָנוּ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר דָּלָה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר דָּלָה לָנוּ וְלָרוֹעִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי דָּלָה לָנוּ בִּזְכוּת אֲבוֹתֵינוּ, דָּלָה לָרוֹעִים בִּשְׁבִיל לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם,, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה חֶסֶד, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִין לוֹ כְּאִלּוּ עָשָׂה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְדָרַשׁ (דברים כז, ט): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם, וְכִי הַיּוֹם קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וַהֲלֹא כְּבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ הַיּוֹם הַזֶּה, אֶלָּא מְלַמֵּד כְּיָון שֶׁשָּׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה וְקִבְּלוּהָ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, הֶעֱלָה לָהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלוּהָ הַיּוֹם מֵהַר סִינַי, לְכָךְ נֶאֱמַר: הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם לַה׳ אֱלֹהֶיךָ, וְאַתֶּם אַחֵינוּ בְּנֵי אוּשָׁא שֶׁקִּבַּלְתֶּם רִבּוֹתֵינוּ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ו שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, אֵלּוּ לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, אֵלּוּ לוּחוֹת הַשֵּׁנִיִּים. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ צִיצִית. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, אֵלּוּ תְּפִלִּין. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, זוֹ תְּפִלָּה. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ סֻכָּה. וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי, זֶה עֲנַן שְׁכִינָה לֶעָתִיד לָבוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ס, יט): לֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ, מִי מֵאִיר לָךְ (ישעיה ס, יט): וְהָיָה לָךְ ה׳ לְאוֹר עוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ מְזוּזָה. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (דברים ו, ט): וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, בְּיָאתְךָ מִן הַשּׁוּק לְבֵיתְךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (שמות כו, לה): וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וגו׳, וְאֵינוֹ כֵן אֵין אָדָם מַנִּיחַ אֶת הַמְּנוֹרָה מִשְּׁמֹאל כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא מְעַכֶּבֶת הַיָּמִין, אֵין אָדָם מַנִּיחַ אֶת הַשְּׁמֹאל תַּחַת הָרֹאשׁ וּמְחַבֵּק בַּיָּמִין, אָמַר רַבִּי אַחָא רַבִּי יוֹחָנָן מַיְיתֵי לָהּ מִן הֲדָא קְרָיָה (דברים י, כב): לְאַהֲבָה אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ וּלְדָבְקָה בּוֹ, אִי זֶהוּ דְּבוּק שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי.

ז הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם, בַּמֶּה הִשְׁבִּיעָן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הִשְׁבִּיעָן בַּשָּׂמִים וּבָאָרֶץ, בְּצָבָא וּבְצָבָא שֶׁל מַעְלָה וּבְצָבָא שֶׁל מַטָּה, בִּשְׁתֵּי צְבָאוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, זוֹ חַיַּת הַשָּׂדֶה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב ה, כג): כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה לָךְ. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר הִשְׁבִּיעָן בָּאָבוֹת וּבָאִמָּהוֹת, בִּצְבָאוֹת אֵלּוּ אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ צְבִיוֹנִי וְעָשִׂיתִי צְבִיוֹנִי בָּם. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית מט, כא): נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הִשְׁבִּיעָן בַּמַּיָּלָה, בִּצְבָאוֹת, בְּצָבָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹת. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁשּׁוֹפְכִין דָּמָם כְּדַם צְבִי וְאַיָּל. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הִשְׁבִּיעָן בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, בִּצְבָאוֹת, שֶׁעָשׂוּ צְבִיוֹנִי בָּעוֹלָם וְשֶׁעָשִׂיתִי צְבִיוֹנִי בָּהֶן. אוֹ בְּאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁשּׁוֹפְכִין דָּמָם עַל קְדֻשַּׁת שְׁמִי כְּדַם הַצְּבִי וְדַם הָאַיָּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אִם יֹאמַר לִי אָדָם תֵּן נַפְשְׁךָ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי נוֹתֵן, וּבִלְבַד שֶׁיְּהַרְגוּנִי מְיֻּד, אֲבָל בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל. וּמָה הָיוּ עוֹשִׂים בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, הָיוּ מְבִיאִין כַּדּוּרִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּמְלַבְּנִין אוֹתָן בָּאֵשׁ וְנוֹתְנִין אוֹתָן תַּחַת שֶׁיְּהֵיהֶן וּמַשִּׁיאִין נַפְשׁוֹתָם מֵהֶם וּמְבִיאִין קְרוֹמְיוֹת שֶׁל קָנִים וְנוֹתְנִין אוֹתָן תַּחַת צִפָּרְנָן וּמַשִּׁיאִין נַפְשׁוֹתֵיהֶם מֵהֶם, הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים כה, א): אֵלֶיךָ ה׳ נַפְשִׁי אֶשָּׂא, אַשִּׂיא כְתִיב, שֶׁהָיוּ מַשִּׁיאִין נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַמְתִּינוּ לִי וַאֲנִי עוֹשֶׂה אִתְּכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמְרוּ שְׁבוּעָתִי אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַעְלָה, וְאִם לָאו אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם כְּצָבָא שֶׁל מַטָּה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, אַחַת לְיִשְׂרָאֵל וְאַחַת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, נִשְׁבַּע לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ עֹל הַמַּלְכֻיּוֹת, וְנִשְׁבַּע לַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁלֹּא יַקְשׁוּ עֹל עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם מַקְשִׁים עֹל עַל יִשְׂרָאֵל הֵן גּוֹרְמִין לַקֵּץ לָבוֹא שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (ישעיה לב, א): הֵן לְצֶדֶק יִמְלָךְ מֶלֶךְ, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד מֶלֶךְ חָנֵף עַל אֻמָּתוֹ עַד שֶׁגּוֹבֶה דִּיקְלֵי שֶׁלָּהּ וּגוֹמְרָה תְּחִלָּה. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר מַה שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין לְפַרְעֹה הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ה, טז): תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וגו׳ וְחָטְאת עַמֶּךָ, אַתְּ חָטֵי עַל עַמָּךְ וְאַתְּ חָטֵי עַל אֻמָּתֵךְ וְאַתְּ גּוֹרֵם לַעֲצִמֵךְ שֶׁתִּסְתַּלֵּק הַמַּלְכוּת מִמֵּךְ וְתִנָּתֵן לְאֻמָּה אַחֶרֶת. רַבִּי חֶלְבּוֹ אוֹמֵר אַרְבַּע שְׁבוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, הִשְׁבִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ עֹל הַמַּלְכֻיּוֹת, וְשֶׁלֹּא יִדְחֲקוּ עַל הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יְגַלּוּ מַסְטִירִין שֶׁלָּהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְשֶׁלֹּא יַעֲלוּ חוֹמָה מִן הַגּוֹלָה. אִם כֵּן לָמָּה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא, לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אוֹנָיָא אָמַר אַרְבַּע שְׁבוּעוֹת הִשְׁבִּיעָן כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת שֶׁדָּחֲקוּ עַל הַקֵּץ וְנִכְשְׁלוּ, וְאֵלּוּ הֵן: אֶחָד בִּימֵי עַמְרָם, וְאֶחָד בִּימֵי דֵינָיי, וְאֶחָד בִּימֵי בֶּן כּוֹזְבָא, וְאֶחָד בִּימֵי שׁוּתֶלַח בֶּן אֶפְרַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עח, ט): בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֶחָד בִּימֵי עַמְרָם, וְאֶחָד בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד, וְאֶחָד בִּימֵי בֶּן כּוֹזְבָא, וְאֶחָד בִּימֵי שׁוּתֶלַח בֶּן אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר; בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת, וְהֵן הָיוּ מְחַשְּׁבִין בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְגַּזְּרָה גְּזֵרָה כְּשֶׁהִבִּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים וּמִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק הִתְחִיל, מֶה עָשׂוּ נִתְקַבְּצוּ וְיָצְאוּ לְמִלְחָמָה וְנָפְלוּ מֵהֶן חֲלָלִים הַרְבֵּה, מִפְּנֵי מָה, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בַּה׳ וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ, עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַקֵּץ וְעָבְרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה. אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר אַהֲבָה שֶׁאָהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כח): וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, מַהוּ עַד שֶׁתָּחְפְּץ, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה חֻפְצוֹ שֶׁל זָקֵן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר אַהֲבָה שֶׁאָהַב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ב): אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה׳, מַהוּ עַד שֶׁתָּחְפְּץ, מַלְכוּת שֶׁל מַעְלָן, לִכְשֶׁתַּחְפֹּץ מִדַּת הַדִּין מֵאֵלֶיהָ, אֲנִי הוּא מְבִיאָהּ בְּקוֹלִי קוֹלוֹת וְלֹא אֶתְעַכֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַד שֶׁתָּחְפֹּץ.

ח סדרא תנינא

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בְּחֹדֶשׁ זֶה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין, וַהֲלֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם (בראשית טו, יג): וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַעֲדַיִן אֵין בְּיָדֵנוּ אֶלָּא מָאתַיִם וְעָשֶׂר שָׁנָה, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בְּחֶשְׁבּוֹנוֹתֵיכֶם אֶלָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים, אֵין הָרִים וּגְבָעוֹת הָאֲמוּרִין כָּאן אֶלָּא קִצִּים וְעִבּוּרִין, מְדַלֵּג עַל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת וְעַל הַקִּצִּים וְעִבּוּרִין, וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ב): הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וַהֲלֹא אֵין בְּיָדֵנוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְחָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בְּמַעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים, וּבְמִי הוּא מַבִּיט בְּצַדִּיקִים שֶׁבָּכֶם וּבְמַעֲשֵׂיהֶם, כְּגוֹן עַמְרָם וּבְיַת דִּינוֹ.

מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת, אֵין הָרִים אֶלָּא בָּתֵּי דִינִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים יא, לז): וְאֵלְכָה וְיָרַדְתִּי עַל הֶהָרִים. וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. רַבָּנָן אָמְרֵי: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וְכָל מִצְרַיִם מְטַנָּפֶת מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּנוּ, אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּכֶם, אֶלָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים, וְאֵין הָרִים אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע ד, יג): עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יִזְבְּחוּ וְעַל הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ. וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חוּנְיָא. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אוֹמְרִים לוֹ הֵיאַךְ אָנוּ נִגְאָלִין וְלֹא כְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְשַׁעְבְּדֵנוּ בְּשִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְהוּא מְשִׁיבָן שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם, אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבַּרְיָה, וְאֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְסַמַטְרְיָה, דּוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁגָּלִיתֶם כֻּלְּכֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַמַּלְכוּת הַזֹּאת מַכְתֶּבֶת טִירוֹנְיָא מִכָּל הָעוֹלָם, מִכָּל אֻמָּה וְאֻמָּה, כּוּתִי אֶחָד אוֹ בַּרְבָּרִי אֶחָד בָּא וּמְשַׁעְבֵּד בָּכֶם, כְּגוֹן שֶׁשִּׁעְבְּדָתֶם בָּהֶם כָּל אֻמָּתָם, וּכְאֹלּוּ נִשְׁתַּעְבַּדְתֶּם בְּשִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים.

ט דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ דְּיוּ דְּיוּ [פרוש דיאו דיאו] דַּיְיאוּ אַתְּ לְגַבָּן תְּחִלָּה, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה מְדַלֵּג מֵהַר לְהַר, וּמְבַקְּעָה לְבִקְעָה, מֵאַיִלָּן לְאַיִלָּן, וּמְסַפֵּה לְסַפָּה, וּמְגַדֵּר לְגָדֵר, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָפֵץ מִמִּצְרַיִם לַיָּם, וּמִיָּם לְסִינַי, וּמִסִּינַי לֶעָתִיד. בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם. בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וגו' (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. בְּסִינַי רָאוּ אוֹתוֹ, דִּכְתִיב (דברים ה, ד): פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בָּהָר. וּכְתִיב (דברים לג, ב): ה' מִסִּינַי בָּא. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְוֵלִיהוֹן דְּאַיֵּילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כָּתְלֵנוּ שֶׁל סִינַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יט, יא): כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה'. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת (שמות יט, כ): וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר. מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים. עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ.

דָּבָר אַחֵר, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה אָמַרְתָּ לִי דֵּיוּ דֵּיוּ, דַּיְיאוּ דַּיְיאוּ אַתְּ לְגַבָּן תְּחִלָּה. דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה מְדַלֵּג מֵהַר לְהַר, מִבְּקִעָה לְבִקְעָה, מֵאִילָן לְאִילָן וּמִסֵּפָה לְסֵפָה, מִגְּדֵר לְגָדֵר, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּץ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה לְבֵית הַכְּנֶסֶת זֶה, מִבֵּית מִדְרָשׁ זֶה לְבֵית מִדְרָשׁ זֶה, כָּל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, וּבְאִיזוֹ זְכוּת בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי יוֹשֵׁב, יֹשֵׁב כְּתִיב, בָּא אַבְרָהָם לַעֲמֹד אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֵׁב אַבְרָהָם, אַתְּ סִימָן לְבָנֶיךָ, מָה אַתְּ יוֹשֵׁב וַאֲנִי עוֹמֵד, כָּךְ יִהְיוּ בָנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנְסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, הֵם יוֹשְׁבִין וּכְבוֹדִי עוֹמֵד בֵּינֵיהֶם, מַה טַּעֲמָא (תהלים פב, א): אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֱלֹהִים עוֹמֵד אֵין כְּתִיב, אֶלָּא נִצָּב, מַהוּ נִצָּב, אִיטִימוֹס, הֲאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לד, ב): וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר, וּכְתִיב (ישעיה סה, כד): וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וגו'. רַבִּי שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא כָּל קְלוּסִים וְקִלּוּסִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כב, ד): וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְוֵלִיהוֹן דְּאַיֵּילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כָּתְלֵי בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת, מְצִיץ מִן הַחֲרַכִּים. מִצִּיץ מִן הַחֲרַכִּים, מִבֵּין כְּתָפֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים. עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (במדבר ו, כד): יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ.

דָּבָר אַחֵר, דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתְּ אָמַר לָן דֵּיוּ דֵּיוּ, אַתְּ דַּיְיאוּ דַּיְיאוּ לְגַבָּן תְּחִלָּה. דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה נִרְאֶה וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה, נִרְאֶה וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה, כָּךְ גּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן נִרְאֶה וְנִכְסֶה וְחוֹזֵר וְנִרְאֶה. וְכַמָּה נִכְסֶה מֵהֶם, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ה, כ): וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, יְהוּדָה בְּרַבִּי אָמַר לְקִירְסִין, כָּךְ גּוֹאֵל הָאַחֲרוֹן נִגְלָה לָהֶם וְחוֹזֵר וְנִכְסֶה מֵהֶן, וְכַמָּה נִכְסֶה מֵהֶן, אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל יב, יא): וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים, וּכְתִיב (דניאל יב, יב): אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה, אִילֵין תַּיְרַיָּא מָאן אִינּוּן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן קְצַרְתָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָה אָמַר אִלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יוֹם שֶׁהוּא נִכְסֶה מֵהֶם, וְאוֹתָן

הַיָּמִים יִשְׂרָאֵל קוֹטְפִים מַלּוּחִים וְשָׁרְשֵׁי רֹתֶם וְאוֹכְלִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ל, ד): הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם, וּלְאֵיכָן הוּא מוֹלִיכָן, מַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר יְהוּדָה, וּמַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר סִיחוֹן וְעוֹג. מַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר יְהוּדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יב, י): עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד. וּמַאן דְּאָמַר לְמִדְבַּר סִיחוֹן וְעוֹג, מִדִּכְתִיב (הושע ב, טז יז): הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ, וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כְּרָמֶיהָ. וְכָל שֶׁהוּא מַאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו וּמַמְתִּין, הוּא חָיָה, וְכָל שֶׁאֵין מַאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, בַּסּוֹף הֵן הוֹרְגִין אוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן לְסוֹף אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים נִגְלָה לָהֶם וּמוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (קהלת א, ט).

דָּבָר אַחֵר, אוֹ לְעֹפֶר הָאֲיָלִים, לְאוֹרְזְלִיהוֹן דְּאַיילְתָּא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ, אַחַר כֹּתֶל מַעֲרָבִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לָמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ חָרֵב לְעוֹלָם, וְשַׁעַר הַכֹּהֵן וְשַׁעַר חוּלְדָּה לֹא חָרְבוּ לְעוֹלָם עַד שֶׁיְּחַדְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת, זוֹ זְכוּת אָבוֹת. מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים, זוֹ זְכוּת אִמָּהוֹת.

עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר, לֹא הִיא עֲנָיָה וְלֹא הִיא אֲמִירָה, אֶלָּא עָנָה לִי עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּמָה אָמַר לִי: קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי, קוּמִי לָךְ, זְרוּזִי גַּרְמֵיךְ. דָּבָר אַחֵר, קוּמִי לָךְ, בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ. רַעְיָתִי יָפָתִי, בְּתוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁרִיעָה אוֹתִי וְיָפָה אוֹתִי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּלְכִי לָךְ, בְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁשָּׁמַע לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, ז): וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם.

יא כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁנִּגְזְרוּ עַל אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הוּא הַגֶּשֶׁם וְלֹא הוּא הַסְּתָו. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא עִקַּר טַרְחוּתָא מִטָּרָא הוּא, כָּךְ עִקַּר שִׁעְבּוּדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים הָיוּ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלְדָה מִרְיָם [פרושה, שלכך נקרא שמה מרים, על שום שנאמר (שמות א, יד): וימררו את חייהם, כי מרים לשון מרור הוא].

יב הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנְּצוּחוֹת נִרְאוּ בָאָרֶץ, אֵיזֶה זֶה, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, א): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִגָּאֵל, הִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל עָרְלָה שֶׁתִּזָּמֵר. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל מִצְרִים שֶׁיִּזָּמְרוּ. הִגִּיעַ זְמַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶן שֶׁתִּעָקֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל יָם שֶׁיִּבָּקְעוּ מֵימָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כא): וַיַּבְקָעוּ הַמָּיִם. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל שִׁירָה, שֶׁתֵּאָמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר הִגִּיעַ זְמַן שֶׁתַּעֲשׂוּ זְמִירוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כ): עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ, זְמִירוֹת יָהּ. אָמַר רַבִּי בִּיבִי (תהלים קיט, נד): זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּייָר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה׳ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה.

יג הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁלֹשָׁה יְמֵי אֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כב): וַיְהִי חֹשֶׁךְ וגו׳ לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִגְאֲלוּ, אֲתָא מֹשֶׁה לְגַבָּן אָמַר לוֹן כָּל הֲדֵין רֵיחָא טָבָא אִית גַּבֵּיכוֹן וְאַתּוּן יְתִיבִין הָכָא, קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי.

דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה לֹא הִיא עֲנָיָה וְלֹא הִיא אֲמִירָה, אֶלָּא עָנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאָמַר לִי עַל יְדֵי אַהֲרֹן, מָה אָמַר לִי: קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי. כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ שִׁלּשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּמֻנָּדִין בַּמִּדְבָּר, וְלֹא הָיָה הַדִּבּוּר מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, עַד שֶׁתַּמּוּ כָּל אוֹתוֹ הַדּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ב, יד יז): וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ וגו׳ וְגַם יַד ה׳ הָיְתָה בָּם, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ מָיָד וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנְּצוּחוֹת נִרְאוּ בָאָרֶץ, אֵלּוּ הַנְּשִׁיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לד, יח): וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל עָרְלָה שֶׁתִּזָּמֵר, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל כְּנַעֲנִים שֶׁיִּזָּמְרוּ, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהֶחָלֵק לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, נג): לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּייָר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (יהושע א, יא): עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ סַלֵּי הַבִּכּוּרִים. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנְּסָכִים.

דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, עָנָה לִי עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי עֶזְרָא. מָה אָמַר לִי, קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי. כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר, אֵלּוּ שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, אֵלּוּ חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת עַד שֶׁנֶּעְקְרָה מַלְכוּת בַּשְׁדִּים, וְלֹא שִׁבְעִים שָׁנָה הֵן, אָמַר רַבִּי לֵוִי צֵא מֵהֶן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁהָיְתָה בַּת קוֹל מְפוֹצֶצֶת וְאוֹמֶרֶת לִנְבוּכַדְנֶצַּר עַבְדָּא בִּישָׁא סוֹק חֲרוּב בֵּיתָא דְמָרָךְ, דִּבְנוֹי דְמָרָךְ לָא שָׁמְעִין לֵיהּ. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, כְּגוֹן מָרְדְּכַי וְחַבְרוּתוֹ, עֶזְרָא וַחֲבוּרָתוֹ. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל עָרְלָה שֶׁתִּזָּמֵר, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁיִּשָּׁבְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, ה): שָׁבַר ה׳ מַטֵּה רְשָׁעִים. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁל בַּבְלִיִּים לְהִשָּׁמֵד, הִגִּיעַ זְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, כא): וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן. וּכְתִיב (חגי ב, ט): גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹל תַּייָר טָב נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אִי זֶה זֶה, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל כּוֹרֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עזרא א, ב): כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וגו׳ כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ וגו׳ מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אֵלּוּ הַסַּלִּים שֶׁל בִּכּוּרִים. וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנְּסָכִים.

דָּבָר אַחֵר, עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי, עָנָה עַל יְדֵי אֵלְיָהוּ, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. מָה אָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה כִּי הִנֵּה הַסְּתָו

עָבָר, זוֹ מַלְכוּת כּוּתִים, שֶׁמְּסִיתָה אֶת הָעוֹלָם וּמַטְעֵת אוֹתוֹ בְּכִזָּבֶיהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יג, ז): כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ. הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ, זֶה הַשִּׁעְבּוּד. הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, הַנְּצוֹחוֹת נִרְאוּ בָאָרֶץ, מִי הֵם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב (זכריה ב, ג): וַיַּרְאֵנִי ה׳ אַרְבָּעָה חָרָשִׁים, וְאֵלּוּ הֵן: אֵלְיָהוּ, וּמָלְאָךְ הַמָּשִׁיחַ, וּמַלְכֵּי צֶדֶק, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה. עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִגָּאֵל, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל עָרְלָה לְהִזָּמֵר, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מַלְכוּת כּוּתִים שֶׁתִּכְלֶה, הִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁתִּגָּלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, ט): וְהָיָה ה׳ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ, אֵיזֶה זֶה, זֶה קוֹלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַמַּכְרִיז וְאוֹמֵר (ישעיה נב, ז): מַה נָּאוּוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא סְמוּךְ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ דֶּבֶר גָּדוֹל בָּא לָעוֹלָם וְהָרְשָׁעִים כָּלִים. וְהַגְּפָנִים סָמַדַר נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִים, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (ישעיה ד, ג): וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שָׁבוּעַ שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, מַתְקֵיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, ז): וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר. בַּשְּׁנִיָּה, חִצֵּי רָעָב מִשְׁתַּלְּחִין בָּהּ. בַּשְּׁלִישִׁית, רָעָב גָּדוֹל וּמֵתִים בּוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטָף, וַחֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה מִתְמַעֲטִים, וְהַתּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִיִּשְׂרָאֵל. בָּרְבִיעִית, רָעָב וְלֹא רָעָב שֹׂבַע וְלֹא שֹׂבַע. בַּחֲמִישִׁית, שֹׂבַע גָּדוֹל וְאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין וּשְׂמֵחִים וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת לְחִדּוּשָׁהּ וּמִתְחַדֶּשֶׁת לְיִשְׂרָאֵל. בַּשִּׁשִּׁית, קוֹלוֹת. בַּשְּׁבִיעִית, מִלְחָמוֹת. בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, בֶּן דָּוִד בָּא. אָמַר אַבַּיֵי כַּמָּה שָׁבוּעִין אֶתָּת כַּהֲדָא וְלָא אָתָא וְלָא אָתֵי, אֶלָּא כְּהַהִיא דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בֵּית הַוַּעַד יִהְיֶה לִזְנוּת, וְהַגָּלִיל יֶחֱרַב, וְהַגַּבְלָן יִשּׁוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגָּלִיל יְסִבְּבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחֻנְנוּ, וְחָכְמַת הַסּוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא וְאַנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים, וְהָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת, וּפְנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב. וּמְנַיִן שֶׁאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, טו): וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל. לְהֵיכָן הוֹלֶכֶת, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר הוֹלֶכֶת וְיוֹשֶׁבֶת לָהּ עֲדָרִים עֲדָרִים בַּמִּדְבָּר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, חַכְמֵי הַדּוֹר מֵתִים וְהַנּוֹתָרִים עֵינֵיהֶם כָּלוֹת בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה וְצָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עַל הַצִּבּוּר, וּגְזֵרוֹת קָשׁוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּמִשְׁתַּלְחוֹת עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה קַיֶּמֶת אַחֶרֶת בָּאָה וְנִסְמְכָה לָהּ. אָמַר רַבִּי נְהוֹרָאי דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, הַנְּעָרִים יַלְבִּינוּ לַזְּקֵנִים, וְיַעַמְדוּ הַזְּקֵנִים בִּפְנֵי הַנְּעָרִים, (מיכה ז, ו): בַּת קָמָה בְאִמָּהּ כַּלָּה בַּחֲמֹתָהּ, אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ, וּבֵן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מֵאָבִיו. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר קֹדֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ עֲנִיּוּת יִרְבֶּה, וְיִקֶּר הוֹוֶה, וְהַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ, וְהַיַּיִן יַסְרִיחַ, וְהַמַּלְכוּת כֻּלָּהּ תֶּהֱפֵךְ לְמִינוּת וְאֵין תּוֹכָחוֹת. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְכֶלֶב. אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּדוֹר שֶׁפָּנָיו חֲצוּפוֹת וְחַיָּב כְּלָיָה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי אִם תִּרְאֶה דּוֹר אַחַר מִחֲרַף וּמְגַדֵּף, צַפֵּה לְרַגְלֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים פט, נב): אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ה׳ אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ: בָּרוּךְ ה׳ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

יד יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, מַהוּ יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל יוֹנָה, דִּכְתִיב (הושע ז, יא): וַיְהִי אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב, אֶצְלִי הֵם כְּיוֹנָה אֲבָל אֶצֶל אֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּמִין חַיּוֹת, דִּכְתִיב (בראשית מט, ט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, (בראשית מט, כא) נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה, (בראשית מט, יז) יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ (בראשית מט, כז) בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף, וְכָל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים מְשׁוּלִים כְּחַיּוֹת, לְפִי שֶׁהָאֻמּוֹת נִלְחָמִים לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל מָה אַתֶּם רוֹצִים מִן הַשַּׁבָּת וּמִן הַמִּילָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּירָן לְיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשִׂין בִּפְנֵי הָאֻמּוֹת כְּחַיּוֹת לְהַכְנִיעָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַעֲשִׂים כְּיוֹנָה תַּמָּה וְשׁוֹמְעִין לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה׳. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה אַתְּ עוֹמֵד וְצוֹעֵק, כְּבָר שָׁמַעְתִּי יִשְׂרָאֵל וְצַעֲקָתָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, טו): מַה תִּצְעַק אֵלָי, אֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְךָ. לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶצְלִי הֵם תְּמִימִים כְּיוֹנִים, אֲבָל בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם הֵם עֲרוּמִים כְּנְחָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, טז): עֲנוֹ שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ וְאָמְרִין לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר, אֵין לְמַלְכָּא לָמָּה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאֵין נְבוּכַדְנֶצַּר לָמָּה מַלְכָּא, אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ לוֹ, אִם לְפָסִים וְגַלְגְּלִיּוֹת וְדִימוֹסְיוֹת וְאַרְנוֹנְיוֹת מֶלֶךְ אַתְּ עָלֵינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאִם לְדָבָר זֶה שֶׁאַתְּ אוֹמֵר לָנוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹות לְצַלְמָךְ, נְבוּכַדְנֶצַּר אַתְּ, וּנְבוּכַדְנֶצַּר שְׁמָךְ, הוּא גַּבְרָא וְחַד נְבוֹ עָלֵינוּ כַּחֲדָא, נְבוּכַדְנֶצַּר, נָבַח כְּכַלְבָּא, נָפִיחַ כְּקוֹלְתָהּ, נָצַר כְּצַרְצָרָה, מְיַד נְבַח כְּכַלְבָּא וְאִתְעֲבֵד כְּכַדָּא וּנְצַר כְּצַרְצָרָה. כְּתִיב (קהלת ח, ב): אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲנִי פִּי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים אֶשְׁמֹר, אוֹתוֹ הַפֶּה שֶׁאָמַר לָנוּ בְּסִינַי (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, (קהלת ח, ב): וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים, עַל שֵׁם (שמות כ, ז): לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא.

תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לָמָּה הָיוּ דּוֹמִין, לְיוֹנָה שֶׁבָּרְחָה מִפְּנֵי הַנֵּץ וְנִכְנְסָה לִנְקִיק הַסֶּלַע וּמָצְאָה שָׁם הַנָּחָשׁ מְקַנֵּן, וְנִכְנְסָה לִפְנִים וְלֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהִכָּנֵס שֶׁעַדַיִן הַנָּחָשׁ מְקַנֵּן, תַּחֲזוֹר לַאֲחוֹרָהּ, לֹא תְהֵי יְכוֹלָה שֶׁהַנֵּץ עוֹמֵד בַּחוּץ, מָה עָשְׂתָה הַיּוֹנָה הִתְחִילָה צוֹוַחַת וּמְטַפַּחַת בַּאֲגַפֶּיהָ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע לָהּ בַּעַל הַשּׁוֹבָךְ וְיָבוֹא וְיַצִּילָהּ, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים עַל הַיָּם, לִירֵד לַיָּם לֹא הָיוּ יְכוֹלִין, שֶׁעַדַיִן לֹא נִקְרַע לָהֶם הַיָּם, לַחֲזוֹר לַאֲחוֹרֵיהֶם לֹא הָיוּ יְכוֹלִין שֶׁכְּבָר פָּרְעָה הַקְּרִיב, מָה עָשׂוּ (שמות יד, י): וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה׳, מְיַד (שמות יד, ל): וַיּוֹשַׁע ה׳ בַּיּוֹם הַהוּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא דִּכְפַר תְּחוּמִין, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה וְהָיָה מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ שִׁיחָתָהּ, מָה עָשָׂה הוֹצִיא כָּרוֹז וְאָמַר, כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְקַמְפּוֹן, כְּשֶׁיָּצְאוּ מָה עָשָׂה, רָמַז לַעֲבָדָיו וְנָפְלוּ לָהּ פִּתְאוֹם כַּלִּיסְטִין, וְהִתְחִילָה צוֹוַחַת אַבָּא אַבָּא הַצִּילֵנִי, אָמַר לָהּ אִלּוּ לֹא עָשִׂיתִי לָךְ כָּךְ לֹא הָיִית צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת אַבָּא הַצִּילֵנִי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ הַמִּצְרִיִּים מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָם וְהִתְחִילוּ צוֹעֲקִין וְתוֹלִין עֵינֵיהֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ב, כג כד): וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וגו׳, מְיַד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, שָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתְפִלָּתָן וְהוֹצִיאָן בְּיָד חֲזָקָה

וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ קוֹלָן וְלֹא הָיוּ רוֹצִין, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִזֵּק לִבּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, ח): וַיְחַזֵּק ה׳ אֶת לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף וגו׳, וּכְתִיב (שמות יד, י): וּפַרְעֹה הִקְרִיב, מַהוּ הִקְרִיב, שֶׁהִקְרִיב אֶת יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּבָה. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם, תָּלוּ עֵינֵיהֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַיִּצְעֲקוּ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, י): וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה׳, כְּאוֹתָהּ צְעָקָה שֶׁצָּעֲקוּ בְּמִצְרַיִם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם אִלּוּלֵי שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם כֵּן לֹא שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹלְכֶם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר (שמות יד, ל): יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, הַשְׁמִיעִנִי אֶת הַקּוֹל אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא קוֹלֵךְ, שֶׁכְּבָר שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁצָּעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִיָּד (שמות יד, ל): וַיּוֹשַׁע ה׳ בַּיּוֹם הַהוּא.

רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִים בְּסִתְרוֹ שֶׁל יָם. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, יג): הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה׳. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זוֹ הַשִּׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַרְאִין בְּאֶצְבַּע וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ.

רַבִּי עֲקִיבָא פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִין בְּסִתְרוֹ שֶׁל סִינַי. הַרְאִינִי וגו׳, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טו): וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה קוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה קוֹל שֶׁלְּאַחַר הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה׳ אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו׳ הֵיטִיבוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ. מַהוּ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, חִיָּא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא, חַד אָמַר הֶטֶבָה כַּהֲטָבַת הַנְּרוֹת, וְחַד אָמַר הֶטֶבָה כַּהֲטָבַת הַקְּטֹרֶת. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טו): וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פָּתַר קְרָיָה בְּמַלְכֻיּוֹת, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁחֲבוּיִין בְּסִתְרָן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, זֶה הַתַּלְמוּד. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב. וּכְבָר נִמְנוּ פַּעַם אַחַת בְּבֵית עַלִּיַּת עָרִים בְּלוּד וְאָמְרוּ מִי גָדוֹל הַתַּלְמוּד אוֹ הַמַּעֲשֶׂה, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר גָּדוֹל הוּא הַמַּעֲשֶׂה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר גָּדוֹל הוּא הַתַּלְמוּד, נִמְנוּ וְגָמְרוּ גָּדוֹל הוּא הַתַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַתַּלְמוּד. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, זֶה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב.

רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא פָּתְרֵי קְרָיָה עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁחֲבוּיִין בְּסֵתֶר אֹהֶל מוֹעֵד. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח, ד): וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ (ויקרא ט, כד): וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ, שִׁירָה נָאָה אָמְרוּ עַל יְדֵי שֶׁרָאוּ דָּבָר חָדָשׁ, לְפִיכָךְ אָמְרוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה, כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא ח, ה): וַיִּקָּרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה׳. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אִינּוּן פָּתְרוּן לָהּ עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אַף, אֲנָא נְפַתְּרִינָהּ עַל דַּעְתַּיְהוּ דְּרַבָּנָן בְּבֵית הָעוֹלָמִים, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שֶׁהָיוּ חֲבוּיִין בְּסֵתֶר בֵּית עוֹלָמִים. הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברי הימים ב ה, יג): וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא כֹּהֵן בֶּן דְּלָיָה אָמַר, כְּתִיב (שמות יט, ח): וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו, וּכְתִיב (שמות כד, ג): וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ, עַד אֵיכָן עָמַד לָהֶם אוֹתוֹ הַקּוֹל, עַד וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ח, סג): וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וגו׳ בָּקָר, אֵיזֶה בָּקָר (במדבר ז, ח): אֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר.

רַבִּי אֱלִיָּהוּ פָּתַר קְרָיָה בְּעוֹלֵי רְגָלִים, הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ, אֵלּוּ עוֹלֵי רְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, טז): שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה וגו׳. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ, זֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל בְּנֵעַם, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין אֶת הַהַלֵּל קוֹלָן עוֹלֶה לַמָּרוֹם, מַתְלָא אָמַר פִּסְחָא בְּבֵיתָא וְהַלֵּילָא מִתְבָּרָא אַבַּרְיֵיאָה. כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב, זֶה הַשִּׁיר. וּמַרְאִיךְ נָאוֶה, זֶה הַדּוּכָן.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרָה רִבְקָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים תְּפִלָּתֵנוּ עָשְׂתָה פֵּרוֹת, שֶׁאָמְרוּ לָהּ (בראשית כד, ס): אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה. עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק וְנִפְקְדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כה, כא): וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה׳ לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְרַפְּקוֹת עַל בַּעֲלֵיהֶן בְּנוֹזָן. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ רֹב שָׁנִים בְּלֹא שִׁעְבּוּד. רַבִּי חוֹנַיי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ בַּעֲלֵיהֶן בְּנוֹזָן, שֶׁבְּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה מְקַבֶּלֶת הֶרְיוֹן הִיא מִתְכַּעֶרֶת וּמִתְעַבֶּטֶת. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁכָּל הַשָּׁנִים שֶׁהָיְתָה שָׂרָה אִמֵּנוּ עֲקָרָה הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ כְּכַלָּה בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ, כֵּיוָן שֶׁעִבְּרָה נִשְׁתַּנָּה זִיוָהּ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג, טז): בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁילָא מִכְּפַר תְּמַרְתָּא, וְרַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה נִתְעַקְּרוּ אִמָּהוֹת, בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ שִׂיחָתָן. אָמַר לָהֶם: יוֹנָתִי אֹמַר לָכֶן מִפְּנֵי מָה הֱעֲקַרְתִּי אֶתְכֶן, שֶׁהָיִיתִי מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ שִׂיחַתְכֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה.

טו אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים, כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טו, ז): וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם. וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמִּצְרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בִּדְבָר שֶׁבָּהֶם בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, יז): דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן

אֶלָּא בְּכֶסֶף וְזָהָב, הֲלֹא הוּא דִכְתִיב (דניאל ב, לב): הוּא צַלְמָא רֵאשֵׁהּ דִּי דְהַב טָב. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמְצָרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּעוֹפֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, י): צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בַּאֲרָזִים, הֲלֹא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לא, ג): הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן. וּכְתִיב (דניאל ד, יז): אִילָנָא דִּי חַזַיְתָ דִּי רְבָה וגו'. וּכְתִיב (עמוס ב, ט): וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם וגו'. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמְצָרִיִּים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּקַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ז): יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמַּלְכֻיּוֹת מוֹשְׁלָן בְּחַיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, ג): וְאַרְבַּע חֵיְוָן רַבְרְבָן סָלְקָן מִן יַמָּא שָׁנְיָן דָּא מִן דָּא, וּכְתִיב: קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל הַמְצָרִיִּים מוֹשְׁלָן בְּשֵׁעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים, שֹׁמְרוּ אוֹתָם לַיְאוֹר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, עֲרוּמִין הָיוּ הַמְצָרִיִּים, לְפִיכָךְ הוּא מוֹשְׁלָן בְּשׁוּעָלִים, מַה שׁוּעָל זֶה מַבִּיט לַאֲחוֹרָיו, כָּךְ הָיוּ הַמְצָרִיִּים מַבִּיטִין לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְהָיוּ אוֹמְרִים בַּמֶּה נְדוּגִם, נְדוּגִם בָּאֵשׁ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה סו, טז): כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט. נְדוּגִם בַּחֶרֶב, וַהֲלֹא כְּתִיב (ישעיה סו, טז): וּכְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר, אֶלָּא נְדוּגִם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם עוֹד, כְּדִכְתִיב (ישעיה נד, ט): כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֵכֶם שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם אֲנִי גּוֹרְרוֹ לְמַבּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סג, יא): יִגֵּרֵהוּ עַל יְדֵי חֶרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ. יִגֵּרֵהוּ עַל יְדֵי חֶרֶב, אֶלּוּ הָרְשָׁעִים שֶׁגִּרְרָן לְחָרְבוֹ שֶׁל יָם. מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמָּנָה הַזֹּאת תִּהְיֶה מְתוּקֶנֶת לַשּׁוּעָלִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה שׁוּעָלִים קַדְמָאֶה מָלֵא, תִּנְיָנָא חָסֵר, שֻׁעָלִים כְּתִיב, אוֹתָם הֵם הַשּׁוּעָלִים שֶׁיָּרְדוּ לְשָׁעֳלוֹ שֶׁל יָם.

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן כְּתִיב (ישעיה מג, טז): הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ, אֵין זוֹ מִדָּה קָשָׁה. וּבְמַיִם עַזִּים נִתְיבָה, אֵין זוֹ מִדָּה קָשָׁה, אֶלָּא אֵיזוֹ הִיא מִדָּה קָשָׁה, הַמּוֹצִיא רֶכֶב וְסוּס חֵיל וְעִזּוּז. אָמַר רַבִּי יוּדָן קִינִיגִין מִכְּלָלָהּ וְדִיאַרְטִיהּ עֲתִידִים מִן בְּלֵטָוְורָא דָּא דְּיִחֲתוּ וְייִטוֹרַד זֶה שֶׁטִּיהֶם אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם. אָמַר רַבִּי חָנָן מָה הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרוֹת וְהַצְּנוּעוֹת עוֹשׂוֹת, הָיוּ נוֹטְלוֹת בְּנֵיהֶם וְטוֹמְנוֹת אוֹתָם בִּמְחִלּוֹת, וְהָיוּ מְצָרִיִּים הָרְשָׁעִים נוֹטְלִין בְּנֵיהֶם הַקְּטַנִּים וּמַכְנִיסִין אוֹתָם לְבָתֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹקְצִין אוֹתָם וְהֵם בּוֹכִים וְהָיָה הַתִּינוֹק שֶׁל יִשְׂרָאֵל שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲבֵרוֹ שֶׁבּוֹכֶה וּבוֹכֶה עִמּוֹ, וְהָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָם לַיְאוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שֹׁעָלִים קְטַנִּים, וְשָׁמְרוּ אוֹתָם לְהַשְׁלִיכָם לַיְאוֹר. וְכַמָּה תִּינוֹקוֹת הָיוּ שֶׁהִשְׁלִיכוּ לַיְאוֹר, עֶשֶׂרֶת אֲלָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז): רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁכֵּן אָמַר מֹשֶׁה (במדבר יא, כא): שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ. וּמָה הָיוּ הַמְצָרִיִּים עוֹשִׂים, מְבִיאִים בְּנֵיהֶם מִן הָאִיסְפּוֹלִיּוֹת שֶׁלָּהֶן וּמְשַׁלְּחִים אוֹתָם לְבָתֵּי מֶרְחָצָאוֹת שֶׁלָּהֶן וְרוֹאִין אֵיזוֹ אִשָּׁה מִישְׂרָאֵל מְעֻבֶּרֶת וְהֵן מְרַשְּׁמִים לִפְנֵיהֶם, וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים לַאֲבוֹתָם פְּלָנִיתָא יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, פְּלָנִיתָא יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים, וַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, לְמִנְיָנָם הָיוּ נוֹטְלִים מַדְדֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִים אוֹתָן לַיְאוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שֹׁעָלִים קְטַנִּים, תִּפְשׂוּ לָנוּ, הִרְגוּ לָנוּ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶחֱזוּ לָנוּ, שֶׁשָּׁמְרוּ אוֹתָנוּ לַיְאוֹר.

רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר: שֹׁעָלִים קְטַנִּים, אֵלּוּ עֵשָׂו וְדוּכְסָיֶיהָ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (עובדיה א, ב): הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מָשָׁל לִמְדִינָה שֶׁמְּגַדֶּלֶת אִיסְפָּתֶרִין לַמֶּלֶךְ, וְהָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת וְיָלְדָה בֵּן נֶגַע אֶחָד, וְהָיְתָה קוֹרֵאת אֶת בְּנָהּ מַקָּרוֹ לִיפַארוֹס, אָמְרָה לָהֶם בְּנֵי מַקָּרוֹ לִיפַארוֹס וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים אוֹתוֹ אִיסְפָּסְתּוֹרִין. אָמְרוּ לָהּ אִם בְּעֵינַיִךְ מַקָּרוֹ לִיפַארוֹס אֵינוֹ בְּעֵינֵינוּ אֶלָּא נֶגַע שֶׁבַּנְּגָעִים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֵשָׂו זֶה הָרָשָׁע אָבִיו קָרָאוֹ גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, א): וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, אִמּוֹ קָרְאָה אוֹתוֹ גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, טו): אֶת בְּאֵרֵי עֵשָׂו בָּנָה הַגָּדֹל, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם בְּעֵינֵיכֶם הוּא גָּדוֹל, בְּעֵינַי הוּא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ב): הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם, וְאֵין רַב הוּא לְפוּם תּוֹרָא טַבָּחַיָּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לד, ו): כִּי זֶבַח לַה' בָּבְצְרָה וָטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם. מְחַבְּלִים כְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (מיכה ז, א): אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר: שֹׁעָלִים קְטַנִּים, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, כד): אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי אָרֶץ. מְחַבְּלִים כְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר, מִי גָרַם לִכְרָמֵנוּ לִהְיוֹת סְמָדַר (יחזקאל כב, ל): וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם אִישׁ גֹּדֵר וגו' וְלֹא מָצָאתִי, אֵלּוּלֵי נֹחַ דָּנִיֵּאל וְאִיּוֹב.

טז דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ, הוּא לִי לֵאלֹהִים, וַאֲנִי לוֹ לְאָמָּה. הוּא לִי לֵאלֹהִים (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וַאֲנִי לוֹ לְעַם וְאָמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ. הוּא לִי לְאָב, וַאֲנִי לוֹ לְבֵן. הוּא לִי לְאָב (ישעיה סג, טז): כִּי אַתָּה אָבִינוּ, (ירמיה לא, ט): כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב, וַאֲנִי לוֹ לְבֵן (שמות ד, כב): בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל, (דברים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה', הוּא לִי לְרוֹעֶה (תהלים פ, ב): רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה, וַאֲנִי לוֹ לְצֹאן, (יחזקאל לד, לא): וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי. הוּא לִי לְשׁוֹמֵר (תהלים קכא, ד): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וגו', וַאֲנִי לוֹ לְכֶרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הוּא לִי בְּמַקְנִיאִין וַאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, הוּא לִי בְּמַקְנִיאִין, שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר. וַאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, שֶׁזָּבַחְתִּי לֵאלֹהֵי מִצְרַיִם. וְכֵן (שמות יב, יב): וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. וַאֲנִי זְבַחְתִּים לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ח, כב): הֵן נְזַבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם. וְכֵן (שמות יב, ג): וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת. הוּא אָמַר לִי אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ז, ג): שָׁרָרְךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ אַתָּה הוּא רַחֲמֵי טָבָא לָא לְחֶסַר טִבוּתָךְ לְעוֹלָם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים כג, א): ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אִלְעָאי, הוּא זְמָרַנִי וַאֲנִי זְמַרְתִּיו, הוּא קִלְסַנִי וַאֲנִי קִלַּסְתִּיו, הוּא קָרָאנִי (שיר השירים ה, ב): אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לֵיהּ (שיר השירים ה, טז): זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי. הוּא אָמַר לִי (שיר השירים ד, א): הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ (שיר השירים א, טז): הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים. הוּא אָמַר לִי (דברים לג, כט): אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי

כָּמוֹךָ, וַאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ (שמות טו, יא): מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה׳. הוּא אָמַר לִי (דברי הימים א יז, כא): וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, וַאֲנִי מְיַחֶדֶת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעֲמַיִם (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד, לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי דָּבָר לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כג כה): וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וגו׳ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אוֹתוֹ אֶלָּא מִמֶּנִּי וּמִיָּדִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ג): דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, כְּשֶׁהָיָה לִי דָּבָר לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, י): וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳, וּכְשֶׁהָיָה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. וּכְשֶׁהָיְתָה לִי צָרָה לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִמֶּנּוּ (שופטים ד, ג): וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה׳ כִּי תְשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה וגו׳, מַהוּ בְּחָזְקָה בְּחִרּוּפִין וְגִדּוּפִין, כְּשֶׁהָיָה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ.

הָרֹעָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, רַבִּי יוֹחָנָן אִתְיַסַּר וַעֲבַד חֲשַׁשׁ בִּצְמַרְמוֹרַיָּיא תְּלַת שְׁנִין וּפְלַג, סָלֵק רַבִּי חֲנִינָא לְמִבַּקְרָה יָתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אִית עָלָךְ, אֲמַר לֵיהּ אִית עָלַאי יוֹתֵר מִמַּשָּׁאי, אֲמַר לֵיהּ לָא תֶּהֱוֵי אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא הֱוֵי אוֹמֵר: הָאֵל הַנֶּאֱמָן, כַּד הֲוָה צַעֲרָא קְשֵׁי עָלוֹי הֲוָה אָמַר הָאֵל הַנֶּאֱמָן, וְכַד הֲוָה מַקְשֶׁה עָלוֹי צַעֲרָא יוֹתֵר מִצָּרְכוֹ, הֲוָה סָלֵק רַבִּי חֲנִינָא אָמַר עָלוֹי מִלָּה וַהֲוָה נָסֵב נְפַשׁ, לְבָתַר יוֹמִין אִתְּשַׁשׁ רַבִּי חֲנִינָא סְלַק רַבִּי יוֹחָנָן לְמִבְקְרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אִית עָלָךְ, אֲמַר לֵיהּ מַה קָּשִׁין הֵן הַיִּסּוּרִין, אֲמַר לֵיהּ וּמַה שְּׁכָרָן מְרֻבֶּה. אֲמַר לֵיהּ לָא אֲנָא בָּעֵי לְהוֹן וְלָא לְאַגְרֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ לָמָּה לֵית אַתְּ אָמַר הַהִיא מִלְּתָא דַּהֲוֵיתָ אָמַר עֲלַי וְאִיתְנְסִיב נְפַשׁ, אֲמַר לֵיהּ כַּד הֲוֵינָא מִלְּבַר הֲוֵינָא עָרֵב לְאָחֳרָנִין, וּכְדוֹן דַּאֲנָא מִלְּגָיו לֵית אֲנָא בָּעֵי אָחֳרָנִין דְּיֵעַרְבּוּנִי. אָמַר לוֹ כְּתִיב: הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אֵין שַׁרְבִיטוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא אֶלָּא בִּבְנֵי אָדָם שֶׁלִּבָּם רַךְ כַּשּׁוֹשַׁנִּים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת אַחַת כֹּחָהּ יָפֶה וְאַחַת כֹּחָהּ רָע, עַל אֵי זוֹ מֶהֶן הוּא מַטְרִיחַ, לֹא עַל אוֹתָהּ שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד, דִּכְתִיב (ישעיה נז, כ): וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ, וּמִי הוּא מְנַסֶּה, הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא, ה): ה׳ צַדִּיק יִבְחָן. (בראשית כב, א): וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, וּכְתִיב (בראשית לט, ז): וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא פִּשְׁתָּנִי זֶה כְּשֶׁפִּשְׁתָּנוֹ קָשֶׁה אֵינוֹ מַקִּישׁ עָלָיו בְּיוֹתֵר, לָמָּה, שֶׁהִיא פּוֹקַעַת, וּכְשֶׁפִּשְׁתָּנוֹ רָפֶה כָּל שֶׁהוּא מַקִּישׁ עָלֶיהָ הִיא מְשַׁבַּחַת וְהוֹלֶכֶת. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה לָרְשָׁעִים, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד, וּמְנַסֶּה הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ה׳ צַדִּיק יִבְחָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַיּוֹצֵר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא בוֹדֵק הַכְּשָׁנוֹ אֵינוֹ בוֹדֵק בְּקַנְקַנִּים מְרוֹעָעִים, לָמָּה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּקִּישׁ עֲלֵיהֶם הֵן נִשְׁבָּרִים, וּבְמִי הוּא בוֹדֵק בְּקַנְקַנִּים יָפִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּקִּישׁ עֲלֵיהֶם כַּמָּה פְּעָמִים אֵינָן נִשְׁבָּרִין, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶת הָרְשָׁעִים, וּמִי הוּא מְנַסֶּה הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ה׳ צַדִּיק יִבְחָן.

יז עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה. רַבִּי יוּדָן אָמַר עַד שֶׁאַכְנִיס פִּיחָה בְּלֵילָן שֶׁל מַלְכֵיּוֹת, לֹא כְּבָר הִכְנַסְתִּי פִּיחָה בְּלֵילָן שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַעֲשִׂיתִים מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה. וְנָסוּ הַצְּלָלִים, לֹא כְּבָר הֶעֱבַרְתִּי מֵהֶן שְׁנֵי צְלָלִים קָשִׁים, צֵל טִיט וּלְבֵנִים. רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר (בראשית טו, יד): הַגּוֹי, וְגַם אֶת הַגּוֹי, מִצְרַיִם וְאַרְבַּע מַלְכֵיּוֹת. רַבִּי יוּדָן אָמַר גֵּרוּת וַעֲבָדוּת וְעִנּוּי בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, אֲפִלּוּ בְּאִיסְפַּטַלְיָה שֶׁלָּהֶן. סַב דְּמֵה לָךְ דּוֹדִי לִצְבִי, סוֹף שֶׁאֲנִי נֶהְפָּךְ לָכֶם מִמְּדַת הַדִּין לִמְדַּת רַחֲמִים וּמְמַהֵר בִּגְאֻלַּתְכֶם כְּדַם הַצְּבִי וּכְדַם הָאַיָּל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְזְלִיהוֹן דְּאַיָּלְתָּא. עַל הָרֵי בָתֶר, בְּזְכוּת הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנִיתִי עִם אַבְרָהָם אֲבִיכֶם בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, עַד שֶׁאַרְתִּיחַ הַיּוֹם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל כא, לו): בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלָיְךְ (יחזקאל כב, כ): לָפַחַת עָלָיו אֵשׁ, וּמַהוּ וְנָסוּ הַצְּלָלִים, אִלּוּ צְלָלֵי יָגוֹן וַאֲנָחָה. סַב דְּמֵה לְךָ דּוֹדִי, סוֹף שֶׁאֲנִי נֶהְפָּךְ לָכֶם מִמְּדַת הַדִּין, לְמִדַּת רַחֲמִים וּמְמַהֵר גְּאֻלַּתְכֶם כְּדַם צְבִי וְאַיָּל. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, לְאוֹרְזְלִיהוֹן דְּאַיָּלְתָּא. עַל הָרֵי בָתֶר, רַבִּי יוּדָן אָמַר כְּדֵי שֶׁיִּתְלוּ הַמַּלְכֵיּוֹת בָּתַר אֲרֵיהוֹן. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא כַּד תִּסַּב מַלְכוּתָא בָּתַר סוֹלָא. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ אֵין לִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּבֵית תָּר, דִּינִי יִמָּתַח עֲלֵיהֶם, וּמָה עָשׂוּ בְּבֵית תָּר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַדְרִינוּס קֵיסָר הָרַג בְּבֵיתָר אַרְבַּע מֵאוֹת רִבּוֹא אֶלֶף בְּנֵי אָדָם.

פרשה ג

א עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מַהוּ עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, עַל מַרְעִי, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כא, יח): וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ מֵאִיר לִי בֵּין לֵילוֹת לְלֵילוֹת, בֵּין לֵילָן שֶׁל מִצְרַיִם לְלֵילָן שֶׁל בָּבֶל, בֵּין לֵילָן שֶׁל בָּבֶל לְלֵילָן שֶׁל מָדַי, וּבֵין לֵילָן שֶׁל מָדַי לְלֵילָן שֶׁל יָוָן, וּבֵין לֵילָן שֶׁל יָוָן לְלֵילָן שֶׁל אֱדוֹם, וְעַכְשָׁו שֶׁשִּׁנַּיתִי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹות נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת. עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרָא כְּשֶׁשִּׁנַּיתִי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹות נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, בָּאוּ לֵילוֹת. דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לֵילָה שֶׁל מִצְרַיִם, בִּקַּשְׁתִּי אֶת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה [במשה], בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו.

ב אָקוּמָה נָא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת, בַּכְּרָכִים וּבַמְּדִינוֹת, אֲבַקְּשָׁה אֶת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה, בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו.

ג מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים, זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אֲמַרְתְּ (שמות לב, כז): עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר. אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה.

ד כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה. אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה סִינַי. וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁמִּשָּׁם נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּהוֹרָיָה.

דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל בָּבֶל. בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, אָקוּמָה נָא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת, בַּכְּרַכִּים וּבַמְּדִינוֹת, אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים, אֵלּוּ הַכַּשְׂדִּים, אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל, לְהֵיכָן הָלַךְ, מַאן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, וּמַאן דְּאָמַר לִסְעוּדָה. מַאן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (דניאל ט, יז): וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ. וּמַאן דְּאָמַר לִסְעוּדָה, לִקְרוֹא כְּתָבָיו שֶׁל בֵּלְשַׁאצַּר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, כה): מְנֵא מְנֵא תְּקֵל וּפַרְסִין. רַבִּי חִיָּא רַבָּה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא אָמַר מְנֵא ממתוס ננקפי אאלרן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר יטת יטת אדך פוגחמט. וְרַבָּנָן אָמְרִין אנם אנם לקת ניסרפו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּמַשְׁמָעוֹ מְנֵא מְנֵא תְּקַל וּפַרְסִין, מְנֵא מְנָה אֱלָהָךְ מַלְכוּתָךְ וְהַשְׁלְמַהּ, תְּקֵל תְּקִילְתָּא בְמֹאזַנְיָא וגו׳, פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת וגו׳. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל דָּנִיֵּאל וְאָמְרוּ לוֹ: רַבֵּנוּ דָּנִיֵּאל כָּל הַנְּבוּאוֹת הָרָעוֹת וְהַקָּשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יִרְמְיָה בָּאוּ עָלֵינוּ, וּנְבוּאָה אַחַת טוֹבָה שֶׁנִּתְנַבֵּא עָלֵינוּ (ירמיה כט, י): כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה, עֲדַיִן לֹא בָאָה. אָמַר לָהֶם הָבִיאוּ לִי סֵפֶר יְשַׁעְיָה, הִתְחִיל קוֹרֵא וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְפָסוּק זֶה (ישעיה כא, א): מַשָּׂא מִדְבַּר יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב, אִם יָם לָמָּה מִדְבָּר, וְאִם מִדְבָּר לָמָּה יָם, אֶלָּא אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁהֵן מְשׁוּלוֹת כְּחַיּוֹת, כִּדְכְתִיב (דניאל ז, ג): וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (דניאל ז, ג): שָׁנְיָן דָּא מִן דָּא, מַכּוֹתֵיהֶן שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ, אִם זְכִיתֶם מִן יַמָּא, וְאִם לָאו מִן חוּרְשָׁא, מָה הֲדָא חֵיוְתָא סָלְקָא מִן יַמָּא וְלָא מָכְיָה נָפְקָא מִן חוּרְשָׁא מָכְיָה, כָּךְ אִם זְכִיתֶם אֵין אֻמּוֹת מוֹשְׁלוֹת בָּכֶם. וְדִכְוָותֵהּ (תהלים פ, יד): יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר, עַיִ״ן תְּלוּיָה, אִם זְכִיתֶם מִן הַיְאוֹר, וְאִם לָאו מִן הַיַּעַר, מָה הֲדָא. חֵיוְתָא סָלְקָא מִן נַהֲרָא וְלָא מָכְיָה נָפְקָא מִן חוּרְשָׁא מָכְיָה, כָּךְ (ישעיה כא, א): כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלוֹף, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין לְךָ עִלְעוּל קָשֶׁה יוֹתֵר מִן הָעִלְעוּל הַזֶּה שֶׁהוּא בָּא מִן הַצָּפוֹן וְעוֹלֶה וּמַכְסִיף אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁנְּתוּנוֹת בַּדָּרוֹם, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁעָלָה מִן הַצָּפוֹן וְהֶחֱרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנָּתוּן בַּדָּרוֹם. (ישעיה כא, א) מִמִּדְבָּר בָּא, מֵהֵיכָן בָּא, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר דֶּרֶךְ שְׁמָמוֹת מִדְבָּר בָּא. (ישעיה כא, א ב): מִמִּדְבָּר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד לִי, בְּעֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת הַנְּבוּאָה: חָזוֹן, נְבוּאָה, הֲטָפָה, דִּבּוּר, אֲמִירָה, צִוּוּי, מַשָּׂא, מָשָׁל, מְלִיצָה, חִידָה. אֵי זֶה קָשֶׁה מִכֻּלָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חָזוֹן קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, ב): חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד לִי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דִּבּוּר קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ל): דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת. רַבָּנָן אָמְרֵי מַשָּׂא קָשֶׁה, כְּמַשְׁמָעוֹ (תהלים לח, ה): כְּמַשָּׂא כָבֵד. (ישעיה כא, ב): הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדַי, כְּבָר נִתְעַלֵּם צָרָתָהּ שֶׁל עֵילָם, צוּרִי מָדַי, כְּבָר נוֹצְרָה צָרָתָהּ שֶׁל מָדַי. כָּל אַנְחָתָה הִשְׁבַּתִּי, כָּל אַנְחָתָהּ שֶׁל בָּבֶל. (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עַל יְדֵי שֶׁהֵרִיחוּ מִקְצַת צָרָתָן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת קָצְרָה רוּחָן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ, בַּתְּחִלָּה (במדבר כא, ד): לִסְבֹב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. יִרְמְיָה אָמַר (איכה ה, ט): בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ. דָּנִיֵּאל אָמַר (דניאל ז, טו): אֶתְכְּרִיַּת רוּחִי אֲנָה דָנִיֵּאל. יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה. אָנוּ שֶׁאָנוּ מְבֻלָּעִין בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים וְכַמָּה קִצִּים וְכַמָּה עִבּוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת, נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ קוֹל חֵרוּפִין וְגִדּוּפִין שֶׁל רָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, כג): וְעַל מָרֵא שְׁמַיָּא הִתְרוֹמַמְתָּ וּלְמָאנַיָּא דִּי בַיְתֵהּ וגו׳, (ישעיה כא, ג): נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת, מֵרְאוֹת שַׁלְוָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, א): בֵּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב, מַהוּ רַב רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב מִשֶּׁל אֱלוֹהוֹ, אָמַר לָהֶם עֹמֶר שֶׁלָּכֶם בְּכַמָּה קָרֵב, אָמְרוּ בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה, אָמַר לָהֶם וְשֶׁלִּי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה נָפָה, (ישעיה כא, ד): תָּעָה לְבָבִי, זֶה בֵּית דִּין שֶׁטָּעָה בְּחֶשְׁבּוֹנוֹ יוֹם אֶחָד. (ישעיה כא, ד): פַּלָּצוּת בִּעֲתָתְנִי, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר פְּיָילֵי נֶהֱנֵיתָה אַתָּה. דָּבָר אַחֵר, פַּלָּצוּת, פֶּה שֶׁהוּא מֵפִיץ דִּבְרֵי לֵצוּת. דָּבָר אַחֵר, פַּלָּצוּת בִּעֲתָתְנִי, עַל יְדֵי שֶׁנִּפְקוּ לְדַבֵּר לֵצוּת. (ישעיה כא, ד): אֵת נֶשֶׁף חִשְׁקִי שָׂם לִי לַחֲרָדָה, הַנֶּשֶׁף שֶׁהָיְתָה נַפְשִׁי חֲשׁוּקָה בּוֹ לַגְּאֻלָּה, שָׂם לִי לַחֲרָדָה. (ישעיה כא, ה): עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן, סַדַּרְתְּ פָּתוֹרָא. צָפֹה הַצָּפִית, אֲקֵימְתְּ מְנַרְתָּא, אַדְלֵקְתְּ בּוֹצִינָא. קוּמוּ הַשָּׂרִים, זֶה כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ. מִשְׁחוּ מָגֵן, קַבְּלוּ מַלְכוּתָא. הֲוָה אָמַר כּוֹרֶשׁ לְדָרְיָוֶשׁ מְלֹךְ, אַתְּ קַדְמַיי, אָמַר דָּרְיָוֶשׁ לְכוֹרֶשׁ לֹא כֵן פֵּרַשׁ דָּנִיֵּאל (דניאל ה, כח): פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס, לְמָדַי תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְפָרָס, הֱוֵי אַתְּ דִּמְלִיךְ קַדְמוֹי, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע אוֹתוֹ רָשָׁע שָׁלַח וְאָמַר לַחֲיָלוֹתָיו כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת שֶׁמָּרְדָה בִּי נָבוֹא עֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, אֵצֶל הַכֹּל שָׁלַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא אֶצְלִי שָׁלַחְתָּ, חַיֶּיךָ לֵית פֻּרְעָנוּת דְּהַהוּא גַּבְרָא מִן אֲתַר אָחֳרָן אֶלָּא מִגַּבַּי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, ז): כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וגו׳ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים, יַשְׁפִּיל לְבֵלְשַׁאצַּר וְיָרִים לְכוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ. כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ שׁוֹעֲרִין שֶׁל בֵּלְשַׁאצַּר הָיוּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַכְּתוּבִים הַלָּלוּ אֲמַר לוֹן כָּל מַאן דְּמִתְחַמֵּי הָכָא לֵילְיָא הָדֵין אֲפִלּוּ דְּהוּא אָמַר לְכוֹן דַּאֲנָא הוּא מַלְכָּא אֲרִימוּן לֵיהּ רֵאשֵׁיהּ, וְאֵין דַּרְכָּן שֶׁל מְלָכִים לִהְיוֹת מַנִּיחִים בֵּית הָרְעִי שֶׁלָּהֶם לִפְנִים מִטְּרַקְלִינֵיהוֹן אֶלָּא חוּץ לִטְּרַקְלִינֵיהוֹן. נִתּוֹתְרוּ מֵעָיו כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה וּנְפַק מִנְפַּק וְלָא אַרְגְּשׁוּן בֵּיהּ, מִכִּי עָיֵיל אַרְגְּשׁוּן בֵּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לוֹן אֲנָא הוּא מַלְכָּא, אָמְרִין לֵיהּ וְלָאו כֵּן פַּקֵּיד מַלְכָּא דְּכָל מַאן דְּמִתְחַמָּן הָכָא לֵילְיָא דֵין אֲפִלּוּ אֲמַר לְכוֹן דַּאֲנָא הוּא מַלְכָּא אֲרִימוּן רֵישֵׁיהּ, מֶה עָשׂוּ נָטְלוּ פִּרְחָהּ שֶׁל מְנוֹרָה וּפָצְעוּ אֶת מֹחוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ה, ל): בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְאשַׁצַּר מַלְכָּא כַשְׂדָּאָה. בְּאֵיזוֹ שָׁעָה נֶהֱרַג, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר

נַחְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בִּשְׁעַת מַחֲלַיִת שִׁינְתָא, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּבִין דְּבוּ לְכֶלֶב, וְלָא פְּלִיגִין, דְּמַאן דַּאֲמַר בִּשְׁעַת מַחֲלַיִת שִׁינְתָא, עֲבַד מְפַרְפֵּר כָּל הַהוּא יוֹמָא מַה שֶּׁהָיָה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמַּלְכוּת, וּמַאן דַּאֲמַר כְּבִין דְּבוּ לְכֶלֶב, דַּהֲוָה מְדַמְּדֵם כָּל הַהוּא לֵילְיָא שֶׁהָיָה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמַּלְכוּת. אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בֶּן לֵוִי כְּבִין כּוֹס לְכוֹס נִכְנְסָה מַלְכוּת בְּמַלְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, ט): כִּי כוֹס בְּיַד ה׳ וְיַיִן חָמַר מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה וגו׳, הוּא שֶׁהַנָּבִיא מְקַנְתֵּר וְאוֹמֵר (ישעיה מז, א): רְדִי וּשְׁבִי עַל עָפָר, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מַה לְּהַלָּן (איכה ב, י): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן, בְּרַם הָכָא רְדִי וּשְׁבִי עַל עָפָר. אָמַר רַבִּי חוּנָיָא כָּךְ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבַת בָּבֶל, פְּגִי פִילַאי קְקוֹם כְּאמִי מְחִי, אַתְּ סְבוּרָה בְּעַצְמֵךְ שֶׁאַתְּ בְּתוּלָה, זְקֵנָה אַתְּ (ישעיה מז, א): שְׁבִי לָאָרֶץ אֵין כִּסֵּא, בָּטְלָה זְכוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כִּסֵּא. וְאֵי זֶה זְכוּת הָיָה לוֹ, (ישעיה לט, א): בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן, אָמְרוּ מְרֹאדַךְ עוֹבֵד לַחַמָּה הָיָה, וְהָיָה לָמוּד לֶאֱכֹל בְּשִׁשׁ שָׁעוֹת, וְיָשַׁן לוֹ עַד תֵּשַׁע שָׁעוֹת, וְכֵיוָן שֶׁחָזַר גַּלְגֵּל חַמָּה בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה יָשַׁן לוֹ, וְעָמַד וּמְצָאוֹ שַׁחֲרִית, בִּקֵּשׁ לַהֲרֹג כָּל חֶיְלוֹתָיו, אָמַר לָהֶם הִנַּחְתֶּם אוֹתִי יָשֵׁן כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, אָמְרִין לֵיהּ יוֹמָא הוּא דְחָזַר. אָמַר לָהֶם וְאִי זֶה אֱלוֹהַּ הֶחֱזִירוֹ, אָמְרוּ לוֹ אֱלוֹהוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ הֶחֱזִירוֹ. אָמַר לָהֶם וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ גָּדוֹל מֵאֱלֹהַי, אָמְרוּ לוֹ אֱלוֹהוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ גָּדוֹל הוּא מֵאֱלֹהֶיךָ, מִיָּד שָׁלַח סְפָרִים וּמִנְחָה לְחִזְקִיָּהוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לט, א): בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן, וּמַה כָּתַב בָּהֶן, שָׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, שָׁלוֹם לֶאֱלָהָא רַבָּה, שָׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ הַכְּתָבִים נִתְיַשֵּׁב עַל דַּעְתּוֹ אָמַר לֹא עָשִׂיתִי כַּהֹגֶן, הַקְדָּמָתִי שְׁלוֹמוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ לֶאֱלוֹהוֹ, מִיָּד עָמַד מִכִּסְאוֹ וּפָסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וְהֶחֱזִיר הַכְּתָבִים וְכָתַב כְּתָבִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, וְכָתַב בָּהֶן שָׁלוֹם לֶאֱלָהָא רַבָּה שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, וְשָׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, וְשָׁלוֹם לִירוּשָׁלָיִם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה עָמַדְתָּ מִכִּסְאֲךָ וּפָסַעְתָּ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לִכְבוֹדִי חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד מִמְּךָ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים קוֹזְמוֹקְרוֹטִין שׁוֹלְטִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: נְבוּכַדְנֶצַּר, וֶאֱוִיל מְרוֹדַךְ, וּבֶלְאשַׁצַּר, וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ וְחֵרְפוּ קְעָקַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּיצָתָן מִן הָעוֹלָם וְהֶעֱמִיד אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, כְּתִיב (ישעיה לט, ב): וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתֹה, מַהוּ בֵּית נְכֹתֹה, אָמַר רַבִּי אִימִּי נְכִיתָה שֶׁנִּכְנַת מִסְּנַחֲרִיב וּבְזָה שֶׁבָּזַז מִסְּנַחֲרִיב. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זַיִן הָרְאָה לָהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בָּתֵּי הַסֵּיָן נִמְשָׁכִין כַּשַּׁעֲוָה הֶרְאָה לָהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר דְּבַשׂ בָּרִיא כְּאֶבֶן הֶרְאָה לָהֶם. רַבִּי לֵוִי אָמַר בָּזֶה אָנוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה וְנוֹצְחִין, כְּתִיב (ישעיה מז, ב): קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל עַמָּא טוֹחֲנִין חִטִּים וְאַתְּ אֲמַרְתְּ קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, אֶלָּא כָּךְ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבַת בָּבֶל אִילּוּלֵי מִפְּרוֹם עָשׂוּ מִלְחָמָה עִמִּי, אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לִי, אִילּוּלֵי שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמוֹתַי, אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לִי, תֵּרֵי קְמְחָא טְחִינָא טְחַנְתְּ וַאֲרָיָא קְטִילָא קְטִילְתְּ וְדָרָא יָקִידָא יְקַדְתְּ. דָּבָר אַחֵר, קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, לְשֶׁעָבַר הָיוּ אֲחֵרִים טוֹחֲנִין לָךְ עַכְשָׁו קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח. (ישעיה לט, ב): גַּלִּי צַמָּתֵךְ, פִּרְשִׂי צְנִיעוּתֵךְ, זֶה הַמֶּלֶךְ שֶׁנָּתוּן לִפְנִים מִשִּׁבְעָה קַנְקַלִּין. (ישעיה לט, ב): חֶשְׂפִּי שֹׁבֶל, קַלּוּפִי סוֹבַלְתָּא דְנַהֲרָא. (ישעיה לט, ב): עִבְרִי נְהָרוֹת, לְשֶׁעָבַר הָיִית עוֹבֵר בִּקְרוֹנִין שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַכְשָׁו גַּלִּי שׁוֹק עִבְרִי נְהָרוֹת. (ישעיה לט, ג): תִּגָּל עֶרְוָתֵךְ, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מַה לְּהַלָּן (איכה א, ח): כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ, אַף כָּאן גַּלִּי עֶרְוָתֵךְ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד אֲנִי לְהָבִיא פֻּרְעָנוּת לְבַת בָּבֶל וַאֲפִלּוּ דְּדָנִיֵּאל בָּעֵי עֲלָהּ רַחֲמִין, דִּכְתִיב (דניאל ד, כד): וַחֲטָאָךְ בְּצִדְקָה פְּרָק וגו׳, אֵין אֲנִי שׁוֹמֵעַ לוֹ, לָמָּה (ישעיה מז, ד): גֹּאֲלֵנוּ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ.

ו מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר, עִלּוּיָהּ מִן הַמִּדְבָּר, סְלוּקָהּ [ס״א.] חִלּוּקָהּ מִן הַמִּדְבָּר, מִיתָתָהּ מִן הַמִּדְבָּר, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ, תּוֹרָה מִן הַמִּדְבָּר, מִשְׁכָּן מִן הַמִּדְבָּר, סַנְהֶדְרִין מִן הַמִּדְבָּר, כְּהֻנָּה מִן הַמִּדְבָּר, לְוִיָּה מִן הַמִּדְבָּר, מַלְכוּת מִן הַמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, וְכָל מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בַּמִּדְבָּר טָעֲנוּ וּבַמִּדְבָּר פָּרְקוּ, נְבוּאָה מִן הַמִּדְבָּר, חֲוִי עִלּוּיָהּ מִן הַמִּדְבָּר.

כְּתִימְרוֹת עָשָׁן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנוֹדְדִין מִמַּסָּע לְמַסָּע, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן יוֹרֵד, וְעַמּוּד אֵשׁ צוֹמֵחַ, וַעֲשָׂן הַמַּעֲרָכָה עוֹלֶה כְּמִין שְׁנֵי זִקּוּקִין שֶׁל אֵשׁ, יוֹצְאִין מִבֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְשׂוֹרְפִים לִפְנֵיהֶם נְחָשִׁים שְׂרָפִים וְעַקְרַבִּים, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם רוֹאִין וְאוֹמְרִין אֱלוֹהוֹת הֵן אֵלּוּ, אֵין תַּשְׁמִישָׁן שֶׁל אֵלּוּ אֶלָּא בְּאֵשׁ, וּמֵאֵימָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נוֹפֵל עֲלֵיהֶם פַּחַד וּרְעָדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, טז): תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד, נָפְלָה אֵין כְּתִיב, אֶלָּא תִּפֹּל, מִכָּאן וּלְהַבָּא. מְקֻטֶּרֶת מֹר, זֶה אַבִינוּ אַבְרָהָם, מָה הַמּוֹר הַזֶּה רֹאשׁ לְכָל הַבְּשָׂמִים, אַף אַבְרָהָם אַבִינוּ הָיָה רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה כָּל מִי שֶׁלּוֹקְטוֹ יָדָיו מִתְמָרְרוֹת, כָּךְ הָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מְמָרֵר וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִים. מָה הַמּוֹר הַזֶּה אֵינוֹ מֵפִיחַ רֵיחוֹ אֶלָּא בָּאוּר, כָּךְ לֹא הוֹדִיעַ אַבְרָהָם אֶת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים אֶלָּא בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ. וּלְבוֹנָה, זֶה אָבִינוּ יִצְחָק, שֶׁנִּתְקָרֵב כְּקֹמֶץ לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה לְפָנָיו וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן פְּסֹלֶת. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא מַה קֻּפַּת הָרוֹכֵל יֵשׁ בָּהּ מִכָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ כְּהֻנָּה מִיַּעֲקֹב, וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת מִיַּעֲקֹב, יִצְחָק נָתַן לוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּל שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, ה): וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, בְּרַם רוֹכְלוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב לֹא הָיְתָה אֶלָּא מֵאוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁתַּחַת רַגְלָיו. רַבִּי יוּדָן אָמַר תַּרְתֵּי, רַבִּי יוּדָן אָמַר כָּל הָרוֹכְלוּת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וּמַצְלִיחִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת אוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי יוּדָן אָמַר חוֹרֵי, כָּל פְּרַגְמַטְיָא שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וּמַצְלִיחִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת אוֹתוֹ הָאָבָק שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי עֻזְרִיָּה אָמַר חוֹרֵי, כָּל תּוֹרָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי

אַבָּהוּ אוֹתוֹ הָאָבָק נָטָלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּנְתָנוֹ תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (נחום א, ג): ה׳ בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר כְּתִיב (בראשית לב, כד): וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ, אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מִי, אִם הַמַּלְאָךְ הָיָה בִּרְשׁוּת יַעֲקֹב וְאִם יַעֲקֹב בִּרְשׁוּת הַמַּלְאָךְ, אֶלָּא מִמַּה דִכְתִיב (בראשית לב, כו): וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר, אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ לְיַעֲקֹב שַׁלְּחֵנִי, כִּי הִגִּיעַ קִלּוּסִי לְקַלְּסָ, הֱוֵי הַמַּלְאָךְ בִּרְשׁוּת יַעֲקֹב אֲבִינוּ. וּבְאֵיזֶה צַד נִדְמָה לוֹ, רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְשׁוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע נִדְמָה לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לג, י): כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים, אָמַר לֵיהּ אַפָּךְ דָּמְיִין לְשָׂרָךְ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אֲרִי אֵימִירוּן וְכֶלֶב אַגְרִיוּן, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ זוֹג אֶת הָאֲרִי וְהָיָה מְלַבְּבוֹ כְּנֶגֶד בְּנוֹ, וְהָיָה אוֹמֵר שֶׁאִם יָבוֹא הַכֶּלֶב לְהַזְדַּוֵּג לִבְנֵי יֹאמַר בְּנִי לָאֲרִי יָכוֹל אֵינִי יָכוֹל. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִים לְהַזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם שֹׁר שֶׁלָּכֶם לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד בַּאֲבִיכֶם וְאַתֶּם יְכוֹלִין לָהֶם. רַבִּי הוּנָא אָמַר לְרוֹעֶה נִדְמָה לוֹ, לָזֶה צֹאן לָזֶה צֹאן, לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים, אָמַר לוֹ הַעֲבֵר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר אֶת שֶׁלְּךָ, כֵּינְן שֶׁהֶעֱבִיר יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת שֶׁלּוֹ אָמַר נַחְזֹר וְנֶחֱמֵי דֵילְמָא אַנְשִׁינַן כְּלוּם, מִן דַּחֲזַר וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי חֲווֹ עָסְקִי בִּפְרַגְמַטְיָא וַהֲווֹ נָסְבִין וְיַהֲבִין בַּהֲדָא מִישַׁכְּסִין, עָלוֹן לַהֲדָא צוּר וַעֲבַדּוּן עִיבִידַתְהוֹן, מִן דִּנְפַקּוּן מִן פִּילֵי אֲמַרוּן נַחְזֹר וְנֶחֱמֵי דֵילְמָא אַנְשִׁינַן כְּלוּם, חָזְרוּ וּמְצָאוּ חֲבִילָה שֶׁל מִישַׁכְּסִין, אָמְרִין הֲדָא מִלָּה מִן יַעֲקֹב סָבָאן הֵיא, דִּכְתִיב (בראשית לב, כו): וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְאַרְכִילִיסְטִים נִדְמָה לוֹ, לָזֶה צֹאן וְלָזֶה צֹאן, לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים, אָמַר לוֹ הַעֲבֵר שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר שֶׁלְּךָ, כָּךְ הֶעֱבִיר הַמַּלְאָךְ צֹאנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּהֶרֶף עַיִן, וְהָיָה אֲבוּנָן יַעֲקֹב עָנְיָא דְמַלְאֲכָא מַעֲבַר וְחוֹזֵר וּמַשְׁכַּח עָאן אָחֳרֵי כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, מֶה עָשָׂה יַעֲקֹב אֲבִינוּ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָטַל פַּרְקְדִין וּכְרָכוֹ עַל צַוָּארוֹ, אָמַר לֵיהּ פַּרְמָקוֹס חָרַשׁ אַתְּ לִית חָרְשִׁין מַצְלִיחִין בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמַּלְאָךְ לֵינָא מֵידַע לְדֵין עִם מַאן נָסִיב וְיַהֲיב, מֶה עָשָׂה נָתַן אֶצְבַּע עַל הַצּוּר הִתְחִילָה תּוֹסֶסֶת אֵשׁ, אָמַר לֵיהּ מִן הֲדָא אַתְּ מַדְחֵיל לִי אֲנָא כּוּלִי מִינֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח): וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, מָה אַתְּ עוֹמֵד הוּא בָּא עָלֶיךָ וַחֲמִשָּׁה קְמֵיעִים בְּיָדוֹ, זְכוּתוֹ, וּזְכוּת אָבִיו, וּזְכוּת אִמּוֹ, וּזְכוּת זְקֵנוֹ, וּזְכוּת זְקֵנְתּוֹ, מְדַד עַצְמְךָ עִמּוֹ שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד אֶפְלוּ בִּזְכוּתוֹ, מִיָּד (בראשית לב, כה): וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיַּרְא בַּשְׁכִינָה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, לְאַרְכִילִיסְטִים שֶׁהָיָה מִתְגּוֹשֵׁשׁ עִם בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ תָּלָה עֵינָיו לְמַעְלָה וְרָאָה אֶת אָבִיו הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, וְהִרְפִּישׂ עַצְמוֹ תַּחְתָּיו. כָּךְ כֵּינָן שֶׁרָאָה הַמַּלְאָךְ הַשְׁכִינָה עוֹמֶדֶת לְמַעְלָה מִיַּעֲקֹב הִרְפִּישׂ עַצְמוֹ תַּחְתָּיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי וַיַּרְא בַּשְׁכִינָה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ. (בראשית לב, כו): וַיִּגַּע בְּכַף יֶרְכּוֹ, בַּצַּדִּיקִים וּבַצַּדִּיקוֹת בַּנְּבִיאִים וּבַנְּבִיאוֹת שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ וּמִבָּנָיו, אֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד. וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר שִׁיְּעָא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבָּנִין סִדְקָה כְּדָג. רַבִּי נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב אָמַר פִּרְקָה מִפְּקוֹמָהּ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כג, יח): וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה מְקֻשָּׁרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, בְּקִטֹּרֶת בֵּית אַבְטִינָס, וְזֶה אֶחָד מֵאַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בָּהּ. רַב הוּנָא פָּתַר לָהּ (שמות ל, לד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים, הָא תְּרֵין, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה, הָא חֲמִשָּׁה, סַמִּים, אִי תֵּימַר דְּאִינּוּן תְּרֵין וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר סַמִּים, בַּד בְּבַד יִהְיֶה, אִילֵּין חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה הָא עֲשָׂרָה, וּלְבֹנָה זַכָּה, הָא אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין, מִכָּאן בָּדְקוּ חֲכָמִים וּמָצְאוּ שֶׁאֵין יָפָה לַקִּטֹּרֶת אֶלָּא אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין הַלָּלוּ שֶׁבָּהּ. תָּנֵי בֵּית אַבְטִינָס הָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת, בְּפִטּוּם הַקְּטֹרֶת, וְהָיָה מַעֲלֶה עָשָׁן, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֲמָנִין מֵאֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה וְהָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת וְלֹא הָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲלֶה עָשָׁן, שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיְתָה מִתַּמֶּרֶת וְעוֹלָה כְּאֶשְׁכּוֹל עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כָּךְ פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת כְּמַקֵּל, שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה הָיְתָה פּוֹסָה וְיוֹרֶדֶת לְמַטָּן מִיָּד, וּכְשֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ כָּל שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בָרָא אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, ז), כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו, וְחָזְרוּ בֵּית אַבְטִינָס לִמְקוֹמָן, שָׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבוֹא עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן, שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִין בְּכָל יוֹם חָזְרוּ לִהְיוֹת נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוּדָא אוֹמֵר בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה וְעַכְשָׁו נָטְלוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה. אָמְרוּ לָהֶם מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לִלְמֹד, אָמְרוּ מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ שֶׁעָתִיד הַמִּקְדָּשׁ לְהֶחָרֵב וְלֹא רָצִינוּ לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נוֹהֲגִין וְעוֹשִׂים לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבְדָבָר הַזֶּה הָיוּ מַזְכִּירִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁלֹּא יָצָאָה אִשָּׁה מֵהֶם וְתֵינוֹק מֵהֶם כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׂם, וּכְשֶׁנּוֹשְׂאִין אִשָּׁה מִמָּקוֹם אַחֵר הֵם פּוֹסְקִים עִמָּהּ שֶׁלֹּא תִתְבַּשֵּׂם לְעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִפְּטוּם הַקְּטֹרֶת הֵם מִתְבַּשְּׂמוֹת, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, כב): וְהִייתֶם נְקִיִּם מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר (משלי ג, ד): וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא סָח לִי שִׁמְעוֹן בֶּן לוֹנָה אֲנִי וְתֵינוֹק אֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיהֶם שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס הָיֵינוּ מְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בַּשָּׂדֶה וּרְאִיתִיו שֶׁבָּכָה וְצָחַק, וְאָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי עַל מַה בָּכִיתָ, אָמַר לִי עַל כְּבוֹד בֵּית אָבִי שֶׁנִּתְמַעֵט, וְלָמָּה צָחַקְתָּ, אָמַר לִי שָׁמוּר וּמְחֻקָּן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, וְסוֹף שֶׁהַמָּקוֹם עָתִיד לְשַׁמֵּחַ אֶת בָּנָיו בְּקֶרוֹב, וּמָה רָאִיתָ, אָמַר לִי וַהֲלֹא מַעֲלָה עָשָׁן כְּנֶגְדִּי, נוֹמֵיתִי לוֹ הַרְאֵנִי, אָמַר לִי מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ שֶׁלֹּא לְהַרְאוֹת לְאָדָם בָּעוֹלָם, אָמְרוּ לֹא בָּאוּ יָמִים קַלִּים בָּעוֹלָם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ הַתִּינוֹק. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּמָצָאתִי זָקֵן אֶחָד שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס וּבְיָדוֹ מְגִלַּת סַמְמָנִין, אָמַרְתִּי לוֹ מַה בְּיָדֶךָ, אָמַר לִי כְּשֶׁהָיוּ צְנוּעִין בֵּית אַבָּא הָיוּ מוֹסְרִין מִגְלוֹתָם זֶה לָזֶה, וַעֲכְשָׁו הֵא לְךָ וְהִזָּהֵר בָּהּ שֶׁמְּגִלַּת סַמְמָנִין הִיא, וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וָלְגוּ דְּמְעוֹתָיו, אָמַר לִי מֵעַתָּה אֵין אָנוּ רַשָּׁאִין לְסַפֵּר

בְּגִנּוּן שֶׁל אֵלּוּ.

שֶׁל בֵּית גַּרְמוֹ הָיוּ בְּקִיאִים בְּמַעֲשֶׂה לֶחֶם הַפָּנִים וּבְרִדְיָתוֹ, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אֻמָּנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה וְהָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֶׂה לֶחֶם הַפָּנִים, וּבְרִדְיָתוֹ לֹא הָיוּ בְּקִיאִים. שֶׁל בֵּית גַּרְמוֹ הָיוּ מַסִּיקִים בַּתַּנּוּר וְהִיא נִרְדֵּית מִבִּפְנִים, וְאֵלּוּ הָיוּ מַסִּיקִין מִבִּפְנִים וְאוֹפִין מִבַּחוּץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיְתָה מְעַפֶּשֶׁת, וּכְשֶׁיָּדְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ כָּל שֶׁפָּעַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פָּעַל אֶלָּא לְמַעֲנֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, ד): כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ, וְחָזְרוּ בֵּית גַּרְמוֹ לְמִקּוֹמָן, שָׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבוֹא עַד שֶׁכָּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן, שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה הָיוּ נוֹטְלִין בְּכָל יוֹם חָזְרוּ וְהָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנֶה וַעֲכְשָׁו אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה. אָמְרוּ לָהֶם, מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד, אָמְרוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לְהֵחָרֵב וְשָׁמְאָ יִלְמַד אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיֵלֵךְ וַיַּעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ, וּבַדָּבָר הַזֶּה מַזְהִירִין אוֹתָם לְשָׁבַח, וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שְׁמֵעוֹלָם לֹא נִמְצְאָה פַּת נְקֵיָּה בְּיַד בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֵם נִזּוֹנִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם, וְכַלָּן מָצְאוּ תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵיהֶם חוּץ מִשֶּׁל בֵּית קַמְצָר שֶׁלֹּא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, אָמְרוּ לָהֶם מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד, וְשָׁתְקוּ וְלֹא הֵשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה, וְעַל יְדֵי שֶׁבִּקְּשׁוּ לְהַרְבּוֹת כְּבוֹדָן וּלְמַעֵט כְּבוֹד הַמָּקוֹם, כְּבוֹדָן נִתְמַעֵט וּמַלְכוּת שָׁמַיִם בְּמְקוֹמָהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין לָהֶם לֹא נִין וְנֶכֶד בְּיִשְׂרָאֵל, עַל הָרִאשׁוֹנִים נֶאֱמַר (משלי י, ז): זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב, מִכָּאן אָמַר בֶּן עַזַּאי מֹשֶׁלְךָ יִתְנוּ לְךָ, וּבְשִׂמְךָ יִקְרָאוּךָ, וּבִמְקוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ, וְאֵין שִׂכְחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְאֵין אָדָם נוֹגֵעַ בַּמּוּכָן לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כְּמִלֹא נִימָא.

הוּגְרַס בֶּן לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בַּשִּׁיר יוֹתֵר מֵאֲחָיו, וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד, אָמְרוּ עָלָיו עַל הוּגְרַס בֶּן לֵוִי בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתֵחַ פִּיו בְּשִׁיר הָיָה נוֹעֵץ אֲגוּדָּלוֹ בְּתוֹךְ פִּיו וַאֲגוּדָּלוֹ אַחַר בַּקַּרְקַע וּמַכְנִיס אֲצָבָעוֹת בֵּין הַנִּימִים וּמַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בִּנְעִימָה, וְהָיָה מוֹצִיא כָּל מִינֵי זֶמֶר עַד שֶׁהָיוּ כָּל אֶחָיו הַלְוִיִּם נִסְקָרִין בְּבֵת רֹאשׁ לַאֲחוֹרֵיהֶם. פִּנְחָס הַמַּלְבִּישׁ אַלְבֵּשׁ אִיסְטְרָאטִיגָא וּנְסַב אַגְרֵיהּ.

מִי זֹאת עֹלָה וגו׳. מְדַבֵּר בֶּאֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב, אָמְרוּ אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב רָאֲתָה חֲמֵשׁ שְׁמָחוֹת בְּיוֹם אֶחָד, רָאֲתָה יְבָמָהּ מֶלֶךְ, וְאָחִיהָ נָשִׂיא, וּבַעְלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׁנֵי בָנֶיהָ סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וּפִנְחָס בֶּן בִּנָּהּ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בָּנֶיהָ לְהַקְרִיב, יָצְאוּ שְׁרוּפִין וְנֶהֱפְכָה שִׂמְחָתָהּ לְאֵבֶל, מִיָּד נַעֲשֵׂית כְּתִימְרוֹת עָשָׁן. כַּד דְּמָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרֵא עָלָיו: מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וגו׳ מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, מַהוּ מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל, דַּהֲוָה רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן קָרֵאוּ וְתָנוּ וְקָרִיבוּ וּפָיְטוּיֵי.

ז הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי פָּתַר קְרָיָה בִּבְרִכַת כֹּהֲנִים, הִנֵּה מִטָּתוֹ, הִנֵּה מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (חבקוק ג, ט): שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, אֵלּוּ שִׁשִּׁים אוֹתִיּוֹת שֶׁבִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְגַבְּרִין אֶת יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה דְּבָרִים מְבֹרָכִין בְּגִבּוֹרָה. (במדבר ו, כד): יְבָרֶכְךָ ה׳, יָאֵר ה׳, יִשָּׂא ה׳. מִלְּמִדֵּי מִלְחָמָה, שֶׁהֵם נִלְחָמִים בְּכָל מִינֵי פְּרֶעָנֻיּוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם. אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת, שֶׁאָפְלוּ אָדָם רוֹאֶה בַּחֲלוֹמוֹ חֶרֶב מְחַתֶּכֶת בִּירֵכוֹ, מַה יַּעֲשֶׂה, יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ, וְיִשְׁמַע בִּרְכַת כֹּהֲנִים וְיַעֲנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְאֵין דָּבָר רָע מַזִּיקוֹ, לְפִיכָךְ מַזְהִיר אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאוֹמֵר לָהֶם, (במדבר ו, כב): כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

רַבִּי שִׁמְלַאי פָּתַר קְרָיָה בְּמִשְׁמָרוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, הִנֵּה מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר: שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ, אֵלּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת לְוִיָּה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַחְלוֹקוֹת. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּשַׁמְּרִין אֶת יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב, רַבִּי זְעֵירָא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּלַמְּדִין לַכֹּהֲנִים שְׁחִיטָה, וְהַלְכוֹת זְרִיקָה וְקַבָּלָה וּקְמִיצָה. רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אַמֵּי אָמַר אֵלּוּ מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים וְנוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַבִּי גִּידֵל בַּר בְּנָיָמִין בְּשֵׁם רַבִּי יֶסָא שְׁנֵי דַיָּנֵי גְּזֵלוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. שְׁמוּאֵל אוֹמֵר נָשִׁים הָיוּ אוֹרְגוֹת בַּפָּרֹכֶת וְנוֹטְלוֹת שְׂכָר מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַב הוּנָא אָמַר מִלִּשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת, הֲדִין עֲבַד לָהּ כְּבִנְיָן, וְהָדִין עֲבַד לָהּ כְּקָרְבָּנוֹת. מִלֶּאֱמוֹר מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ מְלַמְּדִין לַכֹּהֲנִים הֵיאַךְ יַעֲשׂוּ עֲבוֹדָה. אִישׁ חַרְבּוֹ וגו׳, שֶׁהָיוּ מַזְהִירִין אוֹתָם בְּעֵת שֶׁשּׁוֹחֲטִים שֶׁלֹּא יִפְגֹּל אֶחָד מֵהַזָּבְחִים, שֶׁלֹּא לִפְסֹל אֶחָד מֵהַקָּרְבָּנוֹת בַּנּוֹתָרוֹת.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָא בְּסַנְהֶדְרָיוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, כְּמָה דְתֵימַר שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת, שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בָּעִיר. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ אַחַד עָשָׂר אֲנָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כה, יח): וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים אֶת שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת צְפַנְיָהוּ כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף, וּמִן הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד, זֶה מַפְלָא בֵּית דִּין, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ סָרִיס, שֶׁמְּסָרֵס אֶת הַהֲלָכָה. (מלכים ב כה, יט): וַחֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, חֲרֵי אַחַד עָשָׂר, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר (ירמיה נב, כה): שִׁבְעָה, לְהוֹסִיף עָלָיו שְׁנֵי סוֹפְרֵי דַיָּנִין שֶׁיּוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, מְזַכִּין אֶת יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה. כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּן שׁוֹנִין הֲלָכָה כַּחֶרֶב, שֶׁאִם בָּא מַעֲשֶׂה עַל יְדֵיהֶם לֹא תְּהֵא הֲלָכָה קוֹהָא לָהֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשָׁעַת הַדִּין הַכֹּל נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין הֵיאַךְ לְהוֹצִיא אֶת הַדִּין וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה

וּמִתְפַּחֲדִין מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. רַבִּי מְנַחֵם חֲתִנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבִינָא, אִם בָּאת אִשָּׁה לְפָנֶיךָ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִשְׁאֹל לְךָ שְׁאֵלָה עַל כְּתֻמָּהּ וְעַל נִדָּתָהּ, תְּהֵא רוֹאֶה אוֹתָהּ כְּאִלּוּ שָׁיָצָאת מֵירֵכֶיךָ, וְאַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בָּהּ, וְתִתְפַּחֵד מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

וְרַבָּנָן פָּתְרֵי קְרָא בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מַטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת. שֶׁלִּשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה. מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה. כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יֶרְכּוֹ, שֶׁבִּשָּׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כָּךְ אָמַר אֵלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹנְטִימוֹס (שמות יב, מח): וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָטַל חַרְבּוֹ עַל יֶרְכּוֹ וּמָל עַצְמוֹ. מִי מָלָן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר מֹשֶׁה הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וְיהוֹשֻׁעַ מַשְׁקֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וּמֹשֶׁה מַשְׁקֶה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, וְלָמָּה שֵׁנִית מִכָּאן שֶׁמָּלָן בָּרִאשׁוֹנָה, מִיָּד (יהושע ה, ג): וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת. וּמַהוּ אֶל גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת, אָמַר רַבִּי לֵוִי מִכָּאן שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בְּעָרְלָה.

תָּנֵי עַד שֶׁלֹּא יֶחֱטָא אָדָם נוֹתְנִין לוֹ אֵימָה וְיִרְאָה וְהַבְרִיּוֹת מִתְפַּחֲדִין מִמֶּנּוּ, כֵּיוָן שֶׁהוּא חוֹטֵא נוֹתְנִין עָלָיו אֵימָה וְיִרְאָה וּמִתְפַּחֵד הוּא מֵאֲחֵרִים, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן, אָמַר רַבִּי עַד שֶׁלֹּא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ קוֹל הַדִּבּוּר עוֹמֵד עַל רַגְלָיו וְלֹא הָיָה מִתְיָרֵא, כֵּיוָן שֶׁחָטָא כְּשֶׁשָּׁמַע קוֹל הַדִּבּוּר נִתְיָרֵא וְנִתְחַבֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, י): אֶת קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וגו׳ וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם. רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִגְרַע גֹּבַהּ קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם וְנַעֲשֵׂית שֶׁל מֵאָה אַמָּה. רַבִּי לֵוִי אָמַר עַד שֶׁלֹּא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֲדִיבוּן, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אַגְרִיפּוֹן. עַד שֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, רוֹאִין טוּכְסוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְלֹא הָיוּ מִתְיָרְאִין וּמִזְדַּעְזְעִין וְנִפְחָדִין, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ אֲפִלּוּ פְּנֵי הַסַּרְסוּר לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִסְתַּכֵּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, לה): כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה, וּכְתִיב (שמות לד, ל): וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אָבוּן בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין אָמְרוּ, אַף הַסַּרְסוּר הִרְגִּישׁ עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה, עַד שֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב, אֶלָּא מַלְכֵי צְבָאוֹת, מַלְכֵיהוֹן דְּמַלְאֲכַיָּא, אִי זֶה זֶה, זֶה מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל, לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִסְתַּכֵּל פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ אֲפִלּוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל גּוּלְיָירִין לֹא הָיָה יָכוֹל מֹשֶׁה לְהִסְתַּכֵּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. עַד שֶׁלֹּא אֵרַע לְדָוִד אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, כְּתִיב (תהלים כז, א): ה׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא, מִשֶּׁאֵרַע בּוֹ, כְּתִיב (שמואל ב יז, ב): וְאָבוֹא עָלָיו וְהוּא יָגֵעַ וּרְפֵה יָדַיִם. עַד שֶׁלֹּא חָטָא שְׁלֹמֹה הָיָה רוֹדֶה בַּשָּׁרִים וּבַשָּׁרוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (קהלת ב, ח): עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת. זְכָרִים מְשׁוֹרְרִים וּנְקֵבוֹת מְשׁוֹרְרוֹת. וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, פְּרוֹבְּטְיָיה. שַׁדָּה וְשִׁדּוֹת, שֵׁדָה וְשֵׁדָתָה דַּהֲווֹ אָזְיִין בְּהוֹן. כֵּיוָן שֶׁחָטָא מְנָה לוֹ שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל וְהֶעֱמִידָן לִשְׁמֹר אֶת מִטָּתוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הִנֵּה מִטָּתוֹ וגו׳ כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב, שֶׁהָיָה מִתְפַּחֵד מִן הָרוּחוֹת.

ט אַפְרְיוֹן עָשָׂה לוֹ, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בַּמִּשְׁכָּן, אַפְרְיוֹן, זֶה מִשְׁכָּן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה עַד שֶׁלֹּא הִגְדִּילָה וּבָאת לִידֵי סִימָנִים, הָיָה רוֹאֶה אוֹתָהּ בַּשּׁוּק וּמְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא בְּמָבוּי וּבְחָצֵר, כֵּיוָן שֶׁהִגְדִּילָה וּבָאת לִידֵי סִימָנִין, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵין שִׁבְחָהּ שֶׁל בִּתִּי שֶׁאֶהֱא מְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא עֲשׂוּ לָהּ פַּפִּילְיוֹן, וּכְשֶׁאֶהֱיֶה צָרִיךְ לְדַבֵּר עִמָּהּ אֲדַבֵּר עִמָּהּ מִתּוֹךְ הַפַּפִּילְיוֹן. כָּךְ כְּתִיב (הושע יא, א): כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ. בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כג): וְעָבַר ה׳ לִנְגֹּף אֶת מִצְרַיִם. בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה, וְהָיוּ הָעוֹלְלִים מַרְאִים אוֹתוֹ בְּאֶצְבָּעָן וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. בְּסִינַי רָאוּ אוֹתוֹ פָּנִים בְּפָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב): ה׳ מִסִּינַי בָּא וגו׳. כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, נַעֲשׂוּ לוֹ אֵמָּה שְׁלֵמָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין שִׁבְחָן שֶׁל בָּנַי שֶׁאֶהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּם בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא יַעֲשׂוּ לִי מִשְׁכָּן, וּכְשֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְדַבֵּר עִמָּהֶם אֶהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּהֶם מִתּוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, פט): וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כו, טו): וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים.

י עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, אֵלּוּ הָעַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כז, יא): וְלֵוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף. רְפִידָתוֹ זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, כט): וְאֶת הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב. מֻרְכָּבוֹ אַרְגְּמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, לא): וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר זוֹ זְכוּת תּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים שֶׁעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר זוֹ הַשְּׁכִינָה, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ח, יא): וְלֹא יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת וגו׳, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יחזקאל י, ד): וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נֹגַהּ כְּבוֹד ה׳, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי לְמָה הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד דּוֹמֶה, לִמְעָרָה שֶׁהָיְתָה סְמוּכָה לַיָּם, גָּעַשׁ הַיָּם וְהִצִּיף אֶת הַמְּעָרָה, הַמְּעָרָה נִתְמַלְּאָה וְהַיָּם לֹא נֶחְסַר כְּלוּם. כָּךְ אֹהֶל מוֹעֵד נִתְמַלֵּא מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, וְהָעוֹלָם לֹא חָסַר מִן הַשְּׁכִינָה, אֵימָתַי שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם, בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם אֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, א): וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה וגו׳.

רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאי פָּתַר קְרָא בָּאָרוֹן, אַפְרְיוֹן, זֶה הָאָרוֹן, וּמַה הוּא אַפְרְיוֹן, פּוּרְיוֹמָא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו בִּתִּי נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂין לָהּ פּוּרְיוֹם, עֲשׂוּ לָהּ פּוּרְיוֹם וּמוּטָב שֶׁיֵּרָאֶה יָפְיָהּ שֶׁל בִּתִּי מִתּוֹךְ הַפּוּרְיוֹם, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתִי נָאָה וַחֲסִידָה וּמְשֻׁבַּחַת, וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים לָהּ אָרוֹן, מוּטָב שֶׁיֵּרָאֶה יָפְיָהּ שֶׁל תּוֹרָתִי מִתּוֹךְ הָאָרוֹן. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לז, א): וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, אֵלּוּ שְׁנֵי הָעַמּוּדִים הָעוֹמְדִים לְפָנִים, שֶׁהָיוּ שֶׁל כֶּסֶף. רִפִּידָתוֹ זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לז, ב): וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר. מֻרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר זוֹ פָּרֹכֶת הַסְּמוּכָה לָהּ. רַבִּי בִּיבִי אָמַר זֶה הַמַּפֹּרֶת, שֶׁזְּהָבָהּ דּוֹמֶה לְאַרְגָּמָן. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם. רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת תּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן זוֹ הַשְּׁכִינָה. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא (שמות כה, כב): וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וגו׳, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֲפִלּוּ מַה שֶּׁאַחוֹרֵי הַמַּפֹּרֶת לֹא הָיָה פָּנוּי מִן הַשְּׁכִינָה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד שָׁאַל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַר לוֹ, לָמָּה דִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וְלֹא מֵאֵילָן אַחֵר. אָמַר לוֹ אֵלּוּ דִּבֵּר עִמּוֹ מִתּוֹךְ חָרוּב אוֹ מִתּוֹךְ שִׁקְמָה הָיִיתָ שׁוֹאֲלֵנִי וְהָיִיתִי מְשִׁיבְךָ, עַכְשָׁו לְהוֹצִיאֲךָ חָלָק אִי אֶפְשָׁר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מָקוֹם פָּנוּי בָּאָרֶץ מֵהַשְּׁכִינָה, שֶׁאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַסְּנֶה הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, אַפְרְיוֹן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, שְׁלֹמֹה זַדַּאי. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ב, טו): וַאֲנַחְנוּ נִכְרֹת עֵצִים מִן הַלְּבָנוֹן. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, כא): וַיָּקֶם אֶת הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל. רְפִידָתוֹ זָהָב, כְּהֵהִיא דְּתָנֵינָן שֶׁכָּל הַבַּיִת נִטּוֹחַ בְּזָהָב חוּץ מֵאֲחוֹרֵי הַדְּלָתוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק הֲדָא מַתְנִיתָא דְּתָנֵינָן לַבְּנַיִן הַשֵּׁנִי, אֲבָל לַבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַדְּלָתוֹת הָיָה מְחֻפֶּה בְּזָהָב. תְּנֵינָן שִׁבְעָה מִינֵי זְהָבִים הֵם שֶׁהָיוּ בּוֹ, זָהָב טוֹב, זָהָב טָהוֹר, זָהָב סָגוּר, זָהָב שָׁחוּט, זָהָב מוּפָּז, זָהָב מְזֻקָּק, זָהָב פַּרְוָיִם. זָהָב טוֹב, כְּמַשְׁמָעוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ב, יב): וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוֹבוֹ דְּהוּא בְּבֵיתָהּ טוֹבוֹ דְּהוּא בַּת בְּלְוָיֶתֶיהָ. זָהָב טָהוֹר, שֶׁהָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לַכּוּר וְאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם. רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי אַמִּי אֶלֶף כִּכָּרִים זָהָב הִכְנִיס שְׁלֹמֹה לְאוּר אֶלֶף פְּעָמִים עַד שֶׁהֶעֱמִידוֹ עַל כִּכָּר אֶחָד, וְהָא תָּנֵי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה מַעֲשֶׂה בִּמְנוֹרַת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיְתָה יְתֵרָה עַל מְנוֹרַת הַמִּדְבָּר מִשְׁקַל גּוֹרְדִינוֹן, הִכְנִיסוּהָ לְאוּר שְׁמוֹנִים פְּעָמִים עַד שֶׁחָסְרָה, אֶלָּא מִן קָדְמֵיי חֲוֹת חָסְרָה סַגִּין, בְּרַם מִן הָכָא וּלְהַלָּן לָא חֲוֹת חָסְרָה אֶלָּא צִבְחַר צִבְחַר. זָהָב שָׁחוּט, שֶׁנִּמְשַׁךְ כְּשַׁעֲוָה. אַדְרְיָינוּס הָיָה לוֹ מִשְׁקַל בֵּיצָה, דּוּקְלִיטְיָאנוֹס הָיָה לוֹ מִשְׁקַל דִּינָר גּוֹרְדִינִי, הֲדָא מַלְכוּתָא לֵית לָהּ מִינֵיהּ וְלָא חֲוֵי לֵיהּ מִינֵיהּ. זָהָב סָגוּר, שֶׁהָיָה סוֹגֵר בְּעַד כָּל בַּעֲלֵי זְהָבִים, וְהָא כְתִיב (דברי הימים א כט, ד): וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף מְזֻקָּק לְטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים, וְכִי כֶּסֶף הָיָה וַהֲלֹא זָהָב הָיָה, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּסֶף, שֶׁהָיָה מַכְסִיף בְּעַד כָּל בַּעֲלֵי זְהָבִים, וּמִמֶּנּוּ הָיוּ נַעֲשִׂים כָּל הַכֵּלִים הַסְּפָפִים וְהַסִּירוֹת וְהַיָּעִים וְהַמִּזְמְרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת וְהַפּוֹתוֹת. רַבִּי יִצְחָק מִגְּדָלָאָה אָמַר אֵלּוּ חֲפִיפוֹת, רַבִּי סִימָאי אָמַר זֶה פּוֹתָה שֶׁתַּחַת הַצִּיר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר קַל לֹא הָיָה הַמִּקְדָּשׁ חָסֵר. זָהָב מוּפָּז, רַבִּי פַּטְרִיקִי אָחוּי דְּרַבִּי דְּרוֹסָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי בּוּנָא אָמַר דּוֹמֶה לַגָּפְרִית הַזֶּה שֶׁמּוֹצְצָת בָּאֵשׁ. רַבִּי אָבוּן אָמַר עַל שֵׁם מְדִינָתוֹ נִקְרָא מֵאוּפָּז. זָהָב מְזֻקָּק, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי וּדְבֵי רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי שֶׁמְּחַתְּכִין אוֹתוֹ כְּזֵיתִים וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנֶעֱמֵיוֹת וְהוּא יוֹצֵא מְזֻקָּק, דְּבֵי רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרֵי שֶׁמַּטְמִינִין אוֹתוֹ בַּזֶּבֶל שֶׁבַע שָׁנִים וְיוֹצֵא מְזֻקָּק. זָהַב פַּרְוָיִם, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אָדֹם דּוֹמֶה לְדַם הַפָּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, שֶׁכְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צָר בּוֹ כָּל מִינֵי אִילָנוֹת, וּכְשֶׁעָשָׂה שֶׁאִילָנוֹת שֶׁבַּשָּׁדֶה עוֹשִׂים פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁבַּבַּיִת עוֹשִׂים פֵּרוֹת וְהָיוּ מַשִּׁירִים פֵּרוֹתָם וּמְלַקְּטִין אוֹתָם וּמַנִּיחִים אוֹתָם לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּכְשֶׁעָשָׂה שֶׁהֶעֱמִיד מְנַשֶּׂה צֶלֶם בַּהֵיכָל יָבְשׁוּ כָּל אוֹתָם הָאִילָנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (נחום א, ד): וּפָרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר אוֹתָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לה, ב): פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן. מֻרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברי הימים ב ג, יד): וַיַּעַשׂ אֶת הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל וּבוּץ. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים הָעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר זוֹ הַשְּׁכִינָה.

דָּבָר אַחֵר, אַפְרְיוֹן, זֶה הָעוֹלָם. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, שֶׁנִּבְנָה מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁלְּמַטָּה, דִּתְנֵינָן מִשֶּׁנִּטַּל הָאָרוֹן אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וּשְׁתִיָּה הָיְתָה נִקְרֵאת, וְלָמָּה נִקְרֵאת שְׁתִיָּה שֶׁמִּמֶּנָּה הֻשְׁתְּתָה כָּל הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים נ, ב): מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, זֶה שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחְסִין. רְפִידָתוֹ זָהָב, אֵלּוּ פֵּרוֹת הָאָרֶץ וּפֵרוֹת הָאִילָן שֶׁנִּמְכָּרִין בְּזָהָב. מֻרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לג, כו): רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר זוֹ זְכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת צַדִּיקִים הָעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר, זוֹ הַשְּׁכִינָה. דָּבָר אַחֵר, אַפְרְיוֹן, זֶה כִּסֵּא הַכָּבוֹד. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, זֶה בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יז): מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ, מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שִׁבְתֶּךָ. עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כו, יא): עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ. רְפִידָתוֹ זָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב. מֻרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים סח, לד): לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם. תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ אַרְבָּעָה גֵּאִים הֵם, גֵּאֶה שֶׁבָּעוֹפוֹת, נֶשֶׁר. גֵּאֶה שֶׁבַּבְּהֵמוֹת, שׁוֹר. גֵּאֶה שֶׁבַּחַיּוֹת, אַרְיֵה. גֵּאֶה שֶׁבְּכֻלָּן, אָדָם. וְכֻלָּן נִטָּלָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְחָקְקָן בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קג, יט): ה׳ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ, מִמַּה שֶׁהֵכִין כִּסְאוֹ עַל הַגֵּאִים, תֵּדַע שֶׁמַּלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה.

יא צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן, בָּנִים הַמְצֻיָּנִים לִי בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה וּבְצִיצִית. בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁבָּרָא בְּרִיּוֹתָיו שְׁלֵמוֹת, בָּרָא חַמָּה וּלְבָנָה עַל מִלֹּאתָן, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עַל מִלֹּאתָן. בֵּר קַפָּרָא אָמַר אָדָם וְחַוָּה כְּבֶן עֶשְׂרִים שָׁנִים נִבְרְאוּ. בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ

שֶׁהִשְׁלִים מַעֲשָׂיו לִבְרִיּוֹתָיו, כֵּיצַד הִשְׁלִים הָאֵשׁ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, הִשְׁלִים הַחֶרֶב לְיִצְחָק, הִשְׁלִים הַמַּלְאָךְ לְיַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּמֶּלֶךְ שֶׁעָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין בְּרִיּוֹתָיו. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָרָקִיעַ שֶׁל שֶׁלֶג וְהַחַיּוֹת שֶׁל אֵשׁ, הָרָקִיעַ שֶׁל שֶׁלֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, כב): וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא וגו׳, וְהַחַיּוֹת שֶׁל אֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, יג): וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ, וּכְתִיב (יחזקאל א, יד): וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה. מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל שֶׁלֶג, וְגַבְרִיאֵל שֶׁל אֵשׁ, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. אָמַר רַבִּי אָבִין לֹא סוֹף דָּבָר בֵּין מַלְאָךְ לְמַלְאָךְ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בֵּין מַלְאָךְ אֶחָד שֶׁחֲצָיוֹ שֶׁלֶג וְחֲצָיוֹ אֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, וְאֵית לֵיהּ חֲמֵשׁ אַפִּין, וְאִלּוּ הֵן (דניאל י, ו): וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ וּפָנָיו כְּמַרְאֵה בָרָק, וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קד, ג): הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים ד, כד): כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, וּכְתִיב (דניאל ז, ט): כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר, וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (איוב כה, ב): עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הָרָקִיעַ שֶׁל מַיִם וְהַכּוֹכָבִים שֶׁל אֵשׁ וְאֵינָן מַזִּיקִין זֶה לָזֶה. מֵעוֹלָם לֹא רָאֲתָה חַמָּה פְּגִימָתָהּ שֶׁל לְבָנָה, אָמַר יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנִין, כְּתִיב (איוב כה, ב): הַמְמְשֶׁל וָפַחַד עִמּוֹ, הַמְמְשֶׁל זֶה מִיכָאֵל. וָפַחַד זֶה גַּבְרִיאֵל. עִמּוֹ, מַהוּ עִמּוֹ מֻשְׁלָמִין לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין לְךָ כָּל מַזָּל וּמַזָּל שֶׁהוּא קוֹדֵם לַחֲבֵרוֹ בַּעֲלִיָּתָן, אֵין לְךָ כָּל כּוֹכָב שֶׁמַּבִּיט מַה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁלְמַטָּה מִמֶּנּוּ, כַּהֲדֵין בַּר נְשָׁא דְּנָחֵית בְּסוּלָּמָא וְאִינוּן חֲמֵי לַאֲחוֹרָיו, אַף בְּמַכּוֹת פַּרְעֹה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, כד): וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד. רַבִּי יוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יוּדָה אָמַר צְלוּחִיּוֹת שֶׁל בָּרָד מְלֵאוֹת אֵשׁ, וְלֹא זוֹ מִכַּבָּה זוֹ וְלֹא זוֹ מְכַבָּה זוֹ. אָמַר רַבִּי חָנִין הָדָא דְּרַבִּי יוּדָה דַּמְיָה לְהַהִיא פִּיטַרְתָּא דְּרִימוֹנָא, דְּכָל חַדָּא פִּיטַרְתָּא מִיתְחַמְיָא מִלְּגַו. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר אֵשׁ וּבָרָד פְּתוּכִין זֶה בָּזֶה, אָמַר רַבִּי חָנִין הָדָא דְּרַבִּי נְחֶמְיָה דַּמְיָא לַחֲדָא עֲשָׂאשִׂיתָא דְּקַנְדִּילָא, מַיָּא וּמִשְׁחָא מְעָרְבִין כַּחֲדָא וְהִיא דָלְקָה וְאָזְלָה, וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֶּה זֶה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מִיתָא וּמִתְקַלְקְלָא מִיתָא וּמִתְקַלְקְלָא בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָם. אָמַר רַבִּי אַחָא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי לִגְיוֹנוֹת קָשִׁין וְהָיוּ דְּבוּבִין זֶה לָזֶה, כֵּינָן שֶׁרָאוּ שֶׁהַקְּשָׁה מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ אֵשׁ וּבָרָד דְּבוּבִין זֶה עִם זֶה, כֵּינָן שֶׁרָאוּ מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הַמִּצְרִיִּים, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְעָשׂוּ מִלְחֶמֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, הָדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד, וְגַם בְּתוֹךְ וְגוֹ.

בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שָׁאַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לוֹ אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁמַעְתָּ מֵאָבִיךָ מַהוּ בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אָמַר לוֹ הֵן, אָמַר לוֹ הֵיאַךְ, אָמַר לוֹ לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה וְהָיָה מְחַבְּבָהּ יוֹתֵר מִדַּאי וְהָיָה קוֹרֵא אוֹתָהּ בִּתִּי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אֲחוֹתִי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אִמִּי. כָּךְ הָיָה מְחַבֵּב יוֹתֵר מִדַּאי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וּקְרָאָן בִּתִּי, הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, יא): שִׁמְעִי בַת וּרְאִי, וְלֹא זָז מֵחַבְּבָן עַד שֶׁקָּרָאָן אֲחוֹתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה, ב): פִּתְחִי לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי. וְלֹא זָז מֵחַבְּבָן עַד שֶׁקָּרָאָן אִמִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ, וּלְאוּמִּי כְּתִיב, עָמַד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר אִלּוּ לֹא בָּאתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ מִפִּיךָ הַטַּעַם הַזֶּה, דַּיִּי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא כֻּלָּהּ וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשְׂתָה בַּת שֶׁבַע עֲטָרָה לִשְׁלֹמֹה בְּנָהּ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ: בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, אֶלָּא מָה עֲטָרָה הַזּוֹ מְקַבַּעַת בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כָּךְ הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד מְצַיָּן בַּתְּכֶלֶת וְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן הָיָה לוֹ לְהַעֲמִיד אַרְבָּעָה קוֹנְדָּסִין וְלִמְתֹּחַ הַמִּשְׁכָּן עֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא מִשְׁכָּן, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא הֶעֱלָה אוֹתוֹ לְמַעְלָה וְהֶרְאָה אֵשׁ אַדְמָה יֵרֵקָה שְׁחוֹרָה לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כָּזֶה, אָמַר לוֹ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכִי מִנַּיִן יֵשׁ לִי אֵשׁ שְׁחוֹרָה אֲדַמָּה יֵרֵקָה וּלְבָנָה, אָמַר לוֹ (שמות כה, מ): בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר. אָמַר רַבִּי אָבוּן לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹתוֹנִין נָאֶה, אָמַר לְבֶן בֵּיתוֹ עֲשֵׂה לִי כְּמוֹתָהּ אָמַר אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָהּ, אָמַר לוֹ אַתְּ בְּסַמְמָנֶיךָ וַאֲנִי בִּכְבוֹדִי. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (שמות כה, מ): וּרְאֵה וַעֲשֵׂה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֱלוֹהַּ אֲנִי שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּמוֹתוֹ, אָמַר לוֹ: בְּתַבְנִיתָם וגו׳. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי בְּצַלְאֵל לְמֶלֶךְ שֶׁגִּגְלָה לְבֶן בֵּיתוֹ בִּלְבוּשׁ נָאֶה שֶׁל מַרְגָּלִיטוֹן וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כָּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ, אָמַר לֵיהּ: בְּתַבְנִיתָם, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה לְמַעְלָה עֲשֵׂה לְמַטָּה. עֲצֵי שִׁטִּים הַעֲמֵד אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא עוֹמְדִים, כִּנְתוּנִים בְּאִיסְטְרָטִיאָה שֶׁל מַעְלָה, וְאִם אַתְּ עוֹשֶׂה לָזֶה שֶׁל מַעְלָה לְמַטָּה אֲנִי מַנִּיחַ סִנְקֶלִיטוֹן שֶׁלִּי שֶׁל מַעְלָה וְיוֹרֵד וּמְצַמְצֵם שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם לְמַטָּה, כֵּיצַד, מַה לְמַעְלָה שְׁרָפִים עוֹמְדִים, אַף לְמַטָּה עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים. מַה לְמַעְלָה כּוֹכָבִים, אַף לְמַטָּה כּוֹכָבִים. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ קַרְסֵי זָהָב נִרְאִים בַּמִּשְׁכָּן כַּכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים בָּרָקִיעַ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זֶה סִינַי, כַּחֲתָנִים הָיוּ. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. דָּבָר אַחֵר, בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה בֵּית הָעוֹלָמִים.

פרשה ד

א הִנֵּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנֵּךְ יָפָה, הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוֹות, הִנֵּךְ יָפָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוות עֲשֵׂה. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוות הַבַּיִת, בְּחַלָּה תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִצְוות הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי וְהַהֶפְקֵר. הִנֵּךְ יָפָה בְּכִלְאַיִם. הִנֵּךְ יָפָה בְּסַדִּין בְּצִיצִית. הִנֵּךְ יָפָה בִּנְטִיעָה. הִנֵּךְ יָפָה בְּעָרְלָה. הִנֵּךְ יָפָה בְּנָטַע רְבָעִי. הִנֵּךְ יָפָה בְּמִילָה. הִנֵּךְ יָפָה בִּפְרִיעָה. הִנֵּךְ יָפָה בִּתְפִלָּה. הִנֵּךְ יָפָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע. הִנֵּךְ יָפָה בִּמְזוּזָה. הִנֵּךְ יָפָה בִּתְפִלִּין. הִנֵּךְ יָפָה בְּסֻכָּה. הִנֵּךְ יָפָה בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג. הִנֵּךְ יָפָה בִּתְשׁוּבָה. הִנֵּךְ יָפָה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. הִנֵּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַזֶּה. הִנֵּךְ יָפָה בָּעוֹלָם הַבָּא.

עֵינַיִךְ יוֹנִים, עֵינַיִךְ הֵן סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה. מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים יֵשׁ בָּאָדָם, וְכֻלָּם אֵינָם הוֹלְכִין וְחוֹזְרִין אֶלָּא אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם. יוֹנִים, מַה יּוֹנָה זוֹ תַּמָּה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהִלּוּכָן כְּשֶׁהֵן עוֹלִין לַפַּעֲמֵי רְגָלִים. מַה יּוֹנָה זוֹ מְצַיֶּנֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְצַיְּנִין, בְּתִגְלַחַת, בְּמִילָה, וְצִיצִית. מַה יּוֹנָה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים. מַה יּוֹנָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לִשְׁחִיטָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. מַה יּוֹנָה זוֹ מְכַפֶּרֶת עַל הָעֲוֹלִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְכַפְּרִים עַל הָאֲמוֹת, שֶׁכָּל אוֹתָן שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁמַּקְרִיבִים בֶּחָג, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם מֵהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קט, ד): תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְּפִלָּה. מַה יּוֹנָה זוֹ מְשָׁעָה שֶׁמַּכֶּרֶת בֶּן זוּגָהּ, עוֹד אֵינָהּ מְמִירָה אוֹתוֹ בְּאַחֵר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְשָׁעָה שֶׁהִכִּירוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא הֵמִירוּהוּ בְּאַחֵר. מַה יּוֹנָה זוֹ נִכְנֶסֶת לְקִנָּהּ וּמַכֶּרֶת קִנָּהּ וְשׁוֹבָכָהּ וְגוֹזָלֶיהָ וְאֶפְרוֹחֶיהָ וַחֲלוֹנוֹתֶיהָ, כָּךְ הֵן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. מַה יּוֹנָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ מִתַּחְתֶּיהָ, אֵין מַנַּחַת שׁוֹבָכָהּ לְעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בָטְלוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה. מַה יּוֹנָה זוֹ מְחַדֶּשֶׁת לָהּ בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גּוֹרֶן, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְחַדְּשִׁים לָהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמִצְוות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה יּוֹנָה זוֹ מְשׁוּגֶרֶת רוֹגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזֶרֶת לְשׁוֹבָכָהּ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יא, יא): יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמְצְרַיִם, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר. וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵלּוּ וָאֵלּוּ וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם ה׳.

רַבִּי אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתָהּ, וְחַבְרוֹתֶיהָ מְרִיחוֹת אוֹתָהּ וּבָאוֹת אֶצְלָהּ לְשׁוֹבָכָהּ. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁהַזָּקֵן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הַרְבֵּה גֵּרִים מִתְגַּיְּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הָא שָׁמַע וְאָתֵי, רָחָב שָׁמְעָה וְאָתְיָא, אַף בַּחֲנָנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, הַרְבֵּה גֵּרִים נִתְגַּיְּרוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַה טַּעְמָא (ישעיה כט, כג): כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו, מַה כְּתִיב בַּתָּרֶיהָ (ישעיה כט, כד): וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ. רַבִּי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצַּבּוּר, בִּקֵּשׁ לְעוֹרְרָן, אָמַר יָלָדָה אִשָּׁה אַחַת בְּמִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּכֶרֶס אֶחָת, וְהָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שְׁמוֹ, אָמַר לֵיהּ מַאן חֲוָת כָּךְ, אָמַר לֵיהּ זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁיָּלְדָה אֶת מֹשֶׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, (שמות לט, לב) (במדבר א, נד): וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה, (דברים לד, י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. עֵינַיִךְ יוֹנִים, כְּיוֹנִים, דּוּגְמָא דִידָךְ דָּמְיָיה לַהֲדָא יוֹנָה, מַה יּוֹנָה זוֹ הֲבִיאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְבִיאִין אוֹרָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ. וְאֵימָתַי הֲבִיאָה יוֹנָה אוֹרָה לָעוֹלָם, בִּימֵי נֹחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ח, יא): וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וגו׳, מַהוּ טָרָף בְּפִיהָ, קְטִיל, כְּמָה דְתֵימַר (בראשית לז, לג): טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּלֵי קְטַלְתִּינְהוּ אִילֵּן רַב הָוָה מִתְעַבֵּד. וּמֵהֵיכָן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, רַבִּי לֵוִי אָמַר מִשַּׁמְטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲבִיאַתּוּ, הֲדָא הִיא דְּאָמְרִין בְּרִיְּיתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא לְקַת בְּמוֹי דְמַבּוּלָא, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כב, כד): בֶּן אָדָם אֱמָר לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֶשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ אִצְטְרוֹבְּלִין שֶׁל רֵיחַיִם נִמְחוּ בַּמַּיִם. רַבִּי טַרְיֵי אָמַר, שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הֲבִיאָה אוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַיְבוּ אִלּוּ מִגַּן עֵדֶן הֲבִיאָה אוֹתוֹ, לֹא הָיָה לָהּ לְהָבִיא דָּבָר מְעֻלֶּה, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וּבַלְסָמוֹן, אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לְנֹחַ וְאָמְרָה לוֹ, מָרִי נֹחַ, מַר מִזֶּה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא מָתוֹק מִתַּחַת יָדֶיךָ.

מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל כַּלָּה שֶׁעֵינֶיהָ כְּעוּרוֹת כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְשֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת, אֵין כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת כְּשֶׁמְּצַמֶּמֶת שַׁעֲרָהּ לַאֲחוֹרֶיהָ וְהוּא תַּכְשִׁיט לָהּ, כָּךְ הָיְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה יוֹשֶׁבֶת אֲחוֹרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִיא הָיְתָה תַּכְשִׁיט שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ נִרְאִין מְצַמְּדִין וְהֵן מְרַוְּחִין כַּהֲדִין רַבָּה דְּצִפּוֹרִין, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר לְשׁוֹן עֲרָבִי הוּא אֵין בָּעֵי לֵיהּ מֵימְרָא אַרְוַח לִי, הוּא אוֹמֵר מַבְעֵד לִי. שַׁעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגָּלַשְׁתִּי מִתּוֹכוֹ עָשִׂיתִי אוֹתוֹ גַּלְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזֶה זֶה, זֶה יַם סוּף. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טוּרָא דְּאִתְנַהַרְתּוּן מִן גַּוֵּיהּ, הֲדָא אִתְּתָא כַּד שַׁעֲרָהּ סַגְיָן הִיא עָבְדָה לָהּ גַּלְשִׁין גַּלְשִׁין, הֲדָא מוֹצִינָא כְּהַהוּא לְפִי טַבָּאוּת הוּא עָבֵד גַּלְשִׁין גַּלְשִׁין וּמַה גַּלְשָׁה הִגְלַשְׁתִּי מִתּוֹכָהּ, שְׁנַיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצוּבִין, בְּזַת מִצְרַיִם וּבְזַת הַיָּם. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאי, לְפָנַי הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ג, יב): וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳, לְאַחַר הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ו, א): וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי ה׳, תְּחִלַּת עֲשִׂיָּה, אֶלָּא כְּבָר מָחֲלָה שִׁירָה לְשֶׁעָבַר. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב כג, א): וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים, וְהָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן הֵם, אֶלָּא כְּבָר מָחֲלָה שִׁירָה לְשֶׁעָבַר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, שֶׁהֵיוּ כֻּלָּן מַתְאָמִים בֵּין שְׁכִינָה לַמַּלְאָךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, יט): וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ וגו׳. וְשַׁכָּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נִזַּק אֶחָד מֵהֶם.

ג כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ אֶת הַשִּׁירָה (שמות טו, א): אָז יָשִׁיר משֶׁה. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁמַּרְאִין בָּאֶצְבַּע וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וַאֲנְוֵהוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל משֶׁה מְשַׁבְּחָן: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, הֲרֵיקָן שֶׁבָּכֶם רָצוּף מִצְווֹת כָּרִמּוֹן הַזֶּה, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם.

ד כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יג): לְגֹזֵר יַם סוּף לְגְזָרִים. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, מַהוּ לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּ לוֹ פִּיּוֹת הַרְבֵּה, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאַבְרָהָם, משֶׁה, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה. עַל אֵילֶּין חַמְשָׁה לָא אִתְפַּלְגוּן, אֵילֶּין חַמְשָׁה אָחְרָנַיָּיתָא מָאן אִינוּן, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר: אָסָף, וְהֵימָן, וִידוּתוּן, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח וְעָזְרָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָסָף, וְהֵימָן, וִידוּתוּן אֶחָד, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח אֶחָד, וְעָזְרָא. עַל דַּעַת רַב אֵין אָסָף בִּכְלַל בְּנֵי קֹרַח, עַל דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן הוּא אָסָף דְּהָכָא הוּא אָסָף דְּתַמָּן, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בֶּן תּוֹרָה זָכָה לוֹמַר שִׁירָה עִם אֶחָיו וְזָכָה לוֹמַר שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. עַל דַּעַת רַב אָסָף אַחֵר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ב): עַל יַד אָסָף הַנִּבָּא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ. הַנִּבָּא, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַיְדוּתוּן, עַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, מִכֻּלְּהוֹן לֹא נֶאֱמַר עַל שְׁמוֹתָם אֶלָּא עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַחֲבוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁמְּבַקְּשִׁים לוֹמַר הֵימְנוֹן לַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ, כֻּלְּכֶם נְעִימִים, כֻּלְּכֶם חֲסִידִים, כֻּלְּכֶם מְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא אִישׁ פְּלוֹנִי יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבִּקְּשׁוּ עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לוֹמַר סֵפֶר תְּהִלִּים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כֻּלְּכֶם נְעִימִים וַחֲסִידִים וּמְשֻׁבָּחִים לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא דָּוִד יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב כג, א): וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר מִי מַנְעִים זְמִירוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דָּוִד בֶּן יִשַׁי. אֶלָּף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, כָּל אוֹתָן הָאַלָּפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם וְהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֻגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, לְהָבִיא מִי שֶׁהוּא עוֹמֵד וְיִשְׁלֹט בְּיִצְרוֹ וְיִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בְּשָׁעָתוֹ, דָּוִד בְּשָׁעָתוֹ, עֶזְרָא בְּשָׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרוֹ נִתְלָה בּוֹ, וְעַל יְדֵי מִי נִקְרַע לָכֶם יַם סוּף, עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׂדַיִךְ, אֵלּוּ הֵם משֶׁה וְאַהֲרֹן. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיָה בְּיִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי, עֲדֶר שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי לֹא הָיוּ עוֹמְדִים בַּאֲלִירָא, מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, שֶׁהָיוּ מְצַמְצְמִין עַצְמָן עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וְלֹא הָיוּ עוֹמְדִין בַּאֲלִירָא, אֶלָּא בְּיִרְאָה וּרְתֵת וְזִיעַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מַיְתֵי לָהּ מִן הָכָא, כְּתִיב (ישעיה ס, יב): וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ, מֵחוֹרֵב נֶחֱרְבוּ, נָטְלוּ אֶפּוֹפְּסִים שֶׁלָּהֶם לְמִיתָה. שַׁעְרֵךְ כְּעֲדֶר הָעִזִּים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר טוּרָא דְּאִתְנַהֲרְתוּן מִן גַּוֵּויהּ, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ, עָשִׂיתִי אוֹתוֹ גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזֶה זֶה, זֶה הַר סִינַי, וּמָה הַגִּלָּשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנֵיזֵךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִילִין קְצִיבִין, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן מְרוּחָצִין מִן הָעֲוֹנוֹת. רַבִּי אַחָא וְרַבִּי מַשַּׁרְשְׁיָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידֵי אוֹמֵר בְּכָל הַמּוּסָפִין כְּתִיב (במדבר כח, טו, כב): וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת, וּשְׂעִיר חַטָּאת, אֲבָל בַּעֲצֶרֶת אֵין כְּתִיב חַטָּאת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדָם לֹא חִטְא וְלֹא עָוֹן. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּיּוֹם שֶׁיָּרַד ה׳ עַל הַר סִינַי לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל יָרְדוּ עִמּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּבְיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן עֲטָרָה לְעַטֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מֵאָה וְעֶשְׂרִין רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יָרְדוּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסִינַי, אֶחָד מַלְבִּישׁוֹ עֲטָרָה וְאֶחָד אוֹסְרוֹ זוֹנִי, מַהוּ זוֹנִי, רַבִּי הוּנָא רַבָּה דְצִפּוֹרִי אָמַר זוֹנָם, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב יב, יח): מוּסַר מְלָכִים פִּתַּח וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם. וְשַׁכָּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא הָיָה נִזּוֹק אֶחָד מֵהֶם. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, זֶה הַקּוֹל שֶׁלְּפָנֵי הַדִּבּוּר, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כד, ג): וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַקּוֹל שֶׁל אַחַר הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה׳ אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו׳ וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דִּבְרֵי וגו׳ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, מַהוּ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ, רַבִּי חִיָּא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא חַד אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת נֵרוֹת, וְחַד אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת הַקְּטֹרֶת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל משֶׁה מְקַלְסָן, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, הֲרֵיקָן שֶׁבָּךְ רָצוּף הוּא תּוֹרוֹת כָּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים סח, ח): אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ. מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (תהלים סח, ט): אֶרֶץ רָעָשָׁה וגו׳, וְכֵן (שופטים ה, ה): הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה׳ וגו׳, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר זֶה סִינַי מִפְּנֵי ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאָמְרוּהוּ פִּיּוֹת הָרְבֵּה. אֶלֶף הַמָּגֵן, כָּל אוֹתָן הָאַלָּפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי הַר סִינַי וְהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֻגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ הַבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ, אֶלָּא כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיִשְׁלֹט וְיִתְגַּבֵּר עַל יְצָרוֹ, כְּגוֹן משֶׁה בְּשָׁעָתוֹ, דָּוִד בְּשָׁעָתוֹ, עֶזְרָא בְּשָׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלָה בָּהֶם, וְעַל יְדֵי מִי נָתַן הַתּוֹרָה עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׂדַיִךְ אֵלּוּ משֶׁה וְאַהֲרֹן.

רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, שַׁעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים, עֲדָרִים שֶׁהָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן לֹא הָלְכוּ אֶלָּא בִּזְכוּת משֶׁה וּפִנְחָס, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר לא, נד): וַיִּקַּח משֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת. שֶׁגִּלְּשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר. שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵיזוֹ זוֹ, זוֹ מִלְחֶמֶת מִדְיָן, וּמַה הַגִּלָּשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנֵיזֵךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִילִין קְצוּבִים, שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף בְּנֵדָבָה וּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף בְּמִסְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ה): וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה, אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה בַּר יִצְחָק בִּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף הָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, רַבִּי הוּנָא אָמַר שֶׁלֹּא הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יַד, שֶׁאִלּוּ הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יַד לֹא הָיָה משֶׁה מְשַׁבְּחָן וְלֹא הָיוּ עוֹלִין מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֲוֵי אוֹמֵר שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים

בְּיוֹתֵר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה הָיָה אֶחָד מֵהֶן מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מֵהֶם מְפָרֵק נִזְמֶיהָ, וְהָיוּ אוֹמְרוֹת לָהֶם אֵין אָנוּ מְבְּרִיוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ לָנוּ כָּךְ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם לֹא דַיְּכֶם שֶׁנְּטָלוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. וְשַׁכָּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נֶחֱשַׁד מֵהֶם אֶחָד בַּעֲבֵרָה. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ לְמֹשֶׁה (במדבר לא, מט): עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְעֶרְיָה וּלְחֻטְא. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁאָמְרוּ לוֹ (במדבר לא, נ): וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה׳, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵיכֶם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, אֲמַרְתֶּם: וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְעֶרְיָה וּלְחֻטְא, וַאֲמַרְתֶּם: וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה׳, אִלּוּ לֹא חֲטָאתֶם קָרְבָּן זֶה לָמָּה. אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ זוּגוֹת זוּגוֹת הָיִינוּ נִכְנָסִין אֵצֶל הָאִשָּׁה וְהָיָה אֶחָד מְמֻנֶּה מְפַחֵם אֶת פָּנֶיהָ וְאֶחָד מְפָרֵק נִזְמֶיהָ, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הִזִּיעַ יֵצֶר הָרַע קִמְעָה, עַל אוֹתָהּ הַזִּיעָה שֶׁל יֵצֶר הָרַע אָנוּ אוֹמְרִים לְהָבִיא קָרְבָּן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָן: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רֵיקָנִין שֶׁבָּכֶם רְצוּפִין מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כָּרִמּוֹן הַזֶּה, שֶׁכָּל מִי שֶׁבָּא עַבֵּרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל מִמֶּנָּהּ וְלֹא עָשָׂה אוֹתָהּ, מִצְוָה גְּדוֹלָה עָשָׂה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין וְעַל הַמְצַמְּתִין שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד, מַה שֶּׁגִּדֵּל אֶתְכֶם בְּסִפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יט): לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאֲמָרוּהוּ פִּיּוֹת הַרְבֵּה. אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, כָּל הָרְבָבוֹת וְהָאֲלָפִים שֶׁהָלְכוּ לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן וְהַגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הַגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ, אֶלָּא כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, כָּל שֶׁעוֹמֵד וְשׁוֹלֵט וּמִתְגַּבֵּר בִּיצִרוֹ קָרוּי גִּבּוֹר, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֶזְרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלָה בָּהֶם, וְעַל יְדֵי מִי נַעֲשֵׂית מִלְחֶמֶת מִדְיָן, עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׁדַיִךְ, עַל יְדֵי סַנְדְּרָנָא מֹשֶׁה וּפִנְחָס.

רַבִּי הוּנָא פָּתַר קְרָיָה בַּיַּרְדֵּן, שֹׁעֲרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים, עֵדֶר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לֹא עָבְרוּ אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ד, כב): וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בַּיַּבָּשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל, רַבִּי הוּנָא אָמַר יִשְׂרָאֵל סָבָא. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מָצָאנוּ בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים בַּכְּתוּבִים שֶׁלֹּא עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, בַּתּוֹרָה (בראשית לב, י): כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. בַּנְּבִיאִים (יהושע ד, כב): וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בַּיַּבָּשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, עָבַר יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל סָבָא. בַּכְּתוּבִים (תהלים קיד, ה): מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן וגו׳ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב וגו׳. שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אִי זֶה זֶה, זֶה הַיַּרְדֵּן, וּמָה הַגְּלָשָׁה הִגְלַשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, בְּזַת סִיחוֹן וְעוֹג. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשִׁשִּׁים אֶלֶף נִכְבְּשָׁה אֶרֶץ כְּנַעַן, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מִלְחָמָה שֶׁהִיא יְתֵרָה עַל שִׁשִּׁים אֶלֶף, מִלְחֶמֶת עִרְבּוּבְיָא הִיא. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם חִזְקִיָּה אָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּעֶשֶׂר כְּעֶשְׂרִים כִּשְׁלֹשִׁים כְּאַרְבָּעִים, אָמַר אוֹ חָסֵר אוֹ יָתֵר, תַּמָּן אִתְמַר (יהושע ד, יג): כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי הַצָּבָא, וְהָכָא אִתְמַר (דברי הימים א ה, יח): אַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, אָמַר רַבִּי אַחָא אֶלֶף שָׁלֵם הָיוּ וְהַשְּׁאָר כָּלוּ בַּדְּרָכִים. אוֹתָן חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף אֵיכָן הֵם, אָמַר לָהֶם שׁוֹמְרֵי כֵלִים הָיוּ וְלֹא מְנָאָן הַכָּתוּב. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, שֶׁהָיוּ מַתְאִמִים בֵּין הֶחָלוּץ לַמְאַסֵּף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ו, ט): וְהֶחָלוּץ הֹלֵךְ וגו׳. וְשַׁכָּלָה אֵין בָּהֶם וגו׳, שֶׁלֹּא הָיָה נֶזֶק אֶחָד מֵהֶן. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ, כְּשֶׁאָמְרוּ לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע א, טז): כֹּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וגו׳. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, שֶׁאָמְרוּ (יהושע א, יח): כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וגו׳ יוּמָת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל יְהוֹשֻׁעַ מְשַׁבְּחָן, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, הֲרֵיקָן שֶׁבָּךְ רָצוּף הוּא תּוֹרוֹת כָּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין שֶׁבָּכֶם וְעַל הַמְצַמְּתִים שֶׁבָּכֶם. כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ, כַּמָּה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ (תהלים קלו, יז): לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, סֵפֶר שֶׁאֲמָרוּהוּ פִּיּוֹת הַרְבֵּה. אֶלֶף הַמָּגֵן, כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם, לֹא הֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּזְכוּת אוֹתוֹ הַבָּא לְאֶלֶף דּוֹר, וְלֹא אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלֵיתֶם בּוֹ אֶלָּא שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיִשְׁלֹט וְיִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בִּשְׁעָתוֹ, דָּוִד בִּשְׁעָתוֹ, עֶזְרָא בִּשְׁעָתוֹ, כָּל דּוֹרָן נִתְלָה בָּהֶן, וְעַל יְדֵי מִי עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן עַל יְדֵי שְׁנֵי שָׁדַיִךְ, אִלּוּ הֵן יְהוֹשֻׁעַ וְאֶלְעָזָר.

דָּבָר אַחֵר, מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלַּשְׁתֶּם מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאִי זֶה זֶה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, לו): נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ מֵאֵיכָן מוֹרָא יוֹצֵא, לֹא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כו, ב): אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ, שֶׁהוּא מִקְדָּשׁ בְּחֶרְבָּנוֹ כְּשֶׁהָיָה מִקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ, וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם לְמִקְדָּשׁוֹ לֹא נָשָׂא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנִים, לִכְשֶׁיָּבוֹא לְהִפָּרַע מִמַּחֲרִיבָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמַה הַגְּלָשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצוּבִין, אִלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה, דִּתְנֵינָן תָּמַן כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים וְהֶדְיוֹט בְּאַרְבָּעָה, בְּכְתֹנֶת, וּמִכְנָסַיִם, מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט. מוֹסִיף עָלָיו כֹּהֵן גָּדוֹל, חֹשֶׁן, וְאֵפוֹד, וּמְעִיל, וְצִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. כְּתֹנֶת הָיְתָה מְכֻפֶּרֶת עַל שׁוֹפְכֵי דָמִים, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית לז, לא): וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל לוֹבְשֵׁי כִלְאַיִם, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית לז, ג): וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כח, מב): וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה. מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כט, ו): וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. אַבְנֵט עַל מָה הָיָה מְכַפֵּר עַל הָעוֹקְמָנִין, טַעְמָא מַאן דְּאָמַר עַל הַגַּנָּבִים, לְפִי שֶׁהָיָה חָלוּל כְּנֶגֶד הַגַּנָּבִים שֶׁעוֹשִׂין מַעֲשֵׂיהֶם בַּסֵּתֶר, וּמַאן דְּאָמַר עַל הָעוֹקְמָנִין, אָמַר רַבִּי לֵוִי שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אֻמּוֹת הָיָה בוֹ וְהָיָה מְעַקְּמוֹ לְכָאן וּלְכָאן. חֹשֶׁן הָיָה מְכַפֵּר עַל מַטֵּי דִין, הֲדָא דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, ל): וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט. אֵפוֹד הָיָה מְכַפֵּר עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע ג, ד): וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים. מְעִיל הָיָה מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין שְׁנֵי דְבָרִים לֹא הָיָה לָהֶם כַּפָּרָה וְקִבְּעָה לָהֶם הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, וְאִלּוּ הֵן: לָשׁוֹן הָרַע וְהַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. לָשׁוֹן

הָרָע לֹא הָיָה לָהּ כַּפָּרָה וְקָבְעָה הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, זוֹג הַמְעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, לה): וְהָיָה עַל אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ וגו׳, יָבוֹא קוֹל וִיכַפֵּר עַל קוֹל לָשׁוֹן הָרָע. וְהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה לֹא הָיָה לוֹ כַּפָּרָה וְקָבְעָה לוֹ הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, זוֹ מִיתַת כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כה): וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל צִיץ הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲזִי פָּנִים, וּמַאן דְּאָמַר עַל הַגּוּרְפָּנִים, מַאן דְּאָמַר עַל עֲזִי פָּנִים, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כח, לח): עַל מִצַּח אַהֲרֹן, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג, ג): וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ וגו׳, וּמַאן דְּאָמַר עַל הַגּוּרְפָּנִין (שמות כח, לח): וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמואל א יז, מט): וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ. כְּתִיב (שמואל א יז, מט): וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה, לָמָּה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא מִתְּחִלָּה אַתָּה דוֹרֵשׁ (שמואל א יז, ד): גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק וִיהַלֵּךְ מְלֹא קוֹמָתוֹ, לְפִיכָךְ כְּתִיב: וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה, אָמַר רַבִּי הוּנָא לְפִי שֶׁהָיָה דָּגוּן אֱלֹהָיו חָקוּק עַל לִבּוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, ל): וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה, אָמַר רַבִּי כְּדֵי שֶׁיִּטְמֵן אוֹתוֹ פֶּה סָרוּחַ שֶׁחֵרֶף וְגִדֵּף, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ, יג): טָמְנֵם בֶּעָפָר יָחַד. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק בְּתוֹךְ יְשׁוּבוֹ. דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא אוֹתוֹ צַדִּיק וְיִדְרֹךְ עַל צַוָּארוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כט): וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּכַפְּרִין עַל יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, אֵלּוּ שְׁתֵּי שַׂרְשְׁרוֹת גַּבְלוּת שֶׁל זָהָב שֶׁיּוֹצְאוֹת מִבֵּין הַחֹשֶׁן וְהָיוּ נִרְאִין מִתּוֹכוֹ כְּמִין שְׁתַּיִם נַרְתִּיקוֹת. וְשַׁכֶּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלָה אַחַת מֵהֶן. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיִךְ, זֶה נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַצִּיץ. רַבִּי יוֹנָתָן חֲוָה סָלִיק לְצַלּוּיֵי בִּירוּשָׁלַיִם, כֵּינָן דְּמָטָא גַּבֵּי חַד פְּלָאטִינוֹס פָּגַע בֵּיהּ חַד כּוּתִי, אֲמַר לֵיהּ לָאן אַתְּ אָזִיל, אֲמַר לֵיהּ לְמִצְלֵי בִּירוּשָׁלַיִם, אֲמַר לֵיהּ וְלָא טַב לָךְ תִּיסּוֹק וּתְצַלֵּי בַּהֲדֵין טוּרָא בְּרִיכָא וְלָא תְּצַלֵּי בְּהַהִיא קִיקַלְתָּא, אֲמַר לֵיהּ וְלָמָּה הוּא בְּרִיךְ טוּרָא הָדֵין, אֲמַר לֵיהּ דְּלָא טַח בְּמוֹי דְּמַבּוּלָא, הָדָא הִיא דִּכְרֵיתָא אָמְרִין אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לָא טָפַת בְּמוֹי דְּמַבּוּלָא. אִתְעַלְּמַת מִלְּתָא מִן רַבִּי יוֹנָתָן בְּהַהִיא שַׁעְתָּא וְלֹא הֻשִׁיבוֹ. אֲמַר לֵיהּ חַמָּרֵיהּ, רַבִּי תַּרְשֵׁנִי וַאֲנִי מְשִׁיבוֹ, אֲמַר לֵיהּ הָשִׁיבוֹ, אֲמַר לְהַהוּא כּוּתִי, הָדֵין טוּרָא מִמָּה אַתְּ עָבֵיד לֵיהּ, אִי מִן טוּרָא רָמְיָא הָא כְתִיב (בראשית ז, יט): וַיְכַסּוּ כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים, אִי מִן מַכִּיכְיָא הָא כְתִיב (בראשית ז, כ): חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכַסּוּ הֶהָרִים, וְלָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ עֲלוֹי קְרָיָה בֶּהָרִים הַנְּמוּכִים, אִם הֶהָרִים שֶׁהָיוּ גְּבוֹהִים מִלְמַעְלָה כְּתִיב: וַיְכַסּוּ כָּל הֶהָרִים, קַל וָחֹמֶר לַנְּמוּכִים. בְּהַהִיא עָנְתָא נִשְׁתַּתֵּק אוֹתוֹ כּוּתִי וְלָא אַשְׁכַּח מַה לְהָשִׁיב. בְּהַהִיא עָנְתָא נְחַת לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן וְאַרְכִּבֵיהּ לְחַמָּרֵיהּ תְּלָתָא מִילִין, וְקָרָא עֲלֵיהּ תְּלָתָא קְרָיֵן (דברים ז, יד): בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ, אַפִּלּוּ בַּבֶּהָמִין שֶׁבָּכֶם. וְהֶדְיֵן (ישעיה נד, יז): כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וגו׳. וְהֶדְיֵן: כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רֵיקָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מָלֵא תְּשׁוּבוֹת כְּרִמּוֹן. מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְצֻמָּתִין שֶׁבָּכֶם.

דָּבָר אַחֵר, שַׁעְרֵךְ כְּעֶדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלְשָׁתָן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אִי זֶה זֶה, אֵלּוּ הַמִּשְׁמָרוֹת, וּמָה הַגְּלָשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצִיבִין, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה, וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת לְוִיָּה, שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מַחֲלָקוֹת. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּשַׁמְּרִין לְיִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, דִּתְנֵינַן תַּמָּן בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה הָיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת. וְשַׁכֶּלָה אֵין בָּהֶם, דִּתְנֵינַן הָרֹאשׁוֹן בְּרֹאשׁ וְרֶגֶל. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיִךְ, דִּתְנֵינַן שָׁתָה לְנַסֵּךְ הַנִּיף הַסְּגַן בַּסּוּדָר, וְהֵקִישׁ בֶּן אַרְזָא בַּצִּלְצָל. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה הַשִּׁיר, דִּתְנֵינַן תַּמָּן הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ, בָּרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים (תהלים כד, א): לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, בַּשֵּׁנִי (תהלים מח, ב): גָּדוֹל ה׳ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ וגו׳, בַּשְּׁלִישִׁי (תהלים פב, א): אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בָּרְבִיעִי (תהלים צד, א): אֵל נְקָמוֹת ה׳ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ, בַּחֲמִישִׁי (תהלים פא, ב): הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, בַּשִּׁשִּׁי (תהלים צג, א): ה׳ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, בַּשַּׁבָּת (תהלים צב, א): מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, לֶעָתִיד לָבוֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

דָּבָר אַחֵר, שַׁעְרֵךְ כְּעֶדֶר הָעִזִּים, הַר שֶׁגִּלְשָׁתָן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעֵד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאִי זֶה זֶה, אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, וּמָה הַגְּלָשָׁה הִגְלַשְׁתֶּן מִתּוֹכוֹ, שִׁנַּיִךְ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת, מִלִּין קְצִיבִין וְאֵלּוּ מְחַיְּבִין. שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה, שֶׁמְּזַכִּין אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, דִּתְנֵינַן מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, פְּטָרוּהוּ, וְאִם לָאו מַעֲבִירִין דִּינוֹ לְמָחָר. וְהֵן מַעֲבִירִין לַזּוּגוֹת. וְשַׁכֶּלָה אֵין בָּהֶם, רַבִּי לֵוִי אָמַר שֶׁמְּלַמְּדִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. רַבִּי אַבָּא אָמַר שֶׁאֵין הֲלָכָה קוֹהָא לָהֶם. כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיִךְ, רַבִּי יוּדָן אָמַר כִּגְזֵרַת הַמֶּלֶךְ גְּזֵרַת בֵּית דִּין, הֵן מְצַוִּין בְּפִיהֶם סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק. רַבִּי חוּנְיָא אָמַר דְּמִים, דִּתְנֵינַן וְחוּט שֶׁל סְקָרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָה כְּשֵׁם שֶׁחוּט הַסִּיקְרָא מַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, כֵּן סַנְהֶדְרִין מַבְדִּילִין בֵּין טֻמְאָה לְטָהֳרָה, בֵּין אִסּוּר לְהֶתֵּר, בֵּין פְּטוּר לְחִיּוּב.

דָּבָר אַחֵר, כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיִךְ, זֶה לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, זֶה שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין לָנוּ לְשׁוֹן זְהוֹרִית וְשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אָמַר לָהֶם: כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיִךְ, רְחִישַׁת פִּיךְ חֲבִיבָה עָלַי כְּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁל זְהוֹרִית. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר עָלָה (הושע יד, ג): וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ, מַה נְּשַׁלֵּם תַּחַת פָּרִים וְתַחַת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שְׂפָתֵינוּ. וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה, מִדְבָּרוֹ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין לָנוּ אֶלָּא בַּר כַּהֲנָא, אַף

עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְבָּר חַיָּבִין עַל מְחִצָּתוֹ כְּשֶׁהוּא חָרֵב כְּשֵׁם שֶׁמְּחַיָּבִין עַל מְחִצָּתוֹ כְּשֶׁהוּא בָּנוּי. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּחָרְבָּנָהּ הֶעֱמִידָה לִי צַדִּיקִים, וּבְבִנְיָנָהּ הֶעֱמִידָה לִי רְשָׁעִים, בְּחָרְבָּנָהּ הֶעֱמִידָה לִי צַדִּיקִים, דָּנִיֵּאל וַחֲבִירְתוֹ, מָרְדְּכַי וַחֲבִירְתוֹ, עֶזְרָא וַחֲבִירְתוֹ. בְּבִנְיָנָהּ הֶעֱמִידָה לִי רְשָׁעִים, כְּגוֹן אָחָז וַחֲבִירְתוֹ, מְנַשֶּׁה וַחֲבִירְתוֹ, אָמוֹן וְסַיָּיעְתּוֹ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עַל הֶדָא דְּרַבִּי לֵוִי אָמַר (ישעיה נד, א): כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה, הֱוֵי צַדִּיקִים הֶעֱמִידָה לִי בְּחָרְבָּנָהּ יוֹתֵר מִצַּדִּיקִים שֶׁהֶעֱמִידָה לִי בְּבִנְיָנָהּ. כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי אַחָא, חַד אָמַר הֲרֵיקָן שֶׁבְּשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת רָצוּף תּוֹרָה כָּרִמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ, עַל הַיּוֹשְׁבִין תַּחַת הַזַּיִת וְתַחַת הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְעוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה. כְּמִגְדַּל דָּוִד צַוָּארֵךְ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה מְדַמֵּהוּ בְּצַוָּאר, שֶׁכָּל יָמִים שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְקַיָּם, הָיָה צַוָּארָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל פָּשׁוּט בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְכֵיוָן שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כִּבְיָכוֹל נִכְפַּף צַוָּארָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא כו, יט): וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דָּבָר אַחֵר, מַה צַּוָּאר זֶה נָתוּן בְּגָבֵהוֹ שֶׁל אָדָם, כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָתוּן בְּגָבְהוֹ שֶׁל עוֹלָם. וּמַה צַּוָּאר זֶה רֹב תַּכְשִׁיטִין תְּלוּיִין בּוֹ, כָּךְ כְּהֻנָּה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְוִיָּה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּמַה צַּוָּאר זֶה אִם נִשַּׁל אֵין לָאָדָם חַיִּים, כָּךְ מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין חַיִּים לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל. בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, טָטְרָגוֹנִין. חִיָּא בְּרַבִּי בוֹן אָמַר כִּפִּי הָיָה וְנַעֲשָׂה תֵּל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי הוּא שֶׁעָשִׂיתִיו תֵּל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ יְפִיפוּת לָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, תַּלְפִּיּוֹת, תֵּל שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בּוֹ כָּל פִּיּוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ הָעוֹמְדִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּמִתְפַּלְּלִין הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, מח): וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם, הָעוֹמְדִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ו, לד): וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת, הָעוֹמְדִים וּמִתְפַּלְּלִים בִּירוּשָׁלַיִם הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, מב): וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה, הָעוֹמְדִים בְּהַר הַבַּיִת הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, לה): וְהִתְפַּלְלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, נִמְצְאוּ הָעוֹמְדִים בַּצָּפוֹן פְּנֵיהֶם לַדָּרוֹם, וְהָעוֹמְדִים בַּדָּרוֹם פְּנֵיהֶם לַצָּפוֹן, וְהָעוֹמְדִים בַּמִּזְרָח פְּנֵיהֶם לַמַּעֲרָב, וְהָעוֹמְדִים בַּמַּעֲרָב פְּנֵיהֶם לַמִּזְרָח, נִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין אֶל מָקוֹם אֶחָד, וּמִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין אֶל מָקוֹם אֶחָד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר (מלכים א ו, יז): הוּא הַהֵיכָל לִפְנָי, הוּא הַהֵיכָל שֶׁכָּל הַפָּנִים מְכֻוָּנוֹת אוֹתוֹ. עַד כַּדּוּן בְּבִנְיָנוֹ, בְּחָרְבָּנוֹ מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי אָבִין בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, הוּא הַהֵיכָל, שֶׁכָּל הַפִּיּוֹת מִתְפַּלְּלוֹת בּוֹ. בִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא אוֹמֵר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, בַּתְּפִלָּה הוּא אוֹמֵר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן הוּא אוֹמֵר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, הֱוֵי שֶׁכָּל הַפִּיּוֹת מִתְפַּלְּלִין עָלָיו לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָתִיד הוּא לִבְנוֹתוֹ וּלְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בּוֹ. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א ט, ג): וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (הושע ה, טו): אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַלָּלוּ, אֶלָּא פָּנָיו לְמַעְלָה וְלִבּוֹ לְמַטָּה, דְּתַנְיָא יָכוֹל אָדָם לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא אָמַר כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מְקוֹמוֹת אֲנִי דִּבְרֵי שְׁנֵיכֶם כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַעְלָה שֶׁמְּכֻוָּן כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁל מַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יז): מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה׳, מְכֻוָּן נֶגֶד שִׁבְתֶּךָ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה. הַר הַמּוֹרִיָּה, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שְׁמֻמְנוּ יוֹצֵא מָרָה לְעוֹלָם, וְחָרִינָא אָמַר שֶׁמְּמֻנוּ יוֹצֵא מוֹרָא לָעוֹלָם. אָרוֹן, רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שְׁמֻמְנוּ יוֹצֵא אוֹרָה לָעוֹלָם, וְחַד אָמַר שֶׁמִּשָּׁם יֵצֵא אֲרִירָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. דְּבִיר, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי, חַד אָמַר שְׁמֻמְנוּ יוֹצֵא דֶּבֶר לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְחַד אָמַר שֶׁמִּשָּׁם יוֹצֵא דִּבְרוֹת לָעוֹלָם. אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף דּוֹר קִפַּלְתִּי וְהֶבֵאתִי אוֹתוֹ הַמָּגֵן שֶׁהָיָה תַּאֲוַת לִבָּם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לִי נַעֲשֵׂית מָגֵן וּלְבָנַי אֵין אַתָּה נַעֲשֶׂה מָגֵן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְךָ הָיִיתִי מָגֵן אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, א): אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, אֲבָל לְבָנֶיךָ אֲנִי נַעֲשֶׂה מָגִנִּים הַרְבֵּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו. כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים, זוֹ כְּהֻנָּה וּמַלְכוּת.

ה שְׁנֵי שָׁדֶיךָ, אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ הוֹדָה וַהֲדָרָה שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוֹדָן וַהֲדָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ נוֹיָהּ שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נוֹיָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ כְּבוֹדָהּ וְשִׂבְחָהּ שֶׁל אִשָּׁה, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּבוֹדָן וְשִׂבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ מְלֵאִים חָלָב, כָּךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְמַלְּאִים יִשְׂרָאֵל מִן הַתּוֹרָה. וּמָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ כָּל מַה שֶּׁהָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת הַתִּינוֹק אוֹכֵל וְיוֹנֵק מֵהֶן, כָּךְ כָּל תּוֹרָה שֶׁלָּמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לִמְּדָהּ לְאַהֲרֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, כח): וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דִּבְרֵי ה׳. וְרַבָּנָן אָמְרֵי גִּלָּה לוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ. מָה הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ אֵין אֶחָד מֵהֶם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, כָּךְ הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ו, כז): הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וּכְתִיב (שמות ו, כו): הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, לֹא מֹשֶׁה גָּדוֹל מֵאַהֲרֹן וְלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה בַּתּוֹרָה. רַבִּי אַבָּא אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת וּנְתָנָן בְּכַף מֹאזְנַיִם, לֹא זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ וְלֹא זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ, כָּךְ הֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שָׁוִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁבָּחַר בִּשְׁנֵי אַחִים הָאֵלֶּה, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לַתּוֹרָה וְלִכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כֹּהֲנִים הָיוּ בַּאֲלֶכְסַנְדְּרִיאָה אַחַת מְקֻרֶית וְאַחַת מַרְתַּחַת, מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁלְחוּ הָרוֹפְאִים וְהֵבִיאוּ מֵהֶן וְעָשׂוּ אוֹתָן תַּרְיַאקָה וּבָהֶן הָיוּ מְרַפְּאִין. רָבָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בָּשָׂר וָדָם אֵין מְקַדִּים רְטִיָּה עַד שֶׁרוֹאֶה הַמַּכָּה, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן אֶלָּא מַקְדִּים הָרְטִיָּה וְאַחַר כָּךְ הוּא מַכֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לג, ו): הִנְנִי מַעֲלֶה לָהּ אֲרֻכָּה וּמַרְפֵּא וּרְפָאתִים וגו׳, וּכְתִיב (הושע ז, א): כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאתִי לְרַפֹּאת עֲוֹונוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עָוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן, אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכֶּה אוֹתָן וְאַחַר כָּךְ מְרַפְּאָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יט, כב): וְנָגַף ה׳ אֶת מִצְרַיִם נָגֹף וְרָפוֹא, נָגֹף עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וְרָפוֹא עַל

יְדֵי מֹשֶׁה. אַשְׁרֵיהֶם שְׁנֵי אַחִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לִכְבוֹד יִשְׂרָאֵל, וַהֲדָא הוּא דְאָמַר שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא (שמואל א יב, ו): ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, הֲוֵי שְׁנֵי שָׁדַיִךְ, אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

תְּאוֹמֵי צְבִיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי מַה תְּאוֹמִים הַלָּלוּ כֵּינָן שֶׁפּוֹרֵשׁ אֶחָד מֵהֶן מַדְדִּיהֶן דַּדָּן נִסְתָּם, כָּךְ כְּתִיב (זכריה יא, ח): וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיָרֵחַ אֶחָד, וַהֲלֹא לֹא מֵתוּ אֶלָּא בְּשָׁנָה אַחַת, אֶלָּא בְּיָרֵחַ אֶחָד נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה עַל שְׁלָשְׁתָּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מז, י): נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִין טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵן: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, וּבִזְכוּתָן נִתְּנוּ לָהֶם שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת: הַבְּאֵר, הַמָּן וַעֲנָנֵי כָבוֹד. הַמָּן, בִּזְכוּת מֹשֶׁה. הַבְּאֵר, בִּזְכוּת מִרְיָם. בִּזְכוּת אַהֲרֹן עֲנָנֵי הַכָּבוֹד. מֵתָה מִרְיָם, וּפָסְקָה הַבְּאֵר, וְהָיוּ אוֹמְרִין (במדבר כ, ה): לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה, וְחָזְרָה בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מֵת אַהֲרֹן נִסְתַּלְּקוּ עֲנָנֵי הַכָּבוֹד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כ, כט): וַיִּרְאוּ כָל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן, אַל תִּקְרֵי וַיִּרְאוּ אֶלָּא וַיִּירְאוּ, וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵת מֹשֶׁה נִסְתַּלְּקוּ שְׁלָשְׁתָּן וְשׁוּב לֹא חָזְרוּ. וְהַצְּרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּם אֶת הַיַּרְדֵּן, וְלֹא רָאוּ יִשְׂרָאֵל קוֹרַת רוּחַ מִן אוֹתָהּ שָׁעָה. הָרֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מִרְיָם וְיוֹכֶבֶד הֵן הֵן חִיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ רוֹעוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּבָם רַךְ כַּשּׁוֹשַׁנִּים, וְהֵיכָן הָיְתָה מַרְעִיתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם עַד יַם סוּף.

ו עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁמָּל אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת עַצְמוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, עָשָׂה עָרְלוֹתֵיהֶן גִּבְעָה, וְזָרְחָה עֲלֵיהֶן הַחַמָּה וְהִתְלִיעוּ, וְעָלָה רֵיחָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּרֵיחַ קְטֹרֶת הַסַּמִּים וּכְרֵיחַ קֻמֶץ הַלְּבוֹנָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְשֶׁיָּבוֹאוּ בָּנָיו שֶׁל זֶה לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים, אֲנִי נִזְכָּר לָהֶם זֶה הֲרֵיחַ וְאֶתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים, מַה טַּעַם, אֵלֶּךָּ לִי אֶל הַר הַמּוֹר. רַבִּי לֵוִי אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶעֱמִיד לָהֶם עָרְלוֹתֵיהֶם גִּבְעָה, וְזָרְחָה עֲלֵיהֶם חַמָּה וְהִתְלִיעוּ, וְעָלָה רֵיחָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּרֵיחַ קְטֹרֶת סַמִּים וּכְרֵיחַ קֻמֶץ שֶׁל לְבוֹנָה שֶׁעַל גַּבֵּי אִשִּׁים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְשֶׁיָּבוֹאוּ בָּנֶיהֶם שֶׁל אֵלּוּ לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים אֲנִי נִזְכָּר לָהֶם רֵיחַ זֶה וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְרַחֲמִים, מַה טַּעַם אֵלֶּךָּ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה. כְּתִיב (בראשית יז, כו): בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִלּוּ מָל אַבְרָהָם אֶת עַצְמוֹ בַּלַּיְלָה הָיָה דּוֹרוֹ אוֹמֵר אִלּוּ רְאִינוּהוּ לֹא הִנַּחְנוּהוּ, אֶלָּא בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם, דְּרָגְשָׁה לֵיהּ יְמַלֵּל. רַבִּי אַבָּהוּ בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הִרְגִּישׁ וְנִצְטָעֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכְפֹּל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ. כְּתִיב (בראשית יז, יג): הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא טֻמְאָה וְיִטַּפֵּל בְּטָהוֹר, אֶפְשָׁר כֵּן, אֶלָּא הַמּוּל יִמּוֹל, אֲנִי טָהוֹר וְאַבְרָהָם טָהוֹר, נָאֶה לְטָהוֹר לְהִטַּפֵּל בַּטָּהוֹר. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְמִינוֹ עִם אַבְרָהָם וּמָלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, ח): וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית.

דָּבָר אַחֵר, אֶלָּךָּ לִי אֶל הַר הַמּוֹר, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל הַצַּדִּיקִים. וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּתְקָרֵב כְּקֻמֶץ לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

ז כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה לְפָנָיו וְלֹא נִמְצָא בָּהּ פְּסֹלֶת. מַהוּ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אוֹתָהּ שָׁעָה לֹא הָיָה בָהֶם לֹא זָבִים וְלֹא מְצֹרָעִין וְלֹא חִגְּרִין וְלֹא סוּמִין לֹא אִלְּמִין וְלֹא חֵרְשִׁין, לֹא שׁוֹטִין וְלֹא שַׁמְּמִין, לֹא טִפְּשִׁין וְלֹא חֲלוּקֵי לֵב, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, כֵּינָן שֶׁחָטְאוּ לֹא הָיוּ יָמִים קַלִּים וְהָיוּ בָם זָבִים וּמְצֹרָעִים חִגְּרִין וְסוּמִין, אִלְּמִים חֵרְשִׁים שׁוֹטִים וְטִפְּשִׁין, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (במדבר ה, ב): וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ כְּתִיב (במדבר ז, יב): וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וגו', בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל קָרְבָּנוֹ, וְלָמָּה עָשָׂה יְהוּדָה טְפֵלָה, שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה יְהוּדָה וְיֹאמַר הוֹאִיל וַאֲנִי הִקְרַבְתִּי תְּחִלָּה אֲנִי הוּא גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, אֶלָּא הֶעֱלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּבְיוֹם אַחֲרוֹן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (במדבר ז, פד): זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח, וַהֲלֹא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן הִקְרִיב מִזְרָק אֶחָד כַּף אַחַת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתִּים עֶשְׂרֵה, מִזְרְקֵי כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר, כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמַר יְהוּדָה הוֹאִיל וַאֲנִי הִקְרַבְתִּי תְּחִלָּה אֲנִי גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם, לְפִיכָךְ הֶעֱלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הָאַחֲרוֹן. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּתִיב (בראשית מט, כח): כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר, מֵאַחַר שֶׁבֵּרְכָן חָזַר וּבֵרְכָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁיָּשַׁב יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמָשָׁלָן בְּחַיּוֹת, מָשָׁל לִיהוּדָה בְּאַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ט): גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. דָּן לָנָחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, יז): יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלִי דָרֶךְ. נַפְתָּלִי לְאַיָּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כא): נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה. בִּנְיָמִין לִזְאֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כז): בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף, וְחָזַר וּקְרָאָן כֻּלָּן זְאֵבִים, כֻּלָּן נְחָשִׁים, כֻּלָּן שְׂרָפִים, כֻּלָּן עַקְרַבִּים, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהָרֵי דָּן שֶׁקָּרָאוֹ נָחָשׁ חָזַר וּקְרָאוֹ אַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כב): דָּן גּוּר אַרְיֵה. אָמַר רַבִּי אִידִי מְצִינוּ בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁל נְשִׂיאִים מַה שֶּׁהִקְרִיב זֶה הִקְרִיב זֶה, זֶה הִקְרִיב עוֹלָה, וְזֶה הִקְרִיב עוֹלָה. זֶה מִנְחָה, וְזֶה מִנְחָה. זֶה חַטָּאת, וְזֶה חַטָּאת. זֶה שְׁלָמִים, וְזֶה שְׁלָמִים, לָמָּה שֶׁכֻּלָּם שְׁלֵמִים וְשָׁוִין כְּאֶחָד. וּמָה רָאָה הַכָּתוּב לְיַחֵסָן בַּסֵּפֶר, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרָן אֲבִיהֶם, וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁיִּחֲסָן אֵצֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְלֵית אֲנַן יָדְעִין מַאן דַּאֲמַר דָּא וּמַאן דַּאֲמַר דָּא, אֶלָּא מִן דַּאֲמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא (משלי טו, לא): אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין הֲוֵי רַבִּי הוּנָא הוּא דְאָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרָן. וּלְפִי שֶׁקִּבְּלוּ תּוֹכַחַת אֲבִיהֶם זָכוּ לְהִתְיַחֵס בְּצַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: כֻּלָּךְ יָפָה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים לֹא שָׁמְרוּ יְחוּסֵיהֶן בְּמִצְרַיִם, וּרְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי שָׁמְרוּ יְחוּסֵיהֶן

בְּמִצְרַיִם. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמִצְרַיִם, וְשֵׁבֶט רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי לֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְרַבָּנָן אָמְרִין לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים לֹא נָהֲגוּ שְׁרָרָה בְּמִצְרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל, וּשְׁבָטִים הַלָּלוּ נָהֲגוּ שְׁרָרָה בְּמִצְרַיִם. כֵּיצַד, מֵת רְאוּבֵן נִתְּנָה שְׁרָרָה לְשִׁמְעוֹן. מֵת שִׁמְעוֹן נִתְּנָה שְׁרָרָה לְלֵוִי. מֵת לֵוִי, בָּא לִתֵּן שְׁרָרָה לִיהוּדָה יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה הַנִּיחוּ אוֹתָהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ, וְאֵימָתַי הִגִּיעַ זְמַנָּהּ אַחֲרֵי מִיתַת יְהוֹשֻׁעַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים א, א ב): וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ, וַיֹּאמֶר ה׳ יְהוּדָה יַעֲלֶה, שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, יְהוּדָה, עָתְנִיאֵל, יַעְבֵּץ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא זֶה בִּעְזַז. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי זֶה עָתְנִיאֵל. כְּתִיב (יחזקאל כב, יח): בֶּן אָדָם הָיוּ לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל לְסִיג כֻּלָּם וגו׳, אָמַר זְכַרְיָה אֲנָא חֲמִיתֵהּ אָלוֹכוּרְסִין. (זכריה ד, ב ג): רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ וגו׳ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וגו׳, תְּרֵין אָמוֹרָאֵי חַד אָמַר גּוֹלָה, וְחַד אָמַר גּוֹאֲלָה, מַאן דְּאָמַר גּוֹלָה, שֶׁגָּלוּ בְּבָבֶל וְגָלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וּלְמַאן דְּאָמַר גּוֹאֲלָהּ הוּא פָּרוֹקָהּ, דִּכְתִיב (ישעיה מז, ד): גֹּאֲלֵנוּ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְכָךְ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ.

ח אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי, תַּמָּן תְּנִינָן נוֹתְנִין לִבְתוּלָה שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִשֶּׁתִּבָּעֶה הַבַּעַל לְפָרְנֵס אֶת עַצְמָהּ, וַאֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כֵן אֶלָּא עַד שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִין בְּטִיט וּלְבֵנִים קַפַּצְתִּי וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם. דֵּעָה סְרוּחָה שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר (אסתר ב, יב): שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר רַבִּי יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר זֶה שֶׁמֶן אַפִּיקְסָנוֹן, רַבִּי יַנַּאי אָמַר זֶה שֶׁמֶן אוֹפְקִינוֹן, שֶׁמְּשִׁיר הַשֵּׂעָר וּמַחֲלִיק הַבָּשָׂר שֶׁל גּוּף, וַאֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כֵן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר דָּרַשׁ רַבִּי לֵוִי בֶּן סִיסִי בִּנְהַרְדָּעָא (שמות כד, י): וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו וגו׳, זֹאת עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ, אֲבָל מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ אֵיכָן הָיְתָה, בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּהּ שֶׁל לְבָנָה רְאוּיָה לְהִנָּתֵן שָׁם הָיְתָה נְתוּנָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה מַעֲשֶׂה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כְּמַעֲשֵׂה, הִיא וְכָל אֶרְגַּלְיָה שֶׁלָּהּ נִתְּנָה, הִיא וְהַסַּל וְהַמַּגְרֵפָה שֶׁלָּהּ נִתְּנָה. בַּר קַפָּרָא אָמַר עַד שֶׁלֹּא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיְתָה רְשׁוּמָה בָּרָקִיעַ, וּמִשֶּׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עוֹד לֹא נִרְאֵת בָּעָנָן, מַה טַּעַם (שמות כד, י): וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר, כַּד אִינּוּן נְקִיִּין מִן עֲנָנִין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁגְּלִיתֶם לְבָבֶל עִמָּכֶם הָיִיתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה, לְכָשֶׁתַּחְזְרוּ לְבֵית הַבְּחִירָה בְּקָרוֹב אֲנִי עִמָּכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לוֹמַר אֶלָּא אִתִּי לִלְבָנוֹן כַּלָּה, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ מִלְּבָנוֹן, אֶלָּא בַּתְּחִלָּה הוּא נוֹעֵר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַחַר כָּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מִן אֲמוֹת הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מִן עֲשָׂו הָרָשָׁע וּמֵאֲלוּפָיו, מַה טַּעַם (ישעיה לג, י): עַתָּה אָקוּם יֹאמַר ה׳ וגו׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יַנַּאי עַתָּה אָקוּם, כָּל זְמַן שֶׁמַּכְפֶּשֶׁת בָּאֵפֶר כִּבְיָכוֹל וְהוּא כֵן, וְהוּא שֶׁיִּשַּׂעְיָה אָמַר (ישעיה נב, ב): הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (זכריה ב, יז): הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה׳, לָמָּה, (זכריה ב, יז): כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ. אָמַר רַבִּי אַחָא כַּהֲדָא תַּרְנְגוֹלְתָּא דְּמִנַּעֲרָה גַּפָּא מִגַּוּוֹא קְטָמָא.

תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, אָמַר רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסְטָא, עֲתִידוֹת הַגֶּלְיוֹת מַגִּיעוֹת עַד טִירוּס מוֹנוֹס, וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וַעֲתִידִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהָבִיא אוֹתָהּ סַרְדִּיוֹטוֹת לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, אֵין לְשׁוֹן תָּשׁוּרִי אֶלָּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל א ט, ז): וּתְשׁוּרָה אֵין לְהָבִיא לְאִישׁ, רְאוּיָה הִיא וַאֲנָא לָא רְאוּיָה, לֹא כְבָר עָשִׂיתִי לָכֶם בִּימֵי חֲזָאֵל (מלכים ב ח, ט): וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכִי כָּל טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל הָיָה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיְתָה בְיָדוֹ וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהָיָה רָאוּי לִתֵּן בִּדְמֵיהֶן כָּל טוּב דַּמֶּשֶׂק, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק, אֶלָּא הֵן עַצְמָן עֲתִידִין לְהָבִיא דּוֹרוֹנוֹת לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם (ישעיה סו, כ): וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לַה׳ בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת, מַהוּ וּבַכִּרְכָּרוֹת, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כְּאִילֵּין סַבְיָא דְּלֵית אִינּוּן יְכוֹלִין מַטְעָנִין בִּכְלַקְדִיקָה, וְאִינּוּן מַטְעָנִין לְהוֹן בְּבוּרְתֵּידָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צו, ז): הָבוּ לַה׳ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים, אָמַר רַבִּי אַחָא עַמִּים הָבוּ לַה׳ מִשְׁפָּחוֹת, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַה׳ כָּבוֹד וָעֹז, כְּשֶׁתִּהְיוּ מְבִיאִין אוֹתָם לֹא תִּהְיוּ מְבִיאִין דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אֶלָּא בְּכָבוֹד וָעֹז, בְּאֵיזוֹ זְכוּת, בִּזְכוּת שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם. רַב נַחְמָן אָמַר בִּזְכוּת אֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִין אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ו): וְהֶאֱמִן בַּה׳. רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כְּתִיב (שמות יד, לא): וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה, דֶּאֱדִין אֱדַדִּם וְאִינָם מַאֲמִינִים, אִית בַּר נָשׁ דְּחָמֵי וְלָא מְהֵימָן, הֲוֵי בִּזְכוּת הָאֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, לא): וַיַּאֲמֵן הָעָם. דָּבָר אַחֵר, תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית טו, ו): וְהֶאֱמִן בַּה׳. מֵרֹאשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן, זֶה יִצְחָק, מַה זֶּה הַשְּׁנִיר שׁוֹנֵא אֶת הַנִּיר, כָּךְ לֹא נִתְנַסָּה יִצְחָק אֶלָּא פַּעַם אַחַת בִּלְבָד. וְחֶרְמוֹן, זֶה יַעֲקֹב, מַה חֶרְמוֹן זֶה כָּל טוּבוֹ נָתוּן בִּזוּטוֹ, כָּךְ כְּהַנָּה מִיַּעֲקֹב, לְוִיָּה מִיַּעֲקֹב, מַלְכוּת מִיַּעֲקֹב. מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת, זֶה סִיחוֹן וְעוֹג, מַה הָאֲרִי הַזֶּה שָׁחוּץ, כָּךְ הָיוּ סִיחוֹן וְעוֹג שְׁחוּצִים וְגִבּוֹרִים, שֶׁלֹּא הָיָה בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד בִּלְבָד וְלֹא זֶה בָּא לְסִיּוּעוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא זֶה בָּא לְסִיּוּעוֹ שֶׁל זֶה. מֵהָרְרֵי נְמֵרִים, אֵלּוּ הַכְּנַעֲנִיִּים, וּמָה הַנָּמֵר הַזֶּה חָצוּף, כָּךְ הַכְּנַעֲנִיִּים חֲצוּפִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ח, יז): וְלֹא נִשְׁאַר אִישׁ בָּעַי וגו׳. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שִׁירָה עַל מַפַּלְתָּן שֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, וְרָאוּי הָיָה חִזְקִיָּהוּ לוֹמַר שִׁירָה עַל מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לב, כה): וְלֹא כִגְמֹל עָלָיו הֵשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ [למה] כִּי גָבַהּ לִבּוֹ, אַתְּ חָמֵי חִזְקִיָּהוּ מָלֵךְ וְצַדִּיק וְאַתְּ אֲמַרְתְּ כִּי גָבַהּ לִבּוֹ, אֶלָּא גָּבַהּ לִבּוֹ מִלּוֹמַר שִׁירָה, אָתָא יְשַׁעְיָה לְגַבֵּיהוֹן דְּחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ אָמַר לְהוֹן (ישעיה יב, ה): זַמְּרוּ ה׳, אֲמָרוּן לֵיהּ לָמָּה (ישעיה יב, ה) כִּי גֵאוּת עָשָׂה, אֲמָרוּן לֵיהּ כְּבָר מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר חִזְקִיָּהוּ תּוֹרָה שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בָּהּ מְכַפֶּרֶת עַל הַשִּׁירָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר חִזְקִיָּהוּ מָה אֲנוּ צְרִיכִין לוֹמַר נְפִיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר מוּדַעַת זֹאת מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לֹא כְּבָר עָמַד גַּלְגַּל הַחַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ וְרָאוּ נְסָיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד סוֹף הָעוֹלָם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא אוֹמֵר כְּבָר פָּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְתִרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס וּבָאוּ לְסַיֵּעַ לְחִזְקִיָּהוּ, הִרְגִּישׁ בָּהֶן סַנְחֵרִיב, וּמָה עָשָׂה לָהֶם סַנְחֵרִיב הָרָשָׁע, בְּעַרְבִית כְּפָתָן, בַּחֲצִי הַלַּיְלָה יָצָא הַמַּלְאָךְ וּנְגָפָן לַחֲיָילוֹתָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לז, לו): וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר. בְּשַׁחֲרִית הִשְׁכִּים חִזְקִיָּהוּ וּמְצָאָן כְּפוּתִין, אָמַר דּוֹמֶה שֶׁלֹּא בָּאוּ אֵלּוּ אֶלָּא לְסַיְּעֵנִי, הִתִּירָן וְהָלְכוּ וְסִפְּרוּ נְסָיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מה, יד): כֹּה אָמַר ה׳ יְגִיעַ מִצְרַיִם וְסֹחַר כּוּשׁ, יְגִיעַ מִצְרַיִם זֶה פַּרְעֹה, וְסֹחַר כּוּשׁ זֶה תִּרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ, (ישעיה מה, יד): וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה, אֵלּוּ חֲיָילוֹתֵיהֶן, עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ, זֶה חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ, וְלָךְ יִהְיוּ, כְּבָר מוּשְׁלָמִין לָךְ, אַחֲרַיִךְ יֵלְכוּ בַּזִּקִים יַעֲבֹרוּ, בְּקֶרֶקוֹמְנִיקִיאָה, וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ, זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִין (ישעיה מה, יד): אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים. אָמַר יְשַׁעְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (ישעיה מה, טו): אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר, מַהוּ אָכֵן, אִיכָן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר, אָכֵן יֵשׁ בְּךָ דִּינְמוֹס וְאַתָּה מִסְתַּתֵּר. אָמַר לוֹ (ישעיה מה, טו): אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ, חוֹזֵר אֲנִי וּמִתְנַקֵּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר אִלּוּ אָמַר חִזְקִיָּהוּ שִׁירָה עַל מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב הָיָה נַעֲשָׂה הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְסַנְחֵרִיב גּוֹג וּמָגוֹג, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא אָמַר (תהלים כ, ז): עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ ה׳ מְשִׁיחוֹ וגו׳ אֱלֹהֵי בָרֶכֶב וגו׳, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (תהלים כ, י): ה׳ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ.

ט לַבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לַבַּבְתָּנִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמִצְרַיִם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת. לִבַּבְתָּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לִבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּיָּם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לִבַּבְתָּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, שֶׁעַמַּדְתֶּם לְפָנַי עַל הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לִבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמִדְבָּר וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לִבַּבְתָּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, טו): וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמַּעֲלֶה בַּשְּׁבָטִים. אִית דְּאָמְרֵי נְשִׂי דּוֹר הַמִּדְבָּר כְּשֵׁרוֹת הָיוּ, כֵּינָן שֶׁהִגִּיעוּ לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה עָמְדוּ וְנִמְלְכוּ עֲצָמָן וְלֹא נָתְנוּ כְּלוּם מִנִּזְמֵיהֶן לְמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, וְכֵינָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת לָהֶן מִיָּד נָעֲלוּ דַּלְתוֹתֵיהֶן. דָּבָר אַחֵר, לִבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּמַּרְגְּלִים וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, זֶה יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, יב): בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וגו׳ בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה הַמְיֻחָד וְהַגְּבוֹר שֶׁבִּשְׁבָטַיִךְ. דָּבָר אַחֵר, לִבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בַּשִּׁטִּים, וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לִבַּבְתָּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ, זֶה פִּנְחָס, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ל לא): וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל, וַתֵּחָשֵׂב לוֹ לִצְדָקָה. בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֵנָיִךְ, זֶה מֹשֶׁה.

י מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בַּעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל כַּלָּה, שִׁיתָּא הָכָא, וְאַרְבָּעָה בַּנְּבִיאִים. שִׁיתָּא הָכָא, אִתֵּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה; לִבַּבְתָּנִי אֲחֹתִי כַלָּה; מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה; תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה; גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה; (שיר השירים ה, א): בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה, הָא שִׁיתָּא, וְאַרְבָּעָה בַּנְּבִיאִים (ירמיה לג, יא): קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה; (ישעיה סא, י): וְכַכַּלָּה תַּעֲדֶה כֵלֶיהָ; (ישעיה מט, יח): וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה; (ישעיה סב, ה): וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה. וּכְנֶגְדָּן לָבַשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשָׂרָה לְבוּשִׁין (תהלים צג, א): ה׳ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, חֲרִי אֶחָד; לָבֵשׁ ה׳ עֹז, חֲרִי שְׁנַיִם; הִתְאַזָּר, חֲרִי שְׁלֹשָׁה; (ישעיה נט, יז): וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן, חֲרִי אַרְבָּעָה; (ישעיה נט, יז): וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם, חֲרִי חֲמִשָּׁה; תִּלְבֹּשֶׁת, חֲרִי שִׁשָּׁה; וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְאָה, חֲרִי שִׁבְעָה; (ישעיה סג, א): זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ, חֲרִי שְׁמוֹנָה; (ישעיה סג, ב): מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁיךָ, חֲרִי תִּשְׁעָה; (תהלים קד, א): הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ, חֲרִי עֲשָׂרָה, כְּדֵי לִפְרַע מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁבִּטְּלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהָיוּ מְצֻמְצָמִים עֲלֵיהֶם כַּכַּלָּה. וְרִיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מַה שֶּׁמֶן זֶה חָלָק, עַל יְדֵי שֶׁאֹתוֹ מְפַטְּמוֹ אֹתוֹ מֵרִיחַ בּוֹ כַּמָּה רֵיחוֹת, כָּךְ הַפָּסוּק הַזֶּה אַתּ מוֹרֵשׁ וּמוֹצֵא בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים טוֹבִים.

יא נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה, רַבִּי דְּרוֹסָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, רַבִּי יַעֲקֹב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִגִּיבַת וְעַד אַנְטִיפַּטְרַס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת, וְאֵין לְךָ עֲיָרוֹת מְקֻלְקָלוֹת בְּכָלָן כְּבֵית אֵל וִירִיחוֹ שֶׁאֻרְּרָה יְהוֹשֻׁעַ, בֵּית אֵל שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב שֶׁל יָרָבְעָם עוֹמְדִים, כְּתִיב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים ב ב, ג): וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל אֶל אֱלִישָׁע, נְבִיאִים אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְסְמָה נְבוּאָתָן, שֶׁלֹּא הָיָה צֹרֶךְ לַדּוֹרוֹת, אֱמוֹר מֵעַתָּה כָּל נְבוּאָה שֶׁשָּׁעָתָהּ וְהָיְתָה צֹרֶךְ לַדּוֹרוֹת נִתְפָּרְסְמָה, וְכָל נְבוּאָה שֶׁהָיְתָה שָׁעָתָהּ וְלֹא הָיָה בָהּ צֹרֶךְ לַדּוֹרוֹת לֹא נִתְפָּרְסְמָה, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבִיאָן וּמְפָרְסֵם נְבוּאָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה יד, ה): וּבָא ה׳ אֱלֹהַי כָּל קְדֹשִׁים עִמָּךְ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר כְּשֵׁם שֶׁעָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל נְבִיאִים, כָּךְ עָמְדוּ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל נְבִיאוֹת, וּבָא שְׁלֹמֹה וּפִרְסְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר; נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי חַלַפְתָּא קֵיסָרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמְרֵי, מַה כַּלָּה זוֹ מִתְקַשֶּׁטֶת בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה תַּכְשִׁיטִין, וְאִם חִסְּרָה חִסּוּר דָּבָר אֶחָד מֵהֶם אֵינָהּ כְּלוּם, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רָגִיל בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, וְאִם חִסֵּר אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ כְלוּם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַה כַּלָּה זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא צָנוּעַ. רַבִּי חֲלַפְתָּא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ מַה כַּלָּה זוֹ יוֹשֶׁבֶת בְּפוּרְיָא וְאוֹמֶרֶת רְאוּ שֶׁאֲנִי טְהוֹרָה, וְזוֹ עֵדוּתִי מְעִידָה עָלַי, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ דָּבָר שֶׁל דֹּפִי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר

אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין לְשׁוֹמְעֵיהֶן כְּסֹלֶת זוֹ שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כִּדְבַשׁ זֶה שֶׁבָּא מִצּוּף, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבָּנָן אָמְרֵי כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כִּדְבַשׁ וְחָלָב הַמְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כָּל מִי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה בָּרַבִּים וְאֵינָן עֲרֵבִין לְשׁוֹמְעֵיהֶן כְּכַלָּה זוֹ שֶׁעֲרֵבָה עַל בְּנֵי אָדָם בְּחֻפָּתָהּ, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר כָּל מִי שֶׁאָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה וְאֵינָן עֲרֵבִין עַל שׁוֹמְעֵיהֶן כְּכַלָּה זוֹ שֶׁעֲרֵבָה עַל בַּעֲלָהּ בִּשְׁעַת חֻפָּתָהּ, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא אָמָרָן.

דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר אֵין מַשְׁקֶה סוֹרֵחַ יוֹתֵר מִמַּשְׁקֶה זֶה שֶׁתַּחַת הַלָּשׁוֹן, וְאֹתְּ אוֹמֵר: דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ, אֶלָּא אִם הָלְכוֹת קֵהוֹת תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ דְּבַשׁ וְחָלָב הָלְכוֹת הַמְאֻשָּׁרוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי אַף הַקּוֹרֵא מִקְרָא בְּעִנּוּגוֹ וּבְנִגּוּנוֹ, עָלָיו נֶאֱמַר: דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ. וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן, כְּתִיב (בראשית כז, כז): וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע וְקָשֶׁה יוֹתֵר מִשָּׁטָף שֶׁל עִזִּים, וְהוּא אוֹמֵר: וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס יַעֲקֹב אָבִינוּ נִכְנַס עִמּוֹ גַּן עֵדֶן, הָדָא דַאֲמַר לֵיהּ: רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס עֵשָׂו הָרָשָׁע אֵצֶל אָבִיו נִכְנַס עִמּוֹ גֵּיהִנֹּם, מַה טַּעַם (משלי יא, ב): בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן, הָדָא דַאֲמַר לֵיהּ: מִי אֵפוֹא, מִי נֶאֱפָה בְתַנּוּר זֶה, וֶחֱשִׁיבוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּא הַצַּד צַיִד. שָׁאַל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא חָמוּי, אָמַר לֵיהּ כְּלִי קוֹרְיוֹס יָצְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל לַמִּדְבָּר, אָמַר לֵיהּ לָאו. אָמַר לוֹ מֵהֵיכָן הָיוּ לוֹטְשִׁין כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, אָמַר לוֹ מִמַּה שֶּׁהִלְבִּישׁוּם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, הָדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, י): וַאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה. רַבִּי סִימַי אָמַר פּוֹרְפִּירָא תִּרְגֵּם עֲקִילָס אִיפְּלִיקְתָּא. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ כָלִים, אָמַר לוֹ וְלֹא קָרִיתָ מִינָּיךְ (דברים ח, ד): שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ, אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ גְּדִלִים, אָמַר לֵיהּ צֵא וּלְמַד מִן הַחִלָּזוֹן, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא גָּדֵל נַרְתִּיקוֹ גָּדֵל עִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין תִּכְבֹּסֶת, אָמַר לֵיהּ הֶעָנָן הָיָה שָׁף בָּהֶם וּמַגְהִיצָן. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ נִשָּׂרָפִים, אָמַר לֵיהּ צֵא וּלְמַד מִן אַמְיַנְטוֹן הַזֶּה, שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּהֵץ אֶלָּא בָּאוּר. אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין כְּנָמִיּוֹת, אָמַר לֵיהּ אִם בְּמִיתָתָן לֹא עָשׂוּ בְּחַיֵּיהֶן עָשׂוּ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין רֵיחַ רָע מֵרֵיחַ הַזֵּעָה שֶׁל גּוּפָן, אָמַר לֵיהּ מִתְגַּעְגְּעִין הָיוּ בְּעֵשֶׂב הַבָּאִר, הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כג, ב): בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי, וְהָיָה רֵיחָן נוֹדֵף מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן.

יב גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי בָנוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, וְלֹא נִפְנָה לְהַשִּׂיאָן, וְהִנִּיחָן הַמֶּלֶךְ שָׁנִים הַרְבֵּה וְהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְעָמְדוּ הַבָּנוֹת מִחוּ עַל עַצְמָן וְהִשִּׂיאוּ עַצְמָן לָאֲנָשִׁים, וְהָיְתָה כָּל אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת חוֹתָם שֶׁל בַּעֲלָהּ וְסִימַנְטִירִין שֶׁלּוֹ, לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁמַע קוֹל הַבְּרִיּוֹת מִלֵּיזִין אַחַר בְּנוֹתָיו וְאוֹמְרִים כְּבָר זָנוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ, מֶה עָשָׂה הוֹצִיא כְּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמְּאֵי יִפְקְעוּ לְקַמְפּוֹן, בָּא וְיָשַׁב עָלֶיהָ בַּפְּרוֹזְדוֹר, אָמַר לָהֶן בְּנוֹתַי כָּךְ עֲשִׂיתֶן וְקִלְקַלְתֶּן אֶת עַצְמְכֶן, מִיָּד הוֹצִיאוּ כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹתָם בַּעֲלָהּ וְסִימַנְטִירִין שֶׁלּוֹ, קָרָא לַחֲתָנוֹ אָמַר לוֹ לְמִי אַתְּ עָשׂוּי חָתָן, אָמַר לוֹ אֲנִי חֲתָנְךָ הָרִאשׁוֹן לְבִתְּךָ הַגְּדוֹלָה, אָמַר לוֹ זֶה מַה הוּא, אָמַר לוֹ זֶה חוֹתָם שֶׁלִּי וְזֶה סִימַנְטִירִין שֶׁלִּי, וְכֵן לַשֵּׁנִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּנוֹתַי גְּדוּרוֹת מֵהָעֲרָוָה וְאַתֶּם מַלִּיזִין אוֹתָם, חַיֵּיכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה בָּכֶם דִּינִין, כָּךְ הֵן הָאֻמּוֹת לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים (שמות א, יג): וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִם בַּעֲשִׂיָּתָן הֵן מַכְרִיחִין כָּל שֶׁכֵּן בְּגוּפָן וּבִנְשׁוֹתֵיהֶם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲחֹתִי כַלָּה גַּן נָעוּל, מַהוּ גַּן נָעוּל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גִּנַּתִי נְעוּלָה וְהִיא מִתְגַּנְּיָא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֶרָיוֹן וְאָמַר צֵא וְצוּר אוֹתָן בְּכָל קְטוֹרִים שֶׁל אֲבוֹתָן, עִקַּר אֲבוֹתֵיהֶן לְמִי הָיוּ דוֹמִין לִגְדוֹלֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת, הָדָא הוּא דִכְתִיב לִרְאוּבֵן (במדבר כו, ז): מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רְאוּבֵן הָרְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן הַשִּׁמְעוֹנִי. אָמַר רַבִּי מָרִינוֹס בְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא הָא כְּמָה דְתֵימַר בָּרוֹנִי סַבְרוֹנִי סִיבוֹיִי. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידִי ה״א בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וְיו״ד בְּסוֹפָהּ, י״ה מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם הֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס גַּן נָעוּל, אֵלּוּ הַבְּעוּלוֹת. מַעְיָן חָתוּם, אֵלּוּ הַזְּכָרִים. תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן גַּן נָעוּל, גַּל נָעוּל, שְׁתֵּי פְּעָמִים לָמָּה, אֶלָּא שְׁתֵּי בִיאוֹת לְאִשָּׁה כִּדַּרְכָּהּ וְשֶׁא כִדַּרְכָּהּ. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, וְלֹא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אֶחָד פָּרוּץ בְּעֶרְוָה. לֹא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נָתַתִּי, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקִין, וְלֹא הָיוּ קוֹרִין לִרְאוּבֵן רוֹפּוּס, וּלְשִׁמְעוֹן לֹא הָיוּ קוֹרִין לוֹלְיָנִי, וּלְיוֹסֵף לְסָטִיס, וּלְבִנְיָמִין אֲלַכְסַנְדְּרָא. וְלֹא שִׁנּוּ לְשׁוֹנָם, לְהַלָּן כְּתִיב (בראשית יד, יג): וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי, וְכָאן כְּתִיב (שמות ה, ג): אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ, וּכְתִיב (בראשית מה, יב): כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ב): דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ, אַתְּ מוֹצֵא זֶה הַדָּבָר הָיָה מֻפְקָד אֶצְלָם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אֶחָד שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ. וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן פָּרוּץ בָּעֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, י): וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית, לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם אֶלָּא זוֹ וּפִרְסָמָהּ הַכָּתוּב. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, שָׂרָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם וְנִגְדְּרָה עַצְמָהּ מִן הָעֶרְוָה, וְכָל הַנָּשִׁים נִגְדְּרוּ בִּזְכוּתָהּ. יוֹסֵף יָרַד לְמִצְרַיִם וְנִגְדַּר עַצְמוֹ מִן הָעֶרְוָה, וְנִגְדְּרוּ כָּל הַזְּכָרִים בִּזְכוּתוֹ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא כְּדַאי הָיְתָה גְּדֵירַת עֶרְוָה עַצְמָהּ שֶׁבִּזְכוּתָהּ נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מַה טַּעַם, גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה, מַה כְּתִיב בַּתְּרִיהּ: שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים. תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי לְאֶחָד שֶׁנִּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה בִּמְקוֹם אַשְׁפָּה, וְהָיָה הַיּוֹרֵשׁ עָצֵל, וְהָלַךְ וּמְכָרָהּ בְּדָבָר מוּעָט קַל, וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְנִזְדַּרֵז וְחָפַר בָּהּ וּמָצָא בָהּ סִימָא, וּבָנָה בָהּ פָּלְטִין גְּדוֹלָה, הִתְחִיל הַלּוֹקֵחַ

מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק וַעֲבָדִים מְהַלְּכִין אַחֲרָיו מִן הַסִּימָא הַהִיא שֶׁקָּנָה בָּהּ. הִתְחִיל הַמּוֹכֵר רוֹאֶה וְנֶחְנָק וְאוֹמֵר, יַי מָה אֵבַדְתִּי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּטִיט וּלְבֵנִים, וְהָיוּ מְאוּסִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּם דְּגָלִים חוֹנִים עַל הַיָּם בְּטַקְסִיס הַמְּלָכִים, הִתְחִילוּ הַמִּצְרִיִּים נֶחְנָקִים וְאוֹמְרִים יַי מַה שִׁלַּחְנוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יז): וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שָׂדֶה בֵּית כּוֹר וְהָלַךְ וּמְכָרָהּ בְּדָבָר קַל, וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְחָפַר בָּהּ מַעְיָנוֹת וְעָשָׂה בָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, הִתְחִיל הַמּוֹכֵר רוֹאֶה וְנֶחְנָק וְאוֹמֵר יַי מָה אֵבַדְתִּי, כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִין בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהָיוּ מְאוּסִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּם דְּגָלִים חוֹנִים עַל הַיָּם בְּטַקְסִיס מְלָכִים, הִתְחִילוּ הַמִּצְרִיִּים נֶחְנָקִין וְאוֹמְרִים יַי מַה שִׁלַּחְנוּ מֵאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

דָּבָר אַחֵר, שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, דָּמְיָה לְפַרְדֵּס רִמּוֹנִים, לִישָׁן בְּנֵי נַשׁ הוּא מַה שָׁלַח פְּלוֹנִי לַאֲרוּסָתִיהּ, רִמּוֹנִים. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי סִימוֹן, חַד אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה. הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה, מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ בְּוָאֵלֶּה שְׁמוֹת (שמות כה, ג ז): וְזֹאת הַתְּרוּמָה [וגו׳] זָהָב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת, וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים, וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים, אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים. וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה, מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ בִּיחֶזְקֵאל (יחזקאל טז, י): וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה, רַבִּי סִימַי אָמַר פּוֹרְפִּירָא תִּרְגֵּם עֲקִילַס אַפְלִיקְטָא. (יחזקאל טז, י): וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ, תַּחַת עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, (יחזקאל טז, י): וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ, תַּחַת שֵׁשׁ וְעִזִּים, (יחזקאל טז, י): וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי, רַבִּי אִיבּוּ אָמַר עֲשָׂאָן מַמָּשׁ בָּעוֹלָם, וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הִקִּיפָן עֲנָנֵי כָבוֹד, הַאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יג, כב): לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן, (יחזקאל טז, יא): וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי, זֶה זַיִן, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר זַיִן שֶׁנִּתַּן לָהֶם בְּחוֹרֵב, שֶׁם הַמְפֹרָשׁ חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נִטַּל מֵהֶן, וְכֵיצַד נִטַּל, רַבִּי אִיבּוּ אָמַר מֵאֲלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרִין מַלְאָךְ יָרַד וּקְלָפוֹ. (יחזקאל טז, יא): וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל יָדַיִךְ, אֵלּוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית שֶׁחָקוּק עֲלֵיהֶם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וגו׳. (יחזקאל טז, יא): וְרָבִיד עַל גְּרוֹנֵךְ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי ו, כא): קָשְׁרֵם עַל לִבֶּךָ תָּמִיד, (יחזקאל טז, יב): וָאֶתֵּן נֶזֶם, זֶה נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ, (יחזקאל טז, יב): וַעֲגִילִים עַל אָזְנָיִךְ, זֶה הַצִּיץ, דִּתְנֵינַן הַצִּיץ הוֹמֶה לְטַס שֶׁל זָהָב וְרָחָב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּמֻקָּף מֵאָזֶן לְאָזֶן. (יחזקאל טז, יב): וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ, זוֹ הַשְּׁכִינָה, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה סב, ג): וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד ה׳. וּכְתִיב (מיכה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה׳ בְּרֹאשָׁם. וְאֵלִין תְּלָתֵי אַחְרָנְיָיאתָא מָה אִינּוּן (יחזקאל טז, יג יד): וַתִּצְלַח לָךְ לְיָפְיוֹ, וַתִּפְרַח עַל שֵׁם גּוֹיִם. כְּפָרִים עִם נְרָדִים, רַבִּי הוּנָא אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ שִׁלֹּשָׁה עָשָׂר וְהוּא הִכְנִיס לָהּ שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים, כְּדֶרֶךְ חָתָן לְהִיוֹת כּוֹפֵל כְּתֻבָּה שֶׁל כַּלָּה. רַבִּי אַחָא אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ כֵּלִים וּבְשָׂמִים, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ כֵּלִים וּבְשָׂמִים, כֵּלִים עַל יְדֵי מֹשֶׁה וּבְשָׂמִים עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (מלכים א י, י): וַתִּתֵּן לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב וּבְשָׂמִים הַרְבֵּה מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה לֹא בָא כַבֹּשֶׂם הַהוּא עוֹד לָרֹב אֲשֶׁר נָתְנָה מַלְכַּת שְׁבָא לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. רַבִּי סִימוֹן אָמַר הִיא הִכְנִיסָה לוֹ כֵּלִים וּבְשָׂמִים בְּמִנְיָן, וְהוּא הִכְנִיס לָהּ כֵּלִים וּבְשָׂמִים שֶׁלֹּא בְמִנְיָן, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ: כְּפָרִים עִם נְרָדִים.

דָּבָר אַחֵר שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שְׁלוּחַיִךְ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֵיזֶה זֶה, זֶה הַבְּאֵר, מֵאָן הֲיוּ יִשְׂרָאֵל מְנַסְּכִים כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִן הַבְּאֵר, וּמִמֶּנּוּ הָיוּ רַב חֲנָיָתָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַבְּאֵר הָיְתָה מַעֲלָה לָהֶם מֵינֵי דְשָׂאִים, מֵינֵי זֵרְעוֹנִים, מֵינֵי אִילָנוֹת, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּתָה מִרְיָם וּפָסְקָה הַבְּאֵר מֵהֶן הָיוּ אוֹמְרִים (במדבר כ, ה): לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן. רַבִּי לֵוִי אָמַר מִן הָאֶשְׁכּוֹל, עַל שֵׁם (במדבר יג, כג): וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד, אֶפְשָׁר כֵּן, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פֵּרוֹת הָיוּ גַּסִּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין מִמַּה שֶׁהָיוּ תַּגָּרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מוֹכְרִין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עֲדַיִן לֹא נֶאֱסַר יֵינָם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שְׁלוּחַיִךְ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֵיזֶה זֶה, זֶה הַנַּחַל, דִּכְתִיב (יחזקאל מז, יב): וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ וגו׳ וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה, מַהוּ לִתְרוּפָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לִתַּרְפִּיּוֹן, מְצִיץ עָלָיו וּתְרַף מְזוֹנָיו. רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַעְלָן, וְחַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה שֶׁל מַטָּן. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה אִלְמִים, וְחַד אָמַר לְהַתִּיר פֶּה עֲקָרוֹת.

דָּבָר אַחֵר, שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים, שְׁלוּחַיִךְ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֵךְ כְּפַרְדֵּס רִמּוֹנִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֵיזֶה זֶה, זֶה אֵלְיָהוּ זָכוּר לַטּוֹב, דִּתְנֵינַן תַּמָּן מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְקֵרְבוּהָ בְּנֵי צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ, וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְרִחֲקוּהָ בְּנֵי צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ, כְּגוֹן אֵלּוּ אֶלְיָהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר. לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לְהַשְׁווֹת אֶת הַמַּחְלוֹקוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא וגו׳ וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וגו׳.

יד נֵרְךְ וְכַרְכֹּם, נֵרְךְ נַרְדִּינוֹן, כַּרְכֹּם כְּמַשְׁמָעוֹ, קָנֶה, זֶה קָנֶה בֹּשֶׂם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, כג): וּקְנֵה בֹשֶׂם. וְקִנָּמוֹן, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר קִנָּמוֹן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עִזִּים וּצְבָאִים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ. מֹר אִינְמַרִינוֹן, וַאֲהָלוֹת, רַבִּי יֶסָא אָמַר פִּילְטָא, לָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ אֲהָלוֹת, רַבִּי אַבָּא בַּר יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא דֶּרֶךְ אֹהָלִים, וְרַבָּנָן אָמְרֵי שֶׁהוּא פּוֹסֵק כְּאֹהֶל. וּמֵהֵיכָן הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁטוֹת וּמְשַׁמְּחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ

יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִן הַבְּאֵר, הֶדָא הוּא דִכְתִיב: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מִן הַמָּן, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, ט): מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ וגו׳, מְמַה שֶׁנָּתוּן תַּחַת הַשֵּׁן מְמֻנִּין הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת וְהַכְּשֵׁרוֹת מִתְקַשְּׁטוֹת וּמְשַׁמְּחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כְּתִיב (עמוס ו, יא): כִּי הִנֵּה ה׳ מְצַוֶּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים, לָא דָמֵי הֶדֶין רִיסָה לְהֶדֶין בִּיזָעָא, הֶדָא רִיסָה אִית מִנָּהּ אֲלִיסִים, וְהֶדֵין בִּיזָעָא לֵית מִנָּהּ אֲלִיסִים.

טו מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פְּעָמִים כְּתִיב בַּתּוֹרָה בְּאֵר בְּאֵר, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִית בָּהֶם הַתּוֹרָה, הֶדָא הוּא דִכְתִיב: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים. וְנִזְלִים מִן לְבָנוֹן, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה זֶה מַזִּיל מִקְצַת דָּבָר וְזֶה מַזִּיל מִקְצַת דָּבָר, עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְבָנוֹן. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא זֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר וְזֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְחָיַיִם.

טז עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסֵי (בראשית ד, ד): וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, דְּא מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, מִן שַׁמִּינֵיהוֹן. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסֵי (שמות כד, ה): וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּא מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, שְׁלֵמִים בְּגוּפָן בְּלֹא הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (שמות יח, יב): וַיִּקַּח יִתְרוֹ [וגו׳] עֹלָה וּזְבָחִים, עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה וּשְׁלָמִים לְשֵׁם שְׁלָמִים, דְּא מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לָךְ פְּלִיגֵי בָּהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי חַד אָמַר לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ, וְאַחֲרִינָא אָמַר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ, מַאן דְּאָמַר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, וּמַאן דְּאָמַר אַחַר מַתַּן תּוֹרָה בָּא יִתְרוֹ עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, וְדָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן. עוּרִי צָפוֹן, זוֹ הָעוֹלָה שֶׁנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן, וְלָמָּה קוֹרִין לָהּ עוּרִי, דָּבָר שֶׁהוּא יָשֵׁן וְנִתְעוֹרֵר, וּבוֹאִי תֵימָן, אֵלּוּ שְׁלָמִים שֶׁנִּשְׁחָטִין בַּדָּרוֹם, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ וּבוֹאִי, דָּבָר שֶׁל חִדּוּשׁ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמְרֵי אַף הֶדֵין קְרָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי יוֹסֵי (ויקרא ו, ב): זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה, שֶׁהִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ בַּתְּחִלָּה, וְכַד חֲווֹ מָטֵי גַּבֵּי שְׁלָמִים אָמַר (ויקרא ז, יא): וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ, מִכָּאן וּלְהַבָּא, מַה מְקַיֵּים רַבִּי אֶלְעָזָר קְרָא דֵּין עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן, לְכְשֶׁיִּתְעוֹרְרוּ הַגָּלְיוֹת הַנְּתוּנוֹת בַּצָּפוֹן וְיָבוֹאוּ וְיַחֲנוּ בַּדָּרוֹם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה לא, ז): הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, לְכְשֶׁיִּתְעוֹרֵר גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁנָּתוּן בַּצָּפוֹן וְיָבוֹא וְיִפֹּל בַּדָּרוֹם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל לט, ב): וְשִׁבַּבְתִּיךָ וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ. לְכְשֶׁיִּתְעוֹרֵר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנָּתוּן בַּצָּפוֹן וְיָבוֹא וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנָּתוּן בַּדָּרוֹם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מא, כה): הַעִירוֹתִי מִצָּפוֹן וַיֵּאת. הָפִיחִי גַּנִּי יִזְלוּ בְשָׂמָיו, אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי בִּנְיָמִין בַּר לֵוִי, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה כְּשֵׁרוּת דְּרוֹמִית מְנַשֶּׁבֶת אֵין רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת, וּכְשֵׁרוּת צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת אֵין רוּחַ דְּרוֹמִית מְנַשֶּׁבֶת, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא רוּחַ אַרְגַּסְטִיס לָעוֹלָם, וּמַנְהִיג שְׁתֵּי רוּחוֹת כְּאַחַת וּשְׁתֵּיהֶן מְשַׁמְּשׁוֹת, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, ו): אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי. יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמִדְתְּךָ הַתּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַחָתָן נִכְנָס לַחֻפָּה עַד שֶׁתִּתֵּן לוֹ הַכַּלָּה רְשׁוּת, מַה טַּעַם, יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ.

פרשה ה

א בָּאתִי לְגַנִּי, אָמַר רַבִּי מְנַחֵם חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסָנָה, בָּאתִי לְגַן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לְגַנִּי, לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי מִתְּחִלָּה, וְעִקַּר שְׁכִינָה לֹא בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ג, ח): וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה׳ אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן, אָמַר רַבִּי אַבָּא מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, מְקַפֵּץ וְסָלֵיק מְקַפֵּץ וְסָלֵיק, חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְׁכִינָה לָרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן, חָטָא קַיִן נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשֵּׁנִי, חָטָא אֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשְּׁלִישִׁי, חָטָא דּוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הָרְבִיעִי, חָטָא דּוֹר הַמִּגְדָּל נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַחֲמִישִׁי, חָטְאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשִּׁשִּׁי, חָטְאוּ הַמִּצְרִיִּים בִּימֵי אַבְרָהָם נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי. כְּנֶגְדָּן עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּהָ לָאָרֶץ, זָכָה אַבְרָהָם הוֹרִידָהּ מִשְּׁבִיעִי לַשִּׁשִּׁי, עָמַד יִצְחָק וְהוֹרִידָהּ מִשִּׁשִּׁי לַחֲמִישִׁי, עָמַד יַעֲקֹב וְהוֹרִידָהּ מֵחֲמִישִׁי לָרְבִיעִי, עָמַד לֵוִי וְהוֹרִידָהּ מֵרְבִיעִי לַשְּׁלִישִׁי, עָמַד קְהָת וְהוֹרִידָהּ מִשְּׁלִישִׁי לַשֵּׁנִי, עָמַד עַמְרָם וְהוֹרִידָהּ מִשֵּׁנִי לָאֶחָד שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, עָמַד מֹשֶׁה וְהוֹרִידָהּ לָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק הֶדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לז, כט): צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ, הָרִאשׁוֹנִים מַה יַּעֲשׂוּ תְּלוּיִין בָּאֲוִיר כִּי לֹא הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לָאָרֶץ, אֲבָל הַצַּדִּיקִים הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לָאָרֶץ, מַה טַּעַם צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ, יַשְׁכִּינוּ לַשְׁכִּינָה עָלֶיהָ (ישעיה נז, טו): שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, וְאִימַת שְׁרַת שְׁכִינָה עָלֶיהָ, בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, א): וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וְהוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ פָּלָטִין שֶׁלּוֹ, לְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ לְהִתְרַצּוֹת לָהּ, שָׁלְחָה לוֹ וְאָמְרָה יַעֲשֶׂה לִי הַמֶּלֶךְ דָּבָר חָדָשׁ וְיָבוֹא אֶצְלִי. כָּךְ לְשֶׁעָבַר הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל הַקָּרְבָּנוֹת מִלְּמַעְלָה, דִּכְתִיב (בראשית ח, כא): וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וגו׳, עַכְשָׁיו מְקַבֵּל מִלְּמַטָּה, הֶדָא הוּא דִכְתִיב: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה. אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשְׂמִי, זֶה קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְקִמְץ הַלְּבוֹנָה, אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דְּבְשִׁי, אֵלּוּ אִבְרֵי עוֹלָה וְאֵמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי, אֵלּוּ הַנְּסָכִים וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים. אִכְלוּ רֵעִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים, אֵלּוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁנִּשְׁתַּכְּרוּ בְּצָרָתָן. אָמַר רַבִּי אִידִי בְּקֵשׁ דָּוִד לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹ כְּקָרְבָּנָן שֶׁל נְשִׂיאִים, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סו, טו): עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָךְ וגו׳, אֵיזֶהוּ קָרְבָּן

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פָּרִים וְאֵילִים וְעַתּוּדִים, חֲוֵי אוֹמֵר זֶה קָרְבָּן שֶׁל נְשִׂיאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, יז): וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסִינָא, לָמָּה הוּא קוֹרֵא אֶל הַנְּשִׂיאִים רֵעִים, אֶלָּא שֶׁכֵּוָן וּלְקָרְבָּן, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסִינָא בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא קְטֹרֶת בִּנְדָבָה, וְכָאן קְטֹרֶת בִּנְדָבָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת נְדָבָה, וְכָאן חַטָּאת נְדָבָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין קָרְבַּן יָחִיד דּוֹחֶה טַמְאָה וְשַׁבָּת, וְכָאן קָרְבַּן יָחִיד דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה. בְּכָל מָקוֹם אֵין הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת אֶלָּא עַל חֵטְא, וְכָאן הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת שֶׁלֹּא עַל חֵטְא. דָּבָר אַחֵר אִכְלוּ רֵעִים אִלּוּ הַנְּשִׂיאִים, שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים אִלּוּ הַנְּסָכִים. דָּבָר אַחֵר, אִכְלוּ רֵעִים, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן הָאוֹרְחִין, וְנָפַל הַשֶּׁרֶץ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי, שֶׁאִלּוּ מָשַׁךְ הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ הָיוּ הַכֹּל מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, פָּשַׁט הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ, וּפָשְׁטוּ הַכֹּל אֶת יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יַנַּאי לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אוֹרְחִין אֶצְלוֹ, וְהָיָה מַחֲזִיר עֲלֵיהֶם וְאוֹמֵר לָהֶם יֶעֱרַב לָכֶם וְיִבֵּסֵם לָכֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אוֹרְחִין אֶצְלוֹ, לְכְשֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אָמַר טְלוּ מָנָה זוֹ יָפָה וּתְנוּ לְבַעַל הַבַּיִת, אַף הָכָא כֵּן, בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשְׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דְּבְשִׁי, אַף אַתּוּן אִכְלוּן. שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי, אַף אַתּוּן שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים.

ב אֲנִי יְשֵׁנָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַמִּצְווֹת, וְלִבִּי עֵר לִגְמִילוּת חֲסָדִים. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת, וְלִבִּי עֵר לַעֲשׂוֹתָן. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַקָּרְבָּנוֹת, וְלִבִּי עֵר לִקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה. אֲנִי יְשֵׁנָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִבִּי עֵר לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַקֵּץ, וְלִבִּי עֵר לַגְּאֻלָּה. אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַגְּאֻלָּה, וְלִבּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵר לְגָאֳלֵנִי. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֵיכָן מָצִינוּ שֶׁנִּקְרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִן הָדִּין קְרָא, דִּכְתִיב (תהלים עג, כו): צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם.

קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק, עַל יְדֵי מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה׳ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם. פִּתְחִי לִי, רַבִּי יָסָא אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, פִּתְחוּ לִי פֶּתַח אֶחָד שֶׁל תְּשׁוּבָה כְּחַדָּה שֶׁל מַחַט, וַאֲנִי פּוֹתֵחַ לָכֶם פְּתָחִים שֶׁיִּהְיוּ עֲגָלוֹת וּקְרוֹנִיּוֹת נִכָּנָסוֹת בּוֹ. רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי חוּנָיָא וְרַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, כְּתִיב (תהלים מו, יא): הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַרְפּוּ מִמַּעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים. רַבִּי לֵוִי אָמַר אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, מִיָּד הֵן נִגְאָלִין, וּמִיָּד בֶּן דָּוִד בָּא, מַה טַּעַם (תהלים צה, ז): כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי אָמְרֵי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַרְפּוּ מִמַּעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה כְּהֶרֶף עַיִן, וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים. אֲחֹתִי, שֶׁנִּתְאַחוּ לִי בְּמִצְרַיִם בִּשְׁתֵּי מִצְווֹת, בְּדַם הַפֶּסַח וּבְדַם הַמִּילָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, ו): וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי זֶה דַּם הַפֶּסַח, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי זֶה דַּם הַמִּילָה. רַעְיָתִי, שֶׁרִעוּ אוֹתִי בַּיָּם וְאָמְרוּ (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי. וְאַנְוֵהוּ, (שמות טו, יח): ה׳ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד, יוֹנָתִי, בְּמָרָה, שֶׁמְּשָׁם נִצְטַוּוּ וְנִצְטַיְּנוּ בְּכָל הַמִּצְווֹת וּצְדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּיוֹנָה זוֹ שֶׁמְּצַיֶּנֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, כה): שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט. תַּמָּתִי, תַּמּוּתִי שֶׁנִּתַּמְּמוּ עִמִּי בְּסִינַי, וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. רַבִּי יַנַּאי אָמַר תְּאוֹמָתִי, כְּבְיָכוֹל לֹא אֲנִי גְּדוֹלָה מִמֶּנִּי וְלֹא הִיא גְּדוֹלָה מִמֶּנִּי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי תְּאוֹמָתִי מָה הַתְּאוֹמִים הַלָּלוּ אִם חוֹשֵׁשׁ אֶחָד מֵהֶן בְּרֹאשׁוֹ חֲבֵרוֹ מַרְגִּישׁ, כָּךְ כְּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים צא, טו): עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה. שְׁרֹאשִׁי נִמְלָא טָל, עַל שֵׁם (תהלים סח, ט): אֶרֶץ רָעָשָׁה אַף שָׁמַיִם נָטְפוּ. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד): גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם.

ג פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַפִלּוּ תַּמָּה שֶׁבַּתַּמּוּת יוֹדַעַת לִפְשֹׁט וְלִלְבֹּשׁ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, רַבִּי חָנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע לְיִשְׂרָאֵל פָּשַׁט מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁים גְּדוֹלִים, לְבוּשׁ כְּהֻנָּה וּלְבוּשׁ מַלְכוּת. רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי, מִטִּנּוּף עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, יוֹדַעַת הָיִיתִי שֶׁאָבָק שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם מַשִּׁאֲנִי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי כֵן דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, וְכִי מַה טִּיבוֹ שֶׁל חוֹר זֶה לִהְיוֹת מְגַדֵּל שְׂרָצִים, אֶלָּא כָּךְ אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל נִסִּים שֶׁעָשִׂיתָ לִי עַל יְדֵי כּוֹרֶשׁ, לֹא הָיָה מוּטָב לַעֲשׂוֹתָן לִי עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל, וְעַל יְדֵי אָדָם צַדִּיק, אַף עַל פִּי כֵן, מֵעַי הָמוּ עָלָיו. אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּזַר טַב אֲנָא, אַתּוּן אָמְרִין וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו, גַּם אֲנִי אָמַרְתִּי (ירמיה ד, יט): מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה. דָּבָר אַחֵר פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, אַפִלּוּ תַּמָּה שֶׁבַּתַּמּוּת יוֹדַעַת לִפְשֹׁט וְלִלְבֹּשׁ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה, אֶלָּא מַהוּ זֶה, לְפִי שֶׁשִּׁנַּת הָעֲצֶרֶת עֲרֵבָה, וְהַלַּיְלָה קָצָרָה, אָמַר רַבִּי יוּדָן אַף פּוּרְטַעְנָא לֹא עָקְצָה בָּהֶם. רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי, מִטִּנּוּף שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, יוֹדַעַת הָיִיתִי שֶׁאָבָק שֶׁל אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מַשִּׁאֲנִי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי כֵן דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר. אָמַר רַבִּי אַמִּי כְּעָנִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ צְדָקָה, אַף עַל פִּי כֵן וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו וְהוּא אָמַר לִי (ירמיה לא, יט): הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם ה׳.

ה קַמְתִּי אֲנִי לְפִתֹּחַ לְדוֹדִי, קַמְתִּי אֲנִי וְלֹא אֻמּוֹת הָעוֹלָם, תִּרְגֵּם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָה קַמֵּי רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב (עזרא א, ה): וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וגו׳. לִיהוּדָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ, וּבִנְיָמִן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, לַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הָעֲבוֹדָה, וְלַלְוִיִּם מִפְּנֵי הַדּוּכָן. לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי בִּתְשׁוּבָה. וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר מְרָרִים, דְּגָזַר כּוֹרֶשׁ וַאֲמַר דַּעֲבַר פָּרַת עֲבַר וּדְלָא עֲבַר לָא יִעְבַּר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (ישעיה יג, י): חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ, לְוַי הֲוָה קָבֵל דַּהֲוּא יוֹמָא וְלָא דָּנְחָה, יָצָא כֹּרֶשׁ לְטַיֵּל בַּמְּדִינָה וְרָאָה הַמְּדִינָה שׁוֹמֶמֶת, אָמַר מַה טִּיבָהּ שֶׁל מְדִינָה זוֹ שׁוֹמֶמֶת, אֵיכָן הֵם הַזָּהָבִים, אֵיכָן הֵם הַכַּסָּפִים, אָמְרֵי לֵיהּ וְלָאו אַתְּ הוּא דִּגְזַרְתְּ וַאֲמַרְתְּ כָּל יְהוּדָאִין יִפְקוּן וְיִבְנוּן בֵּית מַקְדְּשָׁא, מִנְּהוֹן דְּהָבִים וּמִנְּהוֹן כַּסָּפִים, הָא דְסָלְקִין לְמִבְנָא מַקְדְּשָׁא, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא גְּזַר וַאֲמַר, דַּעֲבַר פָּרַת עֲבַר,

דְּלָא עֲבַר לָא יִעְבַּר. דָּנִיֵּאל וְסִיעָתוֹ וַחֲבוּרָתוֹ עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ, מוּטָב שֶׁנֹּאכַל סְעוּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּנְבָרֵךְ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֶזְרָא וְסִיעָתוֹ וַחֲבוּרָתוֹ לֹא עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְלָמָּה לֹא עָלָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֶזְרָא, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְבָרֵר תַּלְמוּדוֹ לִפְנֵי בְּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה, וַיַּעֲלֶה בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה, אֶלָּא אָמְרֵי בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה אָדָם גָּדוֹל וְיָשִׁישׁ הָיָה וַאֲפִלּוּ בְּגָלְקָטִיקָא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטָּעֵן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִקְדָּשׁ הַבַּיִת שֶׁלֹּא עָלָה עֶזְרָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁאִלּוּ עָלָה עֶזְרָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה לַשָּׂטָן לְקַטְרֵג וְלוֹמַר מוּטָב שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ עֶזְרָא בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, מִלְּשַׁמֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק כֹּהֵן גָּדוֹל, וְיִהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל, אֲבָל עֶזְרָא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה אָדָם צַדִּיק, לֹא הָיָה רָאוּי לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי סִימוֹן קָשָׁה הִיא שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחָסִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲקֹר מִמְּקוֹמָהּ. עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל, שֶׁמִּשָּׁם נִנְעַל פָּרֶת לִפְנֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר קַמְתִּי אֲנִי וְלֹא אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לְפִתְאֹם לְדוֹדִי בְּתִשּׁוּבָה, וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר מְרָרִים, שֶׁאָמַרְתִּי לָעֶגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר, אַף עַל פִּי כֵן מוֹר עֹבֵר עָבַר עַל מְרָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יד): וַיִּנָּחֶם ה׳ עַל הָרָעָה וגו׳. עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל, שֶׁמִּשָּׁם נִנְעַל בִּפְנֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ו פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר, נִתְחַטָּא, נִתְמַלֵּא עָלַי עֶבְרָה. נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל כּוֹרֶשׁ, דְּגָזַר דְּלָא עֲבַר פָּרָת לָא יִעְבַּר. בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי. דָּבָר אַחֵר פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר, נִתְחַטָּא, נִתְמַלֵּא עָלַי עֶבְרָה כְּאִשָּׁה עַבֶּרֶת. נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, בְּדִבּוּרוֹ, מִקּוֹל דִּבּוּרוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ. בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי.

ז מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר, זֶה (עזרא ה, ג): תַּתְנַי פַּחַת עֲבַר נַהֲרָה וַחֲבֶרָיו. הִכּוּנִי פְצָעוּנִי, (עזרא ד, ו): כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם. נָשְׂאוּ אֶת רִדְידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת, חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְשֶׁעָבַר הָיְתָה נִבְנָה הַחוֹמָה אֶבֶן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, וְאֶבֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת, בְּרֹם הָכָא (עזרא ה, ח): וְהוּא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל, וְאֶבֶן דְּגִלְגּוּל. דָּבָר אַחֵר מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, דִּכְתִיב בֵּהוֹ (דברים לג, ט): כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ. הַסֹּבְבִים בָּעִיר, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לב, כז): עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר. הִכּוּנִי פְצָעוּנִי, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות לב, כז): וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. נָשְׂאוּ אֶת רִדְידִי מֵעָלַי, זֶה הַזַּיִן. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זַיִן שֶׁנָּתַן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב, שֶׁם הַמִּפְרָשׂ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ נִטַּל מֵהֶם, כֵּיצַד נִטַּל מֵהֶם, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מַלְאָךְ יָרַד וּקְלָפוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף. שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת, שׁוֹמְרֵי חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה.

ח הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, מַה חוֹלָה זוֹ מְצַפָּה לִרְפוּאָה, כָּךְ הַדּוֹר שֶׁבְּמִצְרַיִם מְצַפֶּה לַגְּאֻלָּה.

ט מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד, מָה אֱלוֹהַּ הוּא מֵאֱלוֹהוּת, מַה פַּטְרוֹן הוּא מִפַּטְרוֹנִין. יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו׳, וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו׳, וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כז): וַיִּנַעֵר ה׳ אֶת מִצְרַיִם. צַח לִי בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כט): וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְאָדוֹם לִי בַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כז): וַיִּנַעֵר ה׳ אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם. צַח לִי בָּעוֹלָם הַבָּא, וְאָדוֹם לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא אָמַר בָּהּ תְּלַת, צַח לִי בְּשַׁבָּת, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמֵי הַשָּׁבָת. צַח לִי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. צַח לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאָדוֹם לִי בָּעוֹלָם הַבָּא. דָּגוּל מֵרְבָבָה, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מֵעֲטִיפָתוֹ נִכָּר, בְּרֹם הָכָא, הוּא אֵשׁ, מִשָּׁרְתָיו אֵשׁ, (דברים לג, ב): וְאָתָא מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ, וְאוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ.

יא רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז, רֹאשׁוֹ זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב): ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ שְׁנֵי אֲלָפִים שָׁנָה קָדְמָה הַתּוֹרָה לִבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה טַּעַם (משלי ח, ל): וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם, וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צ, ד): כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר. כֶּתֶם פָּז, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב, קְוֵצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים, זֶה הַסִּרְגּוּל. שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר קְוֵצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים, תְּלֵי תְּלֵים. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁהֵם קוֹצִים בַּתּוֹרָה, הֵן קְוֵצֵי קְוֵצִים. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים תְּלֵי תְּלֵים. דָּבָר אַחֵר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁהֵן קוֹצִין בַּתּוֹרָה, תְּלֵי תְּלֵים הֵן. בְּמִי הֵן מִתְקַיְּמוֹת, שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב, בְּמִי שֶׁהוּא מַשְׁכִּים וּמַעֲרִיב בָּהֶן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵין גְּרָנָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה, מַה טַּעַם (משלי לא, טו): וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה, וּכְתִיב (איכה ב, יט): קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ יָפָה לִמְּדַנִי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין גְּרָנָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כַּד חֲוִינָא לְעֵי בְּאוֹרַיְתָא בִּימָמָא, בַּלַּיְלָה חֲוָה מַנְהֲרָא לִי, דִּכְתִיב: וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה.

רַבִּי יוֹחָנָן דְּצִפֳּרִין פְּתַר קְרָא בִּתְלוּלִיּוֹת שֶׁל עָפָר, מִי שֶׁהוּא טָפֵשׁ מַהוּ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לְקָצוֹת אֶת זֶה, מִי שֶׁהוּא פִּקֵּחַ מַהוּ אוֹמֵר, חֲרִינִי קוֹצֶה שְׁתֵּי מַשְׁפֵּלוֹת בַּיּוֹם וּשְׁתֵּי מַשְׁפֵּלוֹת בַּלַּיְלָה וּלְמָחָר בֵּן, עַד שֶׁאֲנִי קוֹצֶה אֶת כֻּלָּהּ. כָּךְ מִי שֶׁהוּא טָפֵשׁ אוֹמֵר מִי הוּא יָכוֹל לִלְמֹד כָּל הַתּוֹרָה, נְזִיקִין שִׁלְשִׁים פְּרָקִים, כֵּלִים שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. וְהֶחָכָם אוֹמֵר חֲרִינִי לוֹמֵד שְׁתֵּי הֲלָכוֹת הַיּוֹם וּשְׁתַּיִם לְמָחָר עַד שֶׁאֲנִי לוֹמְדָהּ כֻּלָּהּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי (משלי כד, ז): רָאמוֹת לָאֱוִיל חָכְמוֹת, לְכָפָר נָקוּב שֶׁתָּלוּי בַּאֲוִירוֹ שֶׁל בַּיִת, הַטָּפֵשׁ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לְהוֹרִיד לָזֶה, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא אַחַר תְּלָאוֹ, אֶלָּא חֲרִינִי מֵבִיא שְׁנֵי קָנִים וּמְחַבְּרָן זֶה עִם זֶה עַד שֶׁאֲנִי

מוֹרִידוֹ. כָּךְ הַטִּפֵּשׁ אוֹמֵר מִי יָכוֹל לִלְמֹד הַתּוֹרָה שֶׁבְּלֵב רַבִּי, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְהוּא לֹא מֵאַחֵר לְמָדָהּ, חֲרִינִי לוֹמַד הַיּוֹם שְׁתֵּי הֲלָכוֹת וּשְׁתַּיִם לְמָחָר, עַד שֶׁאֲנִי לוֹמֵד הַתּוֹרָה שֶׁל חָכָם זֶה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לִקְרַסְטָל נָקוּב שֶׁשָּׁכְרוּ בְּעָלָיו פּוֹעֲלִים לְמַלְאוֹתוֹ מַיִם, אוֹמֵר הַטִּפֵּשׁ מָה אֲנִי מוֹעִיל, מַכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא שְׂכָרִי אֲנִי נוֹטֵל, וְלֹא שְׂכַר כָּל חָבִית וְחָבִית אֲנִי נוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת. כָּךְ הַטִּפֵּשׁ אוֹמֵר חֲרִינִי לוֹמַד תּוֹרָה וּמְשַׁכְּחָהּ מָה אֲנִי מוֹעִיל, וְהַפִּקֵּחַ אוֹמֵר וְלֹא שְׂכַר יְגִיעָה נוֹתֵן לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה קוֹצִין בַּתּוֹרָה, תְּלִי תְּלִים הֵן, יְכוֹלוֹת הֵן לְהַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתוֹ תֵּל, הֲאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יג, יז): תֵּל עוֹלָם. כְּתִיב (דברים ו, ז): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד, אִם תַּעֲשֶׂה מִן הַדל״ת רי״ש, תַּחֲרִיב לְכָל הָעוֹלָם, (שמות לד, יד): לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר, אִם תַּחֲלִיף רי״ש בְּדל״ת, תַּחֲרִיב הָעוֹלָם. כְּתִיב (ויקרא כב, ב): וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי, אִם תַּחֲלִיף חי״ת לְה״א תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (ישעיה ח, יז): וְחִכִּיתִי לַה׳, אִם תַּחֲלִיף חי״ת לְה״א תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (תהלים קנ, ו): כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, אִם תַּחֲלִיף ה״א לְחי״ת תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (ירמיה ה, יב): כִּחֲשׁוּ בַּה׳, אִם תַּחֲלִיף בי״ת לְכ״ף תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (הושע ה, ז): בַּה׳ בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ, אִם תַּחֲלִיף בי״ת, לְכ״ף תַּחֲרִיב הָעוֹלָם, כְּתִיב (שמואל א ב, ב): אֵין קָדוֹשׁ כַּה׳ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בַּר כַּהֲנָא הַכֹּל בָּלָה וְאַתְּ לָא בָּלֵה, כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ, אֵין לְבַלּוֹתֵךְ.

שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב. רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי בַּר הַדְרִין וְרַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי קָרוֹבָה אָמַר, אֲפִלּוּ אִם מִתְבַּנְּשִׁין כָּל בָּאֵי עוֹלָם לְהַלְבִּין כָּנָף אֶחָד מִן הָעוֹרֵב אֵינָן יְכוֹלִין, כָּךְ אִם מִתְבַּנְּשִׁין כָּל בָּאֵי עוֹלָם לַעֲקֹר יו״ד שֶׁהוּא קְטַן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵינָן יְכוֹלִין, מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲקֹר יו״ד מִן הַתּוֹרָה עָלָה קַטֵּגוֹרוֹ, וּמִי קְטֵרֵג, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר יו״ד שֶׁבְּיַרְבֶּה קְטֵרֵג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר סֵפֶר מִשְׁנֶה תּוֹרָה עָלָה וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ דְּיָתֵיקֵי שֶׁמְּקַצָּתָהּ בְּטֵלָה כֻּלָּהּ בְּטֵלָה, שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר יו״ד שֶׁבַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ, חֲרִי שְׁלֹמֹה בָּטֵל וּמֵאָה כַּיּוֹצֵא בוֹ וְיו״ד שֶׁבְּךָ אֵינוֹ בָּטֵל לְעוֹלָם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר יו״ד שֶׁבְּשָׂרֵי עָלָה וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עֲקַרְתַּנִי מִשְׁמָהּ שֶׁל שָׂרָה זוֹ. אֶשֶׁת צַדִּיק זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְקָרָאתָ שְׁמָהּ שָׂרָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ, מִתְּחִלָּה הָיִיתָ בְּסוֹפָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת וּבְשֵׁם נִקְבָה, עַכְשָׁו אֲנִי נוֹתְנְךָ בְּשִׁמּוֹ שֶׁל זָכָר וּבָרֹאשׁוֹן שֶׁל אוֹתִיּוֹת, בְּצַדִּיק שֶׁבָּעוֹלָמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יג, טז): וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, לְעֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דוֹרוֹת הָיָה אל״ף קוֹרֵא תִּגֵּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם נְתַתָּנִי בְּרֹאשׁ הָאוֹתִיּוֹת וְלֹא בָרָאתָ בִּי הָעוֹלָם אֶלָּא בְּבי״ת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, א): בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָמִי וּמְלוֹאוֹ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יט): ה׳ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, לְמָחָר אֲנִי נִגְלֶה וְנוֹתֵן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי נוֹתֶנְךָ בָּרֹאשׁוֹן שֶׁל דִּבְּרוֹת, וּבְךָ אֶפְתַּח תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ. בַּר חוֹטָא אָמַר לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אל״ף, שֶׁהוּא מַסְכִּים מֵאֶלֶף דּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר.

רַבִּי יְהוּדָה פָּתַר קְרָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֲלוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּעוּרִין וּשְׁחוֹרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֶעָתִיד לָבוֹא (נחום ב, ה): מַרְאֵיהֶן כַּלַּפִּידִים כַּבְּרָקִים יְרוֹצֵצוּ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק פָּתַר קְרָא בְּפָרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה, תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב, אֲלוּ תַּלְמוּדוֹת שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנִּרְאוֹת כְּעוּרוֹת וּשְׁחוֹרוֹת מִלְּאָמְרָן בָּרַבִּים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲרֻבוֹת הֵן עָלַי, הֲאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, ד): וְעָרְבָה לַה׳ מִנְחַת יְהוּדָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן הַדָּבָר, שֶׁחֲרֵי פָּרָשַׁת זָב וְזָבָה לֹא נֶאֶמְרוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאֶחָד, אֶלָּא זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, ב כה): אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ וגו׳ וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, תּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיְתָה עוֹרָהּ שֶׁל אֵשׁ לְבָנָה, וּכְתוּבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה, הֵיא אֵשׁ וַחֲצוּבָה מֵאֵשׁ, וְהֵיא מוּכְלֶלֶת בְּאֵשׁ, וּנְתוּנָה בְּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים לג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ.

יב עֵינָיו כְּיוֹנִים, עֵינָיו אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם וְכֻלָּן הוֹלְכִין אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶן. עַל אֲפִיקֵי מָיִם, שֶׁהֵם אֲפִיקִים עַל מֵימֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא דִּבְרֵי תוֹרָה מַגְבִּירִין הֵם לְכָל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּם כָּל צָרְכָּן. רְחָצוֹת בֶּחָלָב, אֵלּוּ הֲהֶלְכוֹת שֶׁהֵן רוֹחֲצִין אוֹתָן בַּשִּׁנַּיִם, עַד שֶׁעוֹשִׂים אוֹתָהּ נְקִיִּים כְּחָלָב. יְשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת, מְלֵאָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר, יְשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת, עַל מְלֵאָתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה א, כא): מְלֵאתִי מִשְׁפָּט. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִנַּיִן מְלֵאתִי. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא עַל מִלֵּאת, זֶה מְמַלֵּא מִקְצַת דָּבָר, וְזֶה מְמַלֵּא מִקְצַת דָּבָר, עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצְאָה כְּמִין לְבָנוֹן. דְּאָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא זֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר, וְזֶה מַלְחִים מִקְצַת דָּבָר עַד שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה יוֹצְאָה כְּמִין לְחָיַיִם.

יג לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם, אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּיוֹמוֹי דְּזַמְנִין תַּרְתִּין חַבּוּרִין וַהֲוִינַן נָפְקִין וְלָעַיִן בְּאוֹרָיְיתָא בַּהֲדָא אִסְטְרִין, וְלֹא כְטַעַם שֶׁהָיְתָה זוֹ אוֹמֶרֶת זוֹ אוֹמֶרֶת. מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא מַה מִּגְדְּלוֹת הָרֶקַח הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ מִכָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת מָלֵא מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד וַהֲלָכוֹת

וְאַגָּדוֹת כְּהֵנָה וּלְוָיָה מִיַּעֲקֹב. שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הָרָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נוֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר, זֶה תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, שֶׁשָּׁפָתָיו נוֹטְפוֹת מוֹר, אַף עַל פִּי כֵן, עוֹבֵר הוּא, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵר תַּלְמוּדוֹ.

יד יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, אֵלּוּ לוּחוֹת הַבְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה, גְּלִילֵי זָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה, מַעֲשֶׂה נִסִּים הָיוּ נִגְלָלִין הָיוּ שֶׁל סַנְפִּירִינוֹן הָיוּ וְהָיוּ נִגְלָלִין. רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי אָבוּן אָמַר וַחֲצוּבִין מִגַּלְגַּל חַמָּה הָיוּ. כֵּיצַד הָיוּ כְתוּבִין, חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר: יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, כְּדִבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, יג): וַיַּכְתֻּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יג): וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר עֲשָׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים, עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה. רַבִּי סִימָאי אוֹמֵר אַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה וְאַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טו): לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה, טַטְרוֹגָא.

חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְתוּבִין. רַבִּי יוֹנָתָן כַּד הֲוָה פָּשֵׁיט קְרָיָה וַהֲוָה מָטֵי בְּדֵין פְּסוּקָא מְמַלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ, הֲוָה אָמַר יָפֶה לִמְּדַנִי בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מַה גַּלִּים הַלָּלוּ בֵּין גַּל גָּדוֹל לְגַל גָּדוֹל גַּלִּים קְטַנִּים, כָּךְ בֵּין כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְתוּבִים. מְמַלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ, זֶה הַתַּלְמוּד, שֶׁהוּא כַּיָּם הַגָּדוֹל, הֲדָא דְאָמְרַת אָמַר (יונה א, ג): תַּרְשִׁישָׁה, הֲדָא מַה דְאָמְרַת אָמַר (קהלת א, ז): כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם. מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן, זוֹ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, מָה הַכֶּרֶס הַזֶּה הַלֵּב מִכָּאן וְהַכְּרָעַיִם מִכָּאן וְהוּא בַּתָּוֶךְ, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, שְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנַיִם מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע. עֶשֶׁת שֵׁן, מַה עֶשֶׁת שֵׁן זֶה אַף עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ כַּמָּה יְתֵדוֹת, כַּמָּה רְמָחִים, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִצְוֹות, כַּמָּה דִּקְדּוּקִין, כַּמָּה קַלִּים וַחֲמוּרִים, כַּמָּה פְּגוּלִים, כַּמָּה נוֹתָרוֹת, כְּתוּבִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים.

מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים, מְעוּלֶפֶת כֹּחַן שֶׁל בְּנֵי אָדָם, שֶׁהִיא קָשָׁה כַּסַּפִּיר הַזֶּה. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי פִּנְחָס, רַבִּי יוּדָן אָמַר אִי תֵּימַר שֶׁהַסַּפִּיר הַזֶּה רַךְ הוּא, בּוֹא וּרְאֵה מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהֵבִיא סַפִּיר אֶחָד בְּרוֹמִי לְמָכְרוֹ, אָמַר הַלּוֹקֵחַ עַל מְנָת לִבְדֹּק אוֹתוֹ נַבְחִין אוֹתוֹ לִשְׁבֹּר מִמֶּנּוּ חֲתִיכָה קְטַנָּה, נְתָנוֹ עַל הַסַּדָּן, הִתְחִיל מַכֶּה עָלָיו בַּפַּטִּישׁ, נִבְקַע הַסַּדָּן וְנֶחְלַק הַפַּטִּישׁ וְהַסַּפִּיר בְּמְקוֹמוֹ וְלֹא חָסַר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל אִם נִתְעַלֵּף אָדָם בְּדִבְרֵי תוֹרָה וַהֲלָכָה, סוֹף שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם קֶסֶם. וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה קֶסֶם בְּדִבְרֵי תוֹרָה, סוֹף שֶׁהוּא נַעֲשָׂה בָּהֶם מֶלֶךְ, הֵיאַךְ מָה דְאָמְרַת אָמַר (משלי טז, י): קֶסֶם עַל שְׂפָתֵי מֶלֶךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲתוֹי חַמָּרֵיָּא גַּבֵּי אֲבוּי לְמִזְבַּן עִבּוּר מִן קְרָיְתָא הִמּוֹנָיָא, יָתֵיב מִבְּעֵי בַּתְּנוּרָא, אַמְּיהּ נָסְחָא וְהוּא אָכֵיל, אַמְּיהּ נָסְחָא עַל שְׂפָתֵי מֶלֶךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲתוֹי חַמָּרֵיָּא גַּבֵּי אֲבוּי לְמִזְבַּן עִבּוּר מִן קְרָיְתָא הִמּוֹנָיָא, יָתֵיב מִבְּעֵי בַּתְּנוּרָא, אַמְּיהּ נָסְחָא וְהוּא אָכֵיל, עַד דַּאֲכֵיל כָּל אַצְוָותָא, אָמְרִין וַוי חֵיזוּא בִּישָׁא שָׁרְיָא בְּמֵיעֲנֵי דְּהֲדֵין, דּוֹמֶה שֶׁזֶּה מֵבִיא רְעָבוֹן לָעוֹלָם, שְׁמַע קָלְהוֹן, מִדְּנָפַקוּן לְמִזְבַּן טַעֲנֵיהוֹן, נְסַב חַמָּרֵיהוֹן וַאֲסִיקוֹן לְאִגְּרָא. אֲתוֹן תְּבַעוּן חֲמָרֵיהוֹן וְלֹא אַשְׁכְּחוּן יַתְהוֹן, תָּלוֹן עֵינֵיהוֹן וַחֲמוֹן יַתְהוֹן יְהִיבִין בְּאִגְּרָא, אֲזִילוּ גַּבֵּי אֲבוּי תְּנוֹן לֵיהּ עוֹבָדָא. אָמַר לוֹן דִּלְמָא מִלָּה בִּישָׁא אַשְׁמַעְתּוּנֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ לָא מָרֵי אֶלָּא כֵּן וְכֵן הֲוָה עוֹבָדָא, אָמַר לוֹן וְלָמָּה הִכְנַסְתֶּם בּוֹ עַיִן רָעָה וְצָרָה, אִיפְּשָׁר דְּמִן דִּדְכוֹן הֲוָה אָכֵיל, אוֹ עֲלֵיכוֹן אִינּוּן מְזוֹנוֹ, לָא, הַהוּא דְּבָרְיֵיהּ בְּרָא לֵיהּ מְזוֹנֵי, אַף עַל פִּי כֵן, אֲזִילוּ וְאִמְרוּן לֵיהּ מִן שְׁמֵי וְהוּא מַחֵית לְכוֹן. הַנֵּס הָאַחֲרוֹן הָיָה קָשֶׁה מִן הָרִאשׁוֹן, מִן מַסְקֶן לְהוֹן הֲוָה מַסֵּיק לְהוֹן חַד חַד, מִן נָחֵית לְהוֹן הֲוָה מָחֵית לְהוֹן תְּרֵי תְּרֵי, וְכֵינָן שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ טַלִּיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים. בֶּן בֵּית אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהָיָה לָמוּד לִהְיוֹת נוֹטֵל קֻפָּה שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם, אָמַר לֵיהּ כָּל הֲדִין חֵילָא טָבָא אִית בָּךְ וְלֵית אַתְּ עָסִיק בְּאוֹרַיְתָא, כֵּינָן שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה הִתְחִיל לִהְיוֹת נוֹטֵל שֶׁל שִׁלְשִׁים, שֶׁל עֶשְׂרִים, שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר, שֶׁל שְׁמוֹנָה סְאִים, כֵּינָן דִּגְמַר סִפְרָא, אֲפִלּוּ קֻפָּה שֶׁל סְאָה לֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל, וְאִית דְּאָמְרֵי אֲפִלּוּ סַבְנֵיהּ לָא הֲוָה יָכוֹל לְמִסְבַּל, אֶלָּא אָחֲרָנִין מַעְבְּרִין לֵיהּ מֵעִלָּווֹי, דְּהוּא לֹא הָיָה יָכוֹל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים.

טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שׁוֹקָיו זֶה הָעוֹלָם, עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהוּא מְיַסֵּד לְשִׁשָּׁה יָמִים, דִּכְתִיב (שמות לא, יז): כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳ וגו׳. מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז, אֵלּוּ פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנִּדְרָשׁוֹת לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, וּלְמָה הֵם דּוֹמוֹת לְעַמּוּד זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּסִיס מִלְמַטָּן וְקִיפְּלוּרוֹסִים מִלְמַעְלָן, כָּךְ פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשׁוֹת לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כ): וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ: וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא מְשֻׁהוּא מְנַפֵּישׁ הוּא אָזֵיל וּמִתְעֲבִיד בְּרַבֵּיי, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא נִכְנָס וְיוֹצֵא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ הוּא נֶחְשָׁד עַל שִׁפְחָתוֹ, אָמַר לֹא חַטָּאת אֲנִי חַיָּב וְלֹא אָשָׁם אֲנִי חַיָּב, חַטָּאת אֲנִי מֵבִיא אָשָׁם אֲנִי מֵבִיא. רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אֵלּוּ שְׁנוֹתְגִין הֶחֵר בַּשִּׁפְחוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, עֲתִידִים הֵן לְהִתָּלוֹת בְּקַרְקֶדֵי רָאשֵׁיהֶן לָעָתִיד לָבוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סח, כב): אַךְ אֱלֹהִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו, מַהוּ מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו, עִמִּיהּ חוֹבוֹי, אָמַר יֵזִיל הַאי גַּבְרָא בְּחוֹבוֹי. וְנִדְרָשׁוֹת לְאַחֲרֵיהֶן כֵּיצַד, דִּכְתִיב (ויקרא יט, כג): שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ: לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעֶרְלָה אַתָּה מַמְתִּין שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּלְאִשְׁתְּךָ אִי אַתָּה מַמְתִּין עַד שֶׁהִיא מִטַּהֶרֶת מִנִּדָּתָהּ. לְעֶרְלָה אַתָּה מַמְתִּין שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְלִבְהֶמְתְּךָ אִי אַתָּה מַמְתִּין שֶׁיִּתְמַצֶּה דָּמָהּ. וּמִי קַיֶּם מִצְוַת הַדָּם, שָׁאוּל הִתְחִיל לְקַיֵּם מִצְוַת הַדָּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א יד, לג): וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל

לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה׳ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם (שמואל א יד, לג): וַיֹּאמֶר שָׁאוּל פֻּצוּ בָעָם וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם הַגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שְׂיֵהוּ וּשְׁחַטְתֶּם בָּזֶה וַאֲכַלְתֶּם, מַהוּ בָּזֶה, רַבָּנָן אָמְרִין סַכִּין בַּר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה הֶרְאָה לָהֶם, הַבֵּי״ת תַּרְתֵּי, זיי״ן שִׁבְעָה, ה״א חֲמִשָּׁה, הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. אָמַר לָהֶם כַּסֵּדֶר הַזֶּה הֱיוּ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִים, וְאֵימָתַי פְּרָעוֹ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּמִלְחֶמֶת פְּלִשְׁתִּים, דִּכְתִיב (שמואל א יג, כב): וְהָיָה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וַחֲנִית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שָׁאוּל וְאֶת יוֹנָתָן וַתִּמָּצֵא לְשָׁאוּל, וגו׳, וְלֹא נִמְצָא, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ וַתִּמָּצֵא, וּמִי הִמְצִיאָהּ לוֹ, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק מַלְאָךְ הִמְצִיאָהּ לוֹ, וְרַבָּנָן אָמְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִמְצִיאָהּ לוֹ. כְּתִיב (שמואל א יד, לה): וַיִּבֶן שָׁאוּל מִזְבֵּחַ לַה׳ אֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת וגו׳, וְכַמָּה מִזְבְּחוֹת בָּנוּ רִאשׁוֹנִים, נֹחַ בָּנָה מִזְבֵּחַ, אַבְרָהָם בָּנָה מִזְבֵּחַ, יִצְחָק בָּנָה מִזְבֵּחַ, יַעֲקֹב בָּנָה מִזְבֵּחַ, מֹשֶׁה בָּנָה מִזְבֵּחַ, יְהוֹשֻׁעַ בָּנָה מִזְבֵּחַ, וְאַתְּ אֲמַר אֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת, אֶלָּא אוֹתוֹ הֵחֵל לִהְיוֹת רֹאשׁ לַמְּלָכִים, אָמַר רַבִּי יוּדָן לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה, הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַה׳.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר לָקוֹנְיָא לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם בּוֹנֶה בִּנְיָן וְאַחֵר מְכַלֶּה אוֹתוֹ. אָדָם נוֹטֵעַ נְטִיעָה, וְאַחֵר יֹאכַל אוֹתָהּ. אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מַה כְּתִיב (ישעיה סה, כב): לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב לֹא יִטְּעוּ וְאַחֵר יֹאכַל וגו׳ לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי ה׳ הֵמָּה וגו׳, (ישעיה סא, ט): וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה׳.

טז חִכּוֹ מַמְתַקִּים, כְּתִיב (עמוס ה, ד): כִּי כֹה אָמַר ה׳ לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה, כְּתִיב (יחזקאל לג, יא): חַי אָנִי נְאֻם ה׳ אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע וגו׳, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. (יחזקאל יח, לב): כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם ה׳ אֱלֹהִים וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. (יחזקאל יח, כז): וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה, יֵשׁ לְךָ חֵךְ גָּדוֹל מָתוֹק מִזֶּה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ וּבִלְבַד בְּתוֹהֶה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת, הָא כֵיצַד, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הֲרֵי שֶׁהָיָה אָדָם רָשָׁע גָּמוּר כָּל יָמָיו וּבַסּוֹף נַעֲשָׂה צַדִּיק גָּמוּר, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל לג, יב): וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וגו׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל עֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹנֶה אוֹתָן לוֹ זְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מה, ט): מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ, כָּל הַבְּגִידוֹת שֶׁבָּגַדְתָּ בִּי, הֲרֵי הֵן כְּמוֹר וַאֲהָלוֹת לְפָנַי. תָּנֵי בֶּן כַּמָּה שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן תַּרְוֵיהוֹן אָמְרִין בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, ה): עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי, מִנְיַן עֵקֶב. אָמַר רַבִּי לֵוִי כַּד אֲתָא מִיתְלֵי עִקְבָא מִן אַרְעָא.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִתְוַכַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל וְשָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שִׂמְחָה גְדוֹלָה, וּלְבַסּוֹף יָצְאוּ בְּבֹשֶׁת פָּנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם הַנָּבִיא (ישעיה א, יח): לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה׳, שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ יְכוֹלִין לְהִתְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאָן, וּמִי יוּכַל לְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם שְׂמֵחִים, הֲפָכָהּ לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, ח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ, תָּמְהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאָמְרוּ זוֹ תְּשׁוּבָה וְזוֹ תּוֹכֵחָה, אֶלָּא לָא אֲתָא אֶלָּא לְהִתְפּוֹגְגָה עִם בְּנוֹי. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מיכה ו, ב): שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה׳ וְהָאֵתָנִים מֹסְדֵי אָרֶץ וגו׳ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח, שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ הֵן יְכוֹלִין לְהִתְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאָן, וּמִי יוּכַל לְוַכֵּחַ עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂמְחָתָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲפָכָהּ לָהֶם לְטוֹבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מיכה ו, ג): עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי לְךָ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ עֲנֵה בִי, (מיכה ו, ה): עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ וגו׳, תָּמְהוּ הָאֻמּוֹת וְאָמְרוּ הֵיאַךְ הוּא זֶה לָא אֲתָא אֶלָּא לְהִתְפּוֹגְגָה עִם בְּנוֹי. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (הושע יב, ג): וְרִיב לַה׳ עִם יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב וגו׳ שָׂמְחוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ הֵיאַךְ הֵן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי בּוֹרְאָן, וּמִי יָכוֹל לָרִיב עִם בּוֹרְאוֹ, עַכְשָׁו הוּא מְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂמְחָתָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הָפַךְ לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, ג): בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו וגו׳. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְאִשָּׁה אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה קוֹבֶלֶת עַל בְּנָהּ לַדַּיָּן, כֵּיוָן דְּחָמְאָה דַּיָּינָא דְּהוּא דָאִין בְּנוּר וּבְזֶפֶת בְּדִינִין וּמַגְלְבִין, אָמְרָה אִין אֲנָא מוֹדַע לֵיהּ לְדַיָּינָא סוּרְחָנִין דִּבְרִי קָטֵיל לֵיהּ, כֵּיוָן דְּאַחְסַל אֲמַר לָהּ אַיְינוּ׳ בְּרִיךְ, אֲמַר לָהּ מַה סְּרַח עֲלָךְ הָדֵין בְּרִיךְ, אֲמָרָה לֵיהּ מָרִי כַּד הֲוָה בְּמֵעַיי הֲוָה בָּעֵט בִּי, אֲמַר לָהּ לָאו דִּינָא הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר אֱלוֹהוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ חָלַק לוֹ כָּבוֹד.

חִכּוֹ מַמְתַקִּים, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּסִינַי אָנֹכִי, פָּרְחָה נִשְׁמָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כב): אִם יֹסְפִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ה, ו): נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, חָזַר הַדִּבּוּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה חַי וְקַיָּם וְתוֹרָתְךָ חַיָּה וְקַיֶּמֶת וּשְׁלַחְתַּנִי אֵצֶל מֵתִים, כֻּלָּם מֵתִים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִמְתִּיק לָהֶם אֶת הַדִּבּוּר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כט, ד): קוֹל ה׳ בַּכֹּחַ קוֹל ה׳ בֶּהָדָר, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא, קוֹל ה׳ בַּכֹּחַ לְבַחוּרִים, קוֹל ה׳ בֶּהָדָר לְתַשִּׁישִׁין. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי תּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הֶחֱזִירָה לָהֶם נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. דָּבָר אַחֵר, חִכּוֹ מַמְתַקִּים, לְמֶלֶךְ שֶׁדִּבֵּר כְּנֶגֶד בְּנוֹ, וְנִתְיָרֵא וְנִשְׁמְטָה נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַמֶּלֶךְ כָּךְ שֶׁנִּשְׁמְטָה נַפְשׁוֹ, הִתְחִיל מְגַפֵּף וּמְנַשֵּׁק אוֹתוֹ וּמְפַתֵּהוּ וְאוֹמֵר לוֹ, מַה לְּךָ לֹא בְּנִי יְחִידִי אַתָּה, לֹא אֲנִי אָבִיךָ. כָּךְ כְּשֶׁדִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, מִיַּד פָּרְחָה נִשְׁמָתָן, כֵּיוָן שֶׁמֵּתוּ הִתְחִילוּ הַמַּלְאָכִים מְגַפְּפִין וּמְנַשְּׁקִין אוֹתָם וְאוֹמְרִין לָהֶם מַה לָּכֶם, אַל תִּירָאוּ, (דברים יד,

א): בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּיק בְּחִכּוֹ הַדִּבּוּר וְאוֹמֵר לָהֶם לֹא בָּנַי אַתֶּם, אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, עַמִּי אַתֶּם, חֲבִיבִין אַתֶּם לְפָנַי, וְהִתְחִיל מְפַתֶּה אוֹתָן עַד שֶׁחָזְרָה נִשְׁמָתָן וְהִתְחִילוּ מְבַקְּשִׁין מִלְּפָנָיו, חֲזִי: חִכּוֹ מַמְתִּיקִים. הִתְחִילָה הַתּוֹרָה מְבַקֶּשֶׁת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ מֶלֶךְ מַשִּׂיא בִּתּוֹ וְהוֹרֵג אֶת בֶּן בֵּיתוֹ, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שָׂמֵחַ בִּשְׂבִילִי וּבָנֶיךָ מֵתִים, מִיָּד חָזְרָה נִשְׁמָתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ח): תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ.

רַבִּי אַחָא וְרַבִּי תַּנְחוּם בַּר רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (יחזקאל כ, כ): וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ, בַּמֶּה אַתְּ מְקַדְּשׁוֹ, קַדְּשֵׁהוּ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה, דִּכְתִיב (שמות לא, יג): כִּי אוֹת הִיא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי ה' וגו', אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לָכֶם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה מְלָאכָה עִם בַּעַל הַבַּיִת וְעַל יְדֵי שֶׁהוּא מְנַבֵּל אֶת עַצְמוֹ בְּטִיט הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מַזְהִיר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אַל תְּנַבְּלוּ עַצְמְכֶם בְּדָבָר רָע וַאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם שָׂכָר טוֹב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא יא, מג): אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, (ויקרא יט, כח): וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וגו' אֲנִי ה'. אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם לָכֶם שָׂכָר טוֹב לָעוֹלָם הַבָּא.

רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ כְּתִיב (ויקרא כ, כו): וַאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וגו', אִלּוּ נֶאֱמַר וַאַבְדִּיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הָיְתָה תִקּוּמָה לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא וַאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, כְּזֶה שֶׁהוּא מְבָרֵר הָרָעָה מֵהַיָּפָה שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵר, אֲבָל הַמְבָרֵר הַיָּפָה מִן הָרָעָה, שׁוּב חוֹזֵר וּמְבָרֵר. כָּךְ אִלּוּ נֶאֱמַר וַאַבְדִּיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הָיְתָה תִקּוּמָה לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נֶאֱמַר וַאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי לְשֹׁמְי לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וִיקָרְבֵם תַּחַת כְּנָפָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנִּין מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, בַּחֲרִישָׁתָן, בִּזְרִיעָתָן, בִּנְטִיעָתָן, בִּקְצִירָתָן, בְּעִמּוּרָן, בְּדִישָׁן, בִּזְרִיעָתָן, בִּיקְבֵיהֶן, בִּגְרָנֵיהֶן, בִּכְכוֹרוֹתֵיהֶן, בִּבְכוֹרוֹתֵיהֶן, בִּתְגוּלַחְתָּן, בִּמְנִינָן. בַּחֲרִישָׁתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, י): לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר. בִּזְרִיעָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ט): לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם. בִּנְטִיעָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כג): וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ. בִּקְצִירָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, ט): וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם. בְּעִמּוּרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יט): וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה. בְּדִישָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, ד): לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. בִּגְרָנֵיהֶם בִּיקְבֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כח): מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר, וּכְתִיב (במדבר יח, ל): כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב. בְּגַגּוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ח): וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. בִּתְגוּלַחְתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כז): וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ. בִּמְנִינָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, יב): כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לַחַמָּה.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, חָדָא בְּשֵׁם כַּהֲנָא, וְחָדָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי. חָדָא בְּשֵׁם כַּהֲנָא, הֵיא קִלְסָתוּ, וְהוּא קִלְסָתוּ. הֵיא קִלְסָתוּ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וְהוּא קִלְסָתוּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. הֵיא קִלְסָתוּ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהָיָה בָּעֶלְיוֹנִים וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהוּא קִלְסָתוּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהֵיא בַּמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְהוּא עָתִיד לְהַעֲלוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, א): וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן. וְחָדָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי לְמֶלֶךְ שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת מַטְרוֹנָה וְאָמַר מְבַקֵּשׁ אֲנִי לִרְאוֹתָהּ, כֵּינְן שֶׁרָאָה אוֹתָהּ הִתְחִיל מְשַׁבְּחָהּ וּמְקַלְּסָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים ז, ח): זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, גַּם הִיא אָמְרָה רוֹצָה אֲנִי לִרְאוֹתוֹ, כֵּינְן שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ הִתְחִילָה בְּקִלּוּסוֹ, שֶׁקִּלְסָתוּ חִכּוֹ מַמְתַּקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים.

פרשה ו

א אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ, מִמִּצְרַיִם לַיָּם, לְסִינַי, אָנָה פָּנָה דּוֹדֵךְ. מַה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מֵשִׁיבָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מַה טִיבְכֶם שׁוֹאֲלִים עָלָיו וְאֵין לָכֶם חֵלֶק בּוֹ, מֵאַחַר שֶׁנִּדְבַּקְתִּי בּוֹ יְכוֹלָה אֲנִי לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ, מֵאַחַר שֶׁנִּדְבַּק בִּי יָכוֹל הוּא לִפְרֹשׁ מִמֶּנִּי, כָּל הֵן דְּהוּא לְגַבִּי הוּא אָתֵי לֵיהּ.

ב דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא הַפָּסוּק הַזֶּה לֹא רֹאשׁוֹ סוֹפוֹ וְלֹא סוֹפוֹ רֹאשׁוֹ, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא דּוֹדִי יָרַד לִרְעוֹת בְּגַנּוֹ, וְאַתְּ אָמַר לִרְעוֹת בַּגַּנִּים. אֶלָּא דּוֹדִי, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְגַנּוֹ, זֶה הָעוֹלָם. לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לִרְעוֹת בַּגַּנִּים, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים, לְסַלֵּק אֶת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. מַה בֵּין מִיתַת זְקֵנִים לְמִיתַת נְעָרִים, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אַבָּהוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַגֵּר הַזֶּה בְּזְמַן שֶׁהוּא כָּבֶה מֵאֲלָיו, יָפֶה לוֹ וְיָפֶה לַפְּתִילָה, וּבְזְמַן שֶׁאֵינוֹ כָּבֶה מֵאֲלָיו, רַע לוֹ וְרַע לַפְּתִילָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר הַתְּאֵנָה הַזּוֹ בְּזְמַן שֶׁנִּלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ, יָפֶה לָהּ וְיָפֶה לַתְּאֵנָה, וּבְזְמַן שֶׁאֵינָהּ נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ, רַע לָהּ וְרַע לַתְּאֵנָה.

דֵּילְמָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְתַלְמִידָיו, הֲווֹ נְהִיגִין יָתְבִין פָּשְׁטִין תְּחוֹת חָדָא תְּאֵנָה, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הָיָה מַשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה וּמְלַקֵּט תְּאֵנָתוֹ, אָמְרוּן נְשַׁנֶּה אֶת מְקוֹמֵנוּ שֶׁמָּא חוֹשְׁדָנוּ, מֶה עָשׂוּ הָלְכוּ וְיָשְׁבוּ לָהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר, הִשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה וְלֹא מְצָאָן, הָלַךְ וְחָזַר אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁמְּצָאָן, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי מִצְוָה אַחַת הֱייֹתֶם עוֹשִׂין לִי וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁין לְמָנְעָהּ מִמֶּנִּי, אָמְרוּ לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם, וּמִפְּנֵי מָה הִנַּחְתֶּם מְקוֹמְכֶם וִישַׁבְתֶּם בְּמָקוֹם אַחֵר, אָמְרִינַן שֶׁמָּא אַתָּה חוֹשְׁדֵנוּ, אָמַר לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אֹמַר לָכֶם מִפְּנֵי מָה אֲנִי מַשְׁכִּים לְלַקֵּט תְּאֵנָתִי,

שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת עַל הַתְּאֵנִים הֵן מַתְלִיעוֹת, מִיָּד חָזְרוּ לְתַמָּן, הַהוּא יוֹמָא אַשְׁכְּחוּן דְּלָא לָקֵט, נָטְלוּ מֵהֶן וּפָצְעוּ אוֹתָם וּמְצָאוּם מְתֻלָּעוֹת, אָמְרוּ יָפָה אָמַר בַּעַל הַתְּאֵנָה, וְאִם הוּא יוֹדֵעַ עוֹנָתָהּ שֶׁל תְּאֵנָתוֹ וְהוּא לוֹקְטָהּ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֵימָתַי עוֹנָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְסַלְקָן וְהוּא מְסַלְקָן.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ שׁוּרוֹת שֶׁל אֱגוֹזִין, וְשֶׁל תַּפּוּחִין, וְשֶׁל רִמּוֹנִים, וּמְסָרוֹ בְּיַד בְּנוֹ, בְּזְמַן שֶׁבְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ הָיָה הַמֶּלֶךְ מַחֲזִיר וְרוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בָּעוֹלָם, וְהָיָה עוֹקְרָהּ וּמְבִיאָהּ וְשׁוֹתְלָהּ בְּתוֹךְ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס, וּבְזְמַן שֶׁלֹּא הָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, הָיָה הַמֶּלֶךְ רוֹאֶה אֵיזֶה נְטִיעָה יָפָה בְּתוֹךְ הַפַּרְדֵּס וְעוֹקְרָהּ. כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק יֵשׁ בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, כְּגוֹן, יִתְרוֹ וְרָחָב, מְבִיאוֹ וּמְדַבְּקוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, וּבְזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק וְיָשָׁר וְכָשֵׁר וִירֵא שָׁמַיִם יֵשׁ בָּהֶם, וּמְסַלְקוֹ מִתּוֹכָן.

כַּד דְּמַךְ חִיָּא בַּר אַוָּא בַּר אַחֲתֵיהּ דְּבַר קַפָּרָא, אָמְרִין לְרַבִּי יוֹחָנָן עוּל וְאִפְטַר עִלּוֹי, אָמַר לוֹן יֵיעוֹל רֵישׁ לָקִישׁ דְּהוּא תַּלְמִידֵיהּ וְהוּא יָדַע חֵילֵיהּ. עָאל רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאִפְטַר עִלּוֹי, דּוֹדֵי יָרַד לְגַנּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל רַבִּי חִיָּא בַּר אַוָּא וְסִלְקוֹ מִן הָעוֹלָם.

כַּד דְּמַךְ רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי, עָאל רַבִּי אִילָא וְאִפְטַר עִלּוֹי (איוב כח, יב) (איוב כח, כ): וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה, תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי, וְנֶעְלָמָה מֵעֵינֵי כָל חָי וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה. אַרְבָּעָה דְבָרִים שֶׁהֵם תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶן חֲלִיפִין, וְאֵלּוּ הֵן: (איוב כח, א ב): כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזּוֹקּוּ, בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקַּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה, תַּלְמִיד חָכָם אִם מֵת מִי מֵבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ, אָנוּ שֶׁאִבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן, מֵהֵיכָן נִמְצָא כָּמוֹהוּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁבָטִים מְצִיאָה מָצְאוּ, וּכְתִיב (בראשית מב, כח): וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ, אָנוּ שֶׁאִבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי מֵאֵיכָן אָנוּ מוֹצְאִים תְּמוּרָתוֹ, הֲוֵי: וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא.

כַּד דְּמַךְ רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא, עָאל רַבִּי זֵירָא וְאִפְטַר עִלּוֹי (קהלת ה, יא): מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, נִימַר לְכוֹן לְמָה רַבִּי בּוֹן דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְשָׂכַר עָלָיו פּוֹעֲלִים, וְהָיָה שָׁם פּוֹעֵל אֶחָד מִתְכַּשֵּׁר בְּמְלַאכְתּוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן, כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ הַמֶּלֶךְ כָּשֵׁר בְּמְלַאכְתּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, אֲחָזוֹ בְּיָדוֹ וְהִתְחִיל מְטַיֵּל עִמּוֹ אֲרֻכּוֹת וּקְצָרוֹת, לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים לִטֹּל שְׂכָרָן, וּבָא אוֹתוֹ פּוֹעֵל לִטֹּל שְׂכָרוֹ עִמָּהֶם, וְנָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׂכָרוֹ כְּמוֹתָן, הִתְחִילוּ הַפּוֹעֲלִים מְצַרְרִים, אָמְרוּ לוֹ אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ, אָנוּ שָׁיָּגַעְנוּ כָּל הַיּוֹם וְזֶה לֹא יָגַע אֶלָּא שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהוּא נוֹטֵל שְׂכָרוֹ כְּמוֹתֵנוּ. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ מָה אַתֶּם מְצַרְרִין, יָגַע זֶה בְּשָׁתַּיִם אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת מַה שֶּׁא יָגַעְתֶּם אַתֶּם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, כָּךְ יָגַע רַבִּי בּוֹן בַּר חִיָּא לְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה בַּתּוֹרָה, מַה שֶּׁא יָגַע תַּלְמִיד וָתִיק לְמֵאָה שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אַף לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֵׁן, אֶלָּא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר וְשֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְשֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְעַד הֵיכָן עַד (שמואל ב ז, ט): וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ.

ד יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בְּקָרְבָּנוֹת, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, אִלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁאַתֶּם מִתְרַצִּים בְּקָרְבָּנוֹת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא א, ד): וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. נָאוָה כִּירוּשָׁלַיִם, אִלּוּ הַקָּדָשִׁים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל לו, לח): כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם. דָּבָר אַחֵר, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, אִלּוּ נְשֵׁי תִּירְעָן, דְּאָמַר רַבִּי נְשֵׁי תִּירְעָן כְּשֵׁרוֹת הָיוּ, עָמְדוּ וּמִחוּ עַל עֵצֶמָן וְלֹא נָתְנוּ מִנְּזִמֵּיהֶם לְמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, אָמְרוּ מַה לִּיסְטַטִירִין הַקֶּשֶׁה שֶׁבִּרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לִיסְטַטִירִין הָרַךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נָאוָה כִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה וּמְבַקֵּשׁ טְפוּסִים שֶׁל פְּעוֹר, הָיָה הוֹלֵךְ וּמוֹצְאָהּ בִּירוּשָׁלַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה י, י): וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַיִם וּמִשֹּׁמְרוֹן.

דָּבָר אַחֵר, יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה, כְּשֶׁאַתְּ רוֹצָה, כַּד אַתְּ בָּעְיָא לֵית אַתְּ צְרִיכָה בָּעְיָיה מִכְּלוּם מֵילַף מִכְּלוּם, מִי אָמַר לָהֶם לְהָבִיא עֲגָלוֹת וּבָקָר לִטְעוֹן הַמִּשְׁכָּן, לֹא מֵהֶן וּבֶהֶן הֵבִיאוּ אוֹתָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, ג): וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה׳ שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה רְקִיעִים, וְלֹא שִׁבְעָה הֵם, אָמַר רַבִּי אָבוּן הָן דְּמַלְכָא שָׁרֵי טָמִיקוֹן, שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשׁ אַרְצוֹת, אֶרֶץ, אַרְקָא, אֲדָמָה, גֵּיא, צִיָּה, נְשִׁיָּה, תֵּבֵל, וּכְתִיב (תהלים צח, ט): וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה עֶרְכֵי מִשְׁנָה. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. שֵׁשׁ כְּנֶגֶד שֵׁשׁ אִמָּהוֹת, שָׂרָה, רִבְקָה, רָחֵל, לֵאָה, זִלְפָּה, בִּלְהָה. צָב, דּוֹמוֹת לְקוֹלְיָינוֹן. צָב, מְצַיְּנוֹת. צָב, מְטַכָּסוֹת. צָב, שֶׁצָּבָא הַלְוִיִּם עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם. תָּנֵי בְּשֵׁם נְחֶמְיָה כְּמִין קָמְרוֹטִין הָיוּ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ כְּלֵי שָׁרֵת מִתְבַּקְּעִין. וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר, כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים, עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקָחוּם בְּדָמִים, אֶלָּא זֶה הֵבִיא שׁוֹר וְזֶה הֵבִיא שׁוֹר, זֶה הֵבִיא עֲגָלָה וְזֶה הֵבִיא עֲגָלָה. וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן, מְלַמֵּד שֶׁמְּסָרוּם לַצִּבּוּר. (במדבר ז, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, מַהוּ לֵאמֹר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי שֻׁבָח וְנֶחָמוֹת. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ כְּבָר הָיִיתִי צָרִיךְ לְסִבֵּל בּוֹ אֶת עוֹלָמִי וַהֲבֵאתֶם לִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא מֹשֶׁה, אָמַר בְּלִבּוֹ תֹּאמַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי וְשָׁרַת עַל הַנְּשִׂיאִים, אוֹ שֶׁמָּא נָבִיא אַחֵר עָמַד וְחִדֵּשׁ אֶת הַהֲלָכָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, אִלּוּ לָהֶם הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיָּבִיאוּ, הָיִיתִי אוֹמֵר לְךָ שֶׁתֹּאמַר לָהֶם, אֶלָּא (במדבר ז, ד): קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ, מַהוּ קַח מֵאִתָּם, מֵאִתָּם הָיוּ הַדְּבָרִים, וּמִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֵצָה, אָמַר רַבִּי סִימוֹן שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר אָמַר לָהֶם הַמִּשְׁכָּן הַזֶּה שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים פּוֹרֵחַ הוּא בָּאֲוִיר, עֲשׂוּ לוֹ עֲגָלוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִטְעָן בָּהֶם, הוּא שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבֵּחַ שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יב, לג): וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, מַהוּ לָעִתִּים, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר לְקִירְסִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר קַסְרַיי אָמַר לְעִבּוּרִין. (דברי הימים א יב, לג): לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים לְרַפְּאוֹת אֶת הַקִּירוֹס. רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם, אִלּוּ מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר מַעֲמִיד. וְכָל

אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם, מִלַּמֵּד שֶׁכָּל אֲחֵיהֶם הָיוּ מַסְכִּימִין הַהֲלָכָה עַל פִּיהֶם כַּהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁמָּא תְּמוּת אַחַת מִן הַפָּרוֹת וְיִשָּׁבֵר אֶחָד מִן הַגַּלְגַּלִּים, וְנִמְצָא קָרְבָּנָן שֶׁל נְשִׂיאִים פָּסוּל, וְנִמְצֵאת עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן בְּטֵלָה. מִיָּד (במדבר ז, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד וגו׳, וְהָיוּ נָתַן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיִּהוּ חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת בָּעוֹלָם לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עַד אֵיכָן הָיוּ קַיָּמוֹת, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא עַד הַגִּלְגָּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב בְּהוֹשֵׁעַ (הושע יב, יב): בַּגִּלְגָּל שָׁוְא׳ים זִבְּחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי. וְאֵיכָן הִקְרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אָבוּן אָמַר בְּנוֹב הִקְרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אַבָּא אָמַר בְּגִבְעוֹן הִקְרִיבוּ אוֹתָן, לֵוִי אָמַר בְּשִׁילֹה הִקְרִיבוּם, וְרַבָּנָן אָמְרִין בְּבֵית הָעוֹלָמִים הִקְרִיבוּם. רַבִּי חָמָא אָמַר טַעְמָא דְרַבָּנָן דִּכְתִיב (דברי הימים ב ז, ה): וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַבָּקָר, זֶבַח בָּקָר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא זֶבַח הַבָּקָר, אִי זֶה בָּקָר, הֱוֵי אוֹמֵר (במדבר ז, ז): אֶת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר, וּכְתִיב (במדבר ז, ז): וְאֶת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֶת שְׁמֹנַת הַבָּקָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עַכְשָׁו הֵן קַיָּמוֹת וְלֹא הוּמְמוּ וְלֹא הִזְקִינוּ וְלֹא הִטְרִיפוּ, אֶלָּא הֵן חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת, וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה הַפָּרוֹת שֶׁנִּדְבְּקוּ עַל יְדֵי אָדָם בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נָתַן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיִּהְיוּ הֵן חַיּוֹת וְקַיָּמוֹת לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁדְּבֵקִים בְּחֵי הָעוֹלָמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד): וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם.

ה הָסַבִּי עֵינַיִךְ, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וּדְחָפָהּ וְהוֹצִיאָהּ מִפָּלָטִין בַּחוּץ. מֶה עָשְׂתָה, הָלְכָה וְצִמְצְמָה פָּנֶיהָ אַחַר הָעַמּוּד חוּץ לַפָּלָטִין, לְכְשֶׁעָבַר הַמֶּלֶךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ הַעֲבִירוּהָ מִנֶּגֶד פָּנַי, שֶׁאֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין וְגוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְהַיְחִידִים מִתְעַנִּים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵן גָּרְמוּ לִי לִפְשֹׁט יָדִי בְּעוֹלָמִי. וּבְשָׁעָה שֶׁבֵּית דִּין גּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְתִינוֹקוֹת מִתְעַנִּים, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵם הִמְלִיכוּנִי עֲלֵיהֶם וְאָמְרוּ (שמות טו, יח): ה׳ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וּבְשָׁעָה שֶׁגּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וּזְקֵנִים מִתְעַנִּים, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי, הֵם קִבְּלוּ מַלְכוּתִי עֲלֵיהֶם בְּסִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, וּכְתִיב (תהלים פז, ד): אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי וגו׳. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא בַּר פָּפָּא כְּתִיב (תהלים סח, יט): וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן יָהּ אֱלֹהִים, וְאַף סוֹרְרִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, בְּאֵי זוֹ זְכוּת, בִּזְכוּת כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שַׁעֲרֵךְ כְּעֶדֶר הָעִזִּים, מָה עֵז זוֹ בְּזוּיָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּזוּיִין בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וגו׳.

ו שִׁנַּיִךְ כְּעֶדֶר הָרְחֵלִים, מָה רָחֵל זוֹ צְנוּעָה, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים וּכְשֵׁרִים בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר שֶׁלֹּא הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לְתְפִלִּין שֶׁל יַד, שֶׁאִלּוּ הִקְדִּים אֶחָד מֵהֶן תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לִתְפִלִּין שֶׁל יַד, לֹא הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁבְּחָם, וְלֹא הָיוּ עוֹלִין מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֱוֵי אוֹמֵר שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּיוֹתֵר. שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים זוּגוֹת זוּגוֹת אֵצֶל הָאִשָּׁה, הָיָה אֶחָד מֵהֶם מְפַחֵם פָּנֶיהָ, וְאֶחָד מֵהֶם מְפָרֵק נִזְמֶיהָ, וְהָיוּ אוֹמְרוֹת לָהֶם אֵין אָנוּ מְבְרִיוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ לָנוּ כָּךְ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶן לֹא דַּיֵּכֶם שֶׁנִּטַּלְנוּ שֶׁלָּנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. וְשַׁכֵּלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁא נְחֹשֶׁת מֵהֶם אֶחָד בַּעֲבֵרָה.

ז כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֶׁחָזְרוּ מִמִּלְחֶמֶת מִדְיָן הִתְחִיל מֹשֶׁה לְשַׁבְּחָן, אֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּכֶם רְצוּפִים מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כָּרִמּוֹן הַזֶּה, שֶׁכָּל מִי שֶׁבָּא עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל מִמֶּנָּהּ וְלֹא עָשָׂה אוֹתָהּ, מִצְוָה גְּדוֹלָה עָשָׂה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְצַמְּתֵךְ, עַל הַצְּנוּעִין וְעַל הַמְצֻמָּתִים שֶׁבָּכֶם.

ח שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, רַבִּי חִיָּא צִיפּוֹרָאָה וְרַבִּי לֵוִי פַּתְרֵי קְרָיָה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, רַבִּי חִיָּא אָמַר, שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנִים, חֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים, אַרְבָּעִים מֵהֶם יֵשׁ לָהֶם לָשׁוֹן וְאֵין לָהֶם כְּתָב, וְאַרְבָּעִים מֵהֶם אֵין לָהֶם לָשׁוֹן וְיֵשׁ לָהֶם כְּתָב. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, הַשְׁאָר מֵהֶם שֶׁאֵין לָהֶם לֹא כְתָב וְלֹא לָשׁוֹן, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (אסתר ח, ט): וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם. רַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנִים חֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים, שִׁבְעִים מֵהֶם מַכִּירִים אֲבוֹתֵיהֶם וְאֵין מַכִּירִים אִמּוֹתֵיהֶם, וְשִׁבְעִים מֵהֶם מַכִּירִין אִמּוֹתֵיהֶם וְאֵין מַכִּירִין אֲבוֹתֵיהֶם, וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, שֶׁאֵין מַכִּירִין אֲבוֹתֵיהֶם וְאִמּוֹתֵיהֶם. יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר א, יח): וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם.

ט אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי, אַחַת זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם. אַחַת הִיא לְאִמָּהּ, זֶה יִצְחָק, שֶׁהָיָה יָחִיד לְאִמּוֹ. בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהָיָה בָּרוּר לְיוֹלַדְתּוֹ שֶׁהָיָה צַדִּיק גָּמוּר. רָאוּהָ בָּנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מה, טז): וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף. דָּבָר אַחֵר, רָאוּהָ בָּנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, זוֹ לְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, יג): בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת. מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ, זֶה יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, לח): וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה, אִם אָנוּ מְהַלְכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ אֵין אָנוּ מוֹצְאִין כָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, לח): אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ כָּל זֹאת וגו׳.

רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָה בְּפָרָשִׁיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, אֵלּוּ שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת שֶׁל הֲלָכוֹת. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ לַתּוֹסָפוֹת. אַחַת הִיא, הֵן חוֹלְקִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, וְכֻלְּהוֹן דּוֹרְשִׁין מִטַּעַם אֶחָד, מֵהֲלָכָה אַחַת, מִגְּזֵרָה שָׁוָה, מִקַּל וָחֹמֶר. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי אִלְעַאי פָּתַר קְרָיָה בְּעֵץ חַיִּים וּבְגַן עֵדֶן, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, אֵלּוּ שִׁשִּׁים חֲבוּרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁיּוֹשְׁבוֹת בְּגַן עֵדֶן תַּחַת עֵץ הַחַיִּים וְעוֹסְקוֹת

בַּתּוֹרָה. תָּנֵי עֵץ חַיִּים מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְכָל מֵימֵי בְרֵאשִׁית מִתְפַּלְּגִין וְיוֹצְאִין מִתַּחְתָּיו.

רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אָמַר לֹא סוֹף דָּבָר גּוּפוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ קוֹרָתוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. תָּנֵי תַּמְצִית כּוֹר תַּרְקַב שׁוֹתָה, וְתַמְצִית כּוּשׁ מְצָרִים שׁוֹתָה, וּמְצָרִים מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם, וְהִיא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְהִיא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּכוּשׁ, וְכוּשׁ מַהֲלַךְ שִׁבַּע שָׁנִים וְעוֹד, וְהִיא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּעוֹלָם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה מַהֲלַךְ, וְרָחְבּוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְהוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לַגֵּיהִנֹּם, וּמוֹצָא הִלּוּכָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שְׁנֵי אֲלָפִים מֵאָה שָׁנָה, מָצִינוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּכִסּוּי קְדֵרָה לַגֵּיהִנֹּם, וְעוֹלָם אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּעֵדֶן, וְעֵדֶן אֵין לָהּ שִׁעוּר. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים חֲבוּרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁיּוֹשְׁבוֹת וְעוֹסְקוֹת בַּתּוֹרָה חוּץ לְעֵץ הַחַיִּים. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ לַתַּלְמִידִים, יָכוֹל שֶׁהֵן חֲלוּקִין זֶה עִם זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי, כֵּלָּן דּוֹרְשִׁין מִטַּעַם אֶחָד, מֵהֲלָכָה אַחַת, מִגְּזֵרָה שָׁוָה אַחַת, מִקַּל וָחֹמֶר.

רַבָּנָן פָּתְרֵי קָרְיָה בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, שִׁשִּׁים, אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה. וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ שְׁמוֹנִים רִבּוֹא שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַטָּה. וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵין קֵץ וְאֵין סְכוּם לַגֵּרִים. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֻמּוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן וְאֵין לָהֶם סְכוּם, יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן (בראשית י, ב): בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם מִנְיָן וְיֵשׁ לָהֶם סְכוּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ג, כב): פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר, פְּקֻדֵיהֶם, זֶה הַמִּנְיָן, בְּמִסְפַּר, זֶה הַסְּכוּם. וְדִכְוָתֵיהּ (שמואל ב כד, ט): וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת מִסְפַּר מִפְקַד הָעָם אֶל הַמֶּלֶךְ וגו׳, מִסְפַּר זֶה הַמִּנְיָן, מִפְקַד זֶה הַסְּכוּם. אֵין תִּימַר שֶׁאָנוּ מְעִידִין עַל עַצְמֵנוּ, וַהֲלֹא בִּלְעָם הָרָשָׁע הֵעִיד בָּנוּ, דִּכְתִיב (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב זֶה מִנְיָן, וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל זֶה הַסְּכוּם.

דָּבָר אַחֵר, אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי, זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ז, כג): וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. אַחַת הִיא לְאִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ, לְאִמִּי כְתִיב, בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ, תִּרְגֵּם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָה קוֹמֵי רַבִּי יִצְחָק, בַּר מִינָהּ לֵית לְיוֹלַדְתָּהּ. רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, יב): וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם. מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מט, כג): וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ.

י מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר, דֵּילָמָא רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר חַלַפְתָּא הֲווֹן מְהַלְכִין בַּהֲדָא בִּקְעַת אַרְבֶּאל בִּקְרִיצָתָהּ, וְרָאוּ אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר שֶׁבָּקְעָה אוֹרָהּ, אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא רַבָּה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר חַלַפְתָּא כָּךְ תִּהְיֶה גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְצַפְצֶפֶת, דִּכְתִיב (מיכה ז, ח): כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה׳ אוֹר לִי, בַּתְּחִלָּה הִיא בָּאָה קִימְעָא קִימְעָא, וְאַחַר כָּךְ הִיא מְנַצְנֶצֶת וּבָאָה, וְאַחַר כָּךְ פָּרָה וְרָבָה, וְאַחַר כָּךְ מַרְטֶבֶת וְהוֹלֶכֶת. כָּךְ בַּתְּחִלָּה (אסתר ב, כא): בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ (אסתר ח, טו): וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת. וְאַחַר כָּךְ (אסתר ח, טו): לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וגו׳. כְּמוֹ שָׁחַר, אִי מַה שַּׁחַר זֶה שֶׁאֵין לוֹ צֵל, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה. אִי מָה הַלְּבָנָה הַזּוֹ אֵין אוֹרָהּ בָּרוּר כָּךְ יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: בָּרָה כַּחַמָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ, אִי מָה הַחַמָּה קוֹפַחַת, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לו, ח): מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים. אִי מַה לְּבָנָה זוֹ פְּעָמִים חֲסֵרָה פְּעָמִים יְתֵרָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: בָּרָה כַּחַמָּה. אִי מָה חַמָּה זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּיּוֹם וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּלַּיְלָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: יָפָה כַלְּבָנָה, מַה לְּבָנָה זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, דִּכְתִיב בָּהּ (בראשית א, יח): וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלָּיְלָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל הֵן הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֵן הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. אִי מָה חַמָּה וּלְבָנָה אֵין לָהֶם אִימָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, כִּדְגָלִין שֶׁל מַעְלָן, כְּגוֹן מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, יח): וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר אִימָה שֶׁלְּמַטָּה, כְּגוֹן דַּיָּכִסִין וְאִיסְטְרָטִילָטִין, וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, ז): דְּחִילָה וְאֵימְתָנִי וְתַקִּיפָא. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כִּדְגָלִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כַּנִּדְגָּלוֹת, כְּדוֹר שֶׁנִּתְנַדְנֵד לְגָלוּת, כַּדּוֹר שֶׁנִּתְנַדְנֵד לְגָלוּת, אֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לז, ג): יוֹם צָרָה וְתוֹכֵחָה. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כג): וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי כִּדְגָלִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כַּנִּדְגָּלוֹת, כְּדוֹר שֶׁנִּתְנַדְנֵד לְגָלוּת וְלֹא גָלָה, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה יד, ב): וְאָסַפְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַיִם לַמִּלְחָמָה. וּמִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, ד): וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר יִרְמְיָה, בַּשָּׁעָה הַהִיא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנַדְנְדִים מִסָּפֵק לְמַטָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין אוֹמֵר אִמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, הֲבִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְתֵּף שֶׁל יַיִן זֶה סִינַי, שָׁם מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, אָמְרָה הַלְוַאי נִסַּע כַּטַּכְסִיס הַזֶּה שֶׁל מַעְלָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְנִתְאַוּוּ בָּנַי לִהְיוֹת כַּדְּגָלִים, יַחֲנוּ בִּדְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ב, ב): אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

יא אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בֶּאֱגוֹזָה, מָה הָאֱגוֹזָה נִגְזֶזֶת וְנֶחֱלֶפֶת לְטוֹבָתָהּ הִיא נִגְזֶזֶת, לָמָּה שֶׁהִיא מַחֲלֶפֶת כַּשֶּׁעָר הַזֶּה שֶׁנִּגְזֶזֶת וְנֶחְלָף, וְכַצִּפָּרְנַיִם הַלָּלוּ שֶׁנִּגְזֶזֶת וְנֶחֱלָפִין, כָּךְ כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל נִגְזָזִין מֵעֲמָלָן וְנוֹתְנִין לַעֲמֵלֵי תוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְטוֹבָתָן הֵן נִגְזָזִין וְנֶחֱלָפִין לָהֶם, וּמַרְבִּין לָהֶם עֹשֶׁר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְשָׂכָר טוֹב לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, מָה הַנְּטִיעוֹת הַלָּלוּ אִם אַתְּ מְכַסֶּה שָׂרְשֵׁיהֶם בִּשְׁעַת נְטִיעָתָן הֵן מַצְלִיחוֹת, וְאִם לָאו אֵין מַצְלִיחוֹת, אֲבָל הָאֱגוֹז הַזֶּה, אִם אַתְּ מְכַסֶּה שָׂרָשָׁיו בִּשְׁעַת נְטִיעָתוֹ, אֵינוֹ מַצְלִיחַ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל (משלי כח, יג): מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא

יַצָּלִיחַ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָשָׁה, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא אֶל גִּנַּת אֱגוֹז, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּתַּן לָהֶם כֹּחַן שֶׁל נְטִיעוֹת וְזֵיזָן שֶׁל יָרָק. רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, מָה אֱגוֹז זֶה עֵצוֹ מְשַׁמֵּר פִּרְיוֹ, כָּךְ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מַחֲזִיקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי ג, יח): עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ. אָמַר חוֹרִי מָה אֱגוֹז זֶה אִם נוֹפֵל לְתוֹךְ הַטִּנֹּפֶת אַתְּ נוֹטְלוֹ וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ וּמְדִיחוֹ וְהוּא חוֹזֵר כְּתִחְלָּתוֹ, וְהוּא יָפֶה לַאֲכִילָה, כָּךְ כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל מִתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹנוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא טז, ל): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר מָה אֱגוֹז זֶה יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי קְלִפּוֹת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם שְׁתֵּי מִצְווֹת, מִילָה וּפְרִיעָה. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מָה אֱגוֹז זֶה חָלָק, דִּתְנֵינָן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף בַּחֲלִיקֵי אֱגוֹזִים, וְכָל מִי שֶׁעוֹלֶה לִרְאוֹתוֹ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דַּעְתּוֹ הֵיאַךְ הוּא נוֹפֵל וּמֵת, וְנוֹטֵל שָׁלוֹ מִן הָאֱגוֹז, כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא מַנְהִיג שָׂרָה עַל הַצִּבּוּר בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ נוֹתֵן דַּעְתּוֹ הֵיאַךְ הוּא מַנְהִיג אֶת יִשְׂרָאֵל, סוֹף שֶׁהוּא נוֹפֵל וְנוֹטֵל שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יָדֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ב, ג): קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳ רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ וגו׳. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה שְׁחוֹק לַתִּינוֹקוֹת וְשַׂעֲשׁוּעַ לַמְּלָכִים, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי עֲוֹנוֹת, דִּכְתִיב (איכה ג, יד): הָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל עַמִּי וגו׳, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא (ישעיה מט, כג): וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנֵיךְ. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה הָאֱגוֹז הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ, אֱגוֹזִים בֵּינוֹנִים, וֶאֱגוֹזִים קַנְטָרָנִין, כָּךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ מֵהֶן עוֹשִׂין צְדָקָה מֵאֲלֵיהֶן, וְיֵשׁ שֶׁאִם אַתָּה תּוֹבְעָן הֵם נוֹתְנִים, וְיֵשׁ שֶׁאַתְּ תּוֹבְעָן וְאֵין עוֹשִׂין. אָמַר רַבִּי לֵוִי מַתְלָא אֲמַר תַּרְעָא דְלָא פְּתִיחַ לְמִצְוָותָהּ יְהֵא פְּתִיחַ לַאסְיָא. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה הָאֱבָן שׁוֹבְרוֹ, כָּךְ הַתּוֹרָה קְרוּיָה אֱבָן, וְיֵצֶר הָרַע קָרוּי אֱבָן. הַתּוֹרָה קְרוּיָה אֱבָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, יב): וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְיֵצֶר הָרַע קָרוּי אֱבָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כב): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם. אָמַר רַבִּי לֵוִי לִמְקוֹם אֲרִימוֹן שֶׁהוּא מְשֻׁבָּשׁ בִּגְיָסוֹת, מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיב בּוֹ כּוֹסְטַרְיָינִים בְּשְׁבִיל לְשָׁמְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַפְּחוּ לָעוֹבְרִים וְלַשָּׁבִים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה קְרוּיָה אֱבָן וְיֵצֶר הָרַע קָרוּי אֱבָן, תְּהֵא הָאֱבָן מְשַׁמֵּר הָאֱבָן. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לִגְנוֹב הַמֶּכֶס שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא נִשְׁמַע וְנִכָּר, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל כָּל מָקוֹם שֶׁאָחַד מֵהֶם הוֹלֵךְ אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ יְהוּדִי, לָמָּה, שֶׁהוּא נִכָּר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סא, ט): כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה׳. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה הַשֵּׁק מָלֵא אֱגוֹזִים בְּיָדָךְ, אַתְּ נוֹתֵן לְתוֹכוֹ כַּמָּה שֶׁמְּשָׁמִים, כַּמָּה חַרְדָּלִים, וְהֵן מַחֲזִיקִין. כָּךְ כַּמָּה גֵּרִים בָּאוּ וְנִתְוַסְפוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, מָה אֱגוֹז זֶה אַתְּ נוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם מְכַּפְרִי וְכֻלָּן מִדַּרְדְּרִין וּמִתְגַּלְגְּלִים זֶה אַחַר זֶה, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל לָקָה אֶחָד מֵהֶן כֻּלָּן מַרְגִּישִׁין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר טז, כב): הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה מָה אֱגוֹז זֶה עָשׂוּי אַרְבַּע מְגוּרוֹת וְחַסִּירָה בָּאֶמְצַע, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּמִדְבָּר, אַרְבָּעָה דְגָלִים, אַרְבָּעָה מַחֲנוֹת, וְאֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ב, יז): וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד, דָּבָר אַחֵר אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי, זֶה הָעוֹלָם. לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל. לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן, אִלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים, אִלּוּ הַתִּינוֹקוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, וְיוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּגַרְעִינֵי רִמּוֹנִים.

יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא מָשָׁל לְבַת מְלָכִים שֶׁהָיְתָה מְלַקֶּטֶת בַּשְּׁלָפִים, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְהִכִּיר שֶׁהִיא בִּתּוֹ, שָׁלַח אוֹהֲבוֹ נָטְלָהּ וְהוֹשִׁיבָהּ עִמּוֹ בַּקְּרוֹנִין, וְהָיוּ חֲבֵרוֹתֶיהָ תְּמֵהוֹת עָלֶיהָ וְאוֹמְרוֹת, אֶתְמוֹל הָיְתָה מְלַקֶּטֶת בַּשְּׁלָפִים וְהַיּוֹם יוֹשֶׁבֶת בַּקְּרוֹנִין עִם הַמֶּלֶךְ, אָמְרָה לָהֶם כְּשֵׁם שֶׁאַתֶּם תְּמֵהוֹת עָלַי כָּךְ אֲנִי תְּמֵהָה עַל עַצְמִי, וְקָרְאַת עַל עַצְמָהּ; לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם טָבְטִיט וּלְבֵנִים מְשֻׁעְבָּדִין בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהָיוּ מְאוּסִין וּבְזוּיִין בְּעֵינֵי הַמִּצְרִיִּים, וּכְשֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין וְנִגְאֲלוּ וְנַעֲשׂוּ סְגָנִים עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם תְּמֵהוֹת וְאוֹמְרוֹת אֶתְמוֹל הָיוּ הֵיתָם עוֹבְדִים בְּטִיט וּלְבֵנִים וְהַיּוֹם נַעֲשִׂיתֶם בְּנֵי חוֹרִין וּסְגָנִים עַל כָּל הָעוֹלָם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁאַתֶּם תְּמֵהִים עָלֵינוּ כָּךְ אָנוּ תְּמֵהִים עַל עַצְמֵנוּ, וְקָרְאוּ עַל עַצְמָן: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, בְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶתְמוֹל (תהלים קה, יח): עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ, וְהַיּוֹם (בראשית מב, ו): וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּדָוִד, אֶתְמוֹל הָיָה בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי שָׁאוּל, וְהַיּוֹם וַיְהִי דָּוִד מֶלֶךְ, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמָרְדֳּכַי, אֶתְמוֹל (אסתר ד, א): וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר, וְהַיּוֹם (אסתר ח, טו): וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וָחוּר וגו׳, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם (מיכה ז, ח): אַל תִּשְׂמְחִי אֹיַבְתִּי לִי כִּי נָפַלְתִּי קַמְתִּי, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי יוֹשֶׁבֶת בַּחֹשֶׁךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹצִיאַנִי לָאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, ח): כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה׳ אוֹר לִי, וְקָרָאָה עַל עַצְמָהּ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי. יוֹסְטָא חַיְיטָא דְצִפּוֹרִין, סֵלֶק לְמַלְכוּתָא וְאִיתְקַבֵּל לְמַלְכָּא, אֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא שְׁאַל שְׁאֵלָה וְאֶתֵּן לָךְ, אֲמַר לֵיהּ הַב דּוּכְסוּתָא דְגַבָּן, יְהַב לֵיהּ מַלְכָּא, כַּד נְסַב דּוּכְסוּתָא נְחַת מִינָהּ, הֲווֹ אִילֵּין דְּחַכְמִין לֵיהּ אָמְרִין הוּא הוּא, וּמִנְּהוֹן אָמְרִין לֵית הוּא הוּא. אֲמַר לוֹן חַד כְּדוּן הוּא עָבַר בְּשׁוּקָא, אִין הוּא מִסְתַּכֵּל לְהַהוּא מִסְטוֹבִיתָא דַּהֲוָה נָהֵיג יָתֵיב וּמְחַיֵּיט עָלָהּ הוּא הוּא, וְאִין לָא לֵית הוּא. עָבַר בְּשׁוּקָא וְשָׁרֵי מִסְתַּכֵּל לְהַהוּא מִסְטוֹבִיתָא דַּהֲוָה נָהֵיג יָתֵיב וּמְחַיֵּיט עָלָהּ, וְחַכְמוּנֵיהּ דְּהוּא הוּא. אֲמַר לוֹן אַתּוּן תְּמֵהִין עָלַי וַאֲנָא תָּמַהּ עָלַי יוֹתֵר מִנְּכוֹן, וְקָרוֹן עָלֶיהָ: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי וגו׳. עַמִּי נָדִיב, עִמִּי הֲוָה מְהַלֵּךְ נָדִיב חֵי הָעוֹלָמִים.

פרשה ז

א שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חִיָּא בַּר יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, אַרְבַּע פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן שׁוּבִי שׁוּבִי, כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁשׁוֹלְטִין בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין תּוֹךְ יֶדֵיהֶן בְּשָׁלוֹם וְיוֹצְאִין לְשָׁלוֹם, הַשּׁוּלַמִּית, אֵמָּה שֶׁשָּׁלוֹם חֵי הָעוֹלָמִים מִתְנַהֵג בָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב ז, ו): וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֵמָּה שֶׁמְּסַיְּמִים לָהּ שָׁלוֹם בְּכָל יוֹם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר ו, כו): וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֵמָּה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיבָהּ בְּנָוֶה שָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לב, יח): וְיָשַׁב עַמִּי בִּנְוֵה שָׁלוֹם וגו׳. דָּבָר אַחֵר, הַשּׁוּלַמִּית, אֵמָּה שֶׁאֲנִי נוֹטָה עָלֶיהָ שָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סו, יב): הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי מָרוֹן אָמַר אֵמָּה שֶׁמַּשְׁלֶמֶת אִיסְטַטְיוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה הֵן בָּעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֵמָּה שֶׁכָּל טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינָן בָּאוֹת אֶלָּא בִּזְכוּתָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כז, כח): וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, לְךָ בִּזְכוּתְךָ וּבְךָ הַדָּבָר תָּלוּי, דִּכְתִיב (דברים כח, יב): יִפְתַּח ה׳ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב, בִּזְכוּתְךָ וּבְךָ הַדָּבָר תָּלוּי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר תַּנְחוּם וְרַבִּי חָנָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי בֶּרֶכְיָה בּוֹצָרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה אֵמָּה שֶׁעָשְׂתָה שָׁלוֹם בֵּינִי וּבֵין עוֹלָמִי, שֶׁאִלּוּ לֹא קִבְּלָה תּוֹרָתִי הָיִיתִי מַחֲזִיר עוֹלָמִי לְתֹהוּ וָבֹהוּ, דְּאָמַר הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא כְּתִיב (תהלים עה, ד): נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ, אִלּוּלֵי שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, כְּבָר הָיָה הָעוֹלָם מִתְגַּמְגֵּם וְהוֹלֵךְ, וּמִי בִּשְׁם הָעוֹלָם, אָנֹכִי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עה, ד): אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה, בְּזִכּוּת (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, תִּכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ.

וְנֶחֱזֶה בָּךְ, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַד מָתַי אַתֶּם מֵתִים עַל אֱלֹהֵיכֶם וּמְשַׁלְּמִין לוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שיר השירים א, ג): עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ, וְעַד מָתַי אַתֶּם נֶהֱרָגִין עָלָיו, כְּדִכְתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. וְעַד מָתַי אַתֶּם גּוֹמְלִין טוֹבוֹת עָלָיו וְלוֹ לַעֲצָמוֹ, וְהוּא גּוֹמֵל לָכֶם רָעוֹת, כְּאוּ לָכֶם אֲצָלֵנוּ וְאָנוּ מְמַנִּין אֶתְכֶם דֻּכְסִין אִפַּרְכִין וְאִיטַרְטָלִין. וְנֶחֱזֶה בָּךְ וְאַתּוּן אִינּוּן מֶחֱזָיֵתֵיהּ דְּעַלְמָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יח, כא): וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם. וְיִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִין לָהֶם: מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם, שְׁמַעְתֶּם מִימֵיכֶם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁיַּעַבְדוּ בָּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא אֲבוֹתֵינוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְלֹא אָנוּ נַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא מָה אִתָּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ כְּשֶׁיָּצָא מִבֵּית לָבָן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאָכִים הָיוּ חָלִין וּמְרַקְּדִים לִפְנֵי יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצֵאתוֹ מִבֵּית לָבָן, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לב, ב): וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה, חֲרֵי שִׁשִּׁים רִבּוֹא, (בראשית לב, ב): וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם, חֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא. אוֹ שֶׁמָּא אַתֶּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ עַל הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, יט): וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. אוֹ שֶׁמָּא יְכוֹלִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁנַּעֲשָׂה לְאֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ו, טו): וַיַּשְׁכֵּם מְשָׁרֵת אִישׁ הָאֱלֹהִים לָקוּם וַיֵּצֵא וְהִנֵּה חַיִל סוֹבֵב אֶת הָעִיר וְסוּס וָרָכֶב וַיֹּאמֶר נַעֲרוֹ אֵלָיו אָהָהּ אֲדֹנִי אֵיכָה נַעֲשֶׂה, וּכְתִיב (מלכים ב ו, טז): וַיֹּאמֶר אַל תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אִתָּנוּ מֵאֲשֶׁר אוֹתָם. מִיָּד (מלכים ב ו, יז): וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישָׁע וַיֹּאמַר ה׳ פְּקַח נָא אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה וַיִּפְקַח ה׳ אֶת עֵינֵי הַנַּעַר וַיַּרְא וְהִנֵּה הָהָר מָלֵא סוּסִים וְרֶכֶב אֵשׁ סְבִיבֹת אֱלִישָׁע. אוֹ שֶׁמָּא יְכוֹלִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת לָנוּ כַּחוֹלָה שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְעוּלָא בִּירְאָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמְרוּ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ חוֹלָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, יד): שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לְחוֹלָה כְּתִיב, וּמַרְאִין לוֹ בְּאֶצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, יד): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל-מוּת, כַּעֲלָמוֹת, כִּמְחוֹלוֹת שֶׁל צַדִּיקִים.

ב מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב, אָמַר רַבִּי יוּדָן אַפִּלּוּ הֶדְיוֹט מִקֹּלֶס בְּלָשׁוֹן זֶה גְּנַאי הוּא לוֹ, וְאַתְּ אוֹמֵר: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ, אֶלָּא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּעֲמֵי רְגָלִים. וַהֲלֹא פְּעָמִים הַלָּלוּ פְּעָמִים מְגֹלָּיִן פְּעָמִים מְכֻסִּין, אֶלָּא מַה יָּאַיִן עֲקֵיבַיִךְ בִּמְסָאנָא בְּרַתֵּיהּ דְּרַחֲמִי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כָּךְ דָּרְשׁוּ שְׁנֵי הָרֵי עוֹלָם, רַבִּי אֶלְיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמְרוּ: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, מָה הָיָה יָפְיָן לִפְעָמַיִךְ, שֶׁהָיוּ נוֹעָלִין בְּעַד כָּל הַצָּרוֹת. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַח לִנְעוֹל דַּלְתֵי בֵיתוֹ וְעָלָה לְפַעֲמֵי רְגָלִים, וּכְשֶׁבָּא מָצָא הַנָּחָשׁ קָשׁוּר בְּטַבָּעוֹת דַּלְתוֹתָיו. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַח וְלֹא הִכְנִיס כִּרֵי שֶׁל חִטִּים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְעָלָה לָרֶגֶל, וּכְשֶׁבָּא מָצָא אֲרָיוֹת מַקִּיפִין לַחִטִּים. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי אַחִים עֲשִׁירִים שֶׁהָיוּ בְּאַשְׁקְלוֹן וְהָיוּ לָהֶם שְׁכֵנִים רָעִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וַהֲווֹן אָמְרִין אֵימָתַי אִילֵּין יְהוּדָאִין סַלְקִין לְמִצְלָיֵיהּ בִּירוּשְׁלֵם וַאֲנַן עָלִין מְקַפְּחִין בֵּיתֵיהוֹן וּמְחָרְבִין לְהוֹן. מָטָא זִמְנָא וְסָלְקִין, זִמֵּן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְאָכִים כִּדְמוּתָן וַהֲווֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם. מִן דְּאַתְיָין מִן יְרוּשְׁלֵם פַּלְגִין מִן מַה דְּאַיְתוֹן עִמְּהוֹן לְכָל מְגֵירֵיהוֹן, אָמְרוּן לוֹן אֲן חֲוֵיתוֹן, אָמְרוּן לוֹן בִּירוּשְׁלֵם, אֵימַת סְלִיקְתּוּן, בְּיוֹם פְּלָן, וְאֵימַת אֲתֵיתוּן, בְּיוֹם פְּלָן, אָמְרִין בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּיהוּדָאִין דְּלָא שַׁבְקוֹן וְלָא שְׁבַק יַתְהוֹן, אִינּוּן גַּבְרַיָּא סְבִירִין אֵימַת יִסְקוּן אִילֵּין יְהוּדָאִין לְמִצְלָיֵיהּ בִּירוּשְׁלֵם דְּאִינּוּן עָלִין וּמְקַפְּחִין לְבֵיתֵיהוֹן וּמְחָרְבִין לְהוֹן, וּשְׁלַח אֱלָהֲהוֹן מַלְאָכִים כִּדְמוּתְהוֹן דַּהֲווֹ נָפְקִין וְעָלְלִין בְּגוֹ בָּתֵּיהוֹן בְּגִין דְּאִתְרַחֲיצוּ בֵּיהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ.

דָּבָר אַחֵר, מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, בִּשְׁנֵי נְעָלִים, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לִשְׁנֵי פְּרַגְמָטִיטִין שֶׁנִּכְנְסוּ לִמְדִינָה, עָנָה אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ אִם פּוֹתְחִין אָנוּ שְׁנֵינוּ כְּאֶחָד בַּמְּדִינָה, אָנוּ עוֹשִׂין אַפְרַגְייֵס בַּמְּדִינָה, אֶלָּא פְּתַח אַתָּה שַׁבָּתְךָ וַאֲנִי שַׁבָּתִי. רַבִּי חֲנַנְיָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַיְבִי אָמַר מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָל, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּנְּעָלִים, שְׁתֵּי נְעָלִים, נְעִילָה בְּפֶסַח וּנְעִילָה בֶּחָג, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם נוֹעֲלִים לְפָנַי בַּחַג וַאֲנִי נוֹעֵל לִפְנֵיכֶם בַּפֶּסַח.

אַתֶּם נוֹעָלִים לְפָנַי בַּחַג, וַאֲנִי פּוֹתֵחַ וּמַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַזְרִיחַ חַמָּה וּמְגַדֵּל צְמָחִים וּמְדַשֵּׁן פֵּרוֹת וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד צָרָכָיו, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וַאֲנִי נוֹעֵל לִפְנֵיכֶם בְּפֶסַח, וְאַתֶּם יוֹצְאִים וְקוֹצְרִים וְדָשִׁין וְזוֹרִים וְעוֹשִׂים כָּל צָרְכֵיכֶם בַּשָּׂדֶה וּמוֹצְאִין אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רְאוּיָה הָיְתָה הָעֲצֶרֶת שֶׁל חַג שֶׁתְּהֵא רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם כְּנֶגֶד הָעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח, אֶלָּא עֲצֶרֶת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִים מִן הַקַּיִץ לַחֹרֶף לֵית בְּיוֹמַיְהוּ דְּיֵיזְלוּן וְייתוּן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת הַרְבֵּה, מֵהֶן נְשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב, וּמֵהֶן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, יוֹם אֶחָד בָּאוּ כֻּלָּם לִשְׁאֹל שְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ אֲבִיהֶם, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִלּוּ שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב אֵית בְּעוֹנָתָהּ לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, וְאִלֵּין שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם רָחוֹק לֵית בְּעוֹנָתָהּ לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן כֻּלְּהוֹן אֶצְלִי הָכָא נַעֲבֵד כֻּלָּן חַד יוֹם טַב וְנֶחְדֵּי עִמָּן. כָּךְ עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח עַד דְּאִינּוּן נָפְקִין מֵהַחֹרֶף לַקַּיִץ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אֲבָל עֲצֶרֶת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין מֵהַקַּיִץ לַחֹרֶף, וַאֲבַק דְּרָכִים קָשֶׁה, וְיָדוֹת דְּרָכִים קָשׁוֹת, לְפִיכָךְ אֵינָהּ רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵית בְּיוֹמַיָּא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן הָכָא נַעֲבֵד כֻּלָּן חַד יוֹם טַב וְנֶחְדֵּי, לְכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, חֲוֵי אוֹמַר: מַה יָּפוּ פְּעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים.

בַּת נָדִיב, בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא נָדִיב, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים מז, י): נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וגו׳. חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל חִשְׁטִין וּפַרְנִיקִין שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְחַטִּין וּמִתְפַּרְנְקִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת מִילָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין יְרֵכַיִם. אָמַר רַבִּי חִיָּא מָה רָאוּ חֲכָמִים לִקְבֹּעַ רוֹפֵא בִּבְרָכָה שְׁמִינִית, כְּנֶגֶד הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי ב, ה): בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וגו׳. כְּמוֹ חֲלָאִים, כַּמָּה חֲלָיִים מִתַּחַת יָדֶיהָ, כַּמָּה תִּינוֹקוֹת הַנִּמּוֹלִים וּמֵתִים תַּחַת יָדֶיהָ, אָמַר רַבִּי נָתָן מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאתִי לִמְדִינַת קַפּוֹטְקִיָּא וְהָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת וְהָיְתָה יוֹלֶדֶת בָּנִים זְכָרִים וְנִמּוֹלִים וּמֵתִים, מָלָה רִאשׁוֹן וּמֵת, שֵׁנִי וּמֵת, שְׁלִישִׁי וּמֵת, רְבִיעִי הֻבִיאוּ לְפָנַי וְרָאִיתִי בְּשָׂרוֹ יָרוֹק, נִסְתַּכַּלְתִּי בּוֹ וְלֹא מָצָאתִי בּוֹ דַּם בְּרִית, אָמְרוּ לִי מָה אָנוּ מוֹלִין אוֹתוֹ, אָמַרְתִּי לָהֶם הַמְתִּינוּ וְהַנִּיחוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא לוֹ דַּם בְּרִית, דִּתְנַנִּינַן תַּמָּן הַקָּטָן הַחוֹלֶה אֵין מוֹלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרֵיא, וְהִנִּיחוּ אוֹתוֹ, מָלוּ אוֹתוֹ וְנִמְצָא הַבֵּן שֶׁל חַיִּים, וְהוֹצִיאוּ שְׁמוֹ נָתָן כִּשְׁמִי, חֲוֵי: כְּמוֹ חֲלָאִים. דָּבָר אַחֵר כְּמוֹ חֲלָאִים, לְמָה חֲלָאִים הָיָה דוֹמֶה, רַבִּי חוֹנָיָא וְרַבָּנָן, רַבִּי חוֹנָיָא אָמַר לְחוּלְיָא שֶׁל עַמּוּד, וְרַבָּנָן אָמְרִין לְחוּלְיָא שֶׁל מַרְגָּלִית. וּמִי עֲשָׂאָהּ, רַבִּי מְנַחֲמָא אָמַר מַעֲשֶׂה יְדֵי אָמָּן, מַעֲשֶׂה יְדֵי אוּמָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְנוֹטֵעַ בּוֹ שׁוּרוֹת שֶׁל אֱגוֹזִין וְתַפּוּחִים וְרִמּוֹנִים וּמְסָרָן לְבָנוֹ, אָמַר לוֹ, בְּנִי, אֵינִי תּוֹבֵעַ מִפְּךָ דָּבָר, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַנְּטִיעוֹת הַלָּלוּ מְבַכְּרוֹת, תְּהֵא מֵבִיא לְפָנַי מֵהֶן וּמְטַעֲמַנִי כְּדֵי שֶׁאֶרְאֶה מַעֲשֶׂה יָדַי וְאֶשְׂמַח בְּךָ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, אֵינִי תּוֹבֵעַ מִכֶּם דָּבָר, אֶלָּא כְּשֶׁיִּוָּלֵד לְאֶחָד מִכֶּם בֵּן בְּכוֹר יְהֵא מַקְדִּישׁוֹ לְשִׁמִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יג, ב): קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר. וּכְשֶׁאַתֶּם עוֹלִין לְרַגְלֵי תִּהְיוּ מַעֲלִין אוֹתוֹ וְכָל זְכָרִים שֶׁלָּכֶם לְהֵרָאוֹת לְפָנַי, לְפִיכָךְ הִזְהִיר מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל (שמות כג, יז): שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.

ג שָׁרְרָךְ אַגַּן הַסַּהַר, שָׁרְרָךְ אִלּוּ סַנְהֶדְרִין, מַה תִּינוֹק זֶה כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּמֵעֵי אִמּוֹ אֵינוֹ חַי אֶלָּא מִטִּבּוּרוֹ, כָּךְ אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶם, אַגַּן הַסַּהַר, אִדְּרָא דְּאַזְהָרָה, אָבוּן בַּר חִסְדַּי אָמַר אִית אַתְרִין דְּקָרְיִין וְצָווּחִין לְזֵהֲרָא סְהֲרָא. אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין מוּפְלָא שֶׁלָּהּ. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, אַל תֶּחְסַר סַנְהֶדְרִין זֶה שֶׁהוּא מְמַזֵּג לָהּ אֶת הַהֲלָכָה, כְּהַהִיא דִתְנַנִּין תַּמָּן מָזַג שְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם וְאֶחָד יַיִן מְיַיֵּן הַשָּׁרוֹנִי. דָּבָר אַחֵר, אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג, לֹא נֶחְסַר מִזְּגָא דְעַלְמָא, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים כג, א): ה׳ רֹעִי לֹא אֶחְסָר.

בְּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים, זֶה תּוֹרַת כֹּהֲנִים, מַה כֶּרֶס זֶה הַלֵּב מִכָּאן וְהַכְּרָעַיִם מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע, כָּךְ תּוֹרַת כֹּהֲנִים, שְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וְהוּא בָּאֶמְצַע. עֲרֵמַת חִטִּים שֶׁל חֲטָאִים. סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, אִלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן רַכִּים כַּשּׁוֹשַׁנִּים, כַּמָּה מִצְווֹת וְדִקְדּוּקִים יֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, כַּמָּה קַלִּין וַחֲמוּרִין פִּגּוּלִין וְנוֹתָרוֹת יֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּנַהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בֵּן שִׁלֹּשִׁים וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה, מְשֻׁמּוֹצִיא יְצִיאוֹתָיו הוּא בָּא לִזָּקֵק לָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ כְּשׁוֹשַׁנָּה אֲדַמָּה רָאִיתִי, וּפוֹרֵשׁ מִמֶּנָּהּ מִיָּד, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב לָהּ, אֵיזֶה כֹּתֶל בַּרְזֶל יֵשׁ בֵּינֵיהֶם, וְאֵיזֶה עַמּוּד בַּרְזֶל בֵּינֵיהֶם, אֵי זֶה נָחָשׁ נְשָׁכוֹ, אֵיזֶה עַקְרָב עָקְצוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב לָהּ, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁרַכִּין כַּשּׁוֹשַׁנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (ויקרא יח, יט): וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב. וְכֵן מִי שֶׁהֻבִיאוּ לוֹ תַּמְחוּי שֶׁל חֲתִיכוֹת, אָמְרוּ לוֹ חֵלֶב נָפַל שָׁם, וּמָשַׁךְ יָדוֹ וְלֹא טָעַמּוֹ, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא לִטְעֹם, אֵיזֶה נָחָשׁ נְשָׁכוֹ שֶׁלֹּא יִטְעֹם, וְאֵיזֶה עַקְרָב עָקְצוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַב וְיִטְעַם אוֹתוֹ, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁרַכִּין כַּשּׁוֹשַׁנָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (ויקרא ג, יז): כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ.

דָּבָר אַחֵר, בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים, וַהֲלֹא שֶׁל אִיסְטְרוֹבִילִין יָפֶה מִשֶּׁל חִטִּים, אֶלָּא אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לִהְיוֹת בְּלֹא אִיסְטְרוֹבִילִין וְאִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לִהְיוֹת בְּלֹא חִטִּים. אָמַר רַבִּי אִידִי מַה חִטָּה זוֹ סְדוּקָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל סְדוּקָה מִילָתָן. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנַנְיָה אָמַר מַה חִטָּה זוֹ סוֹפֶגֶת כָּךְ יִשְׂרָאֵל סוֹפְגִין נִכְסֵיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ז, טז): וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים וגו׳, וּכְתִיב (ישעיה סא, ו): חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבְכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַה חִטִּים הַלָּלוּ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶם נִמְדָּדוֹת עִמָּהֶם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ (דברים כט, י): מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַה חִטִּים הַלָּלוּ כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין לְזֶרַע אֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּמִנְיָן, וּכְשֶׁנִּכְנָסִין מֵהַגֹּרֶן נִכְנָסִין בְּמִנְיָן, כָּךְ כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם יָרְדוּ בְּמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה, וּכְשֶׁעָלוּ עָלוּ בְּמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, לז): כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. רַבִּי חוֹנָיָה אָמַר עַל הָדָא דְּרַבִּי יִצְחָק כְּשֵׁם שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַשְׁגִּיחַ לֹא עַל מַשְׁפֻּלוֹת שֶׁל זֶבֶל וְלֹא

עַל מַשְׁפֵּלוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְלֹא עַל הַקַּשׁ וְלֹא עַל הַמּוֹץ, לָמָּה, שֶׁאֵין נֶחְשָׁבִים לִכְלוּם, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁגִּיחַ עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לָמָּה, שֶׁאֵינָן כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, יז): כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ וגו׳, וְעַל מִי הוּא מַשְׁגִּיחַ עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, יב): כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳, (במדבר א, ב): שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אָבוּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם נְטִיעָה, אֵין לָהֶם זְרִיעָה, אֵין לָהֶם שֹׁרֶשׁ, וּשְׁלָשְׁתָּם בְּפָסוּק אֶחָד (ישעיה מ, כד): אַף בַּל נִטָּעוּ אַף בַּל זֹרָעוּ אַף בַּל שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וגו׳, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם נְטִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לב, מא): וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וגו׳, וּכְתִיב (עמוס ט, טו): וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם וגו׳, יֵשׁ לָהֶם זְרִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, כה): וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ. יֵשׁ לָהֶם שֹׁרֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, ו): הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, הַתֶּבֶן וְהַמּוֹץ וְהַקַּשׁ הָיוּ מְדַיְּנִין זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר בִּשְׁבִילִי נִזְרְעָה הָאָרֶץ, וְזֶה אוֹמֵר בִּשְׁבִילִי נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה, אָמַר לָהֶן הַחִטִּים הַמְתִינוּ לִי עַד שֶׁתָּבוֹא הַגֹּרֶן וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּשֶׁל מִי נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה. בָּא הַגֹּרֶן, וּכְשֶׁנִּכְנָסִים אֶל הַגֹּרֶן יָצָא בַּעַל הַבַּיִת לִזְרוֹתָהּ, הָלַךְ לוֹ הַמּוֹץ לָרוּחַ, נָטַל הַתֶּבֶן וְהִשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, נָטַל הַקַּשׁ וּשְׂרָפוֹ, נָטַל אֶת הַחִטִּין וְעָשָׂה אוֹתָן כְּרֵי, הָיוּ עוֹבְרִים הַבְּרִיּוֹת כָּל מִי שֶׁרוֹאֶהוּ מְנַשְּׁקוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ב, יב): נַשְּׁקוּ בַר, כָּךְ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הַלָּלוּ אוֹמְרִין אָנוּ יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִין אָנוּ יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, אָמַר לָהֶם יִשְׂרָאֵל הַמְתִינוּ עַד שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּשֶׁבִיל מִי נִבְרָא הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי ג, יט): כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וגו׳, וּכְתִיב (ישעיה מא, טז): תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם (ישעיה מא, טז): וְאַתָּה תָּגִיל בַּה׳ בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל.

ה צְוָארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן, כְּתִיב (בראשית לג, ד): וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ, כֻּלּוֹ נָקוּד, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא הַכְּתָב רָבֶה עַל הַנְּקֻדָּה אַתְּ תָּפִישׁ אֶת הַכְּתָב וּמַנִּיחַ הַנְּקֻדָּה, נְקֻדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב אַתְּ תָּפִישׁ הַנְּקֻדָּה וּמַנִּיחַ אֶת הַכְּתָב, בְּרַם הָכָא לֹא כְתָב רָבֶה עַל הַנְּקֻדָּה וְלֹא נְקֻדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב, אֶלָּא כֻּלּוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ נָקוּד עָלָיו, אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא בָּא לְנַשְּׁקוֹ אֶלָּא לְנָשְׁכוֹ, וְנַעֲשָׂה צַוָּארוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁל שַׁיִשׁ וְקֵהוּ שִׁנָּיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע וְנִמְסוּ כַּדּוֹנָג, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּבְכּוּ, אֶלָּא זֶה בּוֹכֶה עַל צַוָּארוֹ וְזֶה בּוֹכֶה עַל שִׁנָּיו. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר מַיְיתֵי לָהּ מִן הָדָא: צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן, כְּתִיב (שמות ב, טו): וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה, וְכִי יֵשׁ אָדָם יָכוֹל לִבְרוֹחַ מִן הַמֶּלְךְ, אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְנִדּוֹן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְחִיְּבוּ לְהַתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ, אָמַר רַבִּי אֶבְיָתָר נִתְּנָה הַחֶרֶב מִצַּוָּארוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהִתִּיזָה צַוָּארוֹ שֶׁל קוֹסְטַנְר הָרָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יח, ד): כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה, אוֹתִי הִצִּיל וְלַקּוֹסְטַנְר לֹא הִצִּיל. רַבִּי בּוֹן חַנִּי קָרֵי עֲלֵיהּ (משלי יא, ח): צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו. אָמַר ר׳ בֶּרֶכְיָה (משלי כא, יח): כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע. בַּר קַפָּרָא אָמַר מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד מַלְאָךְ בִּדְמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְתָפְשׂוּ אֶת הַמַּלְאָךְ וְהִנִּיחוּ אֶת מֹשֶׁה וּבָרַח. רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב פַּפֵּי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי כָּל אִיסְקוֹלִין שֶׁל פַּרְעֹה נַעֲשׂוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵהֶן אִלְמִין, מֵהֶן חֵרְשִׁין, מֵהֶן סְמִין, מֵהֶן חִגְּרִין, אוֹמְרִין לָאִלְמִין אֵיכָן הוּא מֹשֶׁה, וְלֹא הָיוּ מְדַבְּרִים, וְלַסְּמִין וְלֹא הָיוּ רוֹאִים, וְלַחֵרְשִׁין וְלֹא הָיוּ שׁוֹמְעִים, וְלָחִגְּרִים וְלֹא הָיוּ מְהַלְּכִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יא): וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִּקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי ה׳, הֲלָא אָנָא הוּא דַּעֲבַד כָּל אִילֵּין, (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה.

עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן, עֵינַיִךְ אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁהֵם עֵינַיִם לָעֵדָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵיבָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם וְכֻלָּן הוֹלְכִין אַחַר הָעֵינַיִם, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִסַּנְהֶדְרִין שֶׁלָּהֶן. בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן, מֵילֵי דְּחוּשְׁבָּן, שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין שִׁלְשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין, עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים, זוֹ הַהֲלָכָה שֶׁיּוֹצְאָה מִבֵּית שַׁעַר וּמְרוּחַת לָרַבִּים. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אוֹמֵר שְׁכֵן (שמות כג, ב): לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים.

אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מָה הָאַף הַזֶּה נָתוּן בְּגָבְהוֹ שֶׁל אָדָם, כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָתוּן בְּגָבְהוֹ שֶׁל עוֹלָם. מָה הָאַף הַזֶּה רֹב תַּכְשִׁיטִין תְּלוּיִין עָלָיו, כָּךְ כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת מִיַּעֲקֹב. כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, כה): הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן. רַבִּי טַבְיוֹמִי אָמַר שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כַּשֶּׁלֶג, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, יח): אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר שֶׁכָּל הַלְּבָבוֹת שְׂמֵחוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, ג): יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עַל שֵׁם כָּל הַיָּמִים. צוֹפֶה פְּנֵי דַמֶּשֶׂק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתְּהֵא מַגַּעַת עַד שַׁעֲרֵי דַמֶּשֶׂק, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, א): מַשָּׂא דְּבַר ה׳ בְּאֶרֶץ חַדְרָךְ, מַהוּ חַדְרָךְ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מָקוֹם הוּא שְׁנִקְרָא חַדְרָךְ, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית, הָעֲבוֹדָה שֶׁאֲנִי מְדַמֶּשֶׂק וְיֵשׁ שָׁם מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ חַדְרָךְ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁהוּא חַד וְרַךְ, חַד לָאֻמּוֹת וְרַךְ לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, חַדְרָךְ, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁעָתִיד לְהַדְרִיךְ כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ, וְכִי דַּמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ, וַהֲלֹא אֵין מְנוּחָתוֹ אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יד): זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד, אָמַר לוֹ עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מִתְרַחֶבֶת בְּכָל צְדָדֶיהָ עַד שֶׁתְּהֵא מַגַּעַת לְשַׁעֲרֵי דַמֶּשֶׂק, וְגָלְיוֹת בָּאוֹת וְנָנוּחוֹת תַּחְתֶּיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ, עַד דַּמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ, מַה מְקַיְּם רַבִּי יוֹחָנָן (ירמיה ל, יח): וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ, כִּתְאֳנָה זוֹ שֶׁקָּצָרָה מִלְּמַטָּה וּרְחָבָה מִלְּמַעְלָה, כָּךְ עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מִתְרַחֶבֶת בְּכָל צְדָדֶיהָ וְגָלְיוֹת בָּאוֹת וְנָנוּחוֹת תַּחְתֶּיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ג): כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי, חֲרֵי לָאָרֶךְ, לְרֹחַב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (זכריה יד, י): וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד יִקְבֵי הַמֶּלֶךְ. רַבִּי זַבַּאי רַבָּה אָמַר עַד שִׁיחַיָּה רִיפָע עַד הַיִּקְבִין שֶׁיִּקָּבֵן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. חֲרֵי לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, וּלְמַעְלָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (יחזקאל מא, ז): וְרָחְבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה לַצְּלָעוֹת, תָּנֵי עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְרַחֵב

וְלַעֲלוֹת וְלִהְיוֹת מַגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, עַד שֶׁתֹּאמַר (ישעיה מט, כ): צַר לִי הַמָּקוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר עֲדַיִן לֹא לָמְדָנוּ שֶׁבַח יְרוּשָׁלַיִם, מֵהֵיכָן אַתְּ לָמֵד שְׁבָחָהּ, מֵחוֹמוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה׳ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב.

ו רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל, הָרָשִׁים שֶׁבָּכֶם חֲבִיבִים עָלַי כְּאֵלְיָהוּ שֶׁעָלָה לְהַר הַכַּרְמֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מב): וְאֵלְיָהוּ עָלָה אֶל רֹאשׁ הַכַּרְמֶל וַיֶּשֶׁם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּיו, אֶלָּא אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין לָנוּ זְכוּת הַבֵּט לַבְּרִית. וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַדַּלִּים וְהָרָשִׁים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל חֲבִיבִין עָלַי כְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, ח): וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִיד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּדָנִיֵּאל, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דניאל ה, כט): וְהַלְבִּשׁוּ לְדָנִיֵּאל אַרְגְּוָנָא. מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ (תהלים צג, א): ה׳ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. אָסוּר בָּרְהָטִים, שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה שֶׁהוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ יִשְׂרָאֵל. בָּרְהָטִים שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, בִּזְכוּת מִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ז): וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם. וְחַד אָמַר בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית ל, לח): וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, מֶלֶךְ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ. בָּרְהָטִים, שֶׁנִּגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּשְׁבִיל מָה, בָּרְהָטִים שֶׁל מֵי מְרִיבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כ, יג): הֵמָּה מֵי מְרִיבָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר מֶלֶךְ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מִנַּיִתִיךְ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְדַרְכּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לִהְיוֹת גּוֹזֵר וַאֲחֵרִים מְקַיְּמִין, כָּךְ תִּהֵא גוֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל וְהֵן מְקַיְּמִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא כד, ב): צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ז מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ. מַה יָּפִית בַּמִּצְוֹת, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, מַה יָּפִית בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. מַה יָּפִית בְּמִצְוֹת הַבַּיִת, בְּחִלּוּק תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּמִצְוֹת הַשָּׁדֶה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי, וְהַהֶפְקֵר. מַה יָּפִית בְּכִלְאַיִם, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּסָדִין בְּצִיצִית. מַה יָּפִית בִּנְטִיעָה, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּעָרְלָה. מַה יָּפִית בְּנֶטַע רְבָעִי, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּמִילָה. מַה יָּפִית בִּפְרִיעָה, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּתְפִלָּה. מַה יָּפִית בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּמְזוּזָה. מַה יָּפִית בִּתְפִלִּין, וּמַה נָּעַמְתְּ בְּסֵכָּה. מַה יָּפִית בְּלוּלָב, וּמַה נָּעַמְתְּ בִּתְשׁוּבָה. מַה יָּפִית בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּמַה נָּעַמְתְּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. מַה יָּפִית בָּעוֹלָם הַבָּא, וּמַה נָּעַמְתְּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים, זֶה אַהֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה מִתְחַשֵּׁא עַל מֶלֶךְ סְדוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יד, כב כג): וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל ה׳ אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. דָּבָר אַחֵר, אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים, זֶה אַהֲבָתוֹ שֶׁל דָּנִיֵּאל, שֶׁהָיָה מִתְחַשֵּׁא עַל בֵּלְשַׁאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ה, יז): מַתְנָתָךְ לָךְ לֶהֱוֵין וּנְבִזְבִיָתָךְ לְאָחֳרָן הַב, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר נְבוּז רֵאשָׁה תַּמָּן הֵינוֹן צָוְוחִין לֵיהּ לְאִיפַּרְכָא נְבוּזְבָזְתָאךְ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בִּזְבוּזֵיךְ בִּזְיזִין בְּנֵי בִזְיזִין אַתּוּן, מַתְלָא אָמַר מִן דְּיֵירוּת וְלָא מִן דְּבָזִין לֵיהּ.

ח זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, רַבִּי חוֹנָיָא בְּשֵׁם רַבִּי דוֹסָא בַּר טֻבְיָת שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְיֵצֶר זְנוּת, יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּבָר נֶעֱקַר, וְיֵצֶר זְנוּת הוּא קַיָּם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִי שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בַּזְּנוּת מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹמֵד בִּשְׁתֵּיהֶן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְחַבָּר שֶׁהָיוּ לוֹ חֲכִינִים חָבַר אֶת הַגְּדוֹלָה וְהִנִּיחַ אֶת הַקְּטַנָּה, אָמַר כָּל מִי שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בְּזוֹ מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹמֵד בִּשְׁתֵּיהֶם, כָּךְ עָקַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהִנִּיחַ שֶׁל זְנוּת, אָמַר כָּל מִי שֶׁעוֹמֵד בְּיֵצֶר זְנוּת מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עָמַד בִּשְׁתֵּיהֶן. אִימָתַי נֶעֱקַר יֵצֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, רַבִּי בַּנָּיָה אָמַר אֵלּוּ מְרְדְּכֵי וְאֶסְתֵּר, וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, מֵיתִיבִין רַבָּנָן לְרַבִּי בַּנָּיָה וְכִי עַל יְדֵי יְחִידִי הָיָה נֶעֱקָר, מֵיתִיב רַבִּי בַּנָּיָה לְרַבָּנָן וְכִי מָרְדְּכֵי וְאֶסְתֵּר יְחִידִים הָיוּ, הֲדָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי בַּנָּיָה. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי מָיָאשָׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר כַּהֲנָא, כְּתִיב (אסתר ד, ג): שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים, רַבָּן שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר צַדִּיקִים הָיוּ, וְדָא מְסַיְּיעָא לְרַבָּנָן, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל כְּתִיב (יחזקאל ו, ט): וְזָכְרוּ פְלֵיטֵיכֶם אוֹתִי בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם וגו׳, פְּלֵיטֵיכֶם אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁהָיוּ פְלֵטִים מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁבוּ שָׁם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל (הושע יד, ט): אֶפְרַיִם מַה לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים, מַה לִּי לְיִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲנִי עָנִיתִי, אֲנִי עֲנִיתִי לוֹ, לֹא אֲשׁוּרֶנּוּ, לֹא אֶמְרֹנוּ שִׁירָה לְפָנֶיךָ, חֲזִי אוֹמֵר אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַפְתִּי יִצְרָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִם כֵּן לָמָּה בָּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּסָפֵק בִּימֵי הָמָן, רַבָּנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, רַבָּנָן אָמְרֵי עַל שֶׁעָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר עַל שֶׁאָכְלוּ מִתַּבְשִׁיל הַגּוֹיִם. אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא לֹא אָכְלוּ סְעוּדָה אֶלָּא אַנְשֵׁי שׁוּשַׁן הַבִּירָה בִּלְבָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (אסתר א, ה): וּבִמְלוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה, אָמַר לָהֶם וַהֲלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין אִלֵּין בְּאִלֵּין, דִּכְתִיב (ויקרא כו, לז): וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו, אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם אַתֶּם חַיָּבִתֶּם אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, דִּכְתִיב (שמות כב, יט): זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, אָמְרוּ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָבְדוּ אוֹתָהּ בְּכָל לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, לג): כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן (איכה ג, לג): וַיָּגֶה בְּנֵי אִישׁ, הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם אָדָם קָשֶׁה בְּיוֹתֵר לְנַסּוֹתָן, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְעָמַד וְהִגָּה אֶת מַכָּתָן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת פָּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּסִינַי פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם וְלֹא פָּעֲלוּ בְלִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, לו לז): וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. בְּבָבֶל פָּעֲלוּ בְלִבָּם וְלֹא פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן וַיָּגֶה בְּנֵי אִישׁ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ז, ו): אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה, וְהִגָּה אֶת מַכָּתָן, עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, עַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כִּיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה

מִכָּל אֻמָּה וְאֻמָּה, וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל. עַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָא כֵּיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אֻמָּה וְאֻמָּה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁהָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מִיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ וּמָחוּ עַל עֲצָמָן וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל דָּנִיֵּאל, אָמְרוּ לוֹ רַבֵּנוּ דָּנִיֵּאל נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱמִיד צֶלֶם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אֻמָּה וְאֻמָּה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְלָנוּ הִפְרִישׁ מִכָּל יִשְׂרָאֵל מָה אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ נִסְגּוֹד לֵיהּ אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם הִנֵּה הַנָּבִיא לִפְנֵיכֶם לְכוּ אֵצְלוֹ, הָלְכוּ לָהֶם מִיָּד אֵצֶל יְחֶזְקֵאל, אָמְרוּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְדָנִיֵּאל נִסְגּוֹד לֵיהּ אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם כְּבָר מְקֻבָּל אֲנִי מִיְּשַׁעְיָה רַבִּי (ישעיה כו, כ): חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם. אָמְרוּ לֵיהּ מָה אַתְּ בָּעֵי דִּיהוֹן אָמְרִין הָדֵין צַלְמָא סְגִדִין לֵיהּ כָּל אֲמַיָּא, אֲמַר לוֹן וּמָה אַתּוּן אָמְרִין, אָמְרוּ לֵיהּ אֲנַן בָּעֵינַן נִתֵּן בֵּיהּ פְּגַם דְּנֵיהֲוֵי תַּמָּן וְלָא נִסְגּוֹד לֵיהּ, בְּגִין דִּיהוֹן אָמְרִין הָדֵין צַלְמָא כָּל אֲמַיָּא סָגְדִי לֵיהּ לְבַר מִישְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶפְלֶךְ בַּגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כ, א): בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת ה׳ וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי, וּמִי הָיוּ, אִלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מְבַקְּשִׁים לִתֵּן נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַּׁת שְׁמֶךָ, מִתְקַיֵּם אַתְּ עֲלֵיהֶן אוֹ לֹא, אָמַר לוֹ אֵינִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כ, ג): בֶּן אָדָם דַּבֵּר אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו׳ הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים, מֵאַחַר שֶׁגְּרַמְתֶּם לִי לְהַחֲרִיב בֵּיתִי וְלִשְׂרֹף הֵיכָלִי וּלְהַגְלוֹת בָּנַי לְבֵין הָאֻמּוֹת וְאַחַר כָּךְ אַתֶּם בָּאִים לְדָרְשֵׁנִי, (יחזקאל כ, ג): חַי אֲנִי אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה יְחֶזְקֵאל וְקוֹנֵן וְהֵילִיל בְּעַצְמוֹ וְאָמַר יַי לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל אָבְדָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מִיהוּדָה אֶלָּא אִלּוּ בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל א, ו): וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וְזוֹ תְּשׁוּבָה בָּאָה לָהֶם, וַהֲוָה בָּכֵי וְאָזֵיל, כֵּיוָן דַּאֲתָא אָמְרוּ לֵיהּ מָה אָמַר לָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם אֵינוֹ מִתְקַיֵּם עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ בֵּין מִתְקַיֵּם בֵּין שֶׁאֵין מִתְקַיֵּם אָנוּ נוֹתְנִין נַפְשׁוֹתֵינוּ עַל קִדֻּשַּׁת שְׁמוֹ, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֵצֶל יְחֶזְקֵאל מָה אָמְרוּ לוֹ לִנְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ג, טז יז): לָא חַשְׁחִין אֲנַחְנָא עַל דְּנָה פִּתְגָם לַהֲתָבוּתָךְ הֵן אִיתַי אֱלָהֲנָא דִּי אֲנַחְנָא פָלְחִין יָכֵל לְשֵׁיזְבוּתַנָא. לְאַחַר שֶׁבָּאוּ אֵל יְחֶזְקֵאל וְשָׁמְעוּ הַתְּשׁוּבָה, אָמְרוּ לִנְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ג, יח): וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ מַלְכָּא, בֵּין מַצִּיל בֵּין לֹא מַצִּיל יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ מַלְכָּא דִּי לֵאלָהָךְ לָא אִיתָנָא פָלְחִין וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא נִסְגֻּד. מִן דְּנָפְקִין מִן גַּבֵּיהּ דִּיחֶזְקֵאל נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ יְחֶזְקֵאל מָה אַתְּ סָבוּר שֶׁאֵינִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, מִתְקַיֵּם אֲנִי עֲלֵיהֶם בְּוַדַּאי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לו, לז): כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהִים עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שְׁבִיק לְהוֹן וְלָא תֵּימַר לְהוֹן מִידֵי, אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן מְהַלְכִין עַל תַּמָּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי י, ט): הוֹלֵךְ בַּתֹּם יֵלֵךְ בֶּטַח וגו׳, מֶה עָשׂוּ הָלְכוּ וּפִזְּרוּ עַצְמָן בֵּין הָאֻכְלוּסִין וַהֲווֹן אָמְרִין וְהֵן לָא מַצִּיל יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ, הֲדָא הִיא דִּכְרִיתָא מִשְׁתַּכְּחִין וְאָמְרִין בְּמַאן דַּאֲקִים עַלְמָא עַל תְּלָתָא עַמּוּדִים, אִית דְּאָמְרֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אִינּוּן, וְאִית דְּאָמְרִין אִלּוּ הֵן חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. זֹאת קוֹמָתְךָ דְּמִתָּה לְתָמָר, מַה תָּמָר נִגְזָרָה עָלֶיהָ שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפָה, אַף אִלּוּ נִגְזַר עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ, כֵּיצַד נַעֲשָׂה לָהֶם הָאוּר, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כְּמִין טַלְנָס, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּמִין אָוְקְיֵי.

ט אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר, אָמַרְתִּי שֶׁאֲנִי מִתְעַלָּה בְּכָל הָאֻמָּה כֻּלָּה וְלֹא נִתְעַלֵּיתִי אֶלָּא בָּכֶם. אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו, בְּסַנְסִנָּיו הֲדָא תְּמָרְתָא כִּדְלָא עָבְדָה כְּלוּם לָא פְּחִיתָא דְּהִיא עָבְדָה מִן תְּלַת אִילָנִין אַלְבְּנִין, אָבוּז בַּר חִסְדֵּי אָמַר בְּאַתְרִין צָווּחִין לְאַלְבְּנֵיהּ סַנְסַנֵּיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, כא): בֵּאדַיִן גְּבְרַיָּא אִלֵּךְ כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא, רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּגוּלֵיהוֹן, וְרַבִּי הוּנָא אָמַר, בְּמוּקְסֵיהוֹן. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְמִן חֵיפָה, [שלשה] [ששה] נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, צָף הַכִּבְשָׁן, וְנִפְרַץ הַכִּבְשָׁן, וְנִשְׂרְפוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְנַעֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר אִימּוֹס שֵׁירוּף, וְהִפִּילָה הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם, וְהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל הַמֵּתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. צָף הַכִּבְשָׁן מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הֲדָא קְרָא (דניאל ג, כד כה): אֱדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא תְּוַהּ וְקָם בְּהִתְבְּהָלָה עָנֵה וְאָמַר וגו׳ הָא אֲנָה חָזֵה גַּבְרִין אַרְבְּעָה שָׁרִין מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא וגו׳ וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵה לְבַר אֱלָהִין. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, אָמַר לוֹ אִי רָשָׁע לְחָה סְרוּחָה בַּר אִית לֵיהּ, חֲזוֹר וְיָתֵיב מִילָּךְ, חֲזַר וְיָתֵיב מִילּוֹי, (דניאל ג, כה): עָנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי שְׁלַח בְּרִיהּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא דִּי שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וְשֵׁיזִב לְעַבְדּוֹהִי דִּי הִתְרְחִצוּ עֲלוֹהִי, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן פְּרֵיטִין מְשֻׁלּוּ הָיוּ. נִפְרַץ הַכִּבְשָׁן מִנַּיִן, דִּכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן קְרֵב נְבוּכַדְנֶצַּר לִתְרַע אַתּוּן נוּרָא יְקִדְתָּא עָנֵה וְאָמַר שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ עַבְדּוֹהִי דִּי אֱלָהָא עִלָּאָה, פְּרֵקוּ וֶאֱתוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא פְּקוּ וֶאֱתוֹ, מִכָּאן שֶׁנִּפְרַץ הַכִּבְשָׁן. נִשְׂרְפוּ אַרְבָּעָה מַלְכֻיּוֹת מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דִּכְתִיב (דניאל ג, ב): שְׁלַח לְמִכְנַשׁ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סְגָנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזָרַיָּא גְּדָבְרַיָּא דְּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא, אֲדַרְגָּזָרַיָּא אִיפְּרָכַיָּא, גְּדָבְרַיָּא אִיסְטָרְטָטָיָא, דְּתָבְרַיָּא אִיסְכְּלוֹסְקוֹקֵי, הוּא קוֹרֵא לָהֶם דְּתָבְרַיָּא, שֶׁהֵם שׁוֹבְרִים אֶת הַדְּבָרִים, תִּפְתָּיֵא, מֵימְרַם, וְלָמָּה הוּא קוֹרְאָן כֵּן תִּפְתָּיֵא, שֶׁמְּפַתִּין יֵצֶר הָרָע עַל זְנוּת, אֵין לִי אֶלָּא אִלּוּ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת דֶּכֶסִין וְאַנְדִּיקִין וְהַהֶגְמוֹנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (דניאל ג, ב): וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא, אֵין לִי אֶלָּא אִלּוּ בִּירִידָתָן, בַּעֲלִיָּתָן מִנַּיִן, דִּכְתִיב (דניאל ג, כז): וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סְגָנַיָּא וּפַחֲוָתָא וְהַדָּבְרֵי מַלְכָּא, אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, רַבִּי אַחָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אַחָא אָמַר אִלּוּ הָאַרְכּוֹנוֹת שֶׁהֵן נָחְשָׁדִין וּפוֹנִין דִּין לְכָל צַד, וְרַבָּנָן אָמְרֵי שֶׁמְּהַדְּרִין פָּנִים וּפוֹנִים דִּין. סְגָנַיָּא סְכוֹלוֹסְטִיקֵי, וּפַחֲוָתָא קָתָאלִיקֵי, וְהַדָּבְרֵי מַלְכָּא קְשִׁישֵׁי וְאִיטְרוֹלוֹגִיסֵי, (דניאל ג, כז): חֲזַיִן לְגֶבְרַיָּא אִלֵּךְ. וְנַעֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר אִימּוֹס שֵׁירוּף מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הֲדָא דְּהוּא אָמְרָה בְּפוּמֵיהּ (דניאל ג, לב): אֲתַיָּא וְתִתְמְהַיָּא דִּי עֲבַד עִמִּי אֱלָהָא עִלָּאָה שְׁפַר קָדָמַי לְהַחֲוָיָה, עִמִּי עֲבַד בְּגוּפִי עֲבַד. הִפִּילָה הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הֲדָא קְרָא (ישעיה מו, א): כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ. הֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל אֶת הַמֵּתִים מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הֲדָא קְרָא (יחזקאל לז, ט): מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהִפִּילָה

אֶת הַצֶּלֶם, הָרוּחַ הַהוּא הֶחֱיָה הַמֵּתִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹתוֹ הַיּוֹם שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. וְרַבָּנָן אוֹמְרִים כְּמָה הָוָה נְבוּכַדְנֶצַּר מְפַתֵּהוּ לְדָנִיֵּאל וְאוֹמֵר לוֹ לֵית אַתְּ סָגֵיד לְצַלְמָא דְּרֵידָא לֵיהּ וְאֵית לֵיהּ מַמָּשָׁא, אֲמַר לֵיהּ תָּא חֲמֵי מַהוּ עָבֵיד וְאִתְּ מִן גַּרְמָךְ אַתְּ סָגֵיד לֵיהּ, מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ רָשָׁע נָטַל צִיצוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ פִּיו, וְכִנֵּס כָּל זְנֵי זְמָרָא וַהֲווֹ מְקַלְסִין קֳדָמוֹהִי וְהוּא אוֹמֵר אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, כֵּיוָן דַּחֲמָא דָּנִיֵּאל כֵּן אֲמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ יָהֵיב לִי רְשׁוּתָא לְמִסַּק וְלִמְנַשַּׁק הָדֵין צַלְמָא דֵּידָךְ עַל פּוּמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ וְלָמָּה עַל פּוּמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ דְּהוּא טָעֵים מִשְׁתָּעֵי, מִיָּד נָתַן לֵיהּ רְשׁוּת וּסְלַק מִיסְלַק, אִישְׁתְּבַע לְצִיצָא וַאֲמַר לֵיהּ בָּשָׂר וָדָם אֲנִי וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אֶלָּא הִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל בְּךָ שֵׁם שָׁמַיִם וְגוֹזֵר אֲנִי עָלֶיךָ שֶׁתָּבוֹא אַחֲרַי, בָּא לְנַשְּׁקוֹ וְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִתּוֹךְ פִּיו, מִן דִּנְחַת מִתְכַּנְּשִׁין כָּל זְנֵי זְמָרָא וַהֲווֹ מְקַלְסִין קֳדָמוֹהִי וְלָא הָוָה עָבֵיד כְּלוּם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִפִּיל הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם. כֵּינָן שֶׁרָאוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם חֲנַנְיָה וַחֲבֵרָיו, הֵוּ נָסְבִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וּמְתַבְּרִין יַתְהוֹן וְעָבְדִין יַתְהוֹן זוֹגִין זוֹגִין פַּעֲמוֹנִין, וְתָלָן יַתְהוֹן בְּכִלְבֵּיהוֹן וּבַחֲמוֹרֵיהוֹן, וַהֲווֹ מְקַרְקְשִׁין בְּהוֹן וְאָמְרִין אָתוֹן חֲמוֹן לְמָה חֲוִינַן סָגְדִין, לְקָיֵם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה. וְיִהְיוּ נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן, זֶה פֶּרֶץ וְזֶרַח, מַה פֶּרֶץ וְזֶרַח נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ, אַף אֵלּוּ נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם שְׂרֵפָה וְלֹא נִשְׂרְפוּ. וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מֵאַחַר שֶׁכָּתַב בָּהֶן (דניאל ג, כז): וְרֵיחַ נוּר לֹא עָדָת בְּהוֹן, וְאֹתֶ אָמַר: וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים, וּלְמָה הָיָה דּוֹמֶה רֵיחָן לְרֵיחַ שָׁדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים.

י וְחִבֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת כֻּלָּן וְאָמַר לָהֶם רְדוּ וְנִשְׁקוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁפָּעֲלוּ הֵם לְפָנַי בָּאֵשׁ, כָּךְ פָּעֲלוּ לְפָנַי בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם רְדוּ נַשְּׁקוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁאִלּוּלֵי אֵלּוּ לֹא קִבְּלוּ תּוֹרָתִי וּמַלְכוּתִי בְּסִינַי, הָיִיתִי נַעֲשֶׂה בַּעַל דְּבָב לְאֵלּוּ שֶׁהֵם יְשֵׁנִים בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת שִׂפְתוֹתָיו רוֹחֲשׁוֹת עָלָיו בַּקֶּבֶר, מַאי טַעְמָא, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים. שְׁמוּאֵל אָמַר כְּכֹמֶר זֶה שֶׁל עֲנָבִים שֶׁהוּא זָב מֵאֵלָיו. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, חַד אָמַר כַּהֲדֵין דְּשָׁתֵי קוֹנְדִיטוֹן, וְחַד אָמַר כַּהֲדֵין דְּשָׁתֵי חֲמַר עַתִּיק, אַף עַל גַּב דְּהוּא שָׁתֵי לֵיהּ, טַעֲמָא וְרֵיחָא בְּפוּמֵיהּ.

יא אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, שְׁלֹשָׁה שׁוּקִין הֵן, אֵין שׁוּקָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, אֵין שׁוּקָהּ שֶׁל אִשָּׁה אֶלָּא בְּבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, טז): וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ. אֵין שׁוּקוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע אֶלָּא בְּקַיִן וַחֲבוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ז): וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין שׁוּקָן שֶׁל גְּשָׁמִים אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, י): פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה, אִם זְכִיתֶם תַּעֲשִׂירֶנָּה, וְאִם לֹא תְּעַשְּׁרֶנָּה, שֶׁתַּעֲשֶׂה לָכֶם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה. דָּבָר אַחֵר, וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ, תַּשִּׁים אָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ תַּשִּׁים, אָנוּ מְצַפִּים וּמְקַוִּים לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וּמְיַחֲדִים שְׁמוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְאוֹמְרִים (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.

יב לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת נֵצֵא וּנְטַיֵּיל בְּדִימוֹסִין שֶׁל עוֹלָם, נָלִינָה בַּכְּפָרִים, בַּכּוֹפְרִים בּוֹ, אֵלּוּ כְּרַבִּי אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּפְרוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אֶלָּא אַף עַל פִּי כֵן לִשְׁעָה.

יג נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה׳ צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. פִּתַּח הַסְּמָדַר, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים, תִּינוֹקוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי, שָׁם אֲנִי נוֹתֵנֶת הַצַּדִּיקִים וְהַצַּדִּיקוֹת וְהַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ.

יד הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, אֵלּוּ עוּלְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. וְעַל פִּתְחֵינוּ כָּל מְגָדִים, אֵלּוּ בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבְקוּ בְּבַעֲלֵיהֶן וְאֵינָן מַכִּירוֹת אָדָם אַחֵר. דָּבָר אַחֵר, הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי יוּדָן אָמַר בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה הֵם חֲבִיבִין הַדּוּדָאִים לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבִּשְׁכַר הַדּוּדָאִים הַלָּלוּ עָמְדוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים גְּדוֹלִים מְסֻיָּמִים, וְאֵלּוּ הֵם, שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר וְשִׁבְטוֹ שֶׁל זְבוּלוּן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, טז): וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זוֹ הִפְסִידָה וְזוֹ הִפְסִידָה, זוֹ נִשְׂתַּכְּרָה וְזוֹ נִשְׂתַּכְּרָה, לֵאָה הִפְסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׂתַּכְּרָה שְׁבָטִים וּקְבוּרָה, רָחֵל נִשְׂתַּכְּרָה דּוּדָאִים וְהִפְסִידָה שְׁבָטִים וּקְבוּרָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר זוֹ הִפְסִידָה וְזוֹ הִפְסִידָה, זוֹ נִשְׂתַּכְּרָה וְזוֹ נִשְׂתַּכְּרָה. לֵאָה הִפְסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׂתַּכְּרָה שְׁבָטִים וְהִפְסִידָה שְׁבָטִים וּקְבוּרָה, רָחֵל נִשְׂתַּכְּרָה דּוּדָאִים וְנִשְׂתַּכְּרָה בְּכוֹרָה וְהִפְסִידָה שְׁבָטִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּתִיב (ירמיה כד, א ב): הֹרְאַנִי ה׳ וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְאֵנִים וגו׳ הַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד, זוֹ גְּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה, וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד, זוֹ גְּלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה. אֵין תֵּימַר גְּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה עָשָׂת תְּשׁוּבָה וְגָלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה לֹא עָשָׂת תְּשׁוּבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ, שְׁנֵי הַדּוּדָאִים, הַטּוֹבִים וְהָרָעִים, נָתְנוּ רֵיחַ. וְעַל פִּתְחֵינוּ כָּל מְגָדִים, דְּבֵית רַבִּי שִׁילָא וְרַבָּנָן, דְּבֵית רַבִּי שִׁילָא אָמְרִין לְאִשָּׁה כְּשֶׁרָה שֶׁהִנִּיחַ לָהּ בַּעֲלָהּ מְעַט חֲפָצִים וּמְעַט יְצִיאוֹת, כֵּיוָן שֶׁבָּא בַּעְלָהּ אָמְרָה לוֹ רְאֵה מַה הִנַּחְתָּ לִי וּמַה סִגַּלְתִּי לְךָ, וְגַם הוֹסַפְתִּי לְךָ עֲלֵיהֶם. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וּנְתָנוֹ לְאָרִיס, מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ הָאָרִיס, מִלֵּא כַּלְכָּלוֹת שֶׁל תְּאֵנִים מִפֵּרוֹתָיו שֶׁל פַּרְדֵּס, וּנְתָנָן עַל פֶּתַח הַפַּרְדֵּס, כְּשֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר רוֹאֶה כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה, אָמַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה בְּפֶתַח הַפַּרְדֵּס, בַּפַּרְדֵּס כֻּלּוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים אַנְשֵׁי כְנֶסֶת

הַגְּדוֹלָה, הִלֵּל וְשַׁמַּאי וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן. בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידֵיהוֹן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם צוֹפְנִים לִי וַאֲנִי צוֹפֵן לָכֶם, אַתֶּם צוֹפְנִים בְּמִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וַאֲנִי צוֹפֵן לָכֶם בְּאוֹצָרוֹת מְלֵאִים יוֹתֵר מִכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בַּר יוֹדָן, אֶלָּא דְּדִידֵיהּ הֵינוּן סַגְיָן מִן דִּידָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לא, כ): מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ וגו׳.

פרשה ח

א מִי יִתֵּנְךָ כְּאָח לִי, בְּאִי זֶה אָח, כְּקַיִן לְהֶבֶל, קַיִן הָרַג לְהֶבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ח): וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ. אֶלָּא כְּיִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק, יִשְׁמָעֵאל שׂוֹנֵא לְיִצְחָק. אֶלָּא כְּעֵשָׂו לְיַעֲקֹב, הֲרֵי נֶאֱמַר (בראשית כז, מא): וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב. אֶלָּא כַּאֲחֵי יוֹסֵף לְיוֹסֵף, שׂוֹנְאִין הָיוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יא): וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו. בְּאֵי זֶה אָח, יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי, הֱוֵי אוֹמֵר כְּיוֹסֵף לְבִנְיָמִין שֶׁאָהֲבוֹ בִּלְבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, טז): וַיַּרְא יוֹסֵף אֶתָּם אֶת בִּנְיָמִין. אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקֶךָּ, חוּץ, זֶה הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא חוּץ לַיִּשּׁוּב. אֶשָּׁקֶךָּ, בִּשְׁנֵי אַחִים שֶׁנָּשְׁקוּ זֶה לָזֶה, וְאֵלּוּ הֵן, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, כז): וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ. לֹא יָבֻזּוּ לִי, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי אַחִים שֶׁהָיָה אֶחָד בְּמִירוֹן וְאֶחָד בְּגוּשׁ חָלָב, נָפְלָה דְלֵיקָה בְּבֵית זֶה שֶׁהָיָה בְּמִירוֹן וּבָאת אֲחוֹתוֹ מִגּוּשׁ חָלָב הִתְחִילָה מְגַפַּפְתּוֹ מְחַבַּקְתּוֹ וּמְנַשֶּׁקְתּוֹ וְאוֹמֶרֶת לֵית דָּא מְבַדֶּה לִי, דַּהֲוָה אָחִי בַּאֲנָנְקִי וְנִתְפַּלֵּט מִמֶּנָּה.

ב אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ, אֶנְהָגְךָ מֵהֶעֱלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי, זֶה סִינַי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, לָמָּה קוֹרְאִין לְסִינַי בֵּית אִמִּי, שֶׁמִּשָּׁם נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל כְּתִינוֹק בֶּן יוֹמוֹ. תְּלַמְּדֵנִי, מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא רַבָּה, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְשֶׁל בַּר קַפָּרָא וּמִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָא. מֵעֲסִיס רִמּוֹנִי, אֵלּוּ הַהַגָּדוֹת שֶׁטַּעֲמָן כִּרְמּוֹן. דָּבָר אַחֵר, אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁמְּפֻפָּם בְּמִשְׁנָיוֹת כְּיֶרֶקַח. מֵעֲסִיס רִמּוֹנִי, אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כח, לד): פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן.

ה מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר, עִלּוּיָהּ מֵהַמִּדְבָּר, סִלּוּקָהּ מִן הַמִּדְבָּר, מִיתָתָהּ מִן הַמִּדְבָּר, הֲדָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ. מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִיא מַנַּחַת פִּרְקֵי תוֹרָה וּפִרְקֵי מַלְכוּת לֶעָתִיד לָבוֹא. תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, דָּרַשׁ פָּלְטִיוֹן אִישׁ רוֹמִי וְאָמַר, נִתְלַשׁ הַר סִינַי וְנִצַּב בְּשִׁמְיֵי מָרוֹם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים תַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר. דָּבָר אַחֵר, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, זֶה סִינַי, וְלָמָּה נִמְשַׁל בְּתַפּוּחַ, אֶלָּא מַה תַּפּוּחַ זֶה עוֹשֶׂה פֵּרוֹת בְּחֹדֶשׁ סִיוָן, כָּךְ הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּסִיוָן. דָּבָר אַחֵר, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ, לָמָּה לֹא בָּאֱגוֹז וְאִילָן אַחֵר, אֶלָּא כָּל אִילָן דַּרְכּוֹ מוֹצִיא עָלָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ פֵּרוֹתָיו, וְתַפּוּחַ זֶה מוֹצִיא פֵּרוֹתָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיא עָלָיו, כָּךְ הִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂיָה לִשְׁמִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם תּוֹרָתִי מוּטָב וְאִם לָאו הֲרֵינִי כּוֹבֵשׁ עֲלֵיכֶם הָהָר הַזֶּה וְהוֹרֵג אֶתְכֶם. שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ, וְכִי שָׁמָּה חִבְּלָה, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה וְנִצַּל, פָּגַע בֵּיהּ חַבְרֵיהּ אֲמַר לֵיהּ בָּהֲהוּא אַתְרָא דְּסַכַּנְתָּא עֲבַרְתְּ, כַּמָּה סַכַּנְתָּא עֲבַרְתְּ, כַּיּוֹן יָלְדָךְ אִמֶּךָ, כַּמָּה צַעֲרָה עָבְרָה עָלֶיךָ, וּכְדֵין אִתְבְּרִית בְּרִיָּיה חַדְתָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שָׁמָּה חִבְּלָה, וְשָׁמָּה חִבְּלָה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. שָׁמָּה חִבְּלָה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ לָעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְחִבְּלוּ, נִתְמַשְׁכְּנוּ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זַיִן שֶׁנִּתַּן לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הָיָה חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נֶשַׁל מֵהֶם. רַבִּי אִיבּוּ וְרַבָּנָן, רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְפוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עֲלוּבָה הִיא הַכַּלָּה שֶׁמְּקַלְקֶלֶת בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִבְּדוּ עֵצָה טוֹבָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם בְּסִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, כה): וַתִּפְרְעוּ כָל עֲצָתִי, וְאֵין עֵצָה אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יד): לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (דברים ט, ח): וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת ה׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאתִי לְבָרֵךְ אֶתְכֶם וּמָצָאתִי חִכְּכֶם נָקוּב שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כה): וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא, וְאֵין פָּרוּעַ אֶלָּא נָקוּב, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר: וַתִּפְרְעוּ כָל עֲצָתִי. רַבִּי לֵוִי אָמַר עֲשִׂיתֶם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ מִתְאַבֵּל עֲלֵיכֶם, אִית אַתְרִין צָווּחִין לְבֵית אֲבֵלָה בֵּית קְצוֹפָה.

ו שִׁימֵנִי כַחוֹתָם. אָמַר רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה שֶּׁחָשַׁבְתָּ בְּלִבְּךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי וְאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת וְאָמַר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמְּנִיתִיךָ קְפוֹקְלִיטוֹר קוֹזְמוֹקְרָטוֹר עַל בְּרִיּוֹתַי, אֵין לְךָ עֵסֶק בְּאֵלֶּה זוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כ): וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ, וְכִי יֵשׁ חֹשֶׁךְ לְמַעְלָה, וְהָא כְתִיב (דניאל ב, כב): וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא, וּמַהוּ מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ, זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁקָּרוּי חֹשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טז): וְהַל�ֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר חֵרוּת מִן הַמַּלְכִיוּת, וְרַבָּנָן אָמְרֵי חֵרוּת מִן הַיִּסּוּרִין.

דָּבָר אַחֵר, שִׁימֵנִי כַחוֹתָם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר זֶה קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וגו' עַל לְבָבֶךָ, כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ, אֵלּוּ הַתְּפִלִּין, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים ו, ח): וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר שִׁימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כִּיהוֹיָכִין, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁבוּעָה שֶׁהוּא נוֹתֵק מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מִיָּדוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כב, כד): חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתֶּקֶנְךָ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק מִשָּׁם אֲנִי נוֹתֵק מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, אֲנַתֶּקְךָ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶתֶּקֶנְךָ, אֲתַקֶּנְךָ בִּתְשׁוּבָה מִמָּקוֹם שְׁנִתְיַקַּרְתָּ שָׁם תְּהֵיֶה תַּקָּנָתְךָ. אָמַר רַבִּי זְעִירָא אֲנָא שְׁמָעִית קֳלֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק יָתִיב דָּרִישׁ הֲדָא מִלָּה וְלֵית אֲנָא יָדַע מָה הִיא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַחָא אֲרִיכָא תֵּימַר הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כב, ל): כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו, בְּיָמָיו אֵינוֹ מַצְלִיחַ אֲבָל בִּימֵי בָנוֹ מַצְלִיחַ, דִּכְתִיב (חגי ב, כג): בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שַׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם ה' וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם וגו', רַבִּי אַחָא בַּר רַבִּי אִבּוּן בַּר בִּנְיָמִין בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב פַּפֵּי אָמַר גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל תְּשׁוּבָה שֶׁמְּבַטֶּלֶת הַגְּזֵרָה וּמְבַטֶּלֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה, מְבַטֶּלֶת הַגְּזֵרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי, וּכְתִיב: בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שַׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי וגו'. מְבַטֶּלֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתֵם עַל יַד יְמִינִי, וּכְתִיב (דברי הימים א ג, יז): וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ וגו'. רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר אַסִּיר, שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שְׁאַלְתִּיאֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ הַשְׁתָּלָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, אַסִּיר שֶׁאָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה אֶת עַצְמוֹ, שְׁאַלְתִּיאֵל שֶׁשָּׁאַל לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה וְהִתִּירוּ לוֹ נִדְרוֹ.

אָמַר רַבִּי אַיְבּוּ שְׁנֵי דְבָרִים שָׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא שָׁאֲלוּ כַּהֲגֶן, עָמְדוּ הַנְּבִיאִים וְתָקְנוּ עַל יְדֵיהֶם, יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ (הושע ו, ג): וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה', לְהָבִין שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ, אָמְרוּ לָהֶן הַנְּבִיאִים לֹא שְׁאַלְתֶּם כַּהֲגֶן, שֶׁהַגְּשָׁמִים הַלָּלוּ סִימָן טָרְחוּת הֵן לָעוֹלָם, יוֹצְאֵי דְרָכִים מְצֻרִין בָּהֶם, מַפְרִישֵׁי יַמִּים מְצֻרִין בָּהֶם, טָחֵי גַּגּוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, דּוֹרְכֵי גִּתּוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, עוֹמְסֵי גְּרָנוֹת מְצֻרִין בָּהֶם, מִי שֶׁבּוֹרוֹ מָלֵא מַיִם וְגִתּוֹ מָלֵא יַיִן מְצֻרִין בָּהֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ, וְעָמְדוּ הַנְּבִיאִים וְתָקְנוּ (הושע יד, ו): אֶהְיֶה כַּטַּל לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שִׁימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ, אָמְרוּ לָהֶם הַנְּבִיאִים לֹא שְׁאַלְתֶּם כַּהֲגֶן, הַלֵּב פְּעָמִים נִרְאֶה וּפְעָמִים אֵינוֹ נִרְאֶה, וְאֵין חוֹתָמוֹ נִגְלֶה, וְאֵיזֶהוּ כַּהֲגֶן (ישעיה סב, ג): וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד ה'. רַבִּי סִימוֹן בֶּן קוּזִית אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא אַתֶּם וְלֹא נְבִיאֵכֶם שְׁאַלְתֶּם כַּהֲגֶן וְכָרְאוּי, שֶׁמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם עוֹבֵר וַעֲטָרָה נוֹפֶלֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ וּצְנִיף מְלוּכָה מֵעָלָיו, וְאֵיזֶה כַּהֲגֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מט, טז): הֵן עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד, כְּשֵׁם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לִשְׁכֹּחַ כַּפּוֹת יָדָיו, כָּךְ (ישעיה מט, טו): גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ.

כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, עַזָּה אַהֲבָה כַּמָּוֶת, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֶתְכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי א, ב): אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה' וגו'. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַנְּאִים אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, טז): יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, שֶׁקִּנֵּא בּוֹ לְיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כח): וְיִצְחָק אֹהֵב אֶת עֵשָׂו. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנֵּא עֵשָׂו לְיַעֲקֹב. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, ג): וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנְאוּ בוֹ אֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יא): וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהַב יְהוֹנָתָן לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יח, א): וַיֶּאֱהַבֵהוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁקִּנֵּא שָׁאוּל לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יח, ט): וַיְהִי שָׁאוּל עוֹיֵן אֶת דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאוֹהֵב הָאִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט, ט): רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, קִנְאָה שֶׁמְּקַנֵּא לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְהָלְכָה וְדִבְּרָה עִמּוֹ, מְיָד (במדבר ה, יד): וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. דָּבָר אַחֵר, כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁאָהֲבוּ דּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמַד לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְקַנֵּא לְצִיּוֹן קִנְאָה גְּדוֹלָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה ח, ב): כֹּה אָמַר ה' קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְּדוֹלָה. וְשָׁפְיָהּ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת-יָהּ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, לֹא הָאֵשׁ מְכַבָּה לַמַּיִם וְלֹא הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ.

ז מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה. מַיִם רַבִּים, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יז, יב): הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים. לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה, אַהֲבָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ב): אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'. וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה ז, כ): בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח ה' בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרִי נָהָר וגו' (ישעיה ח, ז): וְלָכֵן הִנֵּה ה' מַעֲלֶה גו' מֵי הַנָּהָר. אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, אִם פּוֹתְחִין הֵן כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶת כָּל תִּסְבָּרִיּוֹת שֶׁלָּהֶן וְנוֹתְנִים מָמוֹנָם בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר בְּיָדָם לְעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, אִם פּוֹתְחִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם כָּל תִּסְבָּרִיּוֹת שֶׁלָּהֶן בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, וְנוֹתְנִין כָּל מָמוֹנָם בְּדָמָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶם לְעוֹלָם. בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מְטַיֵּל וְסָלִיק מִטְּבֶרְיָה לְצִפּוֹרִין, וַהֲוָה רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא סָמֵךְ לֵיהּ, מְטוֹן חַד בֵּית חַקְלָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין בֵּית חַקְלָא חֲזוֹת דִּידִי וְזַבִּינְתֵּיהּ בְּגִין מִלְעֵי בְּאוֹרַיְתָא. מְטוֹן חַד בֵּית כֶּרֶם, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין בֵּית כֶּרֶם דִּידִי הֲוָה וְזַבִּינְתֵּיהּ בְּגִין מִלְעֵי בְּאוֹרַיְתָא. מְטוֹן חַד בֵּית זֵיתָא, וְאָמַר כְּמוֹ כֵן, שֶׁרֵי רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בָּכֵי, אָמַר לֵיהּ מָה אַתְּ בָּכֵי, אָמַר לֵיהּ בָּכֵי אֲנָא דְּלָא שְׁבַקְתְּ לְסִיבוּתֵיךְ כְּלוּם. אָמַר לוֹ, חִיָּא בְּנִי, וּנְקַלָּה זוֹ בְּעֵינֶיךָ מַה שֶׁעָשִׂיתִי, שֶׁמָּכַרְתִּי דָּבָר שֶׁנִּתַּן לְשִׁשָּׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יא): כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה', אֲבָל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה'

אַרְבָּעִים יוֹם, וּכְתִיב (דברים ט, ט): וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם. כַּד דְּמַךְ רַבִּי יוֹחָנָן הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרֵא עָלָיו: אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה שֶׁאָהַב רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַתּוֹרָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ. כַּד דְּמַךְ רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרָיָה רָאוּ מִטָּתוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר, הֲיָה דּוֹרוֹ קוֹרִין עָלָיו: אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה שֶׁאָהַב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרָיָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ.

ח אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, לְעָתִיד לָבוֹא עֲתִידִין כָּל שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וּמְקַטְרְגִין אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִין רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵלּוּ עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת וְאֵלּוּ גִּלּוּ עֲרָיוֹת, אֵלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים וְאֵלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים, מִפְּנֵי מָה אֵלּוּ יוֹרְדִין לַגֵּיהִנֹּם וְאֵלּוּ אֵינָן יוֹרְדִין, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, מַה קָּטָן זֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה אֵין מַמְחִין עַל יָדוֹ, לָמָּה, שֶׁהוּא קָטָן, כָּךְ כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל מִתְלַכְלְכִין כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה בַּעֲוֹונוֹתֵיהֶן, בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט״ז:ל׳): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַר קְרָא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ, וְאִתָּה אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בַּר קַפָּרָא אָמַר כְּאָדָם שֶׁהוּא מְאַחֶה הַקֶּרַע, עַד שֶׁהוּא קָטָן הָיָה עָסוּק בְּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, שֶׁעֲדַיִן לֹא בָא לִכְלַל מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵינוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדַבֵּר בָּהּ, בַּיּוֹם שֶׁגָּזַר נְמְרוֹד הָרָשָׁע וְאָמַר לִירֵד לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ.

ט אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף, אִם חוֹמָה הִיא, זֶה אַבְרָהָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִיד הוּא דְּבָרִים כַּחוֹמָה, נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף, נַצִּילֶנּוּ וְנִבְנֶה אוֹתוֹ בָּעוֹלָם. וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, אִם דַּל הוּא מִמִּצְוֹות וּמְטַלְטֵל מַעֲשָׂיו כְּדֶלֶת, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צּוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עָלָיו אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חוֹמָה, וְאַעֲמִיד מַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה, וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת, שֶׁאֲנִי עֲתִידָה לְהַעֲמִיד כִּתִּים כִּתִּים וַחֲבוּרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בִּי בְּעוֹלָמֶךָ. אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית טו, ז): אֲנִי ה׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָאֵי בְּסִדּוּם וּבְיִשְׂרָאֵל, אָחוֹת לָנוּ, זוֹ סְדוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, מו): וַאֲחוֹתֵךְ הַגְּדוֹלָה שֹׁמְרוֹן. וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, שֶׁלֹּא הֵנִיקָה מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁגָּזַר בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה שֶׁתִּשָּׂרֵף בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, כד): וַה׳ הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ. אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִידִין יִשְׂרָאֵל מַעֲשֵׂיהֶן כַּחוֹמָה, נִבְנֶה עֲלֵיהֶם וְנַצִּילֵם. וְאִם דֶּלֶת הִיא, אִם מְטַלְטְלִין הֵן דִּבְרֵיהֶם כְּדֶלֶת זוֹ, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צּוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עָלָיו אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אָנוּ חוֹמָה וְנַעֲמִיד מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה. וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת, שֶׁאָנוּ עֲתִידִים לְהַעֲמִיד כִּתִּות כִּתִּות שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בָּנוּ בְּעוֹלָמֶךָ. אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, לָמָּה, שֶׁהָיוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לָהֶם, אִם כֵּן, לָמָּה הִגְלָה אֶתְכֶם מֵאַרְצוֹ, וְלָמָּה הֶחֱרִיב לְמִקְדָּשׁוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשִׁיבִין לָהֶם אָנוּ דּוֹמִין לְבַת מְלָכִים שֶׁהָלְכָה לַעֲשׂוֹת רֶגֶל וְרִדּוּפִים בְּבֵית אֲבִיהָ, סוֹף שֶׁחוֹזֶרֶת לְבֵיתָהּ בְּשָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר, אִם חוֹמָה הִיא, זֶה חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִידִין הֵן חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מַעֲשֵׂיהֶם, נִבְנֶה עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם וְנַצִּילֵם. וְאִם דֶּלֶת, וְאִם מְטַלְטְלִין הֵן מַעֲשֵׂיהֶן כְּדֶלֶת זוֹ, נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צּוּרָה זוֹ אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת, כָּךְ אֵינִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְשָׁעָה אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמְרוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָנוּ חוֹמָה וְאָנוּ מַעֲמִידִין מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחוֹמָה. וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת, אָנוּ עֲתִידִין לְהַעֲמִיד בְּעוֹלָמְךָ כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בָּנוּ. אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֵׁם שֶׁיִּרַדְתֶּם לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ בְּשָׁלוֹם, כָּךְ אוֹצִיא אֶתְכֶם מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן נָפְקִין שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ.

רַבָּנָן פָּתְרֵי קְרָא בְּעוֹלֵי גוֹלָה, אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, אֵלּוּ עוֹלֵי גוֹלָה. קְטַנָּה, שֶׁהָיוּ דַלִּים בְּאַכְלוּסִין. וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, אֵלּוּ חֲמִשָּׁה דְבָרִים שֶׁהָיָה בַּיִת אַחֲרוֹן חָסֵר מִן הָרִאשׁוֹן, וְאֵלּוּ הֵן: אֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אָרוֹן, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוּרִים וְתוּמִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חגי א, ח): וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָ כְּתִיב חָסֵר ה, מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵינוּ, מַה נַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם שֶׁגְּזַר דִּי עֲבַר פְּרָת עֲבַר דִּי לָא עֲבַר לָא יַעְבֹּר. אִם חוֹמָה הִיא, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל הֶעֱלוּ חוֹמָה מִבָּבֶל, לֹא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּהַהִיא שַׁעְתָּא פַּעַם שְׁנִית. רַבִּי זְעִירָא נָפֵיק לִיהּ לְשׁוּקָא לְמִזְבַּן מְקָמָא, אֲמַר לִיהּ לְדֵין דַּהֲוָא תָּקֵיל תְּקִיל יָאוּת, וַאֲמַר לִיהּ לִית אַתְּ אָזֵיל לָן מִן הָכָא בַּבְלָיָא דִּי חָרְבוֹן אֲבָהָתֵיהּ, בְּהַהִיא עָנְתָה אָמַר רַבִּי זְעִירָא לִית אֲבָהָתַי כַּאֲבָהָתוֹן דְּהָדֵין, עַל לְבֵית וַעֲדָא וְשָׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא יָתֵיב דָּרִישׁ, אִם חוֹמָה הִיא, אִלּוּ עָלוּ יִשְׂרָאֵל חוֹמָה מִן הַגּוֹלָה, לֹא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, אָמַר יָפֶה לִמְּדַנִי עַם הָאָרֶץ. וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז, מַה צּוּרָה זוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִטַּשְׁטֶשֶׁת, מְקוֹמָהּ נִכָּר, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא בִּטְּלוּ יִשְׂרָאֵל פַּעֲמֵי רְגָלִים שֶׁלָּהֶם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. אֲנִי חוֹמָה, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד אֲנִי לֵעָשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל סָנֵיגוֹר בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אִי זֶה זֶה, זֶה בַּת קוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה א, ט): לוּלֵי ה׳ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד. תָּנָא מְשֻׁמֵּתוּ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים, חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, פָּסְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין בְּבַת קוֹל, מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ חֲכָמִים בַּעֲלִיַּת בֵּית גַּדְיָא בִּירִיחוֹ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בֵּינֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ כְּדַי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, כְּשֶׁמֵּת

הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא. שׁוּב מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי בְּכֶרֶם הָיוּ, אֶלָּא זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁעָשׂוּיָה שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת דְּגָלִים דְּגָלִים כְּמַטַּעַת שֶׁל כֶּרֶם. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בְּנֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ כְּדַי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת אָמְרוּ עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן. אַף הוּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל, לְחַרְבָּא וּשְׁאָר חַבְרוֹהִי לְקַטְלָא, וּשְׁאָר עַמָּא לְבִיזָא, וְעָקָן סַגִּיאָן עַתִּידִין לְמֵיתֵי בְּעַלְמָא, וּבַאֲרָמֵי אֲמָרָן. וְאַף עַל יְהוּדָה בֶּן בָּבָא הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין עָלָיו הֵא עָנָו הֵא חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה לוֹ שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין חֲרוּגֵי מַלְכוּת. מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁמַע יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְאָמְרָה נִצְחוּ טַלְיָא דַּאֲזֵיל לַאֲגָחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא, וְכָתְבוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתָהּ שָׁעָה וְהָיָה כֵן, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִצְּחוּ. מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁמַע שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וַאֲמָרַת בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דִּי אֲמַר סַנְאֵה לְמִיחְרְבָא הֵיכְלָא וְנֶהֱרַג גְּיוֹסְלוֹקִין וּבְטָלוּ גְּזֵרוֹתָיו, וּבִלְשׁוֹן אֲרָמִי שְׁמָעָן. רַבִּי חוֹנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן, מֶלֶךְ בַּמְּדִינָה צוֹעֲקִים לוֹ וְהוּא עוֹשֶׂה, אִם אֵין מֶלֶךְ בַּמְּדִינָה, אִיקּוֹנִין שֶׁלּוֹ שָׁם, אֶלָּא שֶׁאֵין אִיקּוֹנִין עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהַמֶּלֶךְ עוֹשֶׂה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כְּתִיב (דברים כח, סה): וְנָתַן ה׳ לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ עִמָּהֶם. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר שָׁמָּה לֵב רַגָּז, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ נִתְרַפְּאוּ. רֵישׁ לָקִישׁ כַּד הֲוָה חָמֵי לְהוֹן מְצַמְּתִין בְּשׁוּקָא הֲוָה אָמַר לְהוֹן בַּדְּרוּ גַּרְמֵיכוֹן, אָמַר לוֹ בַּעֲלַיְתְּכֶם לֹא נַעֲשֵׂיתֶם חוֹמָה וְכָאן בָּאתֶם לַעֲשׂוֹת חוֹמָה. רַבִּי יוֹחָנָן כַּד הֲוָה חָמֵי לְהוֹן חֲרֵי מְקַנְתֵּר לְהוֹן, אָמַר מַה נָּבִיא מְקַנְתֵּר לְהוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט, יז): יִמְאָסֵם אֱלֹהַי כִּי לֹא שָׁמְעוּ לוֹ, וַאֲנָא לִית אֲנָא מְקַנְתֵּר לְהוֹן. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אִם רָאִיתָ סַפְסָלִין מְלֵאִין בַּבְלִיִּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה טַּעַם (איכה א, יג): פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אִם רָאִיתָ סוּס פָּרְסִי קָשׁוּר בְּקִבְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלָיו שֶׁל מָשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מיכה ה, ד): וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקֵמְנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וגו׳, וְאֵלּוּ הֵן שִׁבְעָה רוֹעִים, דָּוִד בָּאֶמְצַע, אָדָם, שֵׁת, מְתוּשֶׁלַח מִימִינוֹ, אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב וּמֹשֶׁה מִשְּׂמֹאלוֹ, וְיִצְחָק לְהֵיכָן הָלַךְ, הָלַךְ וְיָשַׁב עַל פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם לְהַצִּיל בָּנָיו מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, (מיכה ה, ד): וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם, אֵלּוּ הֵן שְׁמוֹנָה נְסִיכִים, יִשַׁי, שָׁאוּל וּשְׁמוּאֵל, עָמוֹס, צְפַנְיָה, חִזְקִיָּה, אֶלְיָהוּ וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

י כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ז): כִּי כֶרֶם ה׳ צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, הָמוֹן בַּעַל, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵי הַבַּעַל, הֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים י, ו): וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעַשְׁתָּרוֹת, לְפִיכָךְ בָּאוּ עֲלֵיהֶן הַמּוֹנוֹת, הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם מִשְׁמָרוֹת. אִישׁ יָבֹא בִּפְרִיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף, הֵבִיא אִישׁ עַל פְּרִיוֹ וּמָצָא בּוֹ אֶלֶף צַדִּיקִים שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, כֶּרֶם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ז): וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל, (דברים יא, יב): אֶרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵי הֲמוֹנֵי הֲמוֹנִיּוֹת דְּמַלְכְּוָותָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע ז, כא): וָאֶרֶא בַּשָּׁלָל אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אַחַת טוֹבָה. רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק אָמַר פּוּרְפִּירָא בָּבְלָיָה, מַה בָּבֶל עָבְדָה הָכָא, תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי מֶלֶךְ בָּבֶל הָיָה וְקָנָה בִּירִיחוֹ, וְהָיָה זֶה מִשְׁלַח לָזֶה כּוֹתָבוֹת וְזֶה דּוֹרוֹנִיּוֹת, הֲדָא אָמַר כָּל מֶלֶךְ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ קָצִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה תּוֹפֵשׂ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא מֶלֶךְ. נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אִישׁ יָבֹא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף, הֵבִיא אִישׁ עַל פְּרִיוֹ וְלִקֵּט מֵהֶן אֶלֶף צַדִּיקִים שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כד, טז): וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף, הֶחָרָשׁ אֶלֶף וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף, וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה וְזֶה אֶלֶף.

דָּבָר אַחֵר, כֶּרֶם, זוֹ סַנְהֶדְרִין, דִּתְנֵינַן תַּמָּן שִׁלְשָׁה דְּבָרִים הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה וְקִבְּלוּ דְּבָרָיו, וְכִי בְּכֶרֶם הָיוּ יוֹשְׁבִין, אֶלָּא זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁעָשׂוּיָה שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם. הָיָה לִשְׁלֹמֹה, לַמֶּלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. בְּבַעַל הָמוֹן, שֶׁהָמוּ אַחַר הַבַּעַל, לְפִיכָךְ בָּאוּ עֲלֵיהֶם הַמּוֹנִים, שֶׁהָמוּ אַחֲרֵיהֶם הֲמוֹנֵי מַלְאָכִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אִיבּוּ מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מַלְכֵי, הֵן מַלְכֵיהוֹן דְּמַלְאֲכַיָּא, אַפְלוּ מִיכָאֵל גַּבְרִיאֵל יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן. רַבִּי יוּדָן אָמַר יִדֹּדוּן, בָּהֶם מְמַדְּדִין פִּיטְקִין, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יואל ד, ג): וְאֶל עַמִּי יַדּוּ גוֹרָל. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר יִדּוֹדוּן בַּהֲלִיכָה יִדּוֹדוּן בַּחֲזִירָה. רַבִּי אַחָוָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר עֲשָׂאָן מֵרוֹצִין, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב יח, כב): לָמָּה זֶּה אַתָּה רָץ בְּנִי וגו׳, מַהוּ וּנְוֹת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׂלָל, הַנֶּוֶה שֶׁבַּבַּיִת זוֹ הַתּוֹרָה, וְאַתְּ נוֹתְנָהּ לוֹ וְהִיא מְחַלֶּקֶת שָׂלָל. דָּבָר אַחֵר, וּנְוֹת בַּיִת, הַנֶּוֶה שֶׁבַּבַּיִת אַתְּ מְחַלֶּקֶת שָׂלָל לְמַטָּה, הַנֶּוֶה שֶׁבַּבַּיִת זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז): בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא, וְאַתְּ נוֹתְנָהּ לוֹ וְהוּא מְחַלְּקָהּ שָׂלָל לַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי כְּתִיב (תהלים ח, ב): ה׳ אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי תְּנָה הוֹדְךָ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ, הוֹדְכָה בָּהּ, אִישׁוּרְךָ הוּא שֶׁתְּהֵא תוֹרָתְךָ בַּשָּׁמַיִם, אָמַר לוֹן לָאו לִית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן. אָמַר רַבִּי יוּדָן לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גִּדֵּם אֶצְבָּעַיִם, מֶה עָשָׂה הוֹלִיכוֹ אֵצֶל סִרְקָארִיס לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, הִתְחִיל מִסְתַּכֵּל בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, אָמַר כָּל עַצְמָהּ שֶׁל אֻמָּנוּת זוֹ אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּאֶצְבָּעַיִם הֵיאַךְ זֶה שֶׁיִּלְמַד, הֲוֵי לִית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְדַדִּין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְדַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִשּׁוּרְךָ הוּא, הוֹדְךָ הוּא, כְּבוֹדְךָ הוּא, שֶׁתְּהֵיָה תּוֹרָתְךָ בַּשָּׁמַיִם, אָמַר לוֹן לִית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, כְּתִיב בָּהּ (ויקרא טו, כה): וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים, וְכִי יֵשׁ אִשָּׁה בֵּינֵיכֶם, הֲוֵי לִית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, וְעוֹד כְּתִיב בָּהּ (במדבר יט, יד): אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, וְכִי יֵשׁ מִיתָה בֵּינֵיכֶם, הֲוֵי לִית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן, הוּא שֶׁהַכָּתוּב מְשַׁבְּחוֹ (תהלים סח, יט): עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי, אָמַר רַבִּי אַחָא אִלּוּ הֲלָכוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת

בִּבְנֵי אָדָם, כְּגוֹן זָבִין וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, חֲזִי לֵית שׁוּקָא נָפֵיק מִן גַּבֵּיכוֹן. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁמַּשִּׂיא בִּתּוֹ חוּץ לַמְּדִינָה, אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ שְׁתְּהֵא הוּא וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בְּתְךָ אֶצְלְךָ בַּמְּדִינָה, אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אִכְפַּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא לְמָחָר אַתָּה הוֹלֵךְ אֵלֶיהָ וְדָר אֶצְלָהּ וְעִמָּהּ בְּשְׁבִיל אַהֲבָתָהּ. אָמַר לָהֶם בִּתִּי אַשִּׂיא חוּץ לַמְּדִינָה, אֲבָל אֲנִי דָּר עִמָּכֶם בַּמְּדִינָה. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם, אִשּׁוּרְךָ הוּא, הוֹדְךָ הוּא, שְׁבְחֲךָ הוּא שֶׁתִּהְיֶה תּוֹרָה בַּשָּׁמָיִם. אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אִכְפַּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא לְמָחָר אַתָּה מַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בַּתַּחְתּוֹנִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתִי אֲנִי נוֹתֵן בַּתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל אֲנִי דָּר בָּעֶלְיוֹנִים, אֲנִי נוֹתֵן אֶת בִּתִּי בִּכְתוּבָּתָהּ בְּמְדִינָה אַחֶרֶת שֶׁתִּתְכַּבֵּד עִם בַּעֲלָהּ בְּיָפְיָהּ וּבְחָכְמָתָהּ שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ וִיכַבְּדוּהָ, אֲבָל אֲנִי דָּר עִמָּכֶם בָּעֶלְיוֹנִים. וּמִי פֵּרַשׁ זֶה חֲבַקּוּק, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ג): כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁהִשְׁרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָתוֹ הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ, וּמִי פֵּרַשׁ זֶה דָּוִד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קמח, יג): יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה׳ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם, קֹדֶם עַל הָאָרֶץ וְאַחַר כָּךְ עַל הַשָּׁמָיִם.

יא כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ וּמְסָרוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ, מֶה עָשָׂה הִתְחִיל חוֹבֵט עָלָיו בַּמַּקֵּל, אָמַר לוֹ אַל תִּשְׁמַע לְאָבִיךָ, אָמַר לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אַבָּא לֹא מְסָרַנִי לְיָדְךָ אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיִיתִי שׁוֹמֵעַ לוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁמַע לְאָבִיךָ. כָּךְ בְּיִן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וְחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אָמַר לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר אַל תִּשְׁמְעוּ לְתוֹרַת אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אֶלָּא (דניאל ג, טו): תִּפְלוֹן וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי עַבְדֵת. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כָּל עַצְמֵנוּ לֹא מְסָרָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדְךָ אֶלָּא שֶׁהָיִינוּ מִשְׁתַּחֲוִים לַצֶּלֶם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל כג, יד): צַלְמֵי כַשְׂדִּים חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר, וְאַתְּ אָמַר לָן תִּפְלוֹן וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי עַבְדֵת, יַי לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָיו אוֹתוֹ רָשָׁע אֶלֶף הָיוּ וְנִתְמַעֲטוּ כָּאן וְנַעֲשׂוּ מֵאתַיִם אִישׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע לֵיטָה סְרוּחָה, אֶלֶף הָיוּ וְנִתְרַבּוּ כָּאן וְנַעֲשׂוּ מֵאתַיִם אֶלֶף. הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה. רַבִּי הִלֵּל בְּרִיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן הָרַב נוֹטֵל אֶלֶף, וְתַלְמִיד נוֹטֵל שָׁכָר מֵאתַיִם, מַה טַּעַם, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה. רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי אָמַר אֵין הָרַב נוֹטֵל שָׂכָר עַל תַּלְמוּדוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלִּימֶנּוּ לַאֲחֵרִים, מַה טַּעַם, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה, רַבִּי חִיָּא בְּרִיהּ דְּרַבִּי אַבָּא דְּיָפוֹ אָמַר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּצַעַר נוֹטֵל אֶלֶף, שֶׁלֹּא בְצַעַר מֵאתַיִם נוֹטֵל בְּשָׂכָרוֹ, מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׂשכָר וּמִשִּׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי, שִׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים וְלוֹמְדִים תּוֹרָה בְּצַעַר, נָטְלוּ שָׂכָר אֶלֶף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים א יב, לה): וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אָלֶף. אֲבָל שִׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׂשכָר עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְצַעַר, נָטְלוּ שָׂכָר מֵאתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יב, לג): וְאַשֵּׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן אָמַר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ נוֹטֵל שָׂכָר אֶלֶף, וּבִמְקוֹמוֹ נוֹטֵל שָׂכָר מֵאתַיִם, וּמִמִּי אַתְּ לָמֵד מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׂשכָר וּמִשִּׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי, שִׁבְטוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָן נָטְלוּ שָׂכָר אֶלֶף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אָלֶף, אֲבָל שִׁבְטוֹ שֶׁל יְשָׂשכָר עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה בִּמְקוֹמָן, נָטְלוּ שָׂכָר מֵאתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַשֵּׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם.

יב הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, רַבִּי נָתָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל עֲבָדָיו וַחֲבָשָׁן בְּבֵית קוֹלִין, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נָטַל כָּל קְצַרְקְטִין שֶׁלּוֹ וַעֲבָדָיו וְהָלַךְ לִשְׁמֹעַ מָה הָיוּ, מִן הַן אוֹמְרִים, שָׁמַע שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ הוּא שִׁבְחֵנוּ, הוּא חַיֵּינוּ, אַל נָחְסַר לַאֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם, אָמַר לָהֶם בָּנַי הַגִּבִּיהוּ קוֹלְכֶם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ חֲבֵרִים שֶׁעַל גַּבְּכֶם. כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּמִלַאכְתָּן כָּל שִׁשֶּׁת יָמִים וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת מַשְׁכִּימִים וּבָאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וְעוֹבְרִין לְפָנֵי הַתֵּבָה וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה וּמַפְטִירִין בַּנָּבִיא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם, בָּנַי, הַגְבִּיהוּ קוֹלְכֶם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ חֲבֵרִים שֶׁעַל גַּבְּכֶם, וְאֵין חֲבֵרִים אֶלָּא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּתְנוּ דַּעְתְּכֶם שֶׁלֹּא תִּשְׁנָאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תְקַנְּאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תְּחַרְחְרוּ זֶה עִם זֶה, וְלֹא תְבַיְּשׁוּ זֶה לָזֶה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תּוֹרָה שֶׁנָּתַתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן עוֹסְקִין בָּהּ, וַהֲרֵי אֵיבָה וְקִנְאָה וְשִׂנְאָה וְתַחֲרוּת בֵּינֵיהֶם, וְאַתָּם מְקַיְּמִים אוֹתָהּ בְּשָׁלוֹם. בַּר קַפָּרָא אָמַר לָמָּה קָרָא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת חֲבֵרִים, לְפִי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם אֵיבָה וְקִנְאָה וְשִׂנְאָה וְתַחֲרוּת וּמִינוּת וּפְלֻגַּת דְּבָרִים.

דָּבָר אַחֵר, הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּכַוָּנָה הַדַּעַת בְּקוֹל אֶחָד בְּדֵעָה וְטַעַם אֶחָד, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, כְּשֶׁאַתֶּם קוֹרִין חֲבֵרִים אֲנִי וּפַמַלְיָא שֶׁלִּי מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, אֲבָל כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּטֵרוּף הַדַּעַת, זֶה מַקְדִּים וְזֶה מְאַחֵר וְאֵינָם מְכַוְּנִין דַּעְתָּם בְּקְרִיאַת שְׁמַע, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת.

יג בָּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, לְצָבָא שֶׁל מַעְלָה, הַדּוֹמִים לִכְבוֹדְךָ בְּקוֹל אֶחָד, בִּנְעִימָה אַחַת. עַל הָרֵי בְשָׂמִים, בְּשָׁמֵי שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. דָּבָר אַחֵר, בָּרַח דּוֹדִי מִן גָּלוּת שֶׁאָנוּ בָהּ וּמִתְלַכְלְכִין בַּעֲוֹונוֹת. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, טַהֲרֵינוּ כַּצְּבִי. אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁתְּקַבֵּל אֶת תְּפִלָּתֵינוּ כְּקָרְבַּן גְּדָיִים וְאֵילִים. עַל הָרֵי בְשָׂמִים, אֵיתָא לָךְ לְרֵיחָא טָבָא בִּזְכוּת אֲבוֹתֵינוּ שֶׁרֵיחָן עוֹלֶה לְפָנֶיךָ כִּבְשָׂמִים, זוֹ גַּן עֵדֶן שֶׁכֻּלָּהּ בְּשָׂמִים, לָכֵן נֶאֱמַר: עַל הָרֵי בְשָׂמִים. דָּבָר אַחֵר, הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים, רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדִבְרֵי הֲלָכָה וְנִכְבָּשִׁין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (מלאכי ג, טז): אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה׳ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה׳ וַיִּשְׁמָע, וְאֵין דִּבּוּר אֶלָּא לְשׁוֹן נַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז, ד): יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאִם טָעוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר לָהֶם טָעוּתָן, מַה טַּעַם וַיַּקְשֵׁב ה׳ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה׳ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וַיִּשְׁמָע לָהֶם וַיִּכָּתֵב, שֶׁהוּא כוֹתֵב עַל לִבָּם, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ

אָמַר (ירמיה לא, לב): וְעַל לִבָּם אָכְתֶּבְנָּהּ. סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, שֶׁהוּא מַזְכִּירָהּ לָהֶם, לְמַאן לְיִרְאֵי ה׳ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין בַּתּוֹרָה בַּחֲבוּרוֹת, קוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, וְאִם לָאו בְּרַח דּוֹדִי, אָמַר רַבִּי זֵירָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּפֶה אֶחָד, בְּקוֹל אֶחָד, בִּנְעִימָה אַחַת, קוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי, וְאִם לָאו בְּרַח דּוֹדִי. בְּרַח דּוֹדִי, אָמַר רַבִּי לֵוִי לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן הָאוֹרְחִין, מֵהֶם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְבָרְכִים לַמֶּלֶךְ, וּמֵהֶן אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְקַלְלִין לַמֶּלֶךְ, הִרְגִּישׁ הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לְהַכְנִיס בָּהֶם מְהוּמָה בִּסְעוּדָתוֹ וּלְעַרְבְּבָהּ, נִכְנְסָה מַטְרוֹנָה וְלִמְּדָה עֲלֵיהֶם סָנֵיגוֹרְיָא, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁאַתָּה מַבִּיט בְּאֵלּוּ שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְקַלְלִין אוֹתָךְ, הַבֵּט בְּאֵלּוּ שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ וּמְשַׁבְּחִים לִשְׁמֶךָ. כָּךְ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין וּמְבָרְכִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְקַלְסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַקְשִׁיב לְקוֹלָם וּמִתְרַצֶּה, וּבְשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְחָרְפִין וּמְנַאֲצִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעֲרָיוֹת שֶׁמַּזְכִּירִים, אוֹתָהּ שָׁעָה חוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ לְהַחֲרִיב לְעוֹלָמוֹ, וְהַתּוֹרָה נִכְנָסָה וּמְלַמֶּדֶת סָנֵיגוֹרְיָא וְאוֹמֶרֶת רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַד שֶׁאַתָּה מַבִּיט בְּאֵלּוּ שֶׁמְּחָרְפִין וּמַכְעִיסִים לְפָנֶיךָ, הַבִּיטָה בְּיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ שֶׁמְּבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְקַלְסִים לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל בְּתוֹרָה וּבִזְמִירוֹת וּבְשִׁבָחוֹת, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת בְּרַח דּוֹדִי, בְּרַח מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהִדָּבֵק בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי, מַה צְּבִי זֶה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן עֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה וְעֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַבִּיט אֲלֵיהֶם בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, חֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים לד, טז): עֵינֵי ה׳ אֶל צַדִּיקִים, וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא מַבִּיט לָהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג, יח): הִנֵּה עֵין ה׳ אֶל יְרֵאָיו. עַל חֲרֵי בְשָׂמִים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֵשֵׁב בַּדִּין עַל הֲרֵיהֶם, שֶׁהֵם שָׂרֵיהֶם, שֶׁנִּתְּנוֹת אֶצְלִי בַּשָּׁמַיִם, חֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל חֲרֵי בְשָׂמִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק כִּי חֲדָא (שמות ל, כג): וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ, רֹאשׁ, גְּמַלִּים נוֹשְׂאִים זָהָב וּבְשָׂמִים זָהָב וְסַמִּים. רַבִּי חוֹנְיָא עַל חֲדָא דְרַבִּי יִצְחָק, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מֵאֵמָה לְמַטָּה עַד שֶׁמַּשְׁפִּיל שָׂרֶיהָ מִלְמַעְלָה, וְאֵית לֵיהּ חַמְשָׁה קָרְיָין, חַד דִּכְתִיב (ישעיה כד, כא): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה׳ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם, וְאַחַר כָּךְ עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה. תְּרֵין, (ישעיה יד, יב): אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר, וְאַחַר כָּךְ נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ. תְּלָתָא (ישעיה לד, ה): כִּי רְוְתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי, וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה עַל אֱדוֹם תֵּרֵד. אַרְבְּעָה (תהלים קמט, ח): לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים, וְאַחַר כָּךְ וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה, וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַטָּה. חֲמִשָּׁה (תהלים קמט, ט): לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב, וְאַחַר כָּךְ הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ. בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים נִמְשְׁלָה גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בַּקָּצִיר, וּבַבָּצִיר, בַּבְּשָׂמִים, וּבַיּוֹלֶדָה. בַּקָּצִיר, חֲדָא חַקְלָא כַּד הֲיָא מָחְצָדָא בְּלָא עָנָתָהּ, אֲפִלּוּ תַּבְנָא לֵית הוּא טַב, בְּעָנָתָהּ, הוּא טַב, חֲדָא הוּא דִכְתִיב (יואל ד, יג): שִׁלְחוּ מַגָּל כִּי בָשַׁל קָצִיר. נִמְשְׁלָה בַּבָּצִיר, הֲדִין כַּרְמָא כַּד מִקְטִיף בְּלָא עָנָתֵיהּ, אֲפִלּוּ בֻּסְמֵיהּ לֵית הוּא טַב, בְּעָנָתֵיהּ הוּא טַב. כָּךְ (ישעיה כז, ב): כֶּרֶם חֶמֶר עֲנוּ לָהּ, אִיתְעֲבִיד כַּרְמָא חֲמַר זַמַּר לָהּ. נִמְשְׁלָה בַּבְּשָׂמִים, מַה בְּשָׂמִים הַלָּלוּ כְּשֶׁהֵן נִלְקָטִין כְּשֶׁהֵן רַכִּין לַחִים אֵין רֵיחָם נוֹדֵף, כְּשֶׁהֵן יְבֵשִׁים וְנִלְקָטִין רֵיחָן נוֹדֵף. נִמְשְׁלָה בַּיּוֹלֶדָה, חֲדָא אִתְּתָא כַּד יָלְדָה בְּלָא עָנָתָהּ, לָא חַיֵּיא וְלָדָא, כַּד יְלֵדַת בְּעָנָתָהּ, חָיֵי, כָּךְ כְּתִיב (מיכה ה, ב): לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר (ישעיה ס, כב): אֲנִי ה׳ בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה, לֹא זְכִיתֶם, בְּעִתָּהּ. זְכִיתֶם, אֲחִישֶׁנָּה. כֵּן יְהִי רָצוֹן בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.